УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Наталка Позняк-Хоменко

Волонтери: сила небайдужих

Київ–Тернопіль
ДЖУРА
2020

УДК 821.161.2'06-92-94:355.422АТО(477)
П 47

П 47 **Позняк-Хоменко Наталка**
Волонтери: сила небайдужих / Наталка Позняк-Хоменко, автор і упорядник текстів; Український інститут національної пам'яті. – Тернопіль: Джура, 2020. – 360 с.
ISBN 978–966–185–176–3

Нова книга Українського інституту національної пам'яті повертає нас у ті часи, коли волонтери, без перебільшення, рятували армію і нашу країну. До книги увійшло 28 історій, розказаних від першої особи, які репрезентують різні аспекти волонтерської діяльності: підтримка армії, допомога пораненим, підтримка населення, яке стало заручником цієї війни.

Книга «Волонтери: сила небайдужих» стала продовженням серії, розпочатої книгами «Дівчата зрізають коси» та «Капелани. На службі Богу й Україні».

Видання здійснено коштом
Українського інституту національної пам'яті
і не призначено для продажу

ISBN 978–966–185–176–3

© Наталка Позняк-Хоменко, 2020
© Український інститут національної пам'яті, 2020
© Видавництво «Джура», оригінал-макет, 2020

ВСТУП

Волонтер. Це слово міцно увійшло в наш лексикон. За даними представництва ООН в Україні, починаючи з 2014 року кожен п'ятий українець мав волонтерський досвід або ж жертвував кошти на волонтерські проєкти. А якщо рахувати якісь разові акції чи просто кошти, хоч раз перераховані на армію, то, як свідчить опитування, проведене Фондом Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва та Київським міжнародним інститутом соціології, у 2015-му таких було 47 відсотків.

Саме це неймовірне єднання і готовність прийти на допомогу стали суттю Революції Гідності, коли суспільство демонструвало свою силу і здатність до протидії силовим сценаріям режиму. Коли влада перекривала метро, таксисти безкоштовно везли людей до Хрещатика, коли столицю заполонили орди «тітушків», що палили автомобілі активістів і викрадали людей, почали створюватися загони самооборони, які патрулювали вулиці. Коли міліція почала в лікарнях «вираховувати» поранених у сутичках з «беркутівцями», а надто – після викрадення і вбивства Юрія Вербицького, з'явився рух «Варта в лікарні», і десятки автомайданівців чергували біля медичних закладів, готові в разі небезпеки відвезти людей у безпечне місце.

Тоді неймовірне ставало реальним. Один знайомий, який у ті дні чергував у відділенні офтальмології Олександрівської лікарні, розповідав, що якомусь із постраждалих лікарі порекомендували краплі, але попередили, що «вони дуже дорогі і дуже дефіцитні, навряд чи ви їх знайдете». Через півгодини після оприлюднення інформації на «Фейсбуці» у відділення подзвонили і попросили спуститися – привезли потрібні ліки. Тоді ж на Майдані з'явилася приказка, що в Україні немає ядерної боєголовки лише тому, що її досі не замовили волонтерам.

З початком війни практично вся Україна перетворилася на великий мурашник, рятуючи армію і самих себе перед обличчям російської агресії. На той час українська армія була практично роззброєна і дезорієнтована. Що й не дивно, якщо брати до уваги, що останні роки перед тим Росія (та й не тільки вона) робила все, щоб знищити обороноздатність ЗСУ, а останнім домайданним міністром оборони України був етнічний росіянин Павло Лєбєдєв, який пізніше утік до Росії разом із Віктором Януковичем.

Тоді, в 2014-2015 роках, функції держави із забезпечення обороноздатності країни взяли у свої руки волонтери: місцеві люди кілька місяців не вилазили із гаражів, ремонтуючи військову техніку; активісти масово закуповували, де тільки можна (в тому числі і в Німеччині, Польщі та інших країнах НАТО) бронежилети, тактичні окуляри, кевларові каски та камуфляж із взуттям (а чого не вистачало – швиденько налагодили власне виробництво у підпільних майстернях), пізніше – оптичні приціли, тепловізори, безпілотники. Контрабандою чи якимись своїми контактами, а то й на собі переправляли їх через кордон.

Мобілізованих бійців збирали всім селом, а хто не міг допомогти грошима, долучався руками: швейні майстерні налагоджували лінійки пошиття розвантажувальних жилетів, одностроїв, наплічників, організовувалося плетіння маскувальних сіток, снайперських маскхалатів, пошуку та постачання інших необхідних на передовій речей. Паралельно з цим створювалися добробати, а працівники військкоматів були шоковані напливом охочих захищати батьківщину.

Пізніше ці процеси узяла під свій контроль держава. І все ж, роботи волонтерам вистачає і нині. Передусім – забезпечення бійців транспортом і ремонтне обслуговування автомобілів, безпілотники для розвідки і ті ж таки тепловізори, приціли та біноклі, які і під обстрілами страждають, і з ладу виходять, електрогенератори, бензопили, будівельні матеріали для облаштування бліндажів, телефони, планшети, електроніка.... І ще багато пунктів, які не передбачені армійською рознарядкою, але які так необхідні на передовій, і відповідальність за які взяли на себе волонтери. До того ж, волонтери і далі в багатьох питаннях лишаються мобільнішими, креативнішими та продуктивнішими.

Зараз в Україні немає практично жодної сфери суспільної діяльності, особливо, пов'язаної з війною, де б не працювали окремі волонтерські проєкти. Умовно їх можна розділити на чотири групи: допомога армії та бійцям на передовій; допомога пораненим та соціальна, юридична і психологічна підт-

римка учасників бойових дій та родин загиблих; допомога тимчасово переміщеним особам, які змушені були залишити свій дім і практично з нуля розпочати життя на новому місці, та різноманітні проєкти, спрямовані на налагодження діалогу із людьми, які залишаються жити у «сірій зоні», та їх підтримки.

За цей час з'явилися десятки потужних волонтерських структур, спрямованих на підтримку армії. Серед найбільших варто згадати «Ф.О.Н.Д. Діани Макарової», «Армію SOS», «Народний тил», «Повернись живим», «Крила Фенікса», «Народний проєкт», «Фонд „Мир і Ко"», «Волонтерська сотня». А взагалі, таких організацій в десятки разів більше – практично в кожній області досі є люди, які регулярно збирають необхідні речі і возять на передову. Хоча, варто зізнатися, що, порівняно з 2014–2015 роками, їхнє число значно скоротилося.

Волонтерські проєкти не обмежуються лише війною та зміцненням обороноздатності армії. З початку бойових дій майданівська «Варта в лікарні» трансформувалася у «Волонтерську сотню», яка взяла під опіку госпіталі та поранених бійців. Паралельно до госпіталів та на передову вирушили митці, щоб словом чи піснею підтримати захисників. Багато з них, щоб не їхати з порожніми руками, везли так само ліки, смаколики чи більш дороговартісні речі, як то – тепловізори чи оптичні приціли. Частина волонтерської спільноти переключилася на підтримку ветеранів та родин загиблих. З'явилося багато освітніх та культурних ініціатив, спрямованих на налагодження діалогу із жителями прифронтових територій.

Нова книга Українського інституту національної пам'яті повертає нас у ті часи, коли волонтери, без перебільшення, рятували армію і нашу країну. До книги увійшло 28 історій, розказаних від першої особи, які репрезентують різні аспекти волонтерської діяльності: підтримка армії, допомога пораненим, підтримка населення, яке стало заручником цієї війни.

Книга «Волонтери. Братство небайдужих» стала продовженням серії, розпочатої книгами «Дівчата зрізають коси» та «Капелани. На службі Богу й Україні».

Наталка Позняк-Хоменко,
Український інститут національної пам'яті

BallMaster

ВОЛОНТЕРИ:
СИЛА НЕБАЙДУЖИХ

Костянтин Зінкевич

підприємець, волонтер,
голова ГО «Об'єднання «Активіст»
м. Володимир-Волинський

«Я б хотів у житті займатися зовсім іншим. Я б хотів ставити кондиціонери, розвивати туризм. Ідей у мене було купа, і зараз купа. Ми прийшли у волонтерство без гасел, на відчутті гостроти моменту і потрібності. Нашим завданням було прийти, показати, як треба, і що це можливо – і все. Далі – робіть: держава, Міністерство оборони, чиновники на місцях. Може дехто хотів би, щоб ми це до кінця життя робили. Але це неправильно. Кожен має займатися своєю справою».

Моє волонтерство почалося 16 березня 2014 року. Це – не рахуючи Майдану, куди ми так само їздили регулярно. Майдан нам тоді виніс мозок цілодобово так, що капець. І це було кілька днів перепочинку, між Майданом і війною, і відчуття легкої ейфорії – як же ми тепер заживемо!

Коли в Криму з'явились «зеленые человечки» і російська армія почала його захоплювати, то перше, що прийшло на думку: «Як же воно задовбало!». Тут, вважай, минуло безсонних, виснажливих, роздираючих душу три місяці... І ніби перемога...

А тут знов оця чортівня лізе.

Ти не хочеш нікому зла, ти хочеш будувати, співати, роздавати діткам морозиво, а тут якась холєра до тебе пре!

Ми вдома дуже переживали. Бо з телевізора чи інтернету держави не відчувалось, і дій від держави, яких ми інстинктивно очікували, не було. У повітрі з'явився оцей знайомий холодок страху перед невідомістю – невідомістю, що з нами усіма буде. Бо ще такого не було в Україні за моєї пам'яті, щоб якісь люди приїжджали з-за кордону (в даному випадку з Росії) і, не ховаючись, вбивали наших людей, військових, захоплювали державні установи. А на це нема відповіді від держави Україна.

Ми у різні роки бачили реакції державних інституцій, силових структур на внутрішні якісь прояви тероризму, бандитизму тощо. Які вони були, добрі чи недолугі – то інша справа. Але ці реакції держави були зрозумілі. А тут – від роздумів в голові «підвисав комп'ютер» у багатьох.

І під час тодішнього такого жадібного пошуку інформації з Криму внутрішнє єство повністю відкидало погані сценарії. Бо не хотілося думати про погане! Стільки крові пролилось на Майдані! Ну куди ж іще? Люди зболені... Хоч і неймовірно здружені.

16 березня 2014-го у Володимирі скликали віче на центральній площі. Під час Майдану такі віче відбувалися регулярно: у гарячі дні був конструктив, і з цього була користь. А в цій ситуації тебе не полишала думка: де ж українська армія, де наші спецслужби? І якось не уявлялося, чим у цій ситуації може допомогти віче у райцетрі?

На площі було досить людно. Я там зустрів Олексія Панасюка та Павла Шлейна, з якими познайомився кілька днів до того.

Взагалі, хочу відзначити одну цікаву річ: ми в більшості не були знайомі між собою. Із нашої майбутньої основної волонтерської «бригади» у кілька десятків людей на той момент я особисто знав одного-двох.

На віче запам'ятався один момент. На сцену вийшов один священник (хоча я назвав би його «людина в рясі») Микола Гінайло. І він сказав тоді, стоячи на сцені: «От якби сюди прийшов командир 51-ї бригади і став біля мене, то я дав би йому в морду!!!».

Пізніше я дізнався, що хтось із майданівців ходив до комбрига 51-ї ОМБр, яка дислокувалась у Володимирі, Володимира Яцківа, і запрошував його на віче для виступу перед людьми. В якій формі відбувалась розмова, я не знаю, але комбриг не прийшов. Але тоді мене ці слова різонули. За що бити морду? А може, військовим щось треба, може, у них якісь проблеми в армії, невизначеність, як у Криму? Може, все-таки, не в морду, а нормальна розмова потрібна і допомога?

Після віче Олексій Панасюк запропонував поїхати у військову частину, бо мав уже номер телефона одного майора. Ми під'їхали до КПП 51-ї бригади, і до нас вийшов майор Павло Делемень, начальник автослужби бригади. Ми запитали, що, можливо, потрібно військовим? Майор сказав, що їм потрібно хоча б одну вантажну машину відремонтувати... Олексій відразу погодився зробити такий ремонт на своєму підприємстві своїм коштом. Тож обмінялись телефонами, і майор дав команду тягнути вантажівку на фірму до Льоші.

А тим часом Володимиром ширилася невизначеність, яка межувала з панікерством. Мені подзвонили і покликали на зустріч у першу школу. Сказали, що ще будуть люди, що мають щось до обговорення. Я погодився і переказав ще декому.

Під кінець дня в одному із класів середньої школи №1 зібралося близько 30 чоловіків. Один з організаторів зібрання почав мову про те, що в Криму вже російські війська, і що скоро Росія захоче захопити усю Україну, і що на Волинь вона з боку Білорусі може прийти досить швидко. А нема кому захищати. Єдина нормальна частина

ЗСУ на Волині, яка могла б чинити опір – це 51-а бригада. Але невідомо, який стан бригади, там навіть людей немає. Тому треба вивозити сім'ї в Польщу, а за ними і самим виїжджати. Для цього необхідно закупити дизпаливо і чекати сигналу. Можливо, АЗС не працюватимуть, зв'язку мобільного теж не буде. Тому сигналом буде залп фейєрверку, який він запустить на центральній площі міста, і що такий фейєрверк він уже купив. І коли ми побачимо такий фейєрверк, то це буде означати, щоб збирати сім'ї і найбільш необхідне у власні автомобілі, їхати у центр міста, а звідти вже колоною – у Польщу. І про всяк випадок на дошці написав «диспетчерський» номер телефону.

Костянтин Зінкевич, командир 51-ї ОМБр Володимир Яцків, Олексій Панасюк, травень 2014 р.

Недовготривалі дебати щодо способу виїзду, зборів, оповіщення я опускаю. Але тут почав говорити Олексій Панасюк: «Чекайте, хлопці, втікати ми ще встигнемо. Але скажіть, що зазвичай має робити країна, коли на неї нападають? Має посилати на захист армію! Так, ми всі теж маємо долучитись. Але у нас є армія! Яка не є, але армія. Наші військові навчались за рахунок держави, потім двадцять три роки отримували зарплату. Тому зараз вони мають іти захищати нашу державу попереду, а ми разом з ними. Когось, може, мобілізують, когось ні, але ми маємо іти з ними чи за ними і допомагати. Чи воювати, чи патрони подавати. А щоб знати, як ми їм можемо допомогти, давайте підемо сьогодні до командира 51-ї бригади і там уже все дізнаємося».

На підтримку Олексія висловився Вадим Борусевич, заявивши, що готовий теж допомагати. І поволі люди пристали на думку, що спершу треба спробувати допомогти українській армії, щоб чинити опір Росії. Домовились на вечір іти у бригаду.

Це вже був пізній-пізній вечір... Хоча в принципі, для зустрічей у бригаді це не мало значення, бо всі офіцери та контрактники (а більше нікого й не було) перебували на казарменному становищі і були на місці цілодобово.

Нас довго не пускали до комбрига. Придивлялись, напевно. Бо ми, близько двадцяти дорослих чоловіків на власних автівках, на благодійників не дуже були схожі. Як розповідав пізніше комбриг Володимир Яцків, військові побоювалися, що це прийшов якийсь «блуждающій» «Правий сектор», щоб спробувати заволодіти зброєю.

Волонтери Микола Шевчук, Іван Свиридюк, Микола Фель ремонтують військову техніку, березень 2014 р.

Треба віддати належне полковнику Володимиру Яцківу, що він пішов на контакт і запустив нас усіх у свій кабінет, хоч і не мав ніяких інструкцій на такий випадок. Військові насправді спочатку не повірили, що люди отак своїм коштом хочуть допомогти. Але у розмові Яцків обережно повідомив кілька проблем, які ми відразу проговорили, як вирішити. Врешті у той же вечір Олексій Панасюк забрав до себе на фірму на ремонт ще одну військову вантажівку. Дехто також сказав, що візьметься за ремонт авто. Домовилися із комбригом зустрітися завтра, а по дорозі додому ми ще довго обговорювали, що і де можна дістати, хто за що може заплатити, і вже пізно вночі розійшлись.

Наступного дня ми знову зустрілися у комбрига. Ми попросили скласти список найнеобхідніших потреб 51-ї бригади і прийти із ним наступного дня до районного будинку культури. Ми пообіцяли, що зберемо людей нашого міста і звернемося до них із проханням допомогти армії. І 18 березня SMS-ками та по телефону ми зібрали на зустріч більше сотні людей.

І після розмови, буквально в залі, присутні дістали із кишень перші гроші на автозапчастини для військових. Ми тоді зібрали більше 20 тисяч гривень. Це все вдалося зробити лише тому, що у нас було якесь ім'я і добра репутація.

Так все і закрутилося. Олексій Панасюк уже на другий день повернув два «Урали», повністю відремонтовані його коштом (а загалом, за ці 3 роки він вклав у армію своїх особистих коштів близько 2,5 мільйони гривень, допомагає і зараз). Ми взяли ще автомобілі, розділили на різні СТО. Взагалі ми за цей час, як порахували, то поремонтували десь 500-600 одиниць військової техніки. В день по 10 штук повертали вантажівок, БТРів чи БМП. Було відремонтовано 29 гусеничних БМП.

У 51-й бригаді було 1100 одиниць колісної техніки. І з них на ходу було не більше 10 відсотків. Тобто, тисячу автомобілів потребували ремонту. Це були величезні обсяги роботи.

Дуже активно включились у ремонт техніки, пошук коштів і закупівлю запчастин, радіостанцій, оптики, обмундирування і всього іншого Сергій Семенюк з бригадою, Антон Хомич, Микола Лисіюк, Ігор Антощак, Вадим Борусевич, Олег Шипелик, Тарас Ярмолюк, Павло Шлейн, Петро Алєксєєв, Іван Яковів, Олександр Токарєв, Віталій Новаковський, Михайло Оксентюк, Василь Дудік, Віктор Герасимчук, Олег і Сергій Венгери, а багатьох людей я й імен не знаю. Не ремонтували тільки танки, бо не мали таких запчастин.

Для танків у першу чергу потрібні були акумулятори, і коли вони прийшли зі складів з Одеси, з'ясувалося, що потрібно їх наповнити електролітом. А це – або готовий розчин кислоти, або його готувати, та для цього потрібно дистильовану воду. А бригаді за тиждень уже є наказ виходити. І нам потрібно 3 тонни дистильованої води.

Ми скупили все, що було, на заправках, в аптеках. А потім обдзвонили станції переливання крові та відділення «Укртелекому», де були свої дистилятори. І тиждень усі «знайдені» на Волині дистилятори безкоштовно працювали на нас, щоб ми могли заповнити акумулятори електролітом. Ми тільки бочками звозили дистильовану воду.

Якщо чесно, якби ми від початку знали, за що беремося і скільки доведеться всього зробити, то ми, мабуть, відмовилися. Бо це було просто нереально. Але ми тоді про це не думали, бо знали, що – треба. За короткий час «затарили» військовою технікою всі Володимирські СТО, а частину завезли в сусідній Нововолинськ. Але все одно рук не вистачало.

І тоді ми кинули клич, щоб з усієї Волині з'їжджалися бригади з інструментом і допомагали тут, на місці, у військових боксах. І за тиждень-два уже робота кипіла на території самої бригади. Люди їхали з усієї Волині. Навіть було так, що приїжджав сільський голова, з ним 4–5 хлопців із тракторної бригади. Вони тиждень були в нас, а тоді верталися, на їхнє місце їхали інші. Жили хто там же, в казармі, кого по хатах розбирали. Я без перебільшення скажу, що тоді на відновлення боєздатності 51-ї бригади працювала вся Волинь. У нас у боксах працювало до ста чоловік в день.

Були і курйозні випадки. Раз ми увечері запитуємо в начальника автослужби: «Скільки сьогодні людей було?». А він відповідає: «85. 60 учтенных, 25 – неучтенных». З'ясувалося, що там була група місцевих, які йшли з іншого боку і їм було далеко обходити частину, щоб потрапити до КПП, то вони перелізли через паркан і їх уже потім на місці додатково записали.

Ще раз скажу, що треба віддати належне комбригу Яцківу, який не побоявся взяти на себе відповідальність і повірити нам і тим людям. Бо, якщо чесно, більшість із того, що ми робили в частині, воно було незаконним і не передбаченим жодним статутом. Але іншого виходу в нас просто не було. Це зараз, озираючись назад, розумієш, який це був ризик. Бо, при бажанні, тоді в частину міг проникнути будь-хто і вчинити будь-яку диверсію. Але, як то кажуть, Бог милував. Все було по-народному і з добрим умислом. Такого ступеню була довіра! І ця довіра допомогла згодом у багатьох моментах на війні.

Так само спеціально приїхало дві людини з Києва, друзі друзів, і цілий тиждень займались ремонтом штатних радіостанцій 51-ї бригади, лише отримували поштою радіодеталі з Караваєвих дач.

Були й інші моменти. Коли ми ремонтували машини, виявилося, що більше сотні паливних баків, у яких стільки років була солярка – вони просто забиті брудом. За 30-40 років стояння це пальне перетворилося на якийсь жмих чи як це назвати. І ми придумали свою технологію: ми знімали ці баки, розрізали їх, вимивали із середини, а тоді заварювали назад і ставили на машини. Мити баки ми возили на автомийки, а тоді везли в Нововолинськ на одне підприємство, де була технологія зварювання аргоном. Перші кілька баків ми возили самі, а потім, коли на автомийках побачили, що ми не встигаємо, вони самі почали возити ці помиті баки на завод, а тоді забирати і повертати в частину. Я навіть не знаю вже, хто їх там мив, хто возив, хто забирав. Але факт – жодного бака за цей час не пропало. Це була реально народна хвиля підтримки.

Протягом тих півтора місяця у нас були щоденні вечірні наради у комбрига. Починалися вони після 22-ї, коли у військових закінчувалися всі оперативні наради з командуванням. А тоді приходили ми, розповідали, що зроблено за день і радилися, що іще потрібно і чим ми можемо бути корисними.

Деякі речі і зараз здаються нереальними. Я не знаю, як мені це вдалося – але

вдалося. Коли оголосили першу хвилю мобілізації і на КПП протягом кількох днів прийшло 4,5 тисячі чоловік, постало елементарне питання: де їх хоча б покласти спати? Бо ейфорія-ейфорією, «Слава Україні!» кричали всі, горілку, яку взяли з дому, уже всю випили, але десь покласти спати їх було треба.

Телефонує мені опів на сьому ранку комбриг і каже: «Костя, тут така справа: до кінця дня потрібно 80 кубів дощок, щоб хоча б елементарні нари зробити, бо людям немає на чому спати. Казарми на таку кількість людей одночасно не розраховані». Він мене цим дзвінком розбудив, я поклав телефон, сиджу і думаю: де я, проста людина, до кінця дня можу взяти 80 кубів дощок, та ще й безкоштовно? Щоб було зрозуміло – це 8 КАМАЗів дощок. А тут знову телефонує комбриг: «Вибач, Костю, ми помилилися». «Ну, слава Богу», – думаю. – «Не 80 кубів, а 120. І треба вже!».

Що робити? Починаю набирати директорів лісгоспів, яких у нас по Волині таки чимало. При чому, починаю говорити хитро: «Розумієте, така проблема: хлопці приїхали, і з вашого села також, а спати немає на чому. І взагалі – війна починається. Виручіть, дайте хоч 5 кубів дощок. Ми дзвонили уже до того директора, і до того (називаю сусідні лісгоспи), вони погодилися. Ви ж нас не залишите теж?». А після цього набираю того директора, якого щойно називав, і кажу те саме: «Он ваш сусід погодився нам допомогти, ви ж теж із нами?». І так до обіду мені уже віддзвонився директор обласного лісгоспу, запитав, що іще треба, і до вечора з усіх лісгоспів області нам звезли 120 кубів дощок, ще й дали бригаду з бензопилами, щоб ті дошки порізали, як треба, і допомогли новобранцям облаштувати собі нари.

Ну, а потім інше почалося: берці, спальні мішки, форма. Ми кидали клич і по Волині, і по Україні, і українська діаспора відгукнулася. Писали на «Фейсбук», давали звернення по радіо. Ми поїхали до голови облдержадміністрації, Григорій Пустовіт тоді був, попросили, щоб організували зустріч із волинськими бізнесменами. На тій зустрічі виступив комбриг Яцків, я виступив, ми пояснили, що треба. Бо у бізнесменів були не тільки гроші, але й певні виробничі потужності. Ми потім навіть самі виробляли деякі запчастини, наприклад, кріплення для кулеметів на броню. Так потім тому виробнику дзвонили з Міністерства оборони і пропонували розмістити замовлення, щоб робити на всю армію.

Командиру Яцківу заздрили командири з інших бригад, із Києва. Дзвонили, питали: «Де ти таких людей взяв? Дай нам, ми будемо їм платити гарну зарплату». Мало хто вірив, що все це може бути безкоштовним.

І так воно пішло далі. Що не зачепи: медицина, форма, оснащення. Ми домовилися з волинськими митниками, з СБУ, прикордонниками і з людьми, які їздили в Польщу, налагодили постачання всього, що треба для армії, з-за кордону. Оте, що розповідали, що люди на собі переносили через кордон бронежилети – це робили переважно дилетанти. У нас усе було поставлене на потік.

Броніки були мінімально – пару штук. А так було все. І шоломи, і амуніція. Ми домовилися із СБУ, що ми будемо людьми це передавати. І коли митник зупиняв таку машину, то йому повідомлялося, що оцей товар – власників машини (там телевізори, техніка, будматеріали тощо) і дійте по процедурі, а це – для волонтерів. І якщо якийсь митник артачився, то він «отримував священне право покласти 100 доларів у фонд підтримки нашої армії». Такі у нас були часи і такі були неписані закони.

А люди відгукувалися. То не є якийсь подвиг. Люди на прикордонні – усі так живуть. Дехто, правда, намагався скористатися ситуацією. І тоді нам митники дзвонили і питали: а для чого армії цілий бус брендових модних туфлів? Кажу: ні, то не наше, ми просимо конкретно за форму, наприклад, і за берці, а все інше – ваша справа. Такі випадки були, але дуже рідко.

Ми домовилися тоді з СБУ і з контррозвідкою, що ми будемо поручителями за автомобілі, які в'їжджали для армії. Я особисто близько сотні таких паперів підписав. Купували за волонтерські гроші за кордоном чи так хтось дарував. Були джипи, легкові, мікроавтобуси. Через рік контррозвідка перевірила – і я пишаюся цим – що усі машини дійшли в частини, за призначенням. Навіть було таке, що митники скинулися і купили джипа для племінника одного з них, і вони мені дзвонили та просили підтвердити в СБУ, що хлопець реально служить, щоб авто пішло по нашому волонтерському ланцюжку.

Тоді вся Україна дзвонила до нас. Так, відсоткам 5-ти ми відмовили. Наприклад, були випадки, коли люди везли дизельні автомобільні двигуни, і була підозра, що вони підуть не в армію, а будуть використані для миття бурштину – там саме такі двигуни тоді працювали. Коли ми просили уточнити, на який саме автомобіль, в яку частину піде цей двигун і хто відповідальний – ці люди десь пропадали. Ну, комусь війна, а комусь у цей час було дуже зручно мити бурштин.

Так само і нас перевіряло СБУ, підсилало до нас провокаторів, які пропонували за гроші вирішити деякі питання. Але ми одразу постановили, що мухи окремо, а котлети – окремо. І що все, що волонтерське – на цьому ніхто не мав права заробити ні копійки чи використати для власних потреб. Ми навіть жодної «печенюшки» із тих передач, які йшли для бійців, не могли собі дозволити взяти.

Робили бронежилети і самі люди, луцька Самооборона виробляла. Ми ж в березні 2014 року закупили 8 видів різних бронежилетів виробництва України, Німеччини і Польщі. І провели на полігоні 51-ї бригади тестування цих бронежилетів, щоб визначитися, які закуповувати масово для військових. Найкращими за співвідношенням ціна-якість виявилися пластини «Темп-2000» українського виробництва.

За період, доки 51 бригаду не розформували, важко порахувати точно, але щонайменше 15 мільйонів гривень було залучено нами на допомогу армії. Хто більше допомагав, хто менше, але внесок кожного був безцінний. Ми приїжджали до бізнесменів і казали: треба ось це і стільки, допоможіть, скільки зможете. І люди відгукувалися. Купували шини для тих же КАМАЗів, акумулятори, інші запчастини. Просто ми з самого початку поставили все так, що ми це робимо чесно і відкрито – і нам повірили.

Нам лише на картку прийшло більше одного мільйона гривень. І, до речі, за них було придбано товарів на півтора мільйона більше. Тому що у нас є, я вже казав, такий «дурнуватий» в хорошому сенсі, Олексій Панасюк, який, якщо десь чогось не вистачало, діставав свої гроші і докладав. І це не раз і не два, а регулярно. І в нас не було зациклення лише на 51-й бригаді. Ми допомагали десяткам військових частин по всій Україні. Ми 2,5 роки постійно це робили.

І не лише ми самі. Нам пересилали кошти і посилки люди з усієї України, і з 20 країн світу. Навіть з Австралії та Нової Зеландії. І з Росії теж висилали допомогу.

Один росіянин написав у вайбер, що він там передав якусь суму «на гвозди». Питаю: на які «гвозди»? Відповідає: «На гвозди, которые мы забъём в крышку гроба Путина». Отака була хвиля.

З офіцерами 51-ї ОМБр капітаном Сергієм Кротовим та майором Віктором Хмелецьким

Зараз ми організовуємо заходи для підтримки родин загиблих, організовуємо ярмарки, свята різні, поїздки за кордон і в Україні. Величезний внесок зробили своїми справами Ольга Жигунова, Віра Сєргєєва, Валентина Борусевич, Микола Смаль, Володимир Заєць, Олег Тимосевич. Лише у мене знайомих більше 20 людей загинуло. І я зараз, якщо чесно, навіть не дуже хочу з кимось зближатися із військових. Бо це насправді дуже боляче, коли ти втрачаєш близьку людину. Це страшна місія – першим повідомити родині про загибель бійця, а для них – сина, чоловіка, батька. Або привезти труну додому. Це та... що не побажаєш нікому.

До речі, зараз багато говорять про синдром ПТСР. Так от, волонтери так само зазнали цього. І якщо є психологічна допомога військовим, то треба шукати психологічну допомогу і для волонтерів, особливо для тих, хто викладався у 2014–2015 роках. Таким людям 100% потрібна така допомога. У мене пропав мій бізнес. У мене був магазин побутової техніки – він пропав. Я собі залишив одну лінійку – кондиціонери, а від іншого довелося відмовитися, бо не було часу і можливості тим займатися.

Це теж проблема. Багато хто на волонтерстві втратив свій бізнес, багато хто – здоров'я, родину. Багато хто просто відійшов, бо вже не було чим допомагати. Мені так і казали: «Я б хотів і далі допомагати, але вже нема чим, мені он дитину в школу на перше вересня немає за що зібрати». Дехто через це кинув усе і поїхав у Польщу на заробітки. Такі реалії. А ті, хто сидів на потоках – ті так і лишилися. І зараз руки потирають. І це дуже б'є по волонтерству.

Ще більше б'є ставлення деяких людей, і серед них і тих, хто реально воював, які вважають, що волонтери зобов'язані йому допомагати. Або що те, що ми передаємо – ми передаємо не армії, а особисто йому, для власних потреб. Дехто з волонтерів, зіткнувшись із таким, просто припинив допомагати армії.

Взагалі, за цей час нам багато чого довелося пройти. Діючій владі не сподобалося, що з'явилися такі активні та ініціативні люди, вони в цьому відчули небезпеку. А до волонтерів тоді довіра була більшою, ніж до священиків. Тому волонтерів почали намагатися купити, якщо не купити, то знищити: медійно, фінансово.

Ми завжди говорили правду, тому ми для влади були не зручні. У нас немає ніяких державних нагород. Але ми знаємо, що ми зробили свою справу чесно, не втекли, не нажилися. І будемо далі це робити. Це феномен, який іще чекає на дослідження.

Для мене є іще одна справа честі – відновити добре ім'я і 51-ї бригади, і комбрига Яцківа, зокрема. Бо на початку війни стільки бруду на них було вилито. Особливо, після розстрілу наших бійців під Волновахою і подальшого розгортання бойових дій. Але давайте говорити правду: трагедія на тому блокпосту – це все наслідок недолугої організації в армії в цілому. І вини Яцківа у цьому немає. Жодні мама чи тато жодного загиблого не винуватили комбрига у смерті своєї дитини…

Коли з Донбасу сюди відправляли труни транспортним літаком на рівненський полігон, де чекали батьки загиблих – у літаку був тільки Яцків. І все. Більше нікого з вищого керівництва не було. Прислали тільки якогось генерала-«пожежника» – погони засвітити… Комбригові, який щойно втратив так багато бійців, який десять днів не знімав чобіт і майже не спав, летіти наказав командувач. Видно, думав, що його матері розірвуть...

І Яцків полетів. Коли зійшов із літака і йшов по плацу – втратив свідомість і впав. У нього стався гіпертонічний криз.

... Я впевнений: ми зобов'язані відновити 51-у бригаду у правах. Символічно. Юридично. У всіх відношеннях. Не закреслити 14-у ОМБр, яка постала замість неї, ні. 14-а бригада – це вже окрема бойова одиниця із своїми заслугами. Тим більше, з 51-ої там мало людей лишилося... Але з 51-ою вчинили несправедливо. І тисячі хлопців чекають, поки ця несправедливість буде виправлена. Поки 51-ша, яку 3 серпня 2014 року на зустрічі з волонтерами першим назвав зрадниками тодішній президент Порошенко – не буде реабілітована. Бо у 51-ій були не зрадники, а чокнуті (у гарному сенсі цього слова) на всю голову патріоти, які відчайдушно і безстрашно воювали.

І я впевнений: рано чи пізно ми доможемося відновлення доброго імені цього славного бойового підрозділу.

Сергій Лаврущенко

волонтер, голова Спілки підприємців Сарненщини

«Волонтерство існує там, де погано. Де хтось недопрацьовує, де треба закрити дірки чи щось забезпечити «на вчора». А у нас, на жаль, волонтерство досі лишається одним із головних гвинтів механізму функціонування армії. Так, зараз держава взяла на себе забезпечення багатьох пунктів, які у 2014–2015 роках перекривалися виключно завдяки волонтерству. І все ж, без волонтерів українська армія і зараз – неможлива. На жаль».

Я сам – підприємець, і ніколи не думав, що буду воювати. Хоча з дитинства мріяв здійснити подвиг, щось велике, на благо держави. До війни ми тісно співпрацювали і з Луганськом, і з Росією. У 2014-му, коли у нас був Майдан, я навіть літав у Москву, супроводжував вантажі. Коли ми летіли назад, нас москвичі застерігали: «Куди ви летите, у вас там біда!». А я кажу: «Навпаки, у нас там все класно, нарешті все буде, як воно має бути».

А потім почалася війна. І почали мобілізовувати наших хлопців. А багато хто і сам пішов, добровольцями. Багато тоді добровольців було в наших районах. І постало питання: що робити, як їм допомогти? І я тоді організував перший бус волонтерської допомоги нашим хлопцям під Миколаїв, вони тоді були на полігоні «Широкий Лан». Зібрали продукти, завантажилися обмундируванням, залучили наших можновладців, щоб закупити бронежилети, Сергій Євтушок підключився.

Бронежилети ми знайшли під Полтавою, досить високого рівня. Все робилося в екстреному порядку, бо хлопці уже ввечері того ж дня, як ми приїхали, виходили. Нам потім розповіли, що ворожий снайпер «зняв» одного нашого хлопця, але він був у нашому броніку і броня витримала. І він лишився живий. Після цього ми взяли на себе повну екіпіровку наших добровольців, які йшли на фронт – бо всі ж ішли в тому, хто що мав. А крім того, ми взяли під опіку їхні родини, щоб вони відчували, що не залишаться самі, якщо щось, не дай Боже, трапиться.

Сарненські волонтери

Це вже був травень 2014-го, якраз на сході все це заварювалося. Ми постійно були на зв'язку з хлопцями і намагалися оперативно реагувати на їхні прохання: там ліки треба дістати, там – дрова мамі на зиму привезти, там газ треба провести, там у когось дитя народилося.

А потім ми у нас в Сарнах створили Спілку підприємців Сарненщини. І вирішили взяти під опіку 732-гу артилерійську базу озброєння, яка дислокується в місті. Ми зібрали в райдержадміністрації наш актив, запросили командира частини і прямо там, у залі, кажемо: давайте нам список, що вам треба? А в них тоді фактично нічого не було. Ну, він розгубився, каже: ну, на міномети немає коліс, на техніку нема коліс...

Ми тут же взялися допомагати. Віталій Параниця, пам'ятаю, побіг по колеса для мінометів, Саша Магарицький колеса для КАМАЗів поніс, акумулятори, Льоня Мостюк ще щось організовував... Коротше кажучи, протягом години ми закрили всі ці питання. Питаємо в командира: це все, чи є якісь більш серйозні проблеми? У вас же там і гаубиці стоять, і САУ.

Виявилося, що практично вся техніка у них іще радянська і потребує серйозного ремонту. І ми взялися за ремонт: частину техніки розібрали по дворах, частину – найняли бригаду, яка працювала безпосередньо на території частини. І ми за два місяці відремонтували 150 одиниць військової техніки.

При цьому, іноді доводилося проявляти чудеса винахідливості. Наприклад, взялися ми ремонтувати «конкурси» – це такі протитанкові керовані ракетні комплекси на базі БРДМ. Так от, там були проблеми з акумуляторами. А потрібних акумуляторів ніде не було – їх треба було замовляти спеціально десь аж у Єгипті. А хлопці прикинули, що тут ці два акумулятора можна замінити простими чотирма від «Жигулів», просто рамочки там треба перепаяти. І це нам зекономило і час, і купу грошей, разів у 5–6 вийшло дешевше. І протягом тижня наші «конкурси» вже вийшли і пішли і в Донецький аеропорт, і в Дебальцеві вони були.

Або інший приклад. Військову техніку на схід відправляли КАМАЗами, при чому на один рейс тратилося десь 800 літрів солярки. А ми придумали наймати фури, в які заганяли по два БРДМи чи «шишиги» *(вантажівка ГАЗ-66. – Ред.)* – і це обходилося вдвічі дешевше. І так – на кожному кроці ми шукали можливість, щоб зекономити. Бо ми – підприємці і вміємо рахувати кожну копійку.

Найголовніше – що все це робилося оперативно, в максимально стислі терміни, бо розкачуватися не було коли. От, наприклад, є наказ, щоб міномети відправляти на фронт, а там колеса лисі. І наша людина стрибає в автобус, несеться в Білу Церкву, і в 11 годин гума для мінометів уже в Сарнах. Потрібно міняти диски, а там імпортні не підходять, потрібні старі, від «Москвича». А де ж їх взяти, якщо їх давно ніхто не випускає? І ми знайшли одного діда, якому в 93-му якомусь році видали зарплату такими дисками. У нього там весь гараж ними був забитий. І ми швиденько в нього все викупили – цілу бригаду забезпечили. Закуповували запчастини в Агроспілці, де так само було багато радянської техніки і де лишилося багато запчастин.

Відремонтована техніка – на передову

І так – у всьому. Де не було запчастин – шукали аналоги, наприклад, брали «фордівські». Пальне міняли на нове, щоб техніка не буксувала. Де могли, міняти старі запчастини на нові, не могли знайти – робили самі.

Все це робилося переважно за свій рахунок. Я так прикинув, що лише я на армію віддав десь порядка 180 тисяч доларів. І мої товариші теж вклалися десь так. Коли грошей не вистачало, домовлялися, що ми беремо в кредит, а військові нам потім перерахують. Все це було в якійсь такій гарячці. Ніхто тоді про гроші не думав. Головним було – забезпечити нашу армію всім необхідним, і наших хлопців, щоб вони не загинули, а повернулися додому, до своїх родин.

Я і сам на передову їздив, і повоювати довелося. Їздили ми з нашими «койотами» *(спецпідрозділ «Сарненські койоти», створений на базі військової частини А-0153. – Ред.)* – возили харчі, припаси, обладнання. Ніколи не забуду, як проривалися по дорозі, яка обстрілювалась, в Дебальцеве. Запам'ятався і кінець січня 2015-го. Я з нашими туди заїхав на БТРі, там комендантом був мій знайомий Максим Палієвець. І ми приїжджаємо, дивимося – а там діти бігають практично голі. Ну, курточка просто

Група супроводу «койотів» під командуванням О. Ярмошевича. Дебальцеве, 2015 р.

Гуманітарна допомога жителям Дебальцева, 2015 р.

на голе тіло. І за БТРом біжать, їсти просять – як в дитинстві нам розказували про війну в Ленінграді. Ми під'їхали до Будинку профспілок в центрі Дебальцева – а там у підвалі десь 150 людей ховаються від постійних обстрілів. Там уже і голод був, і сморід, бо ні води, ні туалету не було. Там жах натуральний. І я дзвоню до своїх і кажу, що війна-війною, а треба швидко споряджати фуру продовольства і якось прориватися, бо людей треба рятувати.

За два дні наші хлопці зі Спілки зібрали таку фуру. Нам подзвонили з генерального штабу, що вони нам роблять зелений коридор... Але ми вже були начувані про «зелений коридор» під Іловайськом.

І я кажу хлопцям: «Щось мені Героєм України посмертно не хочеться буть». І ми втрьох: я, наш водій і медик нашої групи, Сергій Корень – вирішили діяти по-наглячку: ми з нашою фурою посеред білого дня взяли і вклинилися в колону, яка везла вугілля.

«Сарненські койоти», 2015 р.

Я ще тоді помітив таку тенденцію, що, коли йшли ці самоскиди, то дорога не обстрілювалася.

І ми заїхали в Дебальцеве без жодного пострілу. Почали вивантажувати продукти. Місцеві кинулися все це розбирати, були навіть бійки. Дехто, правда, намагався права качати, вимагали: а де горілка, цигарки. Кажу: «Там Ахметов ззаду везе». Один із таких молодиків, я бачив, подзвонив кудись, після чого до нас «прилетіла» касета «граду». Правда, вони трохи промахнулися і це все впало метрів за 200–300 від нас, у приватному секторі.

Частину продуктів, які ми привезли, ми вирішили ще завезти хлопцям із 13-го, Чернігівського батальйону територіальної оборони, які прикривали відхід із Дебальцева. Завантажилися – і полетіли до них на елеватор. По дорозі нас так само обстріляли з «градів», але, слава Богу, не зачепили. Ми заскочили туди – хлопці теж були голодні, бо всі під'їзди до них були заблоковані. Швиденько розвантажилися – і назад. Уже на виході нас підхопили хлопці із нашого спецпідрозділу «Сарненські койоти» і супроводили назад під Артемівськ.

До речі, в Артемівську ми заїхали в госпіталь, там іще залишили, що в нас було з продуктів. А там тоді була лише назва, що госпіталь: ні їжі, і медикаментів. Я кажу головлікарю: ви хоч розумієте, що у вас не сьогодні-завтра може бути по 40–50 бійців важкопоранених? А він каже: розумію, але що я можу зробити? Тоді я кажу: пишіть список. Я той список передав хлопцям. І протягом трьох днів ми відсотків на 80 забезпечили той госпіталь усім необхідним. Бо знали, що – треба.

А ще ми з нашою Спілкою взяли шефство над «Сарненськими койотами». Повна екіпіровка, все, що можна, оптика – все... Вони як приїхали на ротацію, то всі були в шоці, бо вони були оснащені не гірше натівських солдатів. Та й не тільки над «Койотами» – ми взагалі займалися постачанням бойових підрозділів. Там же, під Дебальцевом, ми займалися ремонтом техніки 128-ої окремої гірсько-штурмової Закарпатської бригади. І ще відправили їм чотири фури відбірного лісу для бліндажів.

А для розвідників навіть зробили доставку найновіших комплектів обмундирування російських розвідувальників. Розповідали, що його передали з Москви: наш український прапорщик украв там зі складу і нам продав. А наші тут його допомогою взяли в полон якогось полковника російського, по-моєму з 13-ї танкової. Я не беруся стверджувати, що це точно, але ходили такі чутки.

Розвідники 122 батальйону 81 ОАеМБр ДШВ ЗСУ з командиром «Коршуном»

Часто, коли ми приїжджали на передову, то «зависали» там не на один день. І хочу сказати, що в армії важливе не лише оснащення, але й моральний дух. У мене був один випадок – там же, під Дебальцевом. Сидимо в окопі, на ранок маємо виходити з оточення, а поряд сидить наш механік-водій, геть засмучений. Кажу: що сталося? А він мені: «А що, як я завтра загину? У мене вдома три дівчинки, а нема ні опалення, нічого». Я набираю хлопців у Сарнах, кажу: «У нас тут об 11-й вихід, щоб у бійця до 11-ї вдома був і газ проведений, і батареї, і газовий котел. А я приїду – розрахуємося».

Батько й син

На ранок Сашкові дзвонить жінка і каже: «Я не знаю, що ти зробив, але приїхали люди, провели газ, усе зробили, все встановили і сказали, щоб ти не переживав».

І знаєте, хлопець при виході відпрацював на всі 100%. Бо знав, що у нього є наш волонтерський тил, і що його і його рідних не кинуть. І ми й іншим бійцям намагалися допомогти, там з ремонтом чи з будівництвом, щоб знали, що вони нас захищають там, а ми їхні родини захищатимемо тут.

Правда, різні випадки траплялися. В одного офіцера, наприклад, сталася пожежа, вигоріла практично повністю кімната. Ми скинулися швиденько, зробили в цій кімнаті капітальний ремонт, відновили все. Так його жінка нам потім ще претензії виставила, чого ми всю квартиру не відремонтували. Але то так, поодинокі випадки.

«За заслуги перед ЗСУ»

Але головне, що наша Спілка бізнесменів Сарненщини за цей час не розбіглася, а стала ще міцнішою, що ми тримаємося один за одного і допомагаємо. Зараз уже возити харчі та форму на передову не потрібно, то ми зосередилися на допомозі пораненим землякам, які повернулися додому. А ще – зробили подарунок місту: закупили в Бахмуті дві тисячі кущів троянд та тисячу саджанців дерев і разом з нашими «Койотами», волонтерами та школярами висадили їх на вулицях Сарн. І тепер у нас в місті є така собі символічна частинка Донбасу.

Я не скажу, що нас, волонтерів, багато. Кістяк десь так чоловік тридцять. Тринадцять із них, найбільш «відірваних», мають нагороди вищого командування ЗСУ. Але головна нагорода для нас – щоб воїни почували себе воїнами, потрібними своїй країні.

Я знаю, що кажу, у мене самого син – офіцер Збройних сил України. От заради них, заради тих, хто пройшов це пекло, ми це все і робимо. І заради того, щоб Україна була Україною.

Світлана Правник

Благодійний фонд «Руєвит»

«Багато волонтерів покидали свою справу. Хтось, може, займався волонтерством для піару, хтось – для нагород, хтось просто втомився. Нас уже в області, тих, хто лишився, можна порахувати на пальцях. І це не тільки в нас, на Рівненщині. Якщо раніше ми не всіх в області знали, хто їздить на передову, то зараз ми знаємо практично всіх, хто лишився по Україні. Але – таке життя. Це – наш особистий вибір».

Я була на всіх Майданах. І в 2004-му їздила до Києва, і в 2014-му. Я просто не могла бути осторонь, бо там вершилася доля України.

А потім стався Крим. Моя дочка на той час жила в Криму, і я про все, що там відбувається, знала з перших вуст. Моя доня підтримувала наших бійців: варила їсти, носила туди передачі, спілкувалася з ними. А вечорами вона плакала в телефон, казала, що там страшно, що їх ніхто не захищає і команди не дає оборонятися.

А коли почалася війна – всі в одну мить згадали про волонтерство. Тоді жодна людина, мені здається, не лишилася осторонь – це був єдиний спосіб не чекати порятунку з неба, а самому щось робити. І я теж почала озиратися: чим допомогти, що принести, кому й куди? І мені хтось підказав, що у Рівному створено волонтерський фонд «Руєвит», і туди можна віднести допомогу.

Я передзвонила, спитала, що треба, куди везти? Завезла туди продукти (тоді хлопцям їсти не було чого) – земляки дали і картоплю, і консервації різні, Василь Конончук свої мацики дав. Цілий бус завантажили. А далі й інші села почали підключатися. І коли я вже десь п’ятий бус привезла, то мені там у «Руєвиті» сказали: «Давайте, вступайте вже до нас та будете в нашій команді».

І ми взяли опіку над нашими хлопчиками, яких призвали до армії – тоді якраз оголосили першу хвилю мобілізації. Я взяла у військкоматі список солдатів, які у нас призивалися, почали зідзвонюватися з ними: поговорити, підтримати, запитати, як справи, дізнатися, що їм треба. Далі пішли серйозні замовлення: крім продуктів харчування ми почали збирати кошти на форму, каски, бронежилети. Бо тоді в армії практично нічого не було, все було старе і, як то кажуть, морально застаріле. А ми нашу армію тоді фактично творили з нуля.

На передову. З Юрієм Яков'юком («Дрім»). Курахове, Донецька обл., 2017 р.

Люди на початках нас дуже підтримували. Особливо ті, у кого рідні пішли воювати. Я давала оголошення в місцевій газеті, писала, що потрібно, вказувала свій телефон. На початках було дуже багато адресних посилок: коли когось із села мобілізовували, то все село скидалося, щоб йому щось передати. «Нова пошта» тоді не так ще працювала, проблем було багато, а ми намагалися тоді заміняти пошту. Не тільки ми: часто ми передавали ці посилки в Рівне, в «Руєвит», вони передавали далі своїми волонтерами і ми вже просто віддзвонювалися солдатам – отримали вони чи не отримали?

А восени до нас звернулися з проханням, що треба відігнати на фронт машину для нашої розвідки, у 80-ку. У нас там був хлопець з Бережок, Чемерський Руслан. Їм для розвідки потрібна була мала, «незасвічена» машина, щоб їздити. І хлопці з Бережок передали свого «опеля».

Дзвонять вони до мене і кажуть: «Ви волонтер, чи могли б ви відігнати на передову машину?». А там тоді йшли бої. Кажу: «Зараз, я ж не водій, я знайду когось». І хлопці із Зарічного погодилися, і взяли мене з собою. Так я вперше потрапила на передову. А потім були й інші машини, й інші потреби. І так я стала їздити.

Звичайно, був страх, але це був страх, що не зможу доставити посилку – така була відповідальність. Працювали ми не тільки з «Руєвитом». Працювали ми ще з «Даром», наша Віта Шинкаренко, передавали вони якісну форму, берці. Загружалися адресно. У нас був такий зошит, у якому ми фіксували все, що і кому ми давали: наплічники, наколінники, берці, форму, каски – все! Двічі відвозили тепловізори. Ще нам в районі дуже допомагала Катерина Отупор, у якої самої чоловік був там – лише за її допомогою ми передали хлопцям десь порядка 30 бронежилетів.

Ми якось порахували, що лише в 2014 році ми завезли близько 30 тонн на передову.

Найболючіший був момент, коли я повезла посилку нашому Олегу Ващишину *(мобілізований боєць 51-ї ОМБр, загинув 29.08.14 у «зеленому коридорі» при виході з Іловайська, довгий час вважався зниклим безвісти або таким, що потрапив у полон. – Ред.)*. Досі пам'ятаю, як ми збирали цю посилку. Прийшли його мама, тітка. Я дзвоню, питаю: «Олежку, що тобі ще привезти? Тут мама ковбаси поклала, гроші, тьотя Галя цукерок принесла. Може ще щось передати?». А він сміється: «Та хватить уже». Адресу дав у Сніжному Донецької області. Це було 27 серпня. 28-го дзвоню йому, кажу, що кур'єри вже завезли, забери. А він каже: «Та, нас уже перевели. Перешліть її в Оленівку, в госпіталь, я потім заберу». Так та передача його і не дочекалася. Мені ще хлопці наші з госпіталя пізніше дзвонили, просили дозволу її взяти, бо не було що їсти. Але я бачила, як та мама клала туди і гроші, і продукти – останнє ж віддавали. Ми всі тоді ще сподівалися, що Олег знайдеться, повернеться, що він десь у полоні чи заблукав. Так та посилка десь і загубилася. І це мій такий найбільший біль – що ми Олега не дочекалися.

Один із випадків, коли було страшно – реально страшно – це коли повезли тепловізори в Краматорськ і потрапили під обстріл. По дорозі нам дзвонять волонтери з Вараша, Хвалько і Жданюк, і кажуть, що вони потрапили під обстріл на Луганщині. А ми ж теж їдемо туди – і теж потрапляємо під обстріл. І ми не можемо виїхати: де їдемо – по нас стріляють, де їдемо – по нас стріляють. У нас була паніка, бо ми їздили по колу на невеличкому плацдармі, як аеродром, і не було де сховатися. Потім нас вивів спецназ і заховав у якомусь підвалі. Ми кажемо: нам треба їхати, там наші волонтери. Вони взяли в нас контакти, самі поїхали і за деякий час привезли наших друзів. Їхній бус був повністю розбитий, їх самих контузило, а з медиків – тільки я одна. І я на ходу починаю згадувати, що треба робити, що треба колоти. Оце справді була екстремальна ситуація.

Зустріч з морпіхами. с. Залізне, біля Торецька, 2020 р.

А ще було страшно, коли мені подзвонили і сказали, що загинув під час обстрілу Саша Ярмоліч – наш хлопець, якому вони везли передачу. І я не знала, як про це сказати батькам, і що взагалі робити. А потім мені подзвонив генерал і попросив бути на опізнанні тіла.

Мене колотило всю, але я взяла себе в руки і поїхала в Харків у морг. Те, що я побачила, досі важко передати словами. Тіла там лежали горою. І тут – дзвонить мама Саші. І я боюся взяти трубку, бо не знаю, чи вона буде кричати, чи плакати. А вона так тихенько лише попросила: «Привезіть мені мого сина. Привезіть. Бо, якщо ви не заберете, то в нього буде дуже довга дорога додому».

І я забрала Сашу Ярмоліча додому нашим волонтерським бусом. Їхала, і плакала, і молилася. Це був перший 200-й, якого я привезла додому.

Різні були ситуації. Та ж ситуація з Юрою Соколом, коли він демобілізувався і мав уже їхати додому, а його знайшли мертвим і побитим на березі річки, за межами військової частини в Харкові. Ми його довго шукали, доки наші волонтери не виявили його тіло в першому моргу в Харкові. І командир до останньої хвилини не хотів признатися, що сталося, прикриваючи себе. А мама втратила єдиного сина.

Їй навіть компенсацію не виплатили, бо, мовляв, це не бойова втрата. А найгірше – коли мамі віддавали тіло, то пригрозили, щоб мовчала, бо і її можуть втопити.

Вона дзвонить до мене: «Що робити? Де знайти правду?». Ми забрали тіло, в Рівному зробили повторну експертизу, щоб зафіксувати всі ті побої і травми, щоб це не спихнули на нещасний випадок. Але так нічого і не змогли довести. Єдине що – похоронили по-людськи.

Несподівана зустріч із земляками.
Блокпост, с. Гранітне, Донецька обл., 2016 р.

«Діти війни». с. Залізне, 2020 р.

А потім доля нас звела з дитячим будинком у Покровську. Вийшли ми на нього випадково. Їздили ми в Шуми. Це – нуль, там від місця дислокації наших військ до Горлівки – 500 метрів. Ми під'їжджаємо – і потрапляємо під обстріл. Наш бус в'їжджає на дорозі в яму від снаряда – і стає на диби. І ми посеред дороги – брудні, мокрі, світла не вмикаємо, бо не можна, – штовхаємо той бус, намагаємося його поставити на колеса. Таки вибралися, довезли хлопцям передачу, розвантажилися, а хлопці нам кажуть, що треба шукати, де ночувати, бо на позиції небезпечно і вони нас лишити не можуть.

І тут нам кажуть: «А в нас тут поряд є дитячий будинок, може вас там приймуть?». Знайшли телефон і ми почали дзвонити. Бо треба було кудись діватися: ми були мокрі, брудні і в глині тій настільки, що руки не можна було стиснути.

Набираємо ми номер Леоніда Захаровича, директора того дитбудинку, і кажемо, що так і так: ми волонтери, привезли бійцям передачі, самі третю добу на ногах, а зараз дощ, мокро, холодно, кругом стріляють. І чи не підкаже він нам, де можна заховатися?». А він каже: «Я вам зараз буду казати дорогу, а ви їдьте прямо до мене».

Ми приїхали, діти висипали, дивляться на нас. А в нас навіть подарунка якого не було тим дітям. Ми ж не думали, що таке станеться. Захарович подивився на нас і одразу закомандував, щоб ми милися і лягали спати. Дали нам якийсь одяг, а його дівчата до ранку наші речі перепрали і вже вони сушилися.

Так ми й познайомилися. Потім ми дізналися, що цей сиротинець в Покровську був побудований ще до війни. Там були окремі кімнати, тепла підлога, усяке об-

ладнання. Він був розрахований на 50 діток, був свій бус, який відвозив їх до школи, влітку їздили до моря на відпочинок.

А як почалася війна – вони опинилися в епіцентрі подій. Фінансування змешилося, все зупинилося, а дітей додалося. Причому там такі історії були, що не приведи Боже. От там є братик і сестричка, яких знайшли на смітнику. Батьки їхні загинули під час обстрілу, а вони ходили до сміттєвих баків шукати поїсти. Місцеві люди сказали про них Захаровичу. Самі вони не могли забрати дітей, бо вони, побачивши чужих, тікали.

І Захарович прийшов туди і розговорився з хлопчиком – якось він викликав у малого довіру. Каже до нього так по дорослому:

– Привіт!

А той дивиться з-під лоба:

– Привіт! Ти що, – каже, – прийшов мене проганять?

– Та ні, – каже Захарович, – прийшов з вами познайомитися. Це хто?

– А це – моя сестра. Батька й маму вбила бомба, то я тепер у сім'ї лишився один дорослий чоловік, я про неї дбаю.

– А ти не хочеш до нас?

– Ні, я в дитячий будинок ніколи не піду.

Капелан Микола Юрах та волонтери Світлана Руда і Світлана Правник в сиротинці. м. Покровськ, 2020 р.

– А ти приходь у гості. Не сподобається – підеш додому.

– А що у вас є?

– Ну, ми вам кімнату дамо, годувати будемо, там ще інші діти є.

Хлопчик подумав і каже:

– Ну, пішли. Але, якщо нам не сподобається, ми вернемося.

Захарович це все нам розказував, і каже, що не з кожним дорослим можна так поговорити, як говорив цей чотирирічний хлопчик.

З Кароліною

Інша молода мама з дитиною була з Донецька... Бабуся загинула, а дівчина з сином, в чому була, без грошей, без документів, вискочила з хати і побігла. І так доля привела їх до Захаровича. І таких дітей – кожне друге. Що вже казати, якщо цей сиротинець розрахований на 50 дітей, а їх там зібралося 150. А ще прийшли пенсіонери, у яких війна зруйнувала будинки і їм не було куди діватися.

Захарович їм віддав весь адміністративний корпус. Там і зараз живуть і ці пенсіонери, і мами з дітками. Він намагається зробити так, щоб ці категорії не перетиналися, щоб не заважали одне одному.

Але проблем у них додалося. Коли ми з ними познайомилися, їм потрібно було все: і продукти, і одяг, і зошити дітям. Захарович скільки їздив, добивався – усім було не до нього. То пізніше вже, в 2017 році за кошти уряду Японії там зробили сучасний ремонт, а тоді в них були великі потреби.

Ну, ми підключили наших хлопців із Вараша, Петро Коберник, Борис Бірюк, відгукнулися і взяли над ними опіку. Ми почали возити тим дітям і продукти, і одяг, і навіть дошки та будівельні матеріали. Так і досі підтримуємо: як тільки їдемо до хлопців, то і до них заїжджаємо. А хто ж іще про них дбатиме, як не ми?

І це не єдиний дитячий будинок, якому ми допомагаємо. Під Горлівкою є теж дитячий будинок на 250 дітей. Я не скажу, що ми єдині: це ж волонтерська пошта, інформація передається, кому що треба, і хто ближчий їде – той везе. Возили книжок багато, іграшки, канцелярію.

Взагалі, з цими дитячими будинками є великі проблеми, бо там зараз збираються ті, кому просто нема куди їхати. За ці шість років, що ми спілкуємося із Захаровичем, лише кілька дітей переїхало в інше місце – у когось знайшлася рідня, хтось виріс і знайшов своє місце в житті. А всі інші лишаються. Деякі дівчата виросли, вийшли заміж, народили дітей – і поверулися в цей дитячий будинок уже зі своїми дітками. Я чула, як Захарович проводжав одну зі своїх вихованок такими словами: «Що б там не склалося, знай, що ми тебе не кинемо. У тебе є мій номер телефону – дзвони. І завжди пам'ятай, що тут – твій дім, і тут ти завжди знайдеш підтримку. Звідси тебе ніхто не вижене».

Він справді їм усім – як батько. Коли та мала дрібнота обвішається навколо нього – я тільки сміюся. Усім щось треба. Отак глянеш на них: діти-дітьми. А задумаєшся, що їм уже довелося пережити! Більшість із них – сироти, бо батьки загинули під час обстрілів. І то ще добре, коли статус сироти підтверджено – тоді держава виділяє хоч якісь кошти. А є й такі випадки, коли в дитини лишається якась рідня, але вони не хочуть її брати до себе. І ці діти не мають статусу, але живуть в дитячому будинку. А є ще ситуація: у мене там є троє діток, Каріна, Яна і Саша. Їхня мама теж виросла в цьому будинку, і вона кілька разів виходила заміж, а дітей потім приводила і лишала в цьому будинку. І от що з ними зробиш? Не викинеш же.

А ще ми багато возимо допомоги діткам, які лишилися на передовій. В Мар'їнці таких дітей багато. Там ми познайомилися з однією сім'єю, яка прихистила нас під час обстрілів, не побоялася. Ми тоді, коли почалися обстріли, зупинилися просто біля їхнього паркана. То вони нас завели в двір, і ще й соку винесли попити – може, то останній у них сік був. А через місяць вони самі постраждали від обстрілу, троє їхніх дітей отримали поранення: дитинка, якій щойно виповнився рік, десять років і два-

надцять. Ми потім їм привозили подарунки, провідували в лікарні. Вони приходили до мене, як до лікаря, бо лікаря там не було. Держава їм дала компенсацію – десь тисяч 10 на всіх. Найбільше постраждав найменший – він був на дворі в дитячому літньому візочку і осколки потрапили туди. Зараз вони вилікувалися, але досі живуть там, в Мар'їнці. Виїхати їм нема куди – ми вже пропонували, може в той дитячий будинок до Захаровича – не хочуть.

Місцеве населення ставиться до нас по-різному. Але, якщо порівнювати з 2014-м роком, то зміни відчутні. Ми тоді їздили до добровольчих батальйонів, які стояли на «нулю». Це були і Краматорськ, і Мар'їнка, і Піски – то ми стикалися з потоком ненависті.

Нас називали і западенцями, і бандерами, і фашистами, і казали: «Чого ви сюди прийшли, забирайтеся геть». І бійців наших так само проклинали. А зараз вони зрозуміли, хто їх захищає, і тепер не хочуть, щоб наші війська відступали.

Водяне, 2018 р.

Вони не хочуть робити розмежування, вони цього бояться. Вони хочуть жити в Україні, ходити в українські школи. Дуже все помінялося. І люди змінилися, вони вже награлися Донецьком. Вони ж спілкуються з друзями чи родичами, які лишилися на окупованій частині, і можуть порівняти, що там у них, і що – в нас.

А люди є дуже хороші. От у нас в Мар'їнці є Аліна Косе, вона дуже активна, патріотка, організовує різні свята до Дня Незалежності, до Дня Конституції, з дітками працює. Лєна Єрохіна з християнської своєчасної допомоги, вона зараз підписала контракт і пішла служити в армію. Але продовжує допомагати нам, волонтерам. Там ще є такі «сіміки» *(аналог натівських підрозділів CIMIC, на які покладена місія підтримки місцевого населення в зоні бойових дій .– Ред.)*. Ми до них приїжджаємо, вони нас саджають в броньований автомобіль – і ми їдемо по «нулю» до людей, які там живуть. Там одна людина на вулиці, там – дві. І ми до кожного заїдемо, кожному надамо посильну допомогу.

Один випадок був такий болісний, коли батьки привезли свого сина, який має психічні розлади, в зруйновану хату там, в «сірій зоні», і лишили його там. Він уже дорослий, років під сорок. Але все одно. Вони спочатку втекли всі в село, а потім його привезли назад на машині і залишили самого в порожній хаті. Так ті «сіміки» опікувалися ним – допомогли відремонтувати одну кімнату (бо там не було ні вікон, ні дверей), допомагали з харчами, щоб було що їсти. Зараз вирішується питання, щоб його забрати звідти в якийсь інтернат.

Випадки різні трапляються, всього не розкажеш. Я собі завела щоденник такий, де записую ці історії. Це треба знати і пам'ятати.

Із моїх спостережень, найбільш організованими, мотивованими і боєздатними в 2014–2015–2016 роках були добровольчі підрозділи. Саме добровольці тримали весь передок, доки інші підрозділи вчилися і набували досвіду. Ну, і втрати тоді були великі.

А зараз у нас, нема що казати, армія хороша. Про цих хлопців так само можна розказувати годинами.

Волонтерів у нас мало. Люди взагалі тяжко відгукуються, особливо зараз. У 2014–2015 роках ми часто не встигали забирати допомогу, у нас телефон розривався. А тепер, коли збираємося їхати, просто звертаємося до людей і просимо. Є у нас підприємці, які постійно нас підтримують: ото тільки почують, що їдемо, то питають, що

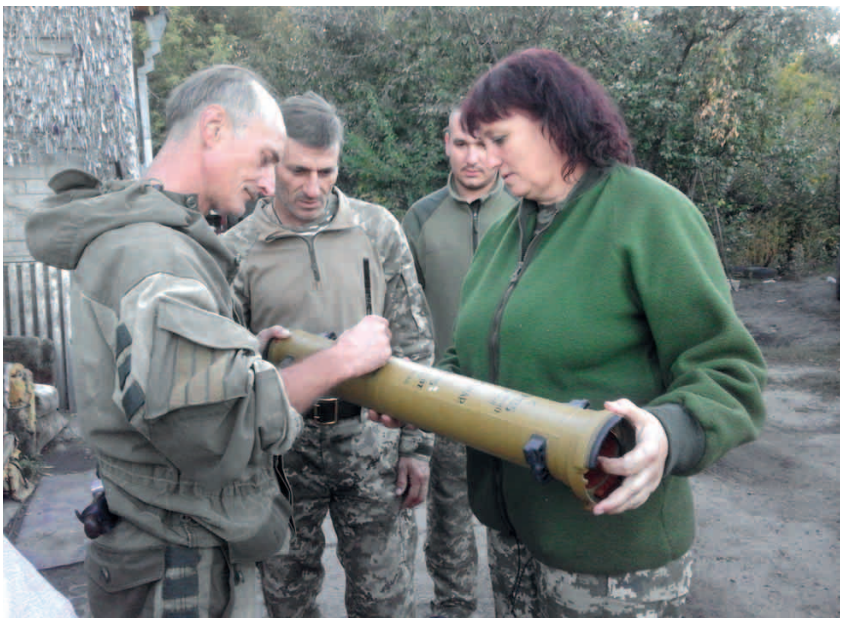

Мар'їнка, 2017 р.

нам треба. Але таких мало. А на пальне, щоб зібратися на дорогу, – стає зовсім сумно. Державні структури скаржаться, що грошей нема. Лісгоспи раніше підтримували, а зараз починають дивитися на твої політичні погляди. Я кажу: «У мене правильні політичні погляди. Я – за Україну, а все інше мене не цікавить. Я хочу і буду, доки не закінчиться війна, допомагати своїм солдатам, діткам, людям, які лишилися там, і яким набагато зараз важче».

Ми списуємся, контактуємо. Часом приходить допомога з-за кордону для діток. Нещодавно ми відправляли в християнську подорож дітей. Сітки плетемо – вони завжди актуальні. Допомагаємо, як можемо. І не тільки військовим, а всім, хто там, хто на українському боці.

Просто, коли ти на війні, коли спілкуєшся із солдатами – ти відчуваєш щирість, підтримку, людяність. А коли ти повертаєшся назад – це як інший світ, де є заздрість, ненависть, брехня. Я після повернення 3–4 дні просто відходжу і не можу зрозуміти: чому так? Мені здається, більшість наших проблем – саме звідси. Але не дай Бог нашим людям пізнати і пережити те, що пережили ті, хто бачив війну на власні очі.

Ліля Мусіхіна

письменниця, керівник волонтерського корпусу
Самооборони Майдану (2014–2016 рр.)
м. Тернопіль

«Я не кажу, що я така особлива. Те, що робили ми – це робили тисячі по всій Україні. І ці ідеї всі носилися в повітрі. Тому я не вважаю це якимось героїзмом. Герої – це хлопці, які там були, на фронті. А ми просто були їхнім тилом».

Коли ми повернулися з Майдану в Тернопіль – а це десь був березень-квітень 2014 року – багато людей мене розпитували: розкажи щось про Тернопільський Майдан. А я не мала що розказати, бо я весь цей час була в Києві, ройовою 15-ї сотні 4-ї чоти. Я могла розказати про Київ, про сутички з «Беркутом», про Артема Мазура, який загинув після побиття 18 лютого, про ті наші відчуття. Я думками ще була десь там.

А коли почалася окупація Криму, моя подружка Ліля Гужва з двома хлопцями із нашої сотні поїхали туди від «Спільнобачення» і вели стріми з того, що там відбувається: облога військових частин, мітинги проросійські, нагнітання ситуації. Вони намагалися там знімати всі ці гидкі речі. А ми звідси їм допомагали: шукали інформацію, попереджали про небезпеку. Був такий момент, коли за ними була погоня, а ми тут вираховували, що це за машини, хто за ними женеться, що від них можна чекати. Я допомагала поширювати ці матеріали, шукала людей, які перекладали б їх англійською, німецькою, французькою, щоб ситуація з Кримом набула якнайширшого розголосу в світі.

Можливо, через це включення в ті події я не відчула такого різкого переходу від Майдану до війни, коли почалися бойові дії на сході України. Для мене це стало продовженням одного процесу. Я не одразу примкнула до Тернопільської самооборони, бо лишалося відчуття, що ось є мої друзі, мої побратими з моєї сотні – і є Тернопіль, у якому було трошки «Пласту», трошки МНК *(Молодіжний націоналістичний конгрес. – Ред.)*, а я за віком вже виходила за рамки цих категорій. Я не могла зрозуміти, чим я там можу бути корисною, бо я більш була ефективною, як самостійна одиниця. І я почала збирати якісь речі, медикаменти...

Як почала збирати? Все виходило якось поступово. Я тоді ще працювала у видавництві «Навчальна книга – Богдан» і люди з діаспори почали на мене виходити і запитувати: може щось треба комусь? А на той момент уже виникала потреба в медикаментах, у якихось предметах особистої гігієни, яких на передовій катастрофічно

не вистачало. А ще була потреба у кровоспинних, бо почалися бої, пішли поранення і люди гинули від елементарної втрати крові. Ми тоді багато чого не розуміли про медицину катастроф, про надання першої медичної допомоги – ми вчилися на ходу.

І нам почали слати: турнікети, джгути, целокс. Усе це помаленьку накопичувалося в мене на роботі, потім воно розсилалося за потребами в міру надходження запитів. Мої роботодавці ставилися до мого такого волонтерства з розумінням, але в один момент я відчула, що не справляюся і що мені треба вибирати: або одне, або інше.

І я написала заяву: «У зв'язку із ситуацією, що склалася в країні, прошу відпустити мене у відпустку за власний рахунок на невизначений термін». Так почалася моя серйозна волонтерська війна.

А поворотним моментом став один випадок. Я пам'ятаю, був вихідний день, і я йшла на базар купити помідори. Мені подзвонила знайома, сказала, що в неї воює брат, і вони стоять там десь на позиції і не мають взагалі що їсти. Мене це так зачепило, що я замість того, щоб іти на базар, зайшла до чоловіка на роботу, набрала на комп'ютері і роздрукувала листівки із закликом зібрати продукти для армії і стала під магазином їх роздавати.

І люди почали приносити продукти. Перший день стояла я, до мене приєднався Ігор Баконь і Олександр Джус. На другий день там стояла моя донька-підліток, Елька. Мені було дуже страшно, бо я розуміла, що за свої гроші (а в мене їх багато ніколи не було) я не зможу нагодувати стільки людей. Але якось воно пішло. Першу машину – це були медикаменти, продукти харчування – ми зібрали дуже швидко. Причому долучилося багато людей, на яких ми навіть не розраховували, як, наприклад, місцеві кримінальні авторитети.

Це вже було літо 2014 року. Тобто, весну я ще намагалася працювати, а влітку зрозуміла, що вже не можу розриватися. І була ще на початку тієї війни страшна для мене історія. До мене звернулася одна жіночка, яка працювала за кордоном – у неї воював син чи брат, я вже не пам'ятаю, він у мене записаний як «Андрій. Амбросіївка». Його забрали на війну дуже молодим, і вона дуже переживала, що в нього нічого немає. Вона передала мені гроші, і я за ті гроші мала його екіпірувати.

Я зібрала все: від білизни і до каски та бронежилета. Ми відправили цю передачу, і він мав її отримати, але почався наступ. Це був кінець серпня 2014-го. І цей

хлопець, який не набагато старший за мою дочку, коли їх почали крити «градами», подзвонив мені й розказував, що відбувається. А я слухаю це в телефоні на вулиці і кажу людям в Тернополі, що там танки пішли, снаряди рвуться. А мені кажуть: «Ти що – дурна? Це ж тоді війна, нам би сказали, кордони закрили».

Для мене це був якийсь сюрреалізм: у Тернополі свято, парад на День незалежності. А в телефоні плаче хлопець, який не розуміє, що відбувається, якому страшно. А в мене серце кров'ю обливається, бо я не знаю, чим допомогти. Піднімаю очі і бачу, як наш мер, усе керівництво, у вишиванках, веселі, щасливі ідуть на площу.

І хотілося кинутися їм в ноги, кричати: «Люди, отямтеся, у нас – війна! Треба щось робити!». Це були як паралельні реальності. І в багатьох моментах вони так і лишилися, багатьом досі зручно не бачити війни.

Кілька разів за війну в мене були такі жахливі дзвінки. Слава Богу, той хлопець лишився живим. Вони тоді злякалися, відступили з позиції. Їх потім за це судили. Але я не знаю, як можна засуджувати цих іще дітей, яких кинули просто під танки без нічого, які навіть морально ще не були готові воювати. Це все справді було дуже страшно.

///

А тим часом в нашому Тернопільському Штабі потроху все закрутилося. Я вже там днювала й ночувала, зі мною – моя дочка, чоловік, доки він ще не пішов воювати. А ще зі мною практично завжди був мій товариш Рома Павлишин. Його на Майдані поранили в коліно, плюс під час війни в нього була контузія і він, людина фізично геть не сильна, робив те, що міг робити. Він возив усе на фронт і був такою зв'язуючою ланкою з передовою.

І до нас почали підтягуватися люди. Якщо чесно, я навіть не сподівалася, що до нас хтось прийде і стане поруч, я звикла покладатися на власні сили. Але прийшли спочатку хлопці із Самооборони, потім почали приходити жінки. У нас спочатку був облік волонтерів, коли стояли під магазинами, бо треба було знати, хто де стоїть, як розписати чергування. А потім Штаб перетворився на такий собі вулик: одні приходили, інші йшли. Чоловік десять було таких активних, координаторів, інші допомагали в міру сил і можливостей.

Я постійно організовувала якісь акції. Бо просто просити гроші на фронт мені було соромно, і я намагалася їх заробляти. Ми почали пекти пряники, писати писанки, крутити віночки, вишивати – все, що ми вміли і що можна було придумати так, з

Робочі будні Штабу Самооборони

ходу. У нас була така «прянична команда»: ми просилися на ніч у якийсь кондитерський цех, за ніч гаратали коли 2 тисячі, коли 5 тисяч пряників, а потім усе це розписували і продавали – біля церков, під магазинами, ярмарки влаштовували. Тобто сказати, що ми були волонтерами, які весь час ходять із простягнутою рукою – такого не було.

Розписували писанки – мій особистий рекорд, наш рекорд – 1200 штук. Це все були писанки на яйцях, воском, ручна робота. У мене тоді пальці були хронічно попечені і фарба настільки в'їлася, що відмити її було нереально. Але вони справді рятували життя. Ми писанки продавали за кордон по 3 євро, і 1000 писанок – це 3 тисячі євро, це вже реальні гроші. Ми вишивали бісером: картинки, рушники, серветки. Вишивали і хлопці, і дівчата. Ми попросили у фірми «Галс», вони нам надрукували великодні рушники, ми їх роздали людям і всі разом вишили. А 17 рушників передали в Америку і там їх продали по 100 доларів. І ми купили маленький автомобіль хлопцям на фронт за ці 17 рушників.

Вишивали і в будень, і в свято. До нас заходив наш волонтер і капелан, отець Іван Гуня – я йому пізніше мала честь вручати волонтерську нагороду «Народний герой». Він поблажливо ставився до мого атеїзму і до того, що я вишивала неділями. Тільки питав: «На армію?» – «На армію» – «Ну тоді, благослови Господи!». Я сміюся: «Отче, а Ви можете мене благословити до кінця життя, щоб я могла вишивати в неділю?» – «Та ти й так уже заслужила, благословляю!». Моя мала тепер мене підколює, коли в свято треба щось зашити: «Мені не можна, а тебе отець Іван благословив».

Бували курйозні ситуації. Наприклад, у нас в Тернополі є бавовняний комбінат, і на ньому свого часу працювало багато людей. А ми тут знаємо, що всі працівники за радянською звичкою несли тканину додому, робили запаси. І от приходять до нас жіночки, руки заламують: «Ой, синочка забрали, а я нічим допомогти не можу!». Питаю в них:

– А шити вмієте?

– Та вміємо.

– А машинка швейна вдома є?

– Та є.

– А тканину маєте?

– Та немає.

– А де працювали?

– На ХБК.

– І хочете сказати, що у вас немає запасів тканини вдома?

– Та є трошки, але ж то для себе.

– Так: хлопцям потрібна білизна. Будете шити труси?

І так оті бабусі взялися за роботу: одні в'язали шкарпетки, інші шили труси. Потім один чоловік притягнув на Штаб промисловий станок для в'язання і ми почали в'язати хлопцям шапки і балаклави. Чим ті шапки були унікальні: вони були подвійними і з внутрішнього боку там був вив'язаний український прапор. Тобто, зверху це була звичайна чорна чи зелена шапка, а коли її відгорнути – там був прапор. Мені теж кілька разів в'язали таку, але жодної не збереглося – кожного разу знаходився хтось, кому вона на той час була потрібніша.

Було й таке, що приїжджали дівчата з фронту, а я бачила, що вони легко вдягнені – знімала з себе куртку і віддавала.

У мене на 2016 рік не лишилося в хаті нічого. Я ходила в старій італійській формі і в підкладці із Бундеса. Тобто в мене самої вже не було нічого. Ми вважали, що так має бути, і я, в принципі, ні про що не шкодую.

Різне було. Коли вже була зима і хлопці мерзли, і ми розуміли, що вони реально голі, а пошити за раз багато бушлатів не могли, Петро Дець організував у «Березілі» концерти, а зібрані гроші передав нам на бушлати. Був такий бізнесмен Алік Людковський, який торгував морозивом – він ішов до нас і питав: що треба купити? І ми купували форму, термобілизну, скидалися, купували автомобілі. На початках всі намагалися долучитися до загальної справи і купували і передавали на фронт усе, що могли: ліки, шкарпетки, продукти, білизну, хоча б якусь форму і захист. Закуплялися величезними партіями каски, закуплялися бронежилети.

Був у нас один депутат Верховної Ради України, Олексій Кайда – я взагалі не знала, що таке можна. У нього дружина – чемпіонка світу з біатлону. І він з нею по дипломатичному паспорту поїхав за кордон, затарив касками і бронежилетами мікроавтобус, перевіз сюди і відправив це на фронт. А потім і сам пішов воювати.

Був випадок, коли взимку у нас не було грошей, щоб одягнути хлопців на передовій, – ми тоді роздяглися самі і в літніх сукнях пішли містом зі скриньками збирати гроші. Нас дівчат десять тоді було. Люди зупинялися, зупинялися машини, нас намагалися одягнути, але ми казали, що доки хлопці на сході мерзнуть, ми будемо мерзнути з ними. І ми тоді години за дві добряче так назбирали, бушлатів на 60.

У нас були унікальні історії. Отой Юра, який в'язав шапки, – він постійно приносив нам шкарпетки, які в'язала його мама. А одного разу він приніс пару шкарпеток і

«Прянична команда»

сказав, що це – остання. І дістає з кишені дві ампули з морфієм. Виявилося, що в його мами був рак, і вона до останнього допомагала, чим могла, а коли помирала, то попросила віддати ліки, які лишалися, на фронт. Він ніколи ні на що не жалівся, не казав, що мама його хвора. Вони просто обоє робили те, що вважали за потрібне.

От для мене те, що зробив Юра і його мама – це подвиг. Маленький життєвий подвиг.

Коли ми хлопців уже одягнули і нагодували, коли до цього підключилася держава і почала це все забезпечувати, ми переключилися на те, що держава не могла дати негайно. Це – дорога хороша оптика, це автомобілі, які на фронті були дуже потрібними, але і ламалися часто на тих дорогах, і під обстріл потрапляли.

Ми загалом купили біля 60 автомобілів і тепловізорів. Я вже не знаю, скільки ми там назбирали грошей – лише за перший рік було, здається, більше 6 мільйонів гривень.

І на передову їздила до хлопців, особливо, коли чоловік пішов воювати. Мене якось по війні Бог беріг. Був випадок, коли в одній із таких поїздок ми ледь не заїхали на ворожий блокпост. В останній момент нас завернув мій друг, який поставив на телефон маячок, щоб стежити за моїм пересуванням. Я дивом не опинилася десь на підвалі чи ще в якомусь місці, про яке не хочеться згадувати. Думаю, на тому боці були б цьому дуже раді. Потім нас уже перехопили чоловікові побратими і доправили на базу.

А був випадок, коли я приїхала до Сергія у Сєвєродонецьк, 5 днів була в дорозі, страшенно втомлена. Приїжджаємо туди, а мені хлопці кажуть: «Помитися хочеш? Тут є баня, до обстрілу ще десь приблизно півгодини, встигнеш?». Я заходжу в ту баню, і тут – стук у двері. Відкриваю – а на порозі стоїть відро теплої води із запареною м'ятою. Тобто вони в цьому їхньому розписаному по хвилинах житті знайшли момент подумати про мене і запарити мені м'яти! От із таких моментів складається життя.

Хоча – всяке було за цей час. І люди нас обманювали, намагалися нас використати, і солдати обманювали. Потім пішли переселенці з Донбасу, теж різні люди: одні приходили з питанням, чим вам допомогти, а інші казали: «Ми там, в Донецьку, залишили квартиру, ви маєте нам тут дати рівноцінну».

Був іще один дуже прикрий випадок. У нас була ціла епопея – ми одягали хлопців у фліс. Форму самі шили: брали з магазину форму «Гелікон», розпорювали, розкроювали за тим зразком, робили лекала і шили – то була наша така фішка. Кілька швейних цехів це робили: Любов Григорівна, Оксана Бачинська і Віра Шалай. Дівчата просто закривали свій бізнес (а це, можливо, одні з найкращих модельєрів в Україні) і шили форму, підшоломники, триточкові ремені – бо треба. Та сама Віра поїхала в Одесу і нам подарували 50 кілометрів флісу. Ми їздили в Шумськ на фабрику – нам це все кроїли, потім інша швейна фабрика в Тернополі, яка шиє трикотаж, нам це все відшивала. Це були величезні обсяги, це навіть не сотні костюмів, і шилося воно не один місяць. Я так розумію, вони і своїм швачкам весь цей час платили зі своєї кишені.

А коли на передову відправляли батальйон «Тернопіль» – виходить один тернопільський чиновник і розповідає, як це класно, що він у флісову білизну вдягнув наш батальйон. І стоїть збоку Віра, яка це все організовувала, яка це все шила, стоїть Оксана – а я не знаю, як дівчатам в очі подивитися.

Було дуже гидко. А найбільший для мене удар був – коли дізналася, що близька людина, якій я довіряла, виявилася непорядною.

А другий такий дуже болючий момент – коли вбили мого близького друга, Юрія Горайського. Ми ще напередодні з ним довго розмовляли: я їхала в машині до чоловіка на фронт, покриття було нормальне, у нього теж був час. Ми взагалі любили з ним отак потріпалися ні про що. І було враження, що у нас ціла вічність попереду. А вранці я дзвоню в Тернопіль, а мені кажуть, що Юрка загинув. Тоді наче небо наді мною похитнулося.

Юрка взагалі був унікальним. Він до того, як піти на фронт, часто приходив до нас, як волонтер, просто сідав і починав робити те, що треба. Він різав і пакував чаї, розмальовував пряники, сортував ліки для аптечок, вантажив машини, що вирушали на фронт, тягав десятки коробок із берцями та носив бронежилети. А коли вертався до себе у Збараж, то завжди просив: «У мене там хлопці на фронт ідуть, дайте щось для них». Ми почали жартувати: «Ти як моль, все тягнеш додому». І так воно до нього й причепилося: Юрка-Моль. Ми тоді знали що у нього в Збаражі є якийсь штаб, але подумати не могли, що наш Юрка – голова райдержадміністрації. Був навіть кумедний випадок, коли один із наших волонтерів подзвонив по справах у Збаразьку райдержадміністрацію і запитав: «А де тут Юрка Моль?» – «Та в нас такого немає» – «Як немає? Він у вас тут головний!». Юрка був такий. Він знімав костюм, приходив до нас і пахав з усіма нарівних.

Дуже мало таких людей є серед нас. У мене досі є почуття вини перед його донькою, що він загинув, а я – жива.

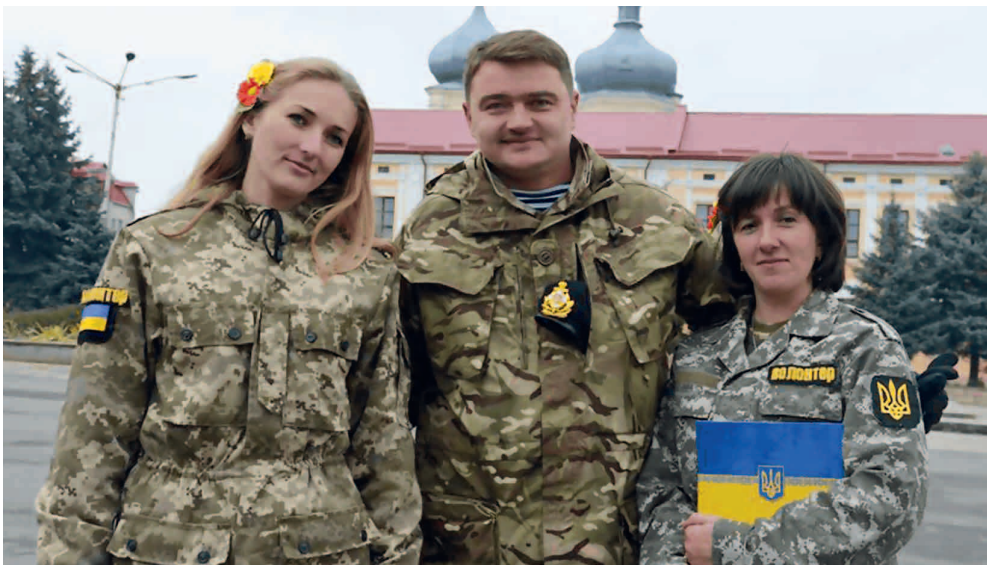

Юрій Горайський

Хоча моя дитина теж фактично виросла в Штабі. Коли почалася війна, їй було 11 років, і все це відбувалося в неї на очах і за її участю. І під магазинами вона стояла, збираючи продукти на фронт, і аптечки сортувала, і, коли доводилося зустрічати загиблих, була з нами. І з нею теж різе траплялося: раз її, коли стояла під магазином, один неадекват кинувся душити, іншим разом вона втратила свідомість від перенавантаження.

А один випадок не забуду ніколи. Ми в штабі обговорювали щось серйозне і попросили її вийти. Бо тоді була така ситуація, що ніхто не знав, як воно повернеться, і всі готувалися до війни. А вона постукала і каже: «Мамо, я тут подумала: якщо ви там щось вирішили, то пошліть мене. Я мала, на мене ніхто не подумає. Я готова». І в нас мурашки по спині пішли. Бо коли твоя дитина свідомо готова піти на смерть за Україну і відкрито каже тобі про це – це багато про що говорить.

Взагалі, я пишаюся нею. Хоча багато що віддала б, щоб моя дитина ніколи не пережила того, що випало пережити нам. Щоб їй ніколи не довелося шнурувати берці, щоб іти на війну. Хоча вона й так зараз весь час десь на вишколах та зборах, вона вміє добре стріляти, надавати першу допомогу. Я одного разу зловила себе на тому, що відкриваю дверцята шафи, а там на видному місці – Сергіїв камуфляж, мій камуфляж і камуфляж доньки. І я розумію, що це не нормально. Але на той момент воно було так.

У Тернопільському Штабі

Остапчик, молодший брат Віті Гурняка, який загинув у цій війні

Були речі, які здавалися неможливими, але ми це робили. Один із таких жахливих моментів – коли загинув Юрка, бо ми перед тим взяли в кредит машину, щоб йому відправити на передову. І за два тижні його не стало. От десь півроку він воював добровольцем, а тут пішов офіційно – і загинув. А на мені залишився борг за ту машину. І я настільки злякалася того боргу, що за короткий час заробила на дві машини: виплатила цей кредит і ми купили ще одну машину на передову. Власне, кожен великий збір коштів для нас був як лотерея: зможемо чи ні? І кожен куплений тепловізор – це була наша маленька перемога: круто! Ми це змогли!

На Штабі ми навчилися цінувати одне одного і багато чого пробачати. Особливо, коли пішли втрати. Бо ти дивишся на людину і розумієш, що завтра її може вже не бути в твоєму житті. Після цього зовсім по-іншому починаєш ставитися і до людей, і до життя.

На той час Самооборона і волонтери користувалися в людей більшою довірою, ніж міліція чи Служба безпеки, і навіть, як армія. Що де ставалося – йшли до нас. Навіть, якщо хтось із сусідів на бабульку косо подивився чи собаку вдарив – ішли до Мусіхіної, Мусіхіна розбереться.

Ми робили, що могли, але теж були не всесильними. А багато хто сприймав нас саме такими і ображався, якщо ми казали, що не можемо допомогти тут і зараз. Приходили мами, плакали за своїх дітей, а мій чоловік у цей момент був під Донецьким аеропортом, і я знала, що в нього дуже небезпечна позиція, якраз навпроти нового терміналу.

І доводилося бути сильною, доводилося втішати всіх, а самій десь там тихенько ночами плакати і молитися, щоб усе було добре. Мала моя, Елька, дуже це відчувала: коли в чоловіка були бої, вона ніч не спала. Зранку, звичайно, ніхто в школу не

йшов, а коли чоловік озивався, я першим ділом питала: «Що, був бій?» – «Був. Звідки знаєш?» – «Мала ніч не спала».

Це були чорні дні. Це були страшні дні. Мене це дуже підкосило, і в плані здоров'я теж. У мене і до того були проблеми зі спиною, з коліном, а тут доводилося постійно вантажити ящики, бо часом було кому завантажити машину, а часом – не було. І 5, і 10 тонн вантажила. І їздила на передову, розвозячи це все по позиціях.

Але в певний момент це почало мене руйнувати. Я зрозуміла, що я вже нікому нічого не можу дати – просто тому, що віддала все, що могла. Тому моя війна закінчилася в 2016 році. Мені довелося залишити все, просто встати і піти. Багато хто казав: як ми без тебе, ти – частина нашого волонтерського організму! Але це була крапка. Я вдячна всім, хто підтримував і цінував мене: моїм побратимам по письменницькому цеху, хлопцям із 3-го полку, із 8-го. Дуже приємно було, коли дзвонили з 95-ї бригади, з батальйону Кульчицького. Я зараз називаю просто цифри, а за всім цим стоять живі люди.

До речі, волонтерське вигорання – це проблема не менша, ніж повернення з війни учасників бойових дій. Ми всі на ній щось втратили: хто здоров'я, хто друзів, хто час, роботу, перспективи. Я зараз намагаюся повернути собі здатність писати, як це було до війни. У Сергія була фірма, але коли він пішов на війну, клієнти не стали його чекати. Елька втратила дитинство. І це те, за що я ненавиджу цю війну.

Елька

Коли відбувся мій перехід до цивільного життя, на моєму шляху ще виникли Таня Юрчик і Лєра Шабала. Це було двоє діток, у яких відмовили нирки, потрібна була трансплантація, і ми збирали гроші на операцію. І ми їх зібрали, і операції пройшли успішно. У Тані на сьогодні все добре, вона виросла, одружилася і навіть,

Не хочеться пафосу, але я твердо знаю, що попри все, як би не мінявся світ, люди, політичний вітер над Європою та Україною, незмінним залишиться одне. Україна...

зізналася мені, що лікарі розглядають можливість їй завагітніти й народити дитину. Нам вдалося розшукати їхню рідню в Австралії, і один із цих родичів був у Тані на весіллі. А Лєрі зараз 9 років, вона пішла в школу, я стежу за нею у «Фейсбуці». Але зайвий раз не хочу нагадувати про себе дівчатам, бо це – нагадування про хворобу і про той час, який вони хотіли б забути. Дівчата живі і здорові – і слава Богу!

Зараз у нашому штабі – осередок тернопільського МНК. Вони теж роблять правильні речі – займаються націоналістичним вихованням молоді. І це правильно. Бо якщо ми не будемо займатися нашою молоддю, то нею займеться хтось інший. Плюс там залишився Роман, який теж вирішує якісь поточні питання. Хоча, звичайно, тих масштабів, що були, вже немає. Але, я думаю, в цьому зараз уже й нема потреби.

Час спливає і потроху притуплюється біль. Впевнена, що багато про що я забуду, тим більше, забудуть ті, хто не був долучений до процесу, а лише спостерігав за всім.

... І я, доки житиму, буду з нею в серці, бо я – маленька її часточка. Мене не можна вилучити чи розлучити з нею, бо це вона струменить в моїх жилах, вона – в кожному подиху і ударі серця. І так буде завжди.

Андрій Салюк

волонтерська ініціатива «Львівський лицар»

«Коли ми вирішили назватися «Львівський лицар», хтось зауважив, що кожен лицарський орден має своє гасло. І ми десь півтори години обговорювали, яким має бути це гасло. І ми зупинилися на мотто, яке ми зараз пишемо під кожним нашим постом: «Війна стосується всіх. Перемога залежить від кожного». І це справді так. Якщо я не вмію воювати, то я можу зробити щось таке, що допоможе тому, хто воює, зберегти своє життя і ефективніше бити ворога. І якщо це наше гасло приймуть інші, то ми відчуватимемо спорідненість між військом і цивільним населенням, між військом і тиловим забезпеченням, між військом і владою».

Так склалося в житті, що я був причетний до усіх трьох революцій новітньої доби, які у нас були на Майдані, починаючи зі Студентської революції на граніті.

Коли в листопаді 2013-го почався так званий Студентський майдан, я приїхав до Києва з давніми друзями зі Студентського Братства міста Львова і своєю донькою, яка була тоді студенткою. Приїхали, щоб, маючи досвід, допомогти десь в організації. Але, якщо чесно, побачене мене трішки вразило і засмутило: біля стели ми зустріли тільки двох дівчат, які записували когось на поселення, а жодної організаційної структури не було. Коли я дочекався умовного коменданта і запитав, чим ми можемо допомогти, то у відповідь почув зневажливе: «Ну, можете взяти віник і позамітати».

Я був, м'яко кажучи, в шоці. Так, там були феноменально світлі, гарні і щирі діти, але я бачив, що вони самі не знали, чого хочуть і як цього досягти. І навіть не намагалися про це дізнатися. Тому 29 листопада, поспілкувавшись із кількома знайомими на Майдані, ми вирішили, що це не серйозно, нічого з цього не буде, і поїхали додому на Львів – якраз у друзів у машині були вільні місця.

Звістка про побиття студентів застала нас уже в дорозі, десь біля Рівного. Першим поривом було вертатися до Києва. Проте, ми зрозуміли, що з часу побиття вже минув час, а ми до Києва доберемося лише за кілька годин. Вирішили, що все ж їдемо до Львова, щоб зібрати всю інформацію, зрозуміти, що відбулося, чим це все може обернутися і як треба діяти.

Наступного дня в Києві було величезне зібрання і на Михайлівській площі, і на Майдані. 1 грудня величезний мітинг відбувся і у Львові. І на цьому мітингу багато людей прийняло рішення, що вони виїжджають на Київ. У кав'ярні «Віденська кава» утворився оргкомітет із відправки на Київ. Багато хто з тих, хто приїхав до Львова із районів, був готовий їхати в тому, в чому й був. І люди з усього міста почали зносити і передавати на Київ хто що мав: теплий одяг, їжу, гроші. Все це складалося в куток на

одну купу. І коли я вперше зайшов у цей «штаб» і побачив цю картину, де одяг лежав на купі вперемішку з харчами, де в одному кульку могли бути шкарпетки, ковбаса, кава і масло, я зрозумів, що треба з цим щось робити.

І ми домовилися, що в Товаристві охорони пам'яток ми робимо такий Пункт допомоги Майдану. Фактично, з 2 грудня він уже почав діяти. Ми закупили пакувальні мішки, закупили коробки і першим ділом почали сортувати все, що нам приносили. Ми сортували так, щоб потім легко було знайти, що потрібно: куртки чоловічі, куртки жіночі, светри чоловічі, светри жіночі, різні розміри окремо, шапки, шкарпетки, штани, тепла білизна. Так само – і з продуктами: все окремо. І ми домовилися, що всі автобуси, які їхали на Майдан, спочатку заїжджали до нас: ми пакували в багажники всі речі і продукти, і вони з цим вантажем уже їхали до Києва.

Поступово ми стали у Львові своєрідним центральним пунктом допомоги на Майдан. Люди збирали речі по церквах, по школах – усе це звозилося до нас. У нас щоденно працювало від 50 до 70 волонтерів, які збирали речі, сортували вантажили автобуси – це був такий собі конвеєр. І, власне, весь грудень у нас був один чіткий напрямок: речі і продукти. Коли люди приносили гроші чи медикаменти, ми відправляли їх до інших волонтерських груп, які цим займалися. Наприклад, пункт збору медикаментів у нас був у гарнізонному храмі.

///

Коли на Майдані стало «гарячіше» і почалися сутички, уже після 11 грудня, ми почали замислюватися над тим, як подбати про захист протестувальників. Ну, будівельні каски – це само собою. Але «беркутівці» застосовували такі підступні удари щитом по ногах, які могли закінчитися переламами у наших майданівців. Відповідно, ми почали робити захисні щитки, щоб захистити хлопцям ноги. Потім ми подумали про те, що треба захистити ключиці і груди від ударів гумових кийків. І ми почали шити такі, як ми їх називали, «камізельки», куди кріпили листи міліметрової сталевої бляхи, яка зменшувала силу удару. Потім ми додали захист і на плечі.

Шили їх у п'яти різних точках. З метою конспірації ми навіть ніколи не розпитували, хто і де їх шив. Бо ми не знали, в якому оточенні ми є. Часто бачили людей, які стояли на вулиці, фотографували авта, які до нас заїжджали і виїжджали, фіксували людей, які вантажили. Тому ми намагалися мінімально поширювати інформацію. Про те, коли до нас приїде чергова партія броніків, знав тільки я. І то, все було закодовано, для сторонніх це були «камізельки».

Випробовування броні

Студентське братство Львова на Майдані

Коли ж на Майдані почали літати кулі, ми «літні камізельки» замінили «зимовими», де уже вставлялися 3-міліметрові сталеві пластини. Ми їздили на склади, купували пластини, потім їхали в ліс і випробовували їх мисливськими кулями. Від гумових і свинцевих куль наші «камізельки» захищали добре, а от сталеві їх пробивали. Але це був таки захист.

Паралельно ми почали шукати можливості, як пластикові будівельні каски замінити військовими. Вони у нас ішли під маркуванням «зимових шапочок». Тобто, будівельні каски у нас були «літніми шапочками», а металеві – «зимовими». Дуже масово передавали на Майдан вогнегасники. Також ми передавали склорізи – для того, щоб робити надрізи на пляшках із коктейлями Молотова, щоб вони легше розбивалися. Так, було і таке.

Я часто їздив у Київ з логістичною метою: обходив усі намети, КМДА, Будинок Профспілок, Український дім, Жовтневий палац. І я з'ясовував, кому чого і скільки треба. І тоді ми адресно намагалися відправляти, кому чого не вистачає. У грудні якось було не до того, а пізніше я порахував, що після 10 січня і аж до кінця лютого ми відправили до Києва 56 великих авт. В одне таке паковане авто входило, для прикладу, 50 мішків шкарпеток, 100 мішків чоловічих курток, 100 мішків жіночих курток. За часи Майдану ми передали більше 2 тисяч наших «камізельок» – це лише до Києва.

А після розстрілів на Майдані в лютому ми виділили у нас тут в Товаристві окрему кімнату, і дівчата вже тут шили ці броніки, бо ми просто не встигали всіх забезпечити. Попит був величезний. Чому в нас? Ми домовилися, що всі автобуси, які в лютому їхали на Київ, – вони спочатку заїжджали до нас, ми їх завантажували і кожному, хто їхав, в обов'язковому порядку видавали таку «камізельку». І бувало так, що автобус по кілька годин стояв у нас у дворі, доки ми не споряджали усіх «майданівців» необхідним захистом. Лише після цього ми їх відпускали до Києва.

Майданівський Гаврош у львівській «камізельці»

У ті дні я усіх просив, щоб ніхто зі мною не вітався «Слава Україні!». Час був стиснутий настільки, що шкода його було тратити на відповідь «Героям Слава!» чи щось подібне, бо в цей момент міг дзвонити хтось інший по справі. Все було максимально стисло і конкретно. Хоча один дзвінок я запам'ятав на все життя.

Дзвонять мені з незнайомого номера: «Слава Україні!» – «Героям Слава! Говори по суті» – «Пане Андрію, Ви мене мабуть не пам'ятаєте...» – «Точно не пам'ятаю. Говори по суті» – «Та я просто хотів Вам подякувати. Отой бронік, що Ви мене змусили взяти... Коротше, в мене був рикошет і він мені врятував життя. І я Вам дуже вдячний...».

У нашому Пункті допомоги Майдану було заведено так, що, якщо хтось заходив і кричав «Увага!», то скільки б там людей не було – усі замовкали і слухали, що скажуть. Була домовленість, що таким чином повідомлялися лише дуже важливі речі. І я пам'ятаю, що я тоді не стримався, зайшов до зали і гукнув «Увага!». Всі замовкли і подивилися на мене. А я кажу: «Щойно мені повідомили, що наш бронік врятував якщо не життя, то здоров'я точно, бо був рикошет». Чули б ви ті крики «Ура!», які сколихнули приміщення! Мені точно відомо про три такі випадки, коли був рикошет і броніки рятували. Хоча насправді, мені здається, їх могло бути в десятки разів більше.

І оце півсвіту облетіла та фотографія, «Майданівський Гаврош» – так він же теж там у нашому броніку. Але це – один із типів, бо я казав, що вони шилися в п'ятьох різних місцях. Були такі, як лицарські кіраси, були як комбінезони. Крім Києва ми такі «ка-

мізельки» відправляли потім в Одесу, Харків, Дніпро, і ще – чи то Луганськ, чи Донецьк, зараз уже не пригадаю. Відправляли «Новою поштою», «Інтаймом» – по 50, по 100 штук. Крім того, ми так само слали намети, спальники, каремати, інше спорядження.

А в перших числах березня до нас прийшли наші львівські прикордонники. Чоловік вісім: наймолодший чин – майор, а решта – підполковники-полковники. І кажуть, що їх відправляють на Чонгар, а в них – лише літня форма, і чи не могли б ми їм допомогти з теплим одягом та взуттям, але бажано – військового стандарту. А нам на Майдан часто і військову форму передавали. І ми їм завантажили вантажівку спальників, карематів, теплого одягу, дали хімічних грілок і навчили, як за допомогою тих грілок можна легко сушити взуття. Ну, і харчів трохи теж підкинули. Потім за деякий час вони знову до нас навідалися – ми їм знову завантажили машину.

І ми тоді, наприкінці березня 2014 року, провели нараду нашого волонтерського товариства. Більшість були вихідцями із нашого Студентського Братства: і «старі баняки», як ми жартома називали таких як ми, які стояли ще біля витоків Братства, і молодь. Ми тоді вже розуміли, що все йде до війни, бо Крим був уже окупований. І хоча на Донбасі ще нічого не було, але були передчуття, що це добром не закінчиться.

Освячення автомобіля на площі Ринок перед відправкою на фронт, 2014 р.

І ми на цій нараді прийняли рішення, що беремося допомагати армії і все, що маємо наразі – одяг, харчі – поступово віддаємо на армію або в сиротинці, лікарні чи будинки престарілих, а самі переключаємося на закупівлю спорядження. А оскільки нас було багато із Львівської політехніки, то ми зупинилися на закупівлі оптики, приладів та спецобладнання, які потребують технічних знань. Ми розуміли, що у нас є достатньо кваліфікованих людей, які зможуть підібрати оптимальний варіант для різних підрозділів і для різних завдань.

І ось від того моменту ми фактично тільки тим і займаємося. Ми відмовилися від збору і передачі харчів, зробивши виняток лише для кави. Ну бо як так, щоб Львів – і без кави. Але ми не просто передаємо каву, а використовуємо її як пакувальний матеріал, так званий ущільнювач. Тобто, щоб прилад при транспортуванні не пошкодився, його потрібно в коробці обкласти папером чи ще якимось пакувальним матеріалом. А навіщо папір, якщо є кава? Вона в нас так умовно й називається – «пакувальна кава».

І доходить до курйозів, коли ми передаємо апаратури тисячі на три доларів, а нам телефонують і кажуть: «Дякуємо, хлопці, посилку отримали, ваша кава – просто супер!». Кажемо: «Кава-кавою, там ще апарат був суперовий». – «Ні, апарат – то само собою, за це ми теж вдячні, але ж так приємно, що прийшла кава!».

До речі, нам іще й довелося вчити наших військових, як користуватися цими приладами. Наприклад, коли в кінці квітня 2014-го ми привезли до Львова перший тепловізор і показали його нашим десантникам, то один там був такий майор, який навіть не захотів його брати. Каже: «Та що ви за фігню нам привезли, нам би краще прилад нічного бачення». Кажемо: «Так це ж набагато крутіше за «нічник»! – «Ну ви рядовий, а я – майор, і ви мене ще будете вчити, що крутіше?». Але потім, коли хлопці розібралися що й до чого, то відбою від замовлень не було, стояло лише питання, де взяти гроші.

Я знав про тепловізори ще задовго до війни, бо вони використовуються в реставрації. І за допомогою тепловізора можна знайти все, що ховається за штукатуркою: замуровані вікна, замуровані двері, можна визначити структуру стіни – чи вона мурована каменем чи цеглою. Це так звані безінвазійні методи дослідження архітектурних пам'яток. Мені ще в 2006–2007 роках один професор із Польщі це показав на практиці.

Звичайно, ми не забували і про друзів, які пішли на війну просто з Майдану – тоді «Правий сектор» активізувався. Один із моїх знайомих попросив про зустріч зі

своїм другом, при чому ця зустріч відбувалася за всіма законами конспірації: в людному місці, в кафе. Він представився Ігорем і попросив дістати речі за списком, які йому потрібні. Я одразу сказав, що це ми можемо організувати, це – не можемо, а це – постараємося. Ми навіть телефонними номерами не обмінялися, а домовилися зустрітися за певний час у конкретному місці з тими речами, які за цей час вдасться дістати. Зараз це може видаватися дивним, але ми тоді справді не знали, що кого чекає попереду, тому така конспірація була доречною. Зараз цей Ігор – мій близький друг, він досі воює, він – кадровий офіцер, а на той час він допомагав на вишколі наших хлопців, які мали їхати на схід, тому була така конспірація.

Перші, кому ми почали допомагати, це була 80-ка, 24-ка, і львівські прикордонники. А ще ми тісно співпрацювали з нашими друзями з Майдану, які пішли на фронт добровольцями, – батальйон Кульчицького, «Айдар», «Правий сектор», «Азов», «Дніпро-1», «Батальйон ОУН», «Січ»... Та й іншим допомагали, хто такою циганською поштою виходив на нас, а ми вже намагалися їх забезпечити всім необхідним. З часом перелік підрозділів, куди ми передавали наші прилади і обладнання зростав і, думаю, за час війни ми в тій чи іншій мірі передавали речі у більшість підрозділів, які воювали на фронті.

На початках волонтерство наше базувалося на власних коштах, коштах родини, зверталися до друзів. Відразу відгукнулася українська діаспора в Канаді, Ігор Копестинський. Але теж – через друзів і знайомих знайомих.

Ми намагалися не афішували свою діяльність, знову ж таки – з метою безпеки. Бо я як турист із наплечником їхав до Польщі, а звідти повертався, маючи за спиною апаратуру, яка коштувала, як три автомобілі. Ми часом навіть не мали змоги подякувати нашим доброчинцям, щоб їх не «світити».

Станом на липень 2014 року ми зрозуміли, що наші всі запаси вичерпалися і треба шукати можливості, щоб залучати гроші зовні. Вирішили виходити з підпілля, створити нашу волонтерські ініціативу і я запропонував її назвати «Львівський лицар». Бо є така історія, що у 1916 році, коли російські війська захопили Львів (на той час у Львові було дуже багато москвофілів, які захоплено вітали прихід російського війська – таке теж було, історія повторюється), то у Львові вирізьбили дерев'яного Львівського лицаря (він зараз, до речі, зберігається в історичному музеї), і кожен, хто жертвував на зміцнення обороноздатності війська, мав право забити в обладунки цього лицаря спеціальний цвяшок (це були цвяшки, якими підбивали шкіряні пі-

Прилади та оптика перед відправкою на фронт

дошви взуття вояків, щоб не ковзалося по дорозі). Було дуже символічно: ці цвяшки зміцнювали обладунки дерев'яного лицаря, а кошти зміцнювали обороноздатність Львова.

Ми свого лицаря зробили по-іншому. Ми попросили двох художників (Роман Зілінко і Остап Лозинський), і вони нам намалювали такого в 2,5 метри Юрія Змієборця, який здавна є покровителем українського воїнства. І ми, щоб не перетворювати нашого Лицаря на «ляльку вуду» і не забивати цвяшки у образ святого, попросили нашого Святого Юрія зобразити зі щитом. Тим більше, що після Майдану щит мав особливе символічне значення. Ми ще зробили латунні бляшки із тризубом – гербом України і оголосили, що кожен, хто дасть на потреби армії від 100 грн, отримає право прибити таку бляшку з тризубом до щита нашого Львівського Лицаря, а другий такий тризуб ми дарували благодійнику. Забігаючи наперед, хочу сказати, що зараз у нас уже є три щити, всуціль забиті такими бляшками з тризубами.

А до основи цього Лицаря ми почали прибивати бляшки, якими відмічали, скільки тепловізорів, автомобілів, біноклів, радіостанцій, прицілів та іншої техніки ми передали на фронт. Але коли воно вийшло за межі тієї основи, ми перестали прибивати. Скажу лише, що ми передали на фронт вісім автомобілів, біля 30 тепловізорів, сотні біноклів і радіостанцій, сотні різноманітних прицілів і іншої оптики та обладнання.

Ми зараз багато речей робимо самі. Ті ж перископи, які допомагають нашим бійцям вести розвідку й орієнтуватися в ситуації в умовах, коли з окопу висунути голову небезпечно для життя в прямому сенсі. Спочатку ми їх купували в Польщі, але там,

де ми їх брали, ми викупили всі. А запити були величезні. І ми налагодили свій випуск цих приладів і на сьогодні передали хлопцям десь близько тисячі перископів.

Маємо вже не одне підтвердження того, як наші прилади працюють в бойових умовах. І ми, коли даємо речі на передову, завжди просимо про зворотній зв'язок. Це потрібно не стільки для задоволення амбіцій, скільки для коригування роботи: вивчення потреб бійців і можливостей тих приладів, які передаємо.

Часто мені дзвонять: «Допоможіть, нам потрібен бінокль». Питаю: «Ти хто?» – «Ну, мене звати Андрій, я з такої-то бригади» – «Мене не цікавить, як тебе звати, яка твоя військова спеціалізація?» – «А хіба це має значення? Мені потрібен бінокль на три кілометри». Хлопці навіть не розуміють, що немає бінокля «на три кілометри». Є бінокль для снайперів, для розвідки, для артилеристів, для коригувальників... Усе це – різні модифікації, які можуть кардинально відрізнятися, і ми, залежно від завдань, допомагаємо підібрати найкращий варіант. Бо виконувати свої завдання потрібно на приладах, які оптимально підходять для цього.

Такі само ситуації бувають і з іншими речами: «Добрий день, нам потрібен акумулятор» – «Для чого він вам потрібен?» – «Та акумулятор завжди потрібен в господарстві» – «Ні хлопці, ви конкретизуйте: для чого саме він вам потрібен, що вам треба зарядити. Бо різні завдання вимагають різних акумуляторів». І ми намагаємося підлаштувати ці акумулятори під бойові умови, робити їх дуже ємними, але водночас компактними, щоб їх можна було вмістити, наприклад, в підсумок для автоматного магазина.

Зараз ми модифікуємо і возимо на передову мобільні сонячні станції. Комплектуючі матеріали, самі сонячні панелі закуповуємо, а вже наші волонтери «Львівського Лицаря» сидять і самі паяють контролери, збирають акумулятори, складають у комплект усе, що потрібно нашим воякам під конкретні завдання. Бо ті сонячні батареї, що продаються, призначені більше для стаціонарних умов і зовсім не придатні для війни. А ми робимо похідні сонячні станції, які можна транспортувати, переміщати з місця на місце. І вони працюють – дають можливість зарядити мобільний, батарею для радіостанції, батарею для тепловізора, для приладу нічного бачення. Там різні струми і напруги, і це зовсім інше, ніж звичайні побутові сонячні панелі.

Ми розробили деякі прилади, як той самий КР – так званий «круг розвідника». Ми передавали його в Генштаб для того, щоб запустити в серійне виробництво – нам звідти сказали, що це нікого не цікавить. А ми кожного дня отримуємо запити, де взяти КР? І не лише від рядових бійців: до нас із таким проханням звернулися з Одеської військової академії, із Львівської академії сухопутних військ, із інших військових вишів, навчальних центрів ССО. Просять, щоб ми їм надали наші прилади для організації навчального процесу.

Хто просить 3–5, хто – 30–50. Ми це робимо своїми руками за ті гроші, які нам вдається зібрати. Воно наче й не дороге – один КР обходиться десь трохи більше як

200 гривень. Але, коли приходить замовлення на 50 штук – це вже 10 тисяч. І таких замовлень – кожен день. Так, наш КР не дає можливості вразити якийсь російський крейсер в Чорному морі. Але він дає можливість якісно й оперативно виконувати бойове завдання на передовій. Для нас кожні 200 грн, та ще й при такій кількості замовлень – це гроші, а для Укроборонпрому таке замовлення – це копійки. Тому, мабуть, це їм і не цікаве – немає де вкрасти.

2 грудня буде вже сім років, як діє наша волонтерська група. І хочу наголосити, що вся ця робота – це не тільки моя, це робота всіх учасників ініціативи. Моя роль – більше координування того процесу. Але сам я нічого не вартий без всіх учасників, кожен з яких – унікум у своїй сфері. Хтось профі в електротехніці, хтось – у GPS навігації, хтось у механіці. Тільки як команда ми маємо можливість зробити те, що робимо. Забрати хоч одного – і вилетить цілий шмат нашої діяльності.

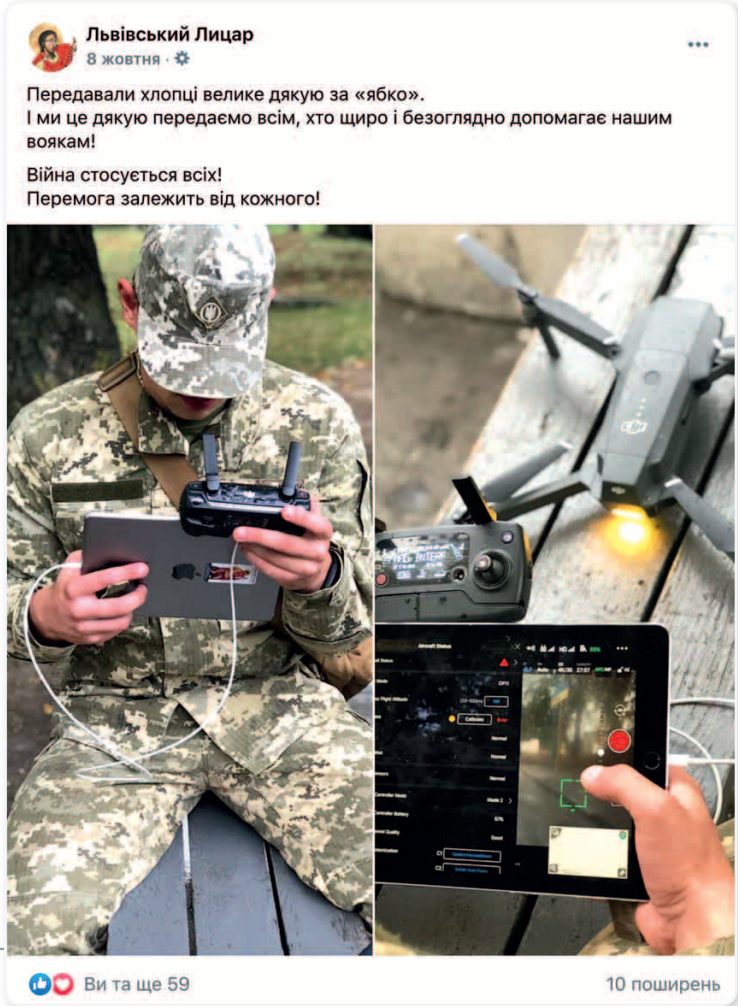

Звичайно, що на початку війни був величезний суспільний рух: і волонтерів було багато, і люди активніше допомагали. Зараз допомагають менше: в когось вичерпалися гроші, хтось сам пішов воювати, хтось втомився чи розчарувався. Різні є причини. Ну і наша влада до цього доклалася: спочатку нас не помічали, а потім, починаючи з другої половини 2016 року, почалася дискредитація волонтерського руху, чим далі, тим сильніше. Я не кажу, що у нас всі святі, були і серед волонтерів негідники, які йшли або заради піару, або наживалися на цьому. Але давайте будемо чесними і порахуємо,

З Олександром Педаном та львівським волонтером-батярем Іваном Радковцем під Волновахою

скільки було недобросовісних офіцерів, які розкрадали армію і волонтерську допомогу? І при цьому міністр оборони Полторак весь час нам розповідав, що армія усім забезпечена і допомога волонтерів їм не потрібна. Нехай це залишається на його совісті.

Так, армія була забезпечена, але як? Пам'ятаєте, як десь у 2016 році наші союзники, Канада зокрема, надала Україні багато спорядження, тих же приладів нічного бачення, тепловізорів. Але де воно осіло, на яких складах? Я тоді, у 2016 році, спілкувався з хлопцями і був щиро здивований, чому до нас продовжують звертатися. Кажу: «Так вам же Канада стільки всього передала? Де воно?». А вони зітхають: «Слухай, Андрію, хоч ти не підколюй». Так, в деяких підрозділах це обладнання з'явилося, але, порівняно з тим, що передали, це крапля в морі. Тому, коли міністр оборони заявляв, що армія має все – він лукавив, бо армія справді має все – але, очевидно, відповідно до штатного розпису, затвердженого ще десь у 1970-х роках, коли на підрозділ передбачався один бінокль, і то – для командира.

Чому це робилося? Тому що волонтери були незалежними ні від кого експертами, якщо можна так назвати. Вони бували на передовій, бачили на власні очі всі недоліки і чесно про це говорили. І це псувало репутацію командування. І замість того, щоб виправляти недоліки, вирішено було почати дискредитацію. Але ми всі пам'ятаємо ситуацію з тим же «Широким ланом», які на початках були інші полігони, як були забезпечені хлопці на фронті, як вони виглядали і що вони мали.

Зараз ми частково опинилися в ситуації 2014 року, коли доводиться покладатися лише на себе, на своїх рідних і друзів. А нам, щоб забезпечити всі замовлення, які є на цей момент, потрібно тисяч 50 доларів. Поки що для нас це непідйомно.

Але завтра будуть нові запити і нові замовлення, тому ми робимо те, що можемо. І робимо це постійно. Бо війна стосується всіх. А перемога залежить від кожного.

Борис Редін

співзасновник намету «Все для перемоги» у Харкові

«Волонтерство стало частиною мого життя. Завдяки йому географія спілкування значно розширилась. Звісно грошей та матеріальних благ це не дає, але це дає значно більше – наповнює життя новим сенсом. За станом здоров'я у військо я піти не можу, боєць з мене відверто ніякий, навіть кулі не треба: їжу якусь не ту з'їв – і достатньо. Волонтерство – це мій фронт у цій війні, це вже стиль життя».

До Майдану і війни я був підприємцем, у тому числі по ринках збуту, зав'язаних на Росію. Виробляв та постачав різноманітну сувенірну та поліграфічну продукцію, також робив сайти для забезпечення закупівлі різноманітних товарів росіянами через посередників із західних країн. Життя склалося так, що побував чи не в кожному великому населеному пункті, від Архангельска до Владикавказа. Росію я бачив як дійну корову, де, хоч і з ризиком втрат, але можна продати багато товару.

Попри це, для мене питання «какая разница» ніколи не стояло, бо я добре знав, що таке Росія. Ще в 14 років мені довелося лікуватися в санаторії в Анапі. Там половина дітей була з Росії, а половина з Україні. Знаєте, що найбільше хвилювало чотирнадцятирічних хлопців з Росії? Більшість наших дискусій зводилися до того, що України не існує, української мови не існує, і взагалі ви – хохли. Ця історія залишила глибокий відбиток у моїй пам'яті.

Пізніше, щойно отримавши в 16 років паспорт, я вирішив поїхати в Москву подивитися, що воно таке. Приїхав у якийсь готель, дав там свого новенького паспорта, а назад отримав з жирними плямами. От наче спеціально салом намастили. Ці жирні плями, вони не те що у паспорті, вони у мене в душі залишились.

Далі була служба у радянській армії. Першим ділом в казармах питають, хто звідки. На мою відповідь, що з Харкова, я почув глузливе: «А-а, вільна Україна!». Служив я в Архангельській області. Хати там у селах. Біля одних городи впорядковані, картопля росте, а біля інших – пустка, нічого. Я питаю в місцевих, чому так? Кажуть: завезли сюди «бандерівців» хтозна коли, так це вони. Це були 1987–1989 роки. Радянська армія зробила з мене націоналіста.

У жовтні 2013 року я востаннє був у Москві. Вів переговори про поставку чергової партії сувенірів. У нас переважно були різні листівки, дипломи жартівливі на кшталт «лучшему папе». Я тоді запропонував їх надрукувати різними мовами, мовляв, Росія ж багатонаціональна країна. На що отримав категоричне «ні». А на додаток – знову купа розмов про хахлів, фашистів та «бендеровцов». Сказав: ноги моєї у вашій Москві більше не буде – і поїхав звідти.

Повернувся до Харкова розлючений і хворий: далися взнаки наслідки пережитої раніше складної операції. З дому практично не виходив, бо і по квартирі важко було ходити. За всіма новинами стежив в інтернеті. Вперше на Майдан Свободи, де тоді зібрався харківський Майдан, я дійшов тільки перед самим побиттям студентів. Я тоді ще запитав у одного чоловіка, який теж був там: «А що, як розженуть студентів, що далі?». «Буде м'ясо», – відповів він. І до ранку студентів побили...

А потім усе закрутилося. Попри біль та важкість у тілі я почав регулярно з'являтися на нашому Майдані. Ми робили якісь заходи практично щодня.

У нас була своя самооборона і своє протистояння з «антимайданом». В кульмінаційні дні, коли сюди автобусами звозили людей з Донбасу і з Росії, наші автомайданівці власними машинами їм перекривали дорогу.

Насправді Харків не такий однозначний, яким його сприймають багато хто в Україні. Я хочу нагадати 22 лютого 2014 року, коли в Харкові мав відбутися з'їзд, як я кажу, «сепаратистів усіх рівнів Юго-Востока України». Їх тоді зібралося багато, але серед них було багато росіян. Пам'ятаю було 5 чорних бусиків з п'ятьма російськими губернаторами, вони готувались до розчленування України. Ми розуміли неабияку небезпеку, і тому на час проведення того шабашу у харківському Палаці Спорту до нього вийшло за різними підрахунками від 20 до 50 тисяч тих, хто був за Україну. Такого ніхто не очікував. І вони злякались, побачивши величезну кількість людей з українськими прапорами та символікою. В той же час «шахтарям та трактористам» Донбасу просто перекрили дороги. Багато з них просто застрягли на дорогах, так і не доїхавши до Палацу.

Ніхто з тих, хто вийшов на захист України, тоді не знав, як це все повернеться, були думки, що почнуть стріляти на ураження, як в Києві. Але люди вийшли. А ті, побачивши все це, просто злякалися. Янукович так і не прийшов на цей «з'їзд». Кажуть, він був десь на околицях Харкова, але до Палацу Спорту він так і не доїхав, не наважився.

По гучномовцях тоді гучно оголосили, що зараз із Палацу до народу вийде президія цього шабашу, але натомість усі втекли через чорний хід, на «швидких допомогах». Палац Спорту спорожнів, а через якийсь час кілька літаків з аеропорту піднялись у небо, стрімко набираючи висоту, наче тікали від ураження ракетами.

Після цього харків'яни пішки рушили на майдан Свободи – зносити Леніна. Правда, з першого разу не вдалося (побоялися, що впаде і пошкодить метро, бо він же був величезним), але спроби були. Людей була сила-силенна, я тоді об'їжджав на машині колону, – вона була довжелезна.

Хочу сказати, що Харків вистояв у першу чергу завдяки харків'янам. Бо все починалося з нас. Нагадаю, що перший російський триколор над ОДА з'явився у Харкові, розкачка починалася звідси. Бо Харків набагато стратегічно важливіший був для Путіна, ніж міста Донбасу. Я так дивлюся, він малював карту від Харкова до Одеси, щоб відколоти це. Але саме в Харкові вони ж першими й обламалися, обламалися і в Одесі, до речі, так вийшло що не без участі харківських «ультрас». Тих самих, які запустили відому кричалку, що облетіла весь світ

Після Майдану, виникло питання – а що далі? Ми на майдані Свободи по вихідних проводили ярмарки соціальних ініціатив. Ще Ленін стояв, ще «вата» збиралась навколо пам'ятника. Ми думали, як їх звідти витіснити. І тут виникла ідея з наметом.

Першим його побачив його як митець Тарас Ганжа. Він звернувся з цією ідеєю до Саші Шермана, і вони удвох вийшли на мене. Я тоді активно займався збором допомоги, каса була досить велика. Ідея – бомба, кажу хлопцям, зробимо. І ми почали думати, як цю ідею втілити. Координаційна рада харківського Майдану підтримала ідею встановлення намету. Намет ми поставили 14 вересня 2014 року для того, щоб показати, що Харків – це українське місто.

Намет «Все для перемоги» як символ українського Харкова

Тоді було відчуття, що війна ось-ось закінчиться. Військові так і казали: ще кілька місяців і все. Але Іловайськ все змінив. Війна почала набирати оберти, стало зрозуміло, що все тільки починається.

Пам'ятаю, коли ми встановили нашу конструкцію, обтягнули сіткою, до мене підійшов міліціонер і запитав: «А це ви надовго ставите? День? Два? Чи на скільки?». А я йому відповідаю: «До перемоги». Він махнув рукою і пішов. Ось ми досі й стоїмо.

На перших порах допомоги було дуже багато. Приходили різні люди: і прості харків'яни, і бізнесмени, і такі, що не хотіли себе називати, а просто залишали допомогу. Нам щодня приносили стільки речей, що ми їх вивозили «газелями». Частину речей везли на Донбас: в Авдіївку, в Красногорівку, в Мар'їнку, в Станицю Луганську, в Щастя. Допомагали місцевим, бо їм там, на місці, було не дуже солодко.

Допомагали, до речі, не тільки речами. Приходили люди, які зголошувалися їхати на передову, будувати оборонні споруди. Працювали ми й на інформаційному фронті. Скажімо, поширювали чутки, що у Харкові з'явився великий загін «правосєків»: 200 груп по три особи, озброєні ПТРК *(протитанковими ракетними комплексами. – Ред.)* і сотня з ПЗРК *(переносними зенітно-ракетними комплексами. – Ред.)*. У них команда одна – нищити російську техніку та окупантів. А така кількість груп могла

Трьохізбенка, березень 2016 р.

У полях неподалік Донецька, осінь 2020 р.

завдати серйозної шкоди ворожому війську. Ніяких загонів і груп під Харковом, звичайно, не було, але ми настільки роздули ці чутки, що це на росіян вплинуло. До того ж, Донбас для них теж виявися не прогулянкою, тож у Харків вони не зайшли. Те, що тут відбувалося в ті дні, було схоже на ополчення диких бджіл, від яких невідомо чого очікувати: будувались фортифікаційні споруди, люди йшли у добробати та масово записувались у партизани на випадок, якщо щось станеться.

Я довго не мав у наметі жодного офіційного статусу, Та він і не потрібен був мені, все що було потрібно, я робив і без статусів. Головні рішення по намету приймали Тарас Ганжа, Саша Шерман, Ігор Толмачов *(22 лютого 2015 року він загинув у результаті теракту біля Палацу Спорту в Харкові. – Ред.)*, Леонід Оніщенко, Ігор Рассоха та я. Юридично з першого дня цю історію веде Ігор Рассоха. Спочатку намет був зелений, але згодом у Ігоря Толмачова, який серед нас був найбільш миролюбною людиною, виникла ідея зробити його жовто-блакитним. Таким він лишається й досі.

Спочатку я займався збором допомоги в Харкові. Їздити сам не міг, бо був ще заслабкий після тієї важкої хвороби. Вперше на схід поїхав у грудні 2014 року і з того часу їжджу регулярно. У 2015 році був на сході чи не кожен тиждень. Це тонни і тонни вантажу, нам не було часу все це зважувати і рахувати. На «Фейсбук» я про це практично не писав, хіба що машина ламалася чи виникали інші нагальні потреби. А якщо все гаразд, то й навіщо писати? Їздимо ми регулярно на передній край, на першу смугу, на «нуль». Зазвичай ми отримуємо запити від наших хлопців, а там дивимося, що ми можемо привезти.

Бліндаж на передовій. Мар'їнка, зима 2016 р.

Різні історії траплялися за цей час. У грудні 2014-го ми ледь не заїхали в Луганськ. Заблукали в лісі, а тут дивимось – світиться велике місто. Розвертаємося, вертаємось і виїжджаємо на блокпост. Темно, прапора не видно. І хлопці з автоматами та кулеметами ходять, готові стріляти. Добре, що це виявився наш блокпост.

І під обстріли потрапляли. У 2015 році в мою машину ледь не влучив снаряд. Тоді над головою так літало, що аж повітря гойдалося. Я знаю, що зараз боєкомплект відстріляють і будуть перезаряджатися. І щойно стихло, я в машину – і на Харків. Зранку дзвоню, питаю: «Як там у вас, все в порядку?» – «Та в порядку, тільки собаку контузило – на те місце, де стояла твоя машина, впав снаряд». Іншим разом на моїх очах снаряд потрапив у житловий будинок. Взагалі руйнувань було дуже багато, зараз якось ті бойові рани загоюються, життя відновлюється, будинки ремонтують та відбудовують.

А ще ми на передову возили англійського експерта німецького походження Андерса Райнера. Він кілька разів приїжджав до нас збирати інформацію для свого аналізу, та привозив, до речі, дуже потрібну гуманітарну допомогу. Юрій Немикін, я та Віктор Кирзунов кілька разів їздили з ним на передову. Згодом він зробив доповідь у британському парламенті, після чого Британія ввела якісь додаткові санкції проти Росії.

Наш намет працює в Харкові й досі. Була історія, коли його намагалися знести, але ми відстояли. Кілька місяців тому, коли на Луганщині були страшні пожежі, він знову активізувався – люди несли, що могли, щоб допомогти погорільцям.

Намет існує на пожертви. Вдень та вночі там чергують волонтери, нічних ми забезпечуємо харчуванням та обігрівом – це фактично 12-годинна нічна зміна. А ще там треба робити регулярний ремонт, бо намет починає сипатися. Коли в травні 2019-го його підпалили, знайшлися благодійники, які оновили фасад і дах. А наступного року треба міняти підлогу. Нещодавно у Харкові Дмитро Чекалкин презентував свої книги, люди їх купували, а частина виручки пішла на потреби намету.

Я вважаю, що намет – це мій найбільший волонтерський успіх. Роль його дуже величезна. Отак подивишся на Харків: ніби він і проросійський, Кернес тут усім керує. Але ж насправді це не так. І боротьба навколо спроб знести наш намет засвідчила, що і влада Кернеса тут теж не безмежна *(розмова писалася до смерті Геннадія Кернеса. – Ред.)*.

Взагалі, я Кернесу за всю ту історію дуже вдячний, бо після цього інформація про наш намет пішла буквально по всьому світу. Він став символом українського Харкова, про це заговорили в усій Європі та світі. Коли на нас нападають, то це дуже добре. Це нас гуртує і робить сильнішими.

Наш намет уже давно переріс у такий собі культурний хаб. Тут постійно відбуваються якість активності. Це майданчик для дебатів від час виборчих кампаній, кінозал під відкритим небом, місце, де відбуваються концерти з участю Сергія Жадана, гурту «Папа Карло» і багатьох інших митців та музикантів, тут функціонує банерна виставка, яка розповідає про події Євромайдану та російсько-української війни, навіть була громадська приймальня народних депутатів.

Зараз починаємо новий великий соціальний проєкт, пов’язаний з активацією пам’яті людей про минуле свого села або міста. Мене на цю ідею наштовхнули думки, чому війна не затрималась там, де стояли слобідські полки, де досі живі байки про Дике Поле, яке «окультурила» російська царська корона? У своїх волонтерських поїздках я безліч разів бачив, як по селах діти та дорослі реагують на влаштовані інтерактивні свята та відзняті про них фото та відеоматеріали. Бо є така дієва річ, як протистояння сили інтелекту інтелекту сили. І ми це робимо. Щоб знову не довелося братися за зброю через нашестя останкінських тарганів у головах українців.

Леся Литвинова

режисер і кінодокументаліст,
голова правління Благодійного фонду «Свої».
У 2014–2016 роках – головний координатор
Центру допомоги переселенцям на Фролівській 9/11

«Я не вибирала... Ніхто не вибирав Майдан, ніхто не обирав війну... І Фролівську з переселенцями теж ніхто не вибирав. Ніхто не писав бізнес-план, не проводив стратегічну сесію з розвитку фонду. Він – живий організм, який розвивається, відповідаючи на запити ззовні. І з нами лишаються ті, хто відчуває поклик серця».

Я думаю, практично у всіх волонтерство почалося з Майдану. До Майдану у нас у кожного були якісь дрібні точки докладання зусиль – комусь допомогти з лікуванням, завезти подарунки дітям в дитбудинок, хтось опікувався тваринами. Але як системна планомірна робота – все почалося саме звідти. Як першого грудня ми побігли щось міняти в цьому житті, так і не зупинялися. Це була та критична точка, коли всі зрозуміли, що від тебе справді щось залежить, ти справді щось можеш.

Я тоді була вагітна четвертою дитиною. Але я не могла лишитися осторонь. Бо те, що відбулося в ніч розгону студентів і пізніше, на Банковій – це була не та країна, в якій хотілося жити. І мені захотілося, щоб моя донька народилася уже в іншій країні.

Не знаю як, але я опинялася в епіцентрі подій. Так, був страх отримати кийком по животу. Пізніше він змінився страхом отримати кулю. Але за інших було страшніше.

Пізніше ми з чоловіком поїхали на Майдан подивитися, що там відбувається. Побачили бочки і згадали, що вдома на дачі у нас є дрова. Приїхали, вантажимо, а наш сусід, колишній лісник, мені каже: «Що там твої три куби дров? Знайди машину, а я домовлюся з лісопилкою». І ми почали возити дрова із лісопилки. Коли допомагати Майдану стало небезпечно, на лісопилці перестали з нами контактувати: вони просто не закривали ворота і лишали дрова збоку, мовляв, вони ні до чого, ми просто їх крадемо. І так якось вийшло, що до кінця Майдану ми перевезли десь біля 200 тонн дров. А взагалі, ми возили все, що треба: ліки, продукти.

Ніколи не забуду день 18 лютого. Був день народження доньки, Поліни, і я їй обіцяла, що на Майдан не піду, буду пекти пироги. Боже, був час, коли я ще пекла пироги! А потім я увімкнула інтернет і побачила, що відбувається... Удома у нас на той час уже стояло пакетів десять, укомплектованих для тяжких поранених. Ми їх схопили і поїхали в Будинок офіцерів, де тоді розгорнувся госпіталь. По дорозі, біля Батьківщини-матері ми побачили автобуси з тітушками. А дал – картина як у страшно-

му сні: на нас сунув натовп зі скляними очима. Я такого ніколи не бачила – арматура, молотки і т.д. були примотані скотчем до рук, щоб не загубити. Я розгубилася й стала тиснути на гальмо. І Олексій, що сидів поруч, Олексій, який ніколи не підвищував голос, раптом закричав: «Тисни-и-и!!!». Ми рвонули вперед, натовп розлетівся. Ми тоді їздили весь день – забирали-привозили медикаменти, вивозили людей...

А потім почалася війна. Я теж мала би бути там, на передовій. Я надто активна в житті, щоб лишатися вдома, і в мені було надто багато злості і за Крим, і за «русскую весну». І почуття вини перед тими, хто загинув. І якби в мене у травні 2014-го не народилася донька – я б на 99% була там. Але я мала бути з дитиною, тому я почала шукати точки докладання зусиль тут. Власне, час був такий, що й шукати особливо не доводилося, воно саме тебе знаходило.

За переселенців я взялася випадково. Я взагалі багато за що в цьому житті бралася випадково. Це був травень, я з Варею ще була в пологовому, коли подзвонив сусід по дачі і сказав, що привезли дітей зі Слов'янська. «Поїсти ми їм зберемо, але вони голі, босі і всі розгублені». Це був перший інтернат, який вивезли звідти. І ми одразу після пологового поїхали туди, подивитися, чим там можна допомогти.

А потім воно затягло. Один інтернат, другий, третій. Одне поселення, друге. Приїхали люди, які селилися самі, але яким теж була потрібна інформація, підтримка. Це нагадувало сніговий вал. Спочатку в мене вдома був «перевалочний пункт», завали до стелі речей, які звозили з усього Києва. Такі ж завали були і в квартирах друзів. І ми зрозуміли, що нам потрібне приміщення, щоб усе це сортувати і передавати. Так ми знайшли це приміщення на Фролівській 9/11.

Фролівська 9/11

Ми спочатку планували, що там буде лише склад. Але з часом воно вилилося в отой Центр, де було все: і допомога, і психологічна підтримка, і розваги з дітьми. Як сказала одна моя подруга: «Це у вас не центр, не склад, це – кібуц».

Спочатку нам дали частину приміщення, через місяць ми вилізли у двір, через три ми окупували весь двір: поставили намети, поставили контейнери, через рік розбудували дитячий майданчик, сцену – і Центр зажив своїм життям.

Воно все росло потихеньку, як живий організм. За потребою. Поки був масовий потік тих, хто щойно приїхав, було зрозуміло, що головне завдання: одягнути, взути, дати в руки пакет із продуктами і вказати напрямок, куди треба рухатися далі. Незважаючи на величезну масовість – це був найлегший етап, от чесно. Півтори тисячі родин в день, але з більш-менш однаковими потребами – це набагато легше, ніж дві людини в день, але з точковими проблемами, які складно вирішити. Тому в певному сенсі я за тими часами сумую. Там був веселий мурашник, у всіх були вогники в очах, ніхто не спав, не їв, не дихав, але це все дуже швидко рухалося.

Першими до нас приєдналися психологи. Ми з ними зійшлися ще на Майдані, кризово-психологічна служба. І вони були нам дуже потрібні. Бо, якщо є велике скупчення людей, вони емоційно дуже зав'язані одне на одного. Заплаче один – буде плакати вся черга, в когось одного здадуть нерви – дійде до масової істерії. А уникнути скупчення людей змоги не було. Ми приїжджали на 9-ту ранку – а з 6-ї ранку там уже була черга, бо люди боялися, що вони не потраплять і їм не дістанеться (хоча ми щоразу їх заспокоювали і казали, що ми не підемо звідси, доки всіх не відпустимо. В 23 години – в 23, опівночі – будемо до опівночі. Треба буде до ранку – залишимося до ранку. Тільки не мерзніть, не штовхайтеся. І все одно це мало допомагало, бо людьми керував страх і невизначеність.

Це був величезний страх, я це фізично відчувала. Страх лишитися сам на сам зі своїми проблемами, коли в тебе нема на кого спертися. Я сама не уявляла, як би я діяла на їхньому місці, якби опинилася сама з дітьми без документів у чужому місті і не знала, куди піти, де переночувати. Я не знаю, як би я себе повела в такій ситуації: пропускала б вперед чи зубами вигризала можливість для своїх дітей отримати місце під сонцем. От чесно – не знаю. Тому багато моментів, які ми не пробачили б у звичайному житті, тут ми пробачали. Ми хотіли, щоб ці люди розуміли, що ми бачимо в них не натовп, який стоїть під воротами, а кожну окрему людину. І психологи нам дуже допомагали контролювати ситуацію.

Волонтерський склад: дитина роботі не завада

Люди їхали по-різному. 2014–2015 роки в цьому плані були божевільними. Часто бувало, що люди сідали в той потяг, у який пощастило сісти. І з тими речами в руках, які вдалося захопити. І вони виходили на вокзалі в Києві, стояли з речами – і не знали, куди їм іти. Ми кількох таких зустрічали на вокзалі. От ти зійшов – і куди тобі йти? – А тобі нікуди йти. І щастя, що уже не стріляють.

Були організовані пункти на вокзалі. Щось намагалося робити Мінсоцполітики. Але з часом, коли пішов розголос, більшість ішло до нас. Звідки все бралося? Люди приходили хвилями. І несли хвилями. Першими були кияни, які з дому тягли все, що нам могло стати в пригоді. Потім підключилася вся країна, бо завжди легше, якщо є якась точка збору. Тобі не треба бігати і шукати, куди ти віддаси три сорочки, каструлю і упаковку медикаментів. Потім підключилася діаспора – вони дуже сильно допомогли і допомагають досі. За діаспорою підключилися міжнародні фонди. І якось прикольно було, коли Червоний хрест із Чехії висилав нам допомогу, а місцевий Червоний хрест із якогось маленького містечка писав листи нам, щоб ми їм щось дали, бо в них нічого нема. Ми відчували себе монстрами!

Потихеньку до нас почали приєднуватися всі, хто тільки міг. Були люди, які займалися конкретно працевлаштуванням. І мені дуже подобалося, що до них черги були не меншими, ніж за одягом і харчами. Вони теж почалися на Майдані як альтернативна трудова агенція для тих, хто втратив роботу через протести. І вони дуже швидко перекваліфікувалися спочатку на переселенців, а потім, за деякий час, вони підхопили військових, які поверталися в цивільне життя. Дуже класні хлопці.

Ми подружилися з людьми з регіонів, які готові були до себе прийняти переселенців. Юристи приїхали, днями допомагали нам із оформленням документів. Так що у нас вийшов комплексний підхід. Медики відгризли собі окремий вагончик. У нас був медпункт, дуже хороший медпункт.

А роботи їм вистачало. Багато хто, особливо в «дебальцевську зиму», приїжджав після підвалів з важкими бронхітами, пневмоніями, грибковими захворюваннями. І потрібно було розписати хоча б банальну терапію. А люди, які приїжджали сюди, просто не знали, до кого йти, де знайти потрібного лікаря? Не було вирішено проблему з інсуліном – це була одна з найстрашніших наших проблем. Бо інсулін закуповувався не на пацієнта, а на область. І вони приїхали сюди, а виділений на них інсулін лишився там, у їхніх містечках. І нам важливо було знайти, де його можна взяти, на які гроші його можна купити, щоб люди не помирали.

Приїжджали і люди посередині курсу хіміотерапії, напередодні масштабних операцій, інваліди. Хто завгодно. І лікарі допомагали вирішити не лише дрібні проблеми, але й великі. Тут спрацьовував людський фактор, коли можна було сказати: «Я зараз наберу свого колегу, вас приймуть». Так що не лише тиск наші лікарі міряли.

З харчуванням у нас було два варіанти. Ми намагалися зібрати й дати з собою мінімальний продуктовий набір: крупи, тушковане м'ясо, олія, консерви, цукор, чай. А ще до нас приїхали хлопці з Франківська із Мальтійської служби допомоги, з якими ми потоваришували ще на Майдані. У них тоді був найсмачніший суп із горошком і найсмачніший імбирний чай. І коли ми входили в зиму з 2014-го на 2015-й і стало зрозуміло, що у нас тут є багато людей, які тривалий час перебувають на території, які голодними приїжджають і голодними їдуть, ми згадали про них. Поїхали у Франківськ, поговорили з хлопцями. Ті пообіцяли подумати. А за два дні мені телефонують: «Готуй місце».

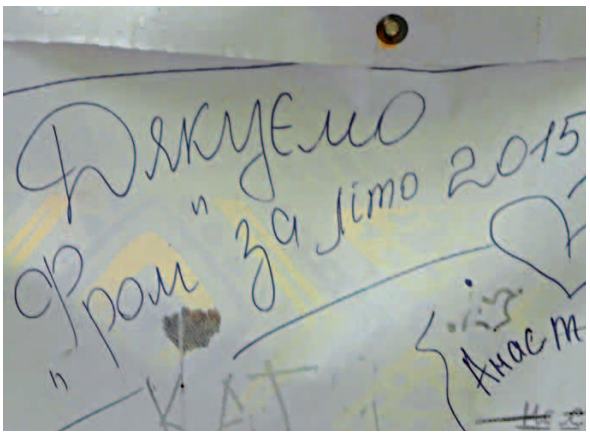

І вони розгорнули польову кухню просто на території нашого Центру. МНС нам виділило великий армійський намет, де організували їдальню. Ми, фактично, виклянчили у них цей намет, кажучи: ви ж ставите пункти обігріву для безхатченків – поставте один намет і в нас, ми самі будемо ним опікуватися, а все закінчиться – ми ж повернемо. І то нас довго варили з цим питанням, доки я не набрала Іру Геращенко і не попросила її «увімкнути режим стерви». А ми колись із Ірою разом на «Інтері» працювали і досі в гарних стосунках. Вона послухала, каже: за милу душу, зараз розберемося. І що ви думаєте – за день намет уже стояв.

Найважче було вирішити проблему з поселенням. Багатьох людей забирали до себе кияни, були компактні поселення в санаторіях та базах відпочинку – там сезон закінчився і ми домовлялися, щоб вони не законсервовувалися, а прийняли людей на зиму.

Паралельно виникали й інші проєкти. Дітей було багато і ми почали думати, як їх краще організувати. Спочатку ми обладнали у вагончику окрему кімнату з іграшками, таку собі чарівну «печеру Алладіна». А потім попросили знайомих художників прийти 2–3–4 рази на тиждень, помалювати-поліпити з дітьми, щоб їм не було сумно, доки батьки стоять в черзі. Потім ми організували новорічні свята, коли до нас приходили артисти, аніматори, просто цікаві люди – у нас вийшло справжнє свято.

Всі облаштування на Фролівській волонтери робили своїми руками

Новий рік-2015 на Фролівській запам'ятався всім

А от перший День захисту дітей я згадую із жахом. Коли я побачила кількість дітей, які стояли під воротами, мені стало страшно. Я сказала: «Дайте горілки, бо я це не переживу». Дітей було справді нереально багато. Але ми справилися. Потім були інші акції. Далі це виросло в окремі проєкти, як наприклад, «Літо на Фролівській», коли ми на літо відкрили дитячий табір на своїй території.

Тут підрахували, що за весь цей час через наші руки пройшло близько 32 тисяч людей. І це були не одноразові звернення – таких, якраз, були одиниці. Більшість доводилося супроводжувати тривалий час. Ми підлаштовувалися під ситуацію. Якщо на перших порах ми допомагали всім без розбору лише за фактом того, що вони переселенці, то через місяць-два чоловік міг отримати у нас одяг чи взуття, але продукти та побутову хімію ми вже не видавали йому. Бо ми вважали, що за цей час він уже міг би влаштуватися на роботу і заробити це собі самостійно. А от мама-одиначка з маленькою дитиною допомогу отримувала довший час.

Звичайно, вівся облік усієї допомоги. Спочатку це були папери, але від цього ми швидко відмовилися, бо це було нереально. Тоді наші друзі допомогли нам адаптувати бухгалтерську систему 1С під наші потреби. І ми вже могли спокійно зайти в

базу і перевірити, хто коли скільки і чого отримував. Потім ті ж друзі нам поставили електронну чергу. На той час таке диво було тільки в нас і в податковій. Потім поставили чековий апарат, коли людині на наступне відвідання видавався талончик, у якому кодом було зашифровано, що і скільки наступного разу він може отримати. Тобто, незважаючи на те, що зовні наш Центр на Фролівській виглядав, може, не надто презентабельним, це був високотехнологічний добре організований заклад. Найцікавіше, що зроблений він був на коліні і без копійки капіталовкладень.

Леся Литвинова
1 серпня 2018 р. ·

- Пусть уже нашу страну оставят в покое.
- Кто?
- Да все. Хочу обнестись железным забором по периметру. И просто жить.
- А жить как?
- Просто жить. И не цепляй меня. С вашей образовательной реформой, с медицинской. Я злой. Вон за Майдан кого-то посадили? Пусть они сначала посадят. Пусть они хоть что-то сделают.
- Слушай, возьми и что-то сделай. Работы же вокруг - непочатый край.
- Э, нет. У меня куча проектов. Я свою работу хорошо делаю. А они пусть страну меняют.

... У меня нет сил объяснять что нет никаких абстрактных «их». И что удобнее всего говорить про «все вокруг козлы». Что те, кто пытаются что-то поменять, давно забыли что такое «у меня своя работа, а страну пусть меняют другие».

Мне вообще иногда кажется, что я живу в какой-то альтернативной реальности. И, знаете, мне она нравится.

В моей реальности люди за двое суток собирают почти 90 000 гривен, что б помочь начать лечиться человеку, которого в глаза не видели.

В моей реальности на День Независимости народ собирается не на шашлыки, а на увлекательный квест «перевези большую семью с места на место за световой день»

В моей реальности доктор пишет с отдыха, что соскучился за работой. И невыносимо вторую неделю бить баклуши на море, когда тут у нас дурдом.

В моей реальности за сутки можно решить почти любую задачу. Стоит только поставить цель.

В моей реальности люди, никогда раньше этого не умевшие, разбираются по необходимости в тонкостях законодательства, в поставках лекарств и нормах вырубки лесов.

В моей реальности нет абстрактных «они». Есть конкретные «мы». И если что-то недоделано, недодумано, недоработано - это наша вина. Потому что каждый человек может влиять на происходящее. Каждый. Без исключения. Если хочет, конечно.

Переглянути переклад

Ігор Качмарський, Юлия Потапенко та ще 1,3 тис. 57 коментарів 253 поширення

Нам допомагали всі. Вдень у нас працювало до ста людей. Хтось мав свій постійний напрямок роботи, хтось мав більше часу, хтось приходив на кілька годин, на кілька днів.

Доньки Настя, Варя і Поліна на Фролівській

Допомагали друзі, допомагали рідні, діти допомагали. Старша, Настя, поки могла, наводила лад з документами – нудна, копітка праця, яку необхідно виконувати, бо треба звітувати. А Полінка пропадала на Фролівській усі вихідні й на канікулах. Її можна було поставити на будь-яку ділянку. Вона якось одразу перестрибнула з дитинства в доросле життя. 18 лютого 2014-го їй виповнилося 14. А в ніч на 19 лютого під Будинком профспілок загинув свекор моєї сестри, Володимир Кульчицький. Полька, дізнавшись про це, сказала: «У мене більше ніколи не буде дня народження».

Ну, і Варя, яка народилася в травні 2014-го, теж була весь час зі мною. З нею клопотів практично не було. Ну що: погодувала, поклала на мішок – і вона спить. Одного разу ми її були загубили: завалили десь мішками й не помітили. Нічого: прокинулася, голос подала – відкопали.

Попри це мене весь цей час переслідував жах, що завтра щось станеться і ти не справишся. Що в один прекрасний момент не залишиться жодної людини, готової допомагати далі, а ті, хто потребує допомоги – вони нікуди не дінуться. Я дуже боялася зими, боялася холоду, боялася, що ми не прогодуємо людей. Мабуть, давалися взнаки глибинні страхи наших предків – страх голоду і холоду. Але якось Всесвіт нам допомагав і за весь цей час практично не було ситуацій, коли ми не могли б допомогти.

Все це тривало десь років три, коли в цьому реально була гостра необхідність. А далі ми переформатувалися. Дехто каже: «Ви закрилися». Ми не закрилися, ми просто змінили формат роботи. Зараз Благодійний фонд «Свої» займається паліативною допомогою, доводячи, що навіть невиліковно хворі мають право на повноцінне проживання того часу, який їм відведено. Це наша сьогоднішня місія. Я знаю, що є організації, які досі збирають речі і роздають переселенцям. Але я не розумію, для чого це робити зараз? Для чого підтримувати в людях штучно створену безпорадність і виховувати з них споживачів, які самі не здатні про себе подбати? Це для мене питання.

Ні, в кожного з нас бувають важкі моменти в житті, коли ти сам не справляєшся і потрібна підтримка. Якась криза: захворіли рідні, пішов чоловік, ти втратив роботу і не можеш знайти себе в нових реаліях. Але це все тимчасово, це не може бути постійно. Ми від самого початку бачили нашу місію в тому, щоб не годувати людей до кінця життя, а дати людям можливість функціонувати самостійно.

Як приклад, розкажу про міжнародний досвід. Років два тому ми літали в Штати на запрошення Держдепу – була така поїздка для НГО. Там нам організували насичену програму, показали, як у них працює неурядовий сектор, як він взаємодіє з державою. І в рамках цієї програми ми познайомилися з колишнім мером Сан-Антоніо, на каденцію якого випав ураган «Катріна».

Він розповів, як йому довелося розрулювати ситуацію: «Прокидаюся я о 6-й ранку від дзвінка губернатора. І він мені каже: «У нас лихо-біда, стихійне лихо. Ви можете у себе прийняти біженців?». Кажу:

«Звичайно, приймемо». – «А скільки ви можете прийняти?» – «Ну, скільки треба, стільки і приймемо». – «Ок, завтра до вас прилетить 20 тисяч, а далі будемо дивитися». І тут я прокинувся остаточно! Бо 20 тисяч – це приблизно кількість жителів самого Сан-Антоніо. І їх треба прийняти за одну добу!».

І він розповідав про свій досвід, як вони все це організували: де селити, чим годувати, як з ким про які послуги домовлялися. І коли під вечір все вже було готове, він поїхав на місце дивитися, як відбуватиметься розселення. «Ми під'їжджаємо, і я бачу вервечку машин із місцевими номерами, і я розумію, що підтяглися наші люди, які відгукнулися на чужу біду. І в мене сльози на очах від гордості за своє місто, за своїх співгромадян», – розчулено виголосив він.

А ми це все слухаємо – і регочемо. Він на нас коситься, але ми не можемо себе стримати. І я кажу йому: «Ви нас вибачте, у нас тут своя психотравма» – і починаю йому розповідати про те, як це все було організовано у нас. І другу половину зустрічі він сидів з відкритим ротом і слухав нас.

Під кінець я не стрималася і сказала йому: «Знаєте, якби у нас в 2014 році в Києві був такий мер, як Ви, я б знімала кіно про те, що відбувається навколо, а не займалася облаштуванням біженців». А він відповів: «Знаєте, якби в мене під час урагану була б хоч одна така людина, як Ви, ми прийняли б не 20 тисяч, а 200».

До речі, він розповів, що коли у них хвиля біженців спала, коли всі прибулі у них були прийняті, розселені, їм була надана допомога, постало питання: а що з ними робити далі? І вони не стали їх годувати і утримувати тривалий час. Вони сказали: «Друзі, у вас є, умовно кажучи, чотири місяці. За цей час ви маєте прийняти рішення: лишаєтеся ви тут чи повертаєтеся додому? Якщо ви вирішите лишитися в Сан-Антоніо, ми протягом року будемо вам допомагати стати на ноги. А далі – ваші справи. За рік ви маєте зробити все, щоб освоїтися і почати повністю себе забезпечувати».

І це – правильно. Так має бути. Завдання волонтерів – допомогти людині адаптуватися в нових умовах, але не перетворювати її на побутового інваліда, який без волонтерів кроку ступити не може. Ми свою місію виконали. І кожен пішов далі займатися іншими справами. Поки що їх вистачає.

Від автора: ця розмова з Лесею Литвиновою записувалася в березні 2020 року. А в серпні вона народила іще одну донечку – Соломійку. І через тиждень повернулася до роботи у БФ «Свої». У розпал пандемії COVID-19 фонд максимум зусиль спрямував на забезпечення населення кисневими концентраторами.

Наталя Герасименко («Ельф»)

Група донецьких патріотів «Донбас – це ми»

«Я не можу сказати, що ми є лише волонтерами військових. Ми годували і забезпечували наших бійців, збирали розвіддані, коригували вогонь. Але коли побачили біду місцевих жителів у Пісках, які жили в підвалах і пили воду з розтопленого снігу, ми запросили туди журналістів BBC. Вони приїхали з гуманітарною допомогою і на власні очі побачили, що там відбувається. На цій війні воно якось так – усе зразу».

З волонтерством я зіткнулася ще задовго до війни. Так сталося, що моїй доньці у 3 роки зробили щеплення – і це дало серйозні наслідки для здоров'я. У неї зникла мова, тиждень не було слуху. Нам з чоловіком довелося її витягати з того стану: нею треба було досить багато займатися, розвивати моторику. Дуже допомогла скрипка, якою вона почала займатися, музика, танці.

На цьому ґрунті у нас з'явилися однодумці, які так само допомагали одне одному витягувати особливих та хворих дітей. Ми організовували майстер-класи з рукоділля, благодійні акції на різні свята, виставки-продажі. Зібрані гроші йшли на онкоцентр та на іншу благодійність. Я в нашому донецькому рукодільному осередку відповідала за вишивку. Ми як мінімум раз чи два на тиждень збиралися, ділилися досвідом, навчали новачків. Я в той час була дуже соціально активною.

Коли почалася війна, доньці було сім років, вона вже ходила в перший клас. Але в нашому старому волонтерському колі ми про війну не говорили взагалі. І воно пізніше виправдало себе, бо ніхто не знав, що я підтримую Майдан, а пізніше – допомагаю українським військовим. Натомість навколо мене згуртувалися зовсім інші люди, яких до війни я зовсім не знала. Якось так воно все склалося. Ми не знали, хто де живе, ми ледве знали, хто ким працює. Але у нас була спільна справа.

Реальне моє волонтерство в цій війні почалося з нашої закритої групи «Донбас – це ми». Там зібралися донеччани-патріоти, які організовували і брали участь у місцевому Майдані, проукраїнських мітингах. В цій групі вони також розповідали, що відбувається навколо, що і де вони бачили, фіксували все, що тоді відбувалося. Коли в березні закінчилися мітинги і мирні демонстрації, які обернулися кривавими сутичками і загибеллю активістів, у нас сформувалася невеличка групка, яка почала займатися організацією спротиву. Ми ходили вночі з трафаретом, малювали на стінах, на асфальті, скрізь, де могли, написи «Донбас – це Україна», поширювали агітаційні листівки проти Путіна.

А далі почалася справжня весна. А Донецьк – хоча й сучасне промислове місто, але люди, все ж, мають дачі. І одна дівчина з нашої команди почала їздити на свою ділянку під Маріуполь через блокпости. Вона ж першою познайомилася з нашими хлопцями, які стояли в селищі Старий Крим, і побачила, в якому вони тоді були стані: без належного обмундирування, у тому скляному «дубку», часто без води, напівголодні. І вона запитала у них, чим ми можемо допомогти, взяла у них список необхідного і привезла його нам, в Донецьк, заховавши в шкарпетку. Ми скинулися грошима, замовили все – «Нова пошта» в місті тоді ще прекрасно працювала. Це був якийсь сюр: із окупованого вже Донецька машина «Нової пошти» через блокпости везе передачу на той бік для українських бійців. Але це факт.

Так ми почали їм допомагати – продуктами, формою, чим могли. Але то таке було – дрібничка. А коли в травні під Волновахою розстріляли наших хлопців, і пішли чутки по всій країні, що це було зроблено за наводкою якогось місцевого жителя, і що на Донбасі всі ненавидять Україну, – ми впали у відчай, бо теж вважали себе частинкою України. Ми злякалися, що армія зараз розвернеться і не захоче нас захищати від цього свавілля, яке чинилося тут. І ми в групі вирішили послати гінців до тих хлопців під Волновахою, щоб переконати їх, що не всі такі, що серед нас є багато нормальних людей, які стали заручниками ситуації, і що вони нам потрібні. Вибір впав на мене, бо я таки була родом із Львівщини, вільно розмовляла українською і могла з ними знайти спільну мову. Зі мною зголосився їхати один водій, з місцевих, але він був російськомовним.

Ми домовилися зустрітися на краю міста. Накупили багато апельсинів. Я ще велику коробку печива закинула в машину на всяк випадок – а раптом.

Ми ще не доїхали до Волновахи, як наткнулися саме на тих хлопців, що вижили після розстрілу 22 травня 2014 року. Запитали, як вони, що будуть робити, і дізналися, що їх виводять... Уявіть собі наш стан. А вони теж морально розчавлені, розповідають нам, що тут усе пропаще, нема за що воювати, бо народ проти них, а з цивільними вони воювати не будуть. Ми їх пригостили апельсинами і бачили, як вони їли їх зі шкірками – видно, давно не бачили нормальної їжі. І якось все було в той момент так безнадійно.

Але ми вирішили не вертатися в Донецьк тією ж дорогою, а поїхати далі. І на наступному блокпосту зустрілися уже із серйозними військовими. Це була українська військова розвідка та спецназ. І от на тому блокпосту, коли ми розговорилися з командиром і розповіли, хто ми і чого тут, ми прямо запитали: «Так що, вас відводять? Ви здаєте нашу область?». А вони на нас дивляться квадратними очима: «Як здаємо? Це – наша земля, це – наша держава, і ми будемо тут стояти до кінця». І таку впевненість вони в нас вселили, що додому ми поверталися окрилені, з гарними новинами для групи.

Блокпост на Донбасі. Знай, хто ворог

Це був наш пробний такий волонтерський виїзд за межі Донецька. Хоча його тоді ще, мабуть, важко було назвати волонтерським. А пізніше українських блокпостів навколо Донецька стало багато. Наша та дівчина часто їздила до себе на дачу під Маріуполь, і на Білосарайську косу до родичів. Одного разу вона привезла від бійців, які стояли на блокпостах, подяку за допомогу і запрошення в гості – хлопці захотіли познайомитися з українськими патріотами з Донецька. Ми наварили-напекли різних смаколиків, накупили, що могли – і поїхали знайомитися.

Це була 72-га бригада. Ми поспілкувалися з добровольцями, лишили наші контакти – і ці контакти «пішли по руках». І з різних блокпостів посипалися замовлення, кому чого не вистачає. А бракувало багато чого – ви ж пам'ятаєте, яким було забезпечення армії тоді, в 2014-му? І ми кожного вечора в групі вивішували такі списки, люди скидали гроші, ми закуповувалися в «Ашані», в «Метро» (їх у Донецьку було декілька) – і їхали.

Блокпост біля Пісків по дорозі до Авдіївки, 2015 р.

Після першої поїздки у Волноваху я подумала, що варто взяти псевдо. І я створила на «Фейсбуці» акаунт «Воїни добра». Але буквально за кілька годин цей профіль заблокували. Я шукала вихід: як зробити так, щоб мене могли впізнати друзі, бо у мене дитина і в школу ходила, і на танці, але не змогли вирахувати вороги? І я знайшла таку функцію у ФБ, що для акаунтів різними мовами можна писати різні імена. І для всіх україномовних профілів я залишила своє справжнє ім'я. А для російськомовних налаштувань профілю вигадала псевдо. Моя донька була дуже дрібною і всі її називали ельфом. Я просто позичила в неї це псевдо.

Так і вийшло, що для всіх, у кого профіль у ФБ був українським, я лишилася Наталею Герасименко. А для всіх, у кого в налаштуваннях основна мова була російська – а в Донецьку таких 90% та й по всій Україні чомусь таких чимало – я була Ельфом. І воно так приліпилося до нас. Часом питали: «Ви де?» – «Ми там» – «А вчора де були?» – «Там і там» – «Ну ви точно як ельфи носитеся скрізь».

Ми переважно координували свої дії через «Фейсбук». Як я вже казала, збір коштів брала на себе група «Донбас – це ми». З багатьма з її учасників ми познайомилися раніше, на проукраїнських мітингах. А більшість і не знали. Просто так виходило, що ти пишеш, що до завтра потрібна така сума – і вона приходить. Це були гроші тільки з Донбасу і дуже довгий час ми волонтерили виключно за гроші місцевих патріотів. Пізніше деякі мої подруги з усієї України з-за меж групи почали про щось здогадуватися. Але я

не могла їм відкрито про все розповідати. Бо хтось напише в Інтернеті – і кінець усьому. Там усе дуже відстежувалося. Водночас, дівчата дуже слідкували, чи є я на зв'язку, чи все в нас добре. І з часом я потрошки почала підключати і їх: одна подруга була відповідальна за каву – їхня фірма дуже багато кави відправляла на фронт, і вона вмовила їх частину відсилати мені. Тамара Горіха Зерня слала нам тактичні окуляри, які замовляла в Америці, спальники. І з часом до нас почала надходити допомога з усієї України.

Я не знаю, як це назвати – везінням чи халатністю «ополченців», але на перших порах ми їхні блокпости проходили без проблем. Могли везти цілу машину продуктів – а нас навіть не перевіряли. А якби й перевірили – то у нас завжди були напоготові легенди, що ми їдемо до бабусі на дачу, веземо дітям поїсти на місяць, чи в табір погорільців після обстрілу, веземо гуманітарку. Але – миналося. Ми навіть бронежилети возили з Донецька – по машинах розпихали пластини під сидіння, маскували чохли для них і розгрузки – і так їхали.

У кінці травня 2014-го почалися бої за Донецький аеропорт. Ми ще раніше їздили з сім'єю в «Метро» на Путилівці і часто там зустрічали різних військових. Вони всі були без розпізнавальних знаків і ми не до кінця розуміли, хто це: наші чи сепари, чи «ряжені з воєнторга», чи російські військові. А коли почалися бої, ми зрозуміли, що в аеропорту є наша українська армія. І думали, що військових багато.

Блокпост на трасі між Донецьком та Кураховим, 2014 р.

Олена Донченко разом з Nataliya Gerasimenko.
31 грудня 2014 р.

Добрая предновогодняя история.
В одном прифронтовом населенном пункте, на складе Новой почты, она заметила парнишку. Посмотрела на его штаны, обувь - так выглядят те, кто живёт в блиндажах...
- Пойдёмте со мной, - сказала она, - у меня для Вас подарок есть, здесь недалеко, всего 5 минут ехать.
- Вы кто? - настороженно спросил парень.
- Я - эльф новогодний, не волнуйтесь, поехали.
Парень, как под гипнозом, последовал за ней в секретное место, где в эту волшебную пору базировались эльфы.
Оправившись от шока, он понял, что новые сапоги, шапка и носки взаправдашние и теперь принадлежат ему, будут согревать его, оберегать его...
Он долго смущенно благодарил, переминался с ноги на ногу, подбирал слова, снова благодарил... Затем робко попросил ещё одну пару обуви для побратима.
Эльф улыбнулась, выбрала вторую пару в нужном размере и пообещала, что в канун Рождества обязательно подарит им новую форму.
Берегите эльфов, друзья! Помогайте эльфам!

5168 7556 0187 8149 Донченко Елена, Приват

Переглянути переклад

Ви та ще 139 16 коментарів 10 поширень

Подобається Коментувати Поширити

ДАП – це було єдине місце в Донецьку, яке лишилося неокупованим. Але наші хлопці в аеропорту опинилися в повному оточенні. Доїхати до них можна було тільки з боку непідконтрольної території, проїхавши два ворожих блокпости. І далі картина була близька до апокаліпсису: купа підбитих спалених машин, то тут, то там – трупи чеченців, які довго там лежали, бо їх боялися забрати. Це все відбувалося практично на наших очах: ми бачили, як кавказці, які приїхали в Донецьк і поїхали штурмувати аеропорт, практично всі в той же день і загинули.

Одного дня мені почали надходити дзвінки від хлопців із аеропорту. І замовлення спочатку були дивними: наприклад, 30 кілометрів кабелю, щоб освітити злітну смугу. І ми сіли думати, що робити, бо купити це було не найбільша проблема, хоч і дуже дорого – проблема була передати такий об'єм туди. А одного разу мені дзвонять і кажуть приблизно таке: «Нам Ваш номер дав один знайомий волонтер із Донецька. Він сказав, що Ви все можете». Я подумки усміхнулася: «Ого! Я все можу». А цей голос каже: «Я вам зараз дам телефон, це буде ваш командир (він головний в аеропорту), ви в усьому слухайтеся його».

Я беру номер, набираю, ми знайомимося. Кажу: тут ваші хлопці просили 30 кілометрів кабелю для освітлення злітної смуги». А він мені кричить у відповідь: «Який кабель? Ви собі це уявляєте? Снайпер на раз розстріляє всі ті лампочки і нас із ними заодно». «Та, може сітку якусь захисну поставити на прожектори?» - белькочу я. «Яку сітку? Ви знаєте, з якою швидкістю летить куля? Що для неї сітка?». Я тоді була трішки навіть ображена: хлопці просять про допомогу, а цей вредний дядько забороняє робити добрі справи. А ми ж усе можемо...

Але за кілька днів дзвонить той самий Голос і каже: там у нас на одній висотці група в оточенні. Вони уже кілька днів без їжі та води. Зможете допомогти, добратися до них? Я так одразу: «Звичайно, зможемо». Хоча й розуміла, що там на шляху кілька блокпостів, у тому числі й дуже серйозних. Бо це ж було в бік аеропорту й окупованої ще Авдіївки. Але, думаю: прорвемося!. Беремо старшого чоловіка, знайомого нам по групі спротиву з весни, на роль мого батька, завантажуємо машину і їдемо, наче «на дачу». Наша легенда спрацювала, ми проїхали блокпости, виїхали за Донецьк, але тут я починаю озиратися. Бо нам сказали, що хлопці «на висоті», чи «на висотці», а там – чисте поле, жодної висоти я не бачу. По телефону піднімаю в Донецьку всіх ріелторів, і мені кажуть, що так, десь там за Донецьком є дві недобудовані висотки. Ми проїхали поруч з ними, але нікого там не побачили, попрямували далі на села, на Опитне, вертаємося розгублено назад, а мені знову дзвонить телефон і Голос каже: «Хлопці вас уже бачать. Вони вам зараз дзеркальцем знак подадуть». Як мені по очах різонув той сонячний зайчик! Їдемо ми туди, і виявляється, що «висота» – це була військова частина під Авдіївкою, знаменита позиція «Зеніт», яка потім довго прикривала аеропорт.

Ми прибули туди, і виявилося, що там зібралися хлопці, які втекли з Донецька з полону у Безлєра. Ну як, втекли з полону? Безлєр тоді приїхав в одну з військових частин і оголосив, що всі заарештовані. Але був такий безлад довкола, що наші потиху-потиху – і повтікали. І приєдналися до бійців військової частини з Боссе. А ще там були військові з окупованої Авдіївки. І були вони там, хто в чому тоді опинився в частинах влітку: в шльопанцях, в шортах, в майках. Але вони не здалися. На всіх було трошки зброї, в когось – телефон. І – все!

Ми віддали воду та їжу, познайомилися. Виявилося, що в Донецьку та Авдіївці тоді служили хлопці з різних регіонів України. Але було і багато місцевих, які залишилися вірними присязі, не пішли в ополчення, не перейшли в банду Безлера. Ми потім ще не раз до них приїздили. Скупили в Донецьку всі спальники, які могли, їздили за частиною навіть в Макіївку. Як могли – маскували вантаж. Наприклад, щось цінне – ті ж тактичні окуляри чи оптику – ми ховали в мішки з кормом для курей. Старались зробити цю позицію максимально сильною та ефективною, шукали для них найкраще. І нам допомагали всі, хто міг.

То був дивний період. Мені дзвонили якісь письменники і ледь не в центрі Донецька серед білого дня передавали бронежилети. І я така: несу дві сумки, в яких 4 бронежилети, а зверху – кукурудзяні палички, так легко, наче там лише ці палички. А заходжу в двори між будинками, ставлю ці сумки на землю – а в мене спина відвалюється.

У липні ми почали їздити частіше, бо почався сезон: овочі-фрукти. Але почали помічати, що привозимо багато, а воно за день-два все зникає. Почали допитуватися, а нам хлопці віджартовувалися: «Та, тут чорти приїжджають, все забирають». Ми думаємо: які там, в чорта, чорти? Ми ж для вас стараємося. Кожен раз може стати останнім. А під час наступного візиту застаємо таку картину: не встигаємо розвантажитися, як заїжджає з поля машина, і всі наші ящики опиняються в ній. Ми кидаємося розбиратися, а нас зупиняє командир: «Все гаразд. Їм це потрібніше. Вони, може, завтра і доїхати більше не зможуть».

Так ми вперше побачили своїх героїв з аеропорту. З'ясувалося, що жоден літак більше не може їм доставити необхідні речі, бо вороги його можуть збити в будь-який момент і в наших воїнів там із продуктів лишилося хіба те, що можна було взяти з розгромленого «Дьюті фрі». І те, що ми привозили на позицію «Зеніт», виявилося єдиною можливістю їх забезпечити. Наші підопічні залишали собі дуже мало, а практично все віддавали в аеропорт.

Тоді ми вирішили потроїти наше постачання хлопців продуктами. Це була якась сюрреалістична картина: місто окуповане, все зачинене, нічого немає, пів міста – в підвалах, бо тривають жорсткі обстріли, у нас за вікном теж лягають міни. Але паралельно з тим на кухні постійно щось вариться, печеться, закручується – бо у нас є «велика сім'я» і її треба прогодувати.

Якось ми з чоловіком почали аналізувати, як ми самі з дитиною прожили літо

Хлопці з 74-го ОРБ. Селище Водяне перед ротацією в ДАП, зима 2014–2015 рр.

2014 року, коли всі свої гроші віддали на волонтерство, бо щодня вірили, що перемога от-от настане. У нас на власні потреби на 2 місяці залишилось 800 грн – і вони не закінчувалися. Друзі, які вже покинули місто, передавали ключі від їхніх квартир і казали: заберіть звідти продукти, заберіть усе, що потрібно. Тому нам завжди було з чого готувати хлопцям, завжди було що смачне привезти. І природа допомагала – урожай тоді був такий, як ніколи.

Ми завжди думали, що хлопців там в аеропорту десь сотні чи тисячі. А одного разу командир «Зеніта» сказав, що ми їдемо в гості до «чортів», що їх командир дуже хоче з нами познайомитися. Нас в той день було четверо, нас одягли в ті бронежилети, які ми ж попривозили, дали в руки автомати, посадили на «зенітку» і просто по полях на великій швидкості помчали в аеропорт. Так ми вперше поїхали знайомитися з тими, кого стільки часу забезпечували необхідним.

Там же я з'ясувала, що той Голос, який мені телефонував – це був полковник СБУ. Він тоді командував контррозвідкою на фронті в нашому секторі. З аеропорту він знав, що до них можна пробитися тільки з Донецька, бо на той час і Піски, і Карлівка, і Авдіївка – все було окуповане. А дружина цього полковника була дуже активна в соцмережах, сама займалась допомогою військовим – і от вона знайшла в соціальних мережах інших донецьких волонтерів і прохала поїхати через ворожі блокпости до наших в оточенні. Їй дали мій номер телефону, мовляв – вона це зможе організувати. Так мій номер телефону опинився в полковника.

Це зараз здається, що все було легко, нам завжди щастило. Насправді було дуже важко і суцільні ризики. Одного разу, коли ми їхали на «Зеніт» , то потрапили в засідку і машину обстріляли. Це були дуже серйозні речі.

Таким чином мій шалений екіпаж почав їздити ще й в аеропорт. Як ми тільки не маскували наші передачі! Бувало, що на блокпостах присипляли пильність сепарів, давали їм щось смачненьке, дякували «защітнічкам», що нас рятують від злих укрів, ділилися водою. Головне було – щоб наші машини не обшукували, бо ми розуміли, що інакше – нам тут на місці й кінець.

Дебальцеве за декілька днів до котла, 2015 р. Привезли хлопцям машину

А ще доводилося мінімально ділитись особистою інформацією, щоб не підставляти одне одного. Ми навіть не знали, хто де живе, з метою конспірації. Коли водій мене підвозив, я часто казала: «Зупинись тут», а потім ще 2–3 квартали йшла дворами додому. І це потім дуже стало в пригоді. Було чітке розуміння того, що, якщо хтось потрапляє в полон, то він мусить розповісти всю інформацію про інших, щоб вижити.

Одного разу стався такий прикрий випадок, коли ми повернулися з чергової поїздки в аеропорт. Тоді вже була відчинена Карлівка, і ми перестали ризикувати та їздити коротким шляхом, а прямували через Курахово: свідомо робили величезне коло, зате мали можливість по дорозі набивати машину під зав'язку. Дружина полковника СБУ організувала нам потужну волонтерську допомогу з Дніпра, тож по дорозі на «Новій Пошті» або на військовій базі ми забирали форму та інші необхідні речі.

Нам в той день все давалося напрочуд легко. По дорозі додому я настільки розслабилася і забулася, що це вже Донецьк, що на ворожому блокпості привіталася українською. Ми перед тим були в ДАП у спецназу з Кропивницького, і хоча вони всі говорили російською, але просили нас із ними розмовляти українською – хотіли чути мову. Але навіть це тільки ошелешило сепаратистів – нас навіть не перевіряли.

Вже в місті в моєму районі нам трапився відкритий супермаркет. Це було настільки великою рідкістю! І я попросила друга висадити мене біля нього. А він попередив, що заїде додому за документами і повернеться по мене, бо у нас ще були інші волонтерські справи.

Але за два квартали його зупинили... Зупинили випадково – просто трапилася

група сепарів, які вирішили віджати гарну машину. Але побачили там ще й ноутбук. А в ньому – фото з українськими військовими і переписка, яка повністю викрила друга. Сепари побили нашого волонтера, потім завезли на кладовище, змусили копати собі могилу. Але, видно, це були не повні відморозки, або їм просто потрібна була машина: вони познущалися, а тоді сказали, що рахують до десяти, якщо втече, то його щастя. І він таки втік. Але машина і все інше лишилася в них.

Стався у нас іще один, дуже трагічний випадок. Був з нами хлопчина – водій, Рома, молодий зовсім. Ми їздили разом кілька разів в аеропорт, але частіше розвозили допомогу військовим по інших позиціях. Він знав усі дороги довкола Донецька. Восени 2014-го його взяли в полон у самому місті, дуже сильно побили, поламали ноги-руки. Ромка про мене практично нічого чіткого не знав та не міг розповісти, але він пам'ятав, де живе одна волонтерка з нашої команди і розповів, бо не було іншого виходу. Її давно не було в місті, але житло, мабуть, взяли під нагляд.

Потім його родина вивезла в Росію – підлікувала. Коли ж він повернувся в Донецьк, його знову заарештували. І цього разу кинули на Донецький аеропорт, в першу лінію. Тоді йшли запеклі бої. А в сепарів була така практика: попереду, як прикриття, вони виставляли штрафників різних, полонених, а за ними вже йшов російський спецназ. Це був січень 2015-го. Ромка там в ДАП і загинув. Ще влітку він їздив туди волонтером... Наші хлопці з «Республіки Міст», коли потім обдивлялися загиблих, його впізнали, зрозуміли, що тут щось не те, що він не міг з власної волі йти воювати проти них.

Хлопці зняли з нього сепарську форму. А мені подзвонили «сіміки» і сказали, що під аеропортом загинув водій із екіпажу «Ельф». Я ще здивувалася, бо на той час я була у Львові, думала тоді, що то якась помилка. А тижнів через три я повернулась на фронт і дізналась подробиці.

Ми були в багатьох «гарячих точках». Під Іловайськом, коли там стався котел. Під Дебальцевом в найбільш гарячі дні... І це вже було не волонтерство, а щось більше. Ти вже як живеш там і робиш усе для того, щоб ця війна закінчилася. І закінчилася перемогою.

А ще ми були очима нашої армії. Багато хто взагалі не розуміє специфіки протистояння з боку місцевих жителів. Ну, там, нагодувати, допомогти з одягом та амуніцією – але це займало невеликий відсоток нашого часу. А в іншому – ці самі військові телефонували у відчаї: «Нас сьогодні можуть розбити, ми бачимо, що летить приблизно звідти, а треба точно дізнатися – звідки саме». І ми їхали чи йшли, скільки треба, під будь-яким вигаданим приводом, в будь-який час і шукали: звідки йде обстріл позицій

Найдорожчий подарунок – дитячі малюнки

українських військових. І цю інформацію ми передавали хлопцям. Над цим працювали сотні людей. Ті, чиї будинки стояли над дорогами, тихенько слідкували та передавали інформацію: «пройшло три КАМАЗи, сім танків, п'ять гармат поїхали в тому напрямку». Це спостереження велося в режимі нон-стоп.

Це був важкий період, коли наші ще не вміли воювати. Зараз там усе налагоджено: розвідка працює по-іншому, є потужна аеророзвідка. А спочатку все було не так, все було за рахунок людей і їхнього ризику: коли ти о 6-й годині встаєш і повзеш на якісь шахти дивитися: чи є там ворожа техніка і чи звідти йде обстріл? Бо в хлопців

деякий час навіть боєприпасів була обмежена кількість, щоб накрити точку. Це була дуже потрібна інформація, враховуючи те, що тоді тільки вчилися стріляти.

Люди, які займалися волонтерством не в окупації, розуміють, що таке знайти, купити, привезти, нагодувати. Але вони часто не розуміють ролі волонтерів з окупаціїї, важливість інформації від них, ризик від допомоги полоненим чи пораненим українським військовим, яких на початку війни чомусь весь час везли в госпіталі в захоплені міста – в лігво ворога фактично. Там досі неможливо зробити інформацію публічною, отримати славу (та й чи потрібна вона?), але тиша рятує життя.

Зараз я живу в Києві. У серпні 2014-го я перевезла родину у Львів, коли стало зрозуміло, що школа в Донецьку не запрацює першого вересня. Та й у дитини перестав працювати інстинкт самозбереження. Наш будинок стояв унизу, в улоговині, і всі уламки снарядів під час обстрілів летіли вище 5-го поверху, а ми – нижче. Але все одно було щоразу страшно. А донька перестала реагувати та ховатися в більш безпечні місця квартири. І я в кінці серпня відвезла її до бабусі за тисячу кілометрів від війни.

Група наша існує досі. Ще є повідомлення, коли йдуть обстріли, звідки прилетіло, куди впало.

Але багато її учасників виїхало з Донецька і давно живуть в різних містах та навіть країнах. Хоча є й ті, хто залишився нас чекати вдома, бо не може виїхати з різних причин. Дехто повернувся через економічну ситуацію в країні, бо не знайшов собі застосування, а в окупації хоч житло своє...

Звичайно, я підтримую контакти з тими, хто залишився. Але в них зараз одне завдання – вижити. Хочеться вірити, що настане час, коли про все можна буде розповісти відкрито. І що ми повернемося на свою землю, у свої міста, у свої квартири. Бо Донбас – це ми. А ми – це Україна.

Тамара Горіха Зерня

волонтерка, письменниця, перекладачка,
авторка книжки «Доця»

«У мене особисто в 2014 році навіть не стояло питання – робити щось чи не робити для України? Я напевно провалилася б крізь землю, якби знала, що в моїй країні війна, а я нічого не роблю. У мене тоді була одна думка: «А як я дивитимуся в очі своїм дітям, коли вони спитають: "А що ти робила, коли була війна?"».

Я до Майдану (та й зараз також) була перекладачкою, мала свою нішу і свою аудиторію і, в принципі, була задоволена життям. У мене було абсолютно спокійне унормоване життя, і, напевне, як багато людей, я не одразу відчула і зрозуміла, що те, що почалося в країні – це війна, і що вона – надовго. Усі сподівалися, що це якесь непорозуміння, і воно швидко закінчиться.

А потім у Києві з'явилися перші поранені. І я, як багато киян, почала ходити в шпиталь, щоб підтримати наших бійців, допомогти їм. Ми приносили їжу, одяг, ліки. І вже тоді я звернула увагу, як багато було хлопців із травмами очей. Там такі були – кожен третій, якщо не кожен другий. Ми почали цікавитися, в чому річ, і з'ясували, що на той час в оснащенні військових ЗСУ не було тактичних окулярів. А в мене самої поганий зір, і я уявила, що це таке – втрата ока, втрата зору. Я спочатку пройшлася по воєнторгах, поцікавилася, що у них є. Знайшла тактичні маски, які тоді коштували по 800 грн.

І тут стали в нагоді мої професійні контакти. Я багато займалася перекладами документів для митниці, бізнесових паперів, і в мене з'явилося відчуття, що десь має бути місце, де такі окуляри й маски можна купити дешевше. Я закинула інформацію на форуми, і мені сказали, що можна купити в США дуже дешево, бо Американські Збройні Сили якраз виводять свій контингент і проводять розпродаж майна, яке було у використанні. Це у них така практика і вони будуть організовувати ліквідаційний аукціон.

Я познаходила такі аукціони, подивилася, що в Америці справді існує така практика: продавати такі військові речі партіями по 1000–2000 штук за раз. І дуже дешево – по-перше, це вже вживане, а по-друге, їх переважно викуповують будівельні компанії чи для страйкболу, але надто великого попиту там немає. Я одразу зареєструвалася на цих аукціонах і виграла кілька партій. Потім виникли певні технічні труднощі, бо треба було зайти людину, яка поїде на ці технічні склади (а вони були десь посеред пустелі Невада), забере товар і передасть перевізнику, який доставляв товари з Америки – ми домовилися, щоб його пропускали без розмитнення, як гуманітарний вантаж. І я списалася з діаспорою, і зайшла такого чоловіка, він усе зробив – поїхав, забрав, передав. Я йому оплатила лише бензин і десь порядка 100 доларів заплатила за послуги.

Перші гроші були свої. Я перед війною якраз купила квартиру в Києві і в мене була відкладена певна сума на ремонт. І, коли я зрозуміла, що в країні – війна, і це – надовго, у мене просто вибору не лишилося. У мене було два шляхи: або боротися за свою країну, або забирати дітей і виїжджати з країни. І я порахувала, що відкладених грошей мені вистачить максимум на рік на оренду житла у тій же найближчій Польщі? А далі? Моя професія – перекладач з англійської на українську і з української на англійську – за кордоном нікому не потрібна. Максимум, що мені там світило – це заробляти руками: прибиральницею, посудомийкою тощо.

І я вирішила ризикнути: вкласти ці гроші в нашу армію в надії на те, що мені не доведеться нікуди їхати і нам вдасться зберегти країну.

І от, менше як за місяць у мене вже була перша партія натовських тактичних окулярів. Я кинула клич по знайомих, у «Фейсбуці», що у нас є така цінна річ, і це треба доправити на передову. Таким чином я дуже швидко перезнайомилися з багатьма волонтерами, які так само, хто чим міг, допомагали армії. Коли ж мої гроші закінчилися, я почала писати скрізь, де могла, з проханням про допомогу.

Де я писала? У мене на той час була маленька дитина і я була зареєстрована на багатьох «мамських» форумах. І я почала писати туди, що я купую тактичні окуляри для армії, в мене є можливість дістати ще, і я можу передати це і їхнім чоловікам чи знайомим, але за умови, що вони викуплять кілька таких пар окулярів, щоб і іншим було. Щоб ви розуміли різницю цін: спочатку одна пара таких окулярів з доставкою мені обходилася в 70 гривень, потім – у 80, 100 (американці, зрозумівши, що є попит, почали піднімати ціну), але це все одно було на кілька порядків дешевше, ніж у нас у воєнторзі. За короткий час ми змогли викупити все, що в американців було на складах. Навіть наприкінці дійшло до того, що ми на цих аукціонах почали торгуватися з росіянами, які спробували перекупити у нас ці партії. Останні партії вже почали приходити биті, подряпані, тріснуті – ми вигребли у них усе, що було. І в процесі цих пошуків спорядження я обросла все новими і новими контактами. Мені гроші на окуляри передавали, без перебільшення, жінки з усієї України, абсолютно різного віку: від молодих дівчаток до зовсім літніх людей. Суми були невеликими – 100–150 грн, але це був вал підтримки.

Паралельно ми почали шукати такі склади в інших місцях – і зайшли їх у Польщі, в Чехії, в Німеччині, в Британії. Крім тактичних окулярів почали закуповувати форму, берці, розгрузки. Вся снаряга, яка возилася волонтерами, знайшлася на цих платформах. Ми вже просто не могли пройти повз, коли бачили, що продається велика партія бавовняних футболок по 50 центів за штуку. Але партія велика – там тисяч 10 треба було викупити одразу. І ти сидиш, думаєш: треба – не треба? Бо це – 5 тисяч доларів.

А з іншого боку – це гарна якість, потрібна штука в армії. Такі питання виникали практично щодня, і треба було приймати рішення.

І так, непомітно для себе, я цілком переключилася на цю тему. Хоча, повторюю, я не фахівець у закупівлях, і на початках було багато помилок. Але ми вчилися. А вже в кінці серпня, після Іловайська, у нас встановилися тісні зв'язки з діаспорою і на моє ім'я почали надходити солідні суми. Ми почали закуповувати більші партії і відправляти на передову. Але з часом у мене з'явилося відчуття, що ми не допрацьовуємо в плані звітності. Тому що ми всі закуплені речі передавали або в Київ на склади дружніх волонтерських організацій, або відправляли на передову, але ніхто ніяких розписок, а тим більше, актів прийому-передачі, тоді не робив і не вимагав. І що з тими речами було далі, ніхто з нас не знав. І було відчуття, що все воно летить у якусь прірву, бо, скільки б ми не закуповували і не відправляли речей, а потік замовлень не зменшувався.

І я зрозуміла, що для того, щоб зберігалася довіра до тебе і до твоєї справи, потрібен хоч якийсь контроль, хоч якась звітність. Якраз у серпні 2014-го я познайомилася з волонтером і музикантом, лідером гурту «Широкий лан» Святославом Бойком. Він був поранений на Майдані, якраз повернувся з лікування у Польщі і одразу взявся допомагати хлопцям на передовій: передав партію броніків, які він закупив у Польщі, до мене звернувся по тактичні окуляри. Він такий, він не міг сидіти на місці.

І я, знаючи, що Святослав регулярно їздить на передову, запропонувала йому поїхати туди разом, щоб перевірити, куди все йде і як розподіляється. Ми взяли мій «Сітроен», склали задні сидіння, набили машину під зав'язку і поїхали. Це був десь початок вересня 2014-го.

Це була дуже анекдотична поїздка. Я на схід далі Полтави на той час ніколи не їздила, хіба один раз у відрядженні була в Донецьку. Ми їхали по навігатору і навігатор нас повів не через Харківську трасу, а чомусь через Канів, через Черкаси, через якісь села, по бездоріжжю. Це була якась фантастично довга дорога – майже 12 годин ми їхали до того Харкова, а звідти – до львівського батальйону територіальної оборони, який дислокувався у Сєвєродонецьку. Пізніше ми почали їздити до киян під Дебальцеве та до багатьох інших підрозділів.

Я страшенно переживала, як нас сприймуть бійці, що я буду їм говорити, хто ми, що ми? А насправді все виявилося дуже просто і щиро. Водночас виявилося, що я була права, коли вирішила перевірити, куди йде волонтерська допомога.

Ми заїхали навіть не на другу, а на третю лінію оборони, і побачили на базі, де розмістилися бійці, цілий ангар, виділений під склад. І він був завалений усім, що тільки можна було собі уявити: завали чобіт, форма, ящики тушонки, коробки новокаїну.

Із Святославом Бойком

Ми питаємо в зам по тилу, що ж ви це все тримаєте тут, чого не передаєте вперед? А він відповідає: «А раптом нам тут щось знадобиться, де я його буду шукати?».

І тоді ми із Святославом прийняли рішення не передавати більше волонтерські вантажі, а самим возити їх на першу лінію фронту. На той час і в нього, і в мене уже було достатньо контактів людей, які воювали, і яким ми могли подзвонити, домовитися, що їм треба, і напряму привезти, або запитати, кому потрібне те, що ми веземо.

І так непомітно для себе ми переключилися на те, що почали їздити на передову. У нас був такий режим, що ми десять днів збираємо заявки, закуповуємо-шукаємо в Києві все, що можемо, а тоді на 3–4 дні їдемо на передову. Повертаємося – і все спочатку. Гроші на закупівлю ми збирали в людей, зі своєї кишені ми оплачували виключно бензин. Плюс, багато нам люди приносили, закуповували, передавали з-за кордону. Власне, як і багатьом волонтерським фондам. Це був такий незабутній досвід.

Ми не змагалися з якимись великими фондами на кшталт «Армія SOS» чи «Повернись живим», у яких були величезні бюджети і величезні закупівлі. Але ми, звичайно, комунікували з подібними нам волонтерськими фондами чи групами. І навколо нас із Святославом утворилося таке коло помічників і союзників – близько 30 людей – які регулярно або передавали гроші, або робили закупки, або щось варили-готували, або щось діставали. Тобто це було таке ядро, на яке можна було покластися. Але ми не формалізувалися в окремий фонд, бо просто руки не доходили в такому режимі. Я брала в дорогу свої переклади, бо треба було заробляти на життя. Ми в ті часи часто були в стані такого зомбі-апокаліпсису від втоми, що ні про що інше думати не могли.

Такі активні поїздки у нас тривали до кінця 2014-го і весь 2015 рік. А вже в кінці 2015 року ми відчули, що практично усі нагальні потреби в армії почала закривати держава. Перше півріччя 2016-го ми ще час від часу вибиралися туди, але це більше

уже були поодинокі поїздки – навідатися до друзів, привезти щось смачного, поспівати під гітару, поспілкуватися. Востаннє ми приїхали в Піски десь у квітні чи травні 2016-го. На той момент я уже була десь на шостому місяці вагітності, чекала третю дитину, і на цьому я собі сказала – СТОП! А Святослав і досі їздить туди поспівати, коли його запрошують на якісь заходи. Я потім для себе порахувала, що коли я почала їздити, у мене в машині був пробіг 13 тисяч кілометрів, а коли припинилися активні поїздки – це було 260 тисяч кілометрів. І більшість цього кілометражу – в східному напрямку.

Коли я в серпні 2016-го народила малюка і осіла в Києві, я почала переосмислювати все, що відбулося за цей час, і я побачила, що, якщо з матеріальним оснащенням армії у нас намітився на той час прогрес, то з інформаційною політикою ситуація лишалася практично безнадійною. І особливо гостро бракувало художньої літератури про війну і про військових волонтерів. Я розуміла, що чекати років 3–5–10, доки такі книги з'являться, ми не маємо права. У нас на той час почали виходити спогади, щоденники, публіцистика на тему війни – а художньої літератури, щоб можна було дати людині і сказати: ось, почитай, це про війну – такого не було.

Я на той час ніколи не писала, це був мій перший досвід. Але я настільки гостро розуміла, що така книга має бути, що вирішила спробувати. Для мене це було продовженням моєї волонтерської роботи. Я півтора року присвятила написанню цієї книги. Вона одночасно документальна – і художня. Точна хронологічно щодо відображення подій – але одночасно з елементами художньої вигадки.

Зустріч на блокпості, зима 2014–2015 рр.

Презентація «Доці»

З Наталею Герасименко – прототипом головної героїні, ми познайомилися ще до війни по інтернету, на одному з форумів шопоголіків. Це було одним із моїх довоєнних хобі – замовляти речі на інтернет-сайтах. А коли я почала їздити на передову – ми зустрілися уже в реалі в Курахові. Потім, коли я почала розпитувати про неї, дізналася, що вона є однією з місцевих легенд. Вона була одним із найефективніших координаторів волонтерської допомоги в регіоні, при чому ця допомога ішла із непідконтрольних Україні територій. Вона мене підкупила своїм тверезим поглядом на війну, на життя, на людей. І вона була дуже надійною. Я з нею часто радилася, часто зупинялися ночувати у військових за її рекомендаціями і кожного разу була впевнена, що нас не підставлять. Час від часу вона зникала, поверталася в Донецьк із певними завданнями: чи вивезти когось, чи зібрати якусь інформацію.

Вона змінила моє уявлення про «донецьких». Воно, як і в багатьох, було викривлене тими картинками, які ми бачили по телевізору. А Наталка для мене стала таким собі руйнівником тих міфів та ілюзій. Вона абсолютно відверто розказувала про те, що там відбувалося. І коли я прийняла рішення взятися за книгу, я одразу зрозуміла, що основну канву я писатиму з Наталки.

Ми з нею зустрілися ще раз у Львові, години чотири проговорили в якомусь кафе. До цього я додала іще власні враження із наших волонтерських поїздок. Плюс, я іще перечитала величезний масив різних форумів, і військових, і цивільних. Але атмосфера Донецька, все, що там відбувалося, що вона відчувала і переживала – це все від Наталки. І ще я багато спілкувалася із тими, хто приїжджав із Донецька. Мені

дуже важливі були ці свідчення очевидців. І мені досі ніхто не дорікнув, що моя книга не відповідає дійсності у цій фактичній частині. Навпаки – багато хто зізнавався, що таке враження, що я, коли це писала, сиділа в сусідньому будинку і списувала все з натури.

Взятися за цю роботу мене змусило ще й почуття страшної несправедливості, що суспільство почало звинувачувати самих жителів Донбасу в тому, що це вони почали цю війну. Це – абсолютна маніпуляція, поширювана Росією, і я вирішила про це нагадати.

До того ж, було таке відчуття, що те, що росіяни провернули в Донецьку та Луганську, вони так само легко можуть провернути і в будь-якому іншому місті України. Та й зараз ми не захищені, якщо раптом Росія почне наступ з боку Білорусі, якщо влаштує провокацію в урядовому кварталі в столиці. А ми ховаємо голову в пісок і робимо вигляд, що все нормально. А воно не є нормально. Про це завжди треба пам'ятати, що небезпека мине лише тоді, коли ми станемо свідками агонії Росії і її розпаду на вільні справедливі частини. Я вірю, що це станеться ще при нашому житті. І ще при нашому житті станеться звільнення Донбасу і повернення Криму.

У мене було багато презентацій, і на кожній хтось приходив і розповідав: «А я з Донецька», «А в мене мама з Донецька», «А я там жив і працював довгий час». Тобто, ми настільки врослися в цей регіон, що ми – єдине ціле. Але так само часто можна почути питання: «А не здається вам, що Україна, як проєкт, не склалася, що вона приречена». Я відповідаю: «Україну вже 300 років як усі регулярно хоронять. Ми не можемо назвати жодне покоління українців, яке щасливо прожило від народження до смерті, не знаючи воєн, геноциду, трагедій. На долю кожного покоління випадали якісь випробування. І тим не менше, Україна вистояла, на відміну від інших націй, які позбулися державності і розчинилися. І мову свою ми зберегли – вже так, як викорінювали українську мову, то жодна нація, здається, від такого б не оправилася».

Я вважаю, що те завдання, яке стояло перед волонтерським рухом на початку війни – воно успішно виконано. Ми повинні були дати державі час, щоб стати на ноги. Ми гасили цей вогонь, чим могли – і відрами олів'є, і беушними берцями, і в'язаними шкарпетками, і формами самошивними, і сітками, які плелися вручну, і кожухами, які відсилалися на передову в 2015-му, бо теплої форми не було. Ми робили все, що в наших силах, щоб дати час запрацювати державній машині. І ми виконали це завдання. Уже до кінця 2015 року не було проблем із формою, не було проблем із харчами,

Тамара Горіха Зерня
18 серпня 2014 р. ·

5-хвилинка любові
А як інакше це назвати? Люди, я вас люблю. Зустрілися з Сергієм з Києва. Він слюсар, раніше передав бійцям 12 комплектів інструментів. Зараз гроші закінчилися, і вони з дружиною зібрали дитячі малюнки, цілу течку. Подивіться на них - мій фаворит "Чепушилин". Сергій вважає, що якби не волонтери, "кацапи були б уже ось тут, у Києві" - і я з ним згодна.

Малюнки і прапори переїхали до Тараса зі спільноти "БУЛАТ - допомога армії" ,
і завтра попрямують до наших танкістів. Тарасе, я рада нашому знайомству і з радістю приєднаюсь до Ваших відправок у міру можливості. Сподіваюсь, наша крапля в океані також принесе свою користь. (Хоча, поклавши руку на серце, не вірю у "підняття бойового духу". Дух він такий, або є, або немає. Мій особистий дух під обстрілом був би рівно у п"ятах, і ніякі малюнки його звідти не дістануть. А ці люди - вони просто герої)

І наостанок отримала надихайючий дзвінок з Рівного. Адресна подяка від солдата, якому наші окуляри врятували очі. Приємно, що казати.

не було проблем із боєкомплектами. Звичайно, можна знайти ще багато тонких місць, які держава не може оперативно закрити. Це – і ремонт машин, і дорога військова спецтехніка. Але не можна вимагати від людей, щоб вони вічно стояли і вічно тримали на своїх плечах тягар війни. Це має робити держава.

Зараз ми з друзями-волонтерами переключилися на підтримку поранених, сиріт та родин загиблих. Я особисто намагаюся підтримувати дівчат і жінок: тих, які воюють, поранених, хворих, колишніх медиків. А ще – дівчат, які виходять із фронту і опиняються сам-на-сам зі своїми проблемами, в тому числі і зі здоров'ям. Я для себе зупинилася на цій темі, і я знаю, що багато моїх знайомих роблять так само: дівчата, які активно допомагали армії, зараз допомагають колишнім військовим і їхнім родинам.

У мене практично не лишилося друзів дитинства. Зараз у мене всі друзі – ті, з якими я зійшлася після 2014 року. Є кілька людей, з якими ми маємо спільні спогади зі школи, – але ці люди так само активно брали участь і в Революції Гідності, і в волонтерському русі. І я почала оцінювати людей у перше чергу за тим, що вони зробили для України і для армії. І я навчилася відділяти те, що люди говорять, від того, що вони роблять. І для мене набагато важливішим тепер є останнє – що людина робить.

А ще волонтерство – це неоціненний досвід. Я робила речі, які б я ніколи не робила в мирному житті. Я познайомилася з людьми, з якими я б ніколи в житті не перетнулася – ми просто були в різних своїх бульбашках. Я набагато краще почала

розуміти українців, чоловіків і жінок. І нашу країну загалом. У мене з'явилося відчуття дому не лише в Києві, а й по всій Україні, від сходу до заходу. Я можу приїхати в будь-який район, і в мене там будуть люди, де я зможу переночувати. Це величезна маса контактів і величезна маса людей, які дали мені відчуття дому.

А найголовніше – з'явилося відчуття, що я можу пробувати щось нове, і мені для цього не потрібен нічий дозвіл. Для того, щоб бути волонтером, мені не потрібен папірець ні від якої організації. Я хочу – я беру і роблю. Для того, щоб сісти і написати книгу, мені не потрібен дозвіл від Спілки письменників. Для того, щоб бути патріотом країни, мені не потрібно складати комусь іспити, комусь щось доводити і пояснювати. Я зрозуміла, що деякі речі я можу робити по праву своєї крові і того, що я народилася тут.

Ну і волонтерство подарувало мені родину. Святослав Бойко, мій напарник, з яким ми стільки виїздили на фронт – він став моїм чоловіком, у нас народився син Марко. І він зараз уже такий бойовик і урвитель, що я розумію, що наші надії на те, що у нас буде тихе ангельське дитя, не справдилися, бо це дитя ще в моєму животі проїхало всі гарячі точки, які були на той час.

Я не знаю, що нас чекає попереду. Але я знаю, що у нашій волонтерській спільноті більшість зв'язків збережено, і ці люди, якщо відчують реальну загрозу і реальну небезпеку для України – ми знову будемо разом, і ми зробимо все від нас залежне, щоб допомогти армії. Я в цих людях впевнена на всі 100. І тоді забудуться якісь внутрішні конфлікти, якісь політичні розходження. А зараз ми в такому стані – наче завмерли над прірвою. Але ми разом, а тому – прорвемося.

На базі Правого сектора. Великомихайлівка, зима 2014–2015 рр.

Геннадій Друзенко

правник, публіцист,
співзасновник та керівник Першого добровольчого
мобільного шпиталю імені Миколи Пирогова

«Волонтерство – це такий по своєму наркотик, це абсолютно унікальний досвід, як кохання. Воно страшенно затягує, бо чим більше віддаєш, тим більше отримуєш. Я разів п'ять казав, що ми закриваємо ПДМШ, бо не має ресурсів, ми там не потрібні, генерали, блін, суки. Але щоразу я бачив вдячні очі пацієнтів, яким відродили віру в Україну – і розумів, для чого все це. І лікарі розуміють. Для мене це таке справжнє братство, справжня романтика, яка становить сенс життя».

До Майдану я був правником, експертом, радником, фахівцем з європейського конституційного права. З експрем'єром Гончаруком ми були партнерами по юридичному бізнесу і в день, коли Азаров призупинив євроінтеграцію, ми якраз оголосили відкриття першої в Україні практики в сфері права Європейського Союзу – це те, що я вивчав у Великобританії. І пам'ятаю, що після нашої презентації хтось із журналістів запізнився на фуршет і питає: «Так це вам Азаров зробив подарунок?». Ми питаємо: «Який подарунок?». «Так він щойно оголосив, що все згортається».

Ну і ми в той же день зняли модні костюми, переодяглися в светри і вийшли на Майдан. Хтось із журналістів навіть зробив фото, де в перших рядах колони, яка йшла на Банкову 21 листопада 2013 року, іду я і ще тоді живий мій покійний батько. Так і почався наш протест.

Почався він не так за Європу чи європейську інтеграцію – я на той час жив у Європі і тверезо дивився на все, що там відбувалося. Ми вийшли проти того, що все було зроблено за нашими спинами, ніхто нікого навіть не запитав. Я точно знав, що це шлях хибний, це шлях в нікуди, коли ніхто навіть не зробив спроби удаваної консультації з людьми, якогось опитування, а просто отак узяв і розвернув країну на 180 градусів.

Кілька днів пролетіло доволі швидко. Ми ходили, користуючись знанням англійської, апелювали до міжнародної спільноти, пікетували якись захід ОБСЄ, що тоді відбувався у виставковому центрі на лівому березі, розносили по посольствах листівки. Але переломним став момент брутального побиття студенів: абсолютно невмотивована і незрозуміла демонстрація брутальної сили. Ми тоді сиділи з друзями, я пам'ятаю, на Подолі в якомусь там офісі й думали, чим можемо допомогти. І я, враховуючи досвід своєї бурхливої юності, де були і похорон патріарха Володимира, і акція «Україна без Кучми», подумав, що не завадить гукнути медиків. Я написав пост у «Фейсбуці», звернувшись до медиків, що добре, щоб ми були не потрібні, але варто бути напоготові.

На цей заклик відгукнулося кілька десятків лікарів. Ми зібралися в неділю, 1 грудня, об 11.00 на Михайлівській площі. Хтось привіз якісь бинти, зеленку, перекис водню та інші речі першої необхідності. Ми купили футболки, намалювали на них балончиками червоні хрести і роздали медикам. Так у нас вийшло з десяток мобільних медичних бригад.

Ми спустилися з колоною на Майдан, коли дзвонить мені Сашко Солонтай, питає: «Медики з тобою?». Кажу: «Так». – «Біжіть на Банкову, там треба ваша допомога». І ми кидаємося туди. Зі мною, до речі, була моя дружина Світлана, діти були: старший син зі своєю дружиною, які тоді були студентами-медиками. Коли я побачив, що з-за спин вевешників у людей полетіли світло-шумові гранати, мені спало на думку, що медикам треба відійти і убезпечити себе і пацієнтів. І ми зайняли один із холів Комітетів Верховної Ради, там же, на Банковій, біля Будинку з химерами.

Досі не знаю, хто був той офіцер держохорони, але дай Бог йому здоров'я, бо людина виявилася мудра і людяна. Ми поговорили близько 5 хвилин, я домовився, що він виділяє хол для поранених, а ми беремо на себе відповідальність, що цей збурений натовп не буде туди ломитися. Він погодився, і ми почали зносити туди поранених. Це був перший медичний пункт, до створення якого я долучився. До речі, вже через багато років дізнався, що там керував процесом зав відділенням травматології Першої дитячої лікарні, де зараз працює медсестрою моя дружина.

Спочатку було навіть трохи смішно: люди були збуджені, на адреналіні. Потім пішов газ, полетіли світло-шумові гранати. Пам'ятаю розсічені штани якогось молодого чоловіка і його перше питання: «Там все на місці? У мене весілля за пару тижнів». А потім стало не до жартів, коли «Беркут» пішов в атаку і пішли серйозні черепно-

Банкова. 1 грудня 2013 р. Спроба зупинити грейдер

мозкові травми. Ми тих, кому пофортило, встигли затягнути до себе в медпункт. Останнім, кого я забрав, виявився якийсь безхатько, якому вибили око і воно висіло на якійсь ниточці, а він тримався за свою картату торбу, в якій було все його майно, і ніяк не міг її відпустити.

Нам тоді поталанило, що ніхто з медиків не постраждав. Потім виявилося, що ми такі були не одні, там були також хлопці й дівчата з українського Червоного хреста під проводом Тараса Логвінова, з яким ми від того часу стали друзями – вони працювали трохи далі в тилу, з іншого боку Інститутської, перед урядовими будівлями.

Цей день багато що змінив у моєму житті. Після цього я 5,5 років був пов'язаний набагато більше з медициною, ніж з юриспруденцією, якою я займався все своє свідоме життя. Моя дружина залишила свої перекладацькі студії і літредагування, яким заробляла на хліб насущний, і пішла в медичний коледж, зараз працює медичною сестрою. Ну й діти: невістка вже анестезіолог, син третій рік інтернатури в дитячій травматології закінчує. Тобто, щонайменше пів родини у нас тепер офіційно медики.

Наші медики на тому першому етапі відіграли доволі значну роль. Потім з'явилась медична служба Майдану, почалися ревнощі – хто головний. Була навіть така неприємна, смішна зараз, з огляду років, ситуація, коли польська «Ізба лікарська» приїхала, хотіла нагородити наших медиків, які працювали першого грудня, своїми відзнаками. Ми вийшли на сцену, а хтось став кричати, що ми самозванці, виведіть їх звідси. І дехто кинувся нас виводити, потім все з'ясувалося, але було й таке.

Повернулися ми на медичну сцену вже після «Вогнехреща», коли пішли перші вогнестріли, і коли стало зрозуміло, що Будинок профспілок під загрозою, що його можуть узяти штурмом – і тоді хворі та поранені стануть заручниками. Тоді ми з Євгеном Нейштетіком, з яким ми зустрілися в перший день на Михайлівській площі (він був єдиний, хто привіз медикаменти), створили так звані громадські, але по суті – підпільні шпиталі. Перший був на Межигірській – там, як з Подолу їхати на Куренівку, є невеличкі офісні будівлі. А другий був біля Залізничних кас, вниз по Алли Горської. Там у підвалі була книжкова крамничка «Наш Формат», а в другій залі ми розгорнули шпиталь, де проводили операції – там було вже 56, якщо не помиляюсь, вогнестрілів.

Нам тоді нинішній мер Дніпра, Борис Філатов, подарував цифровий рентген, що було ще якоюсь дивиною. Він тоді сидів в Ізраїлі, і звідти нас підтримав – до нас потім почали приходити не тільки поранені, але й депутати. Казали: «Про вас такі гарні йдуть чутки, що у вас тут четверте відділення». Я тоді для себе зауважив, що медики чудово працюють, але їх хтось має організувати. І я організовував. Ми ще паралельно намагалися писати якусь конституційну угоду між Януковичем і протестувальниками. Коли я розумів, що Революція виграє, я повернуся у свій юридичний офіс, тому що було багато роботи.

Тактичні навчання УРА – Української Резервної Армії, березень 2014 р.

Але закінчилася революція і буквально через кілька днів почалась російська агресія. І почався третій етап моєї участі у цих подіях. Це були тренування під Києвом на полігоні «Снайпер», де ми розробляли курс міського партизана. Тоді ж було незрозуміло, як довго ми зможемо опиратися росіянам. Але ми розуміли, що як мінімум є багато людей, які хочуть, щоб земля горіла під ногами окупантів. І кілька місяців на «Снайпері» проходив вишкіл – це був наш спільний проєкт із Владом Кириченком, який ми назвали «УРА – Українська резервна армія». Потім ми долучились до підготовки правосєків, які створили один із батальйонів ДУК.

Коли армія в нас трохи відновилася завдяки волонтерам та добровольцям, які відродили дух офіційного війська, мені запропонували піти в Кабмін на посаду урядового уповноваженого з питань етнонаціональної політики. Я розумів, що це важливо, бо у світі ширився путінський наратив, що тут фашисти, які російськомовних вішають, хлопчиків розпинають, ромів убивають. І, з огляду на мою англійську та розуміння міжнародного права, я міг аргументувати, що тут що завгодно, але точно не аналог Югославської війни, що тут російськомовні можуть з україномовними, а також з білорусами, литовцями пліч-о-пліч воювати проти «русского мира», проти несвободи.

Це не етнічна війна, це війна свободи, гідності проти «русского мира» з його жорсткою вертикаллю, де держава набагато важливіша за людину.

Вчетверте мене повернув до медичної теми Ілловайськ. Прийшов до мене в кабінет Євген Нейштетік, каже: «Знаєш статистику в Ілловайську? Кожен третій з поранених не вижив. І не тому, що там був атомний вибух, а тому, що не було кому на-

давати допомогу. Треба щось робити. Потрібен мобільний шпиталь». Я кажу: «Давай, все що від мене потрібно – організую. У мене є зараз робота і адмінресурс, сотка і десятка в кабінеті, я наберу Міноборони, скажу, щоб нам не заважали».

А далі почалося диво за дивом. У мене була якась база лікарів ще з Майдану, але, щоб робити мобільний шпиталь, треба мати мобільну апаратуру, транспорт. Ми взяли списаний по конверсії «Урал», який мали переробити на мобільну маніпуляційну, щоб там можна було робити перев'язки та малі хірургічні втручання. Проплатили аванс, а тут хлопці, які цим займалися, дзвонять і кажуть, що долар скаче, а тому ми або зараз платимо всю суму, або вони відмовляються.

Ми витрусили всі свої кишені, написали у «Фейсбук». Нашкребли десь 10 тисяч гривень, а нам треба було, здається, 60. І тут телефонує мені наш художник, іконописець київський Олесь Клименко, якого я знав на той час дуже віддалено: «Я читав, що вам треба гроші. У мене знайомий чернець, щось йому принесли, хоче зустрітися».

Пам'ятаю ніч, везе він мене в Іонинський монастир, який сприймається в Києві як оплот «русского мира». Все таки, наскільки життя не лінійне і не чорно-біле. І виходить до мене отець Сава, дай Бог йому здоров'я. Такий смиренний чернець. Ми говоримо 5 хвилин максимум. Я пояснюю нашу ідею, кажу, що маємо машину, але за неї треба розрахуватися, бо вся ідея може померти, так і не народившись. Він кудись іде і виносить кульок із грошима. Каже: «Це вам. Приніс чоловік, який не назвав свого імені. Я навіть не знаю, скільки там».

Дивимося – а в кульку пачки по 50 гривень. Перераховуємо – 100 тисяч. Повний кульок грошей.

Так ми отримали нашу першу машину, і цей Урал ми назвали «Ангел». Це справді був подарунок від ангела, який не назвався. І всі, хто на ньому їздив – а там були і віруючі, і невіруючі, і православні, і греко-католики, і євреї, і, можливо, мусульмани – ніхто не сумнівався, що це був ангельський подарунок.

Вже на Покрову ми провели першу публічну презентацію шпиталю, а 15 грудня поїхали на нашу першу ротацію. За ці 3,5 місяці у нас уже було з десяток машин: «швидкі», польова кухня, велика машина під склад ліків. Напевне найбільше, хто нам допоміг з іноземців, це білоруси. Не українська діаспора в Америці, хоча ми щиро їй вдячні, не Євросоюз, із яким у нас був доволі великий проєкт, а саме Білорусь – три «швидкі» у нас від білорусів. Досі сябри допомагають їжею для фронту, багато медичних матеріалів до нас потрапило саме від них.

Олесь Клименко з іконою на ящику від набоїв

А ще нам Господь знову послав мистецьких ангелів, які на довгий час стали головними спонсорами ПДМШ.

Це дивна історія, яка показує, що, якщо дуже віриш і хочеш, то все можливе. Отой самий Олесь Клименко, який привів мене до отця Сави, поїхав тої ж осені 2014-го на схід як митець – підтримати наших бійців. І він звернув увагу, що кришка ящиків, у яких лежать набої, нагадує по фактурі іконописну дошку. Олесь попросив хлопців подарувати йому цей ящик, і він став початком проєкту «Ікони на ящиках від набоїв».

Перша виставка цих ікон була в лютому 2015 року. Це була справді класна ідея символічного перетворення того, що несе смерть, на символ життя. І ці ікони стали купувати, хтось із депутатів купив. Пам'ятаю, як Олесь прибіг до мене в Кабмін з пачкою грошей в руках: «Гена, я боюсь їх потратити, це вам на шпиталь». А в цей час на 8-у поверсі на засіданні Кабміну арештовують Бочковського.

Ми думали, що це буде разова акція, але проєкт існує й досі. Ці ікони об'їхали весь західний світ: від Лос-Анджелеса до Маріуполя, від Рима до Вільнюса. Виставля-

лись у Верховній Раді, в Кабміні, в Офісі Президента, в багатьох музеях. Виставлялись в сеймі Литви, в Європарламенті, багатьох університетах канадських і американських. І нам вдалося зібрати більше 300 тисяч доларів на цих іконах. Останні два роки це було 90 відсотків наших надходжень. Ремонт швидких, заправка, якісь медикаменти – на 90 відсотків покриваються саме цим проєктом.

Так ми і проіснували: без титульного спонсора, без будь якого олігарха, не витративши жодної копійки бюджетних грошей. Це був суто волонтерський проєкт. У 2014–2015 роках підтримка була масова, у нас лише на склад ліків була фура із 40-футовим контейнером. Це показує, наскільки в українців величезний потенціал спільної дії. І це справді якесь провидіння Боже, що митець, який розписував церкви, і правник, який консультував іноземців і наших можновладців, долучилися до створення найбільшого медичного проєкту в зоні АТО, через який пройшло більше 50 тисяч пацієнтів – від опіків до унікальних операцій із протезування судин чи краніопластики пораненому бійцю, які проводилися у тамтешніх лікарнях.

«Ангел», з якого почався ПДМШ імені Пирогова. Курахове, 2014 р.

Коли ми зробили презентацію і кинули клич, відгукнулося багато лікарів, особливо, коли про нас пішли сюжети по телебаченню. Ви пам'ятаєте, як на початку люди рвонули в військкомат і їх не брали? Серед них було і чимало професійних медиків, для яких ПДМШ став шансом потрапити на війну. Один чоловік, якому було вже за 60 і якого в армію не брали, зізнався, що йому жінка поставила ультиматум: якщо не піде у військо, щоб додому не вертався, бо що це за чоловік, який не захищає свій край? І він прийшов до нас і гарно так відпрацював свою ротацію. Потім були курйози, коли наших ветеранів у 2016–2017 роках викликали у військкомат, а вони вже приходили з посвідченнями УБД і медалями за відвагу. У старих «полканів» із військкомату був когнітивний дисонанс: як ви встигли, коли? Кілька десятків наших лікарів підписали згодом контракт із Збройними Силами.

Тоді була створена (вона, до речі, досі існує) Гугл-форма, де усі охочі реєструвалися, а ми стежили за тим, які фахівці потрібні на фронті. Ми досі маємо в базі даних окрім 500 ветеранів, які пройшли через ПДМШ, ще не менше тисячі тих, хто не поїхав без потреби: з телефонами, сертифікатами, ліцензіями. Це люди, які не просто мають добру волю і хочуть поїхати, а це кваліфіковані медики, які мають право надавати медичну допомогу в тій чи іншій галузі.

А тоді, в грудні 2014-го, ми з першою бригадою вирушили в невідоме. Було страшно – в кого була якась офіційна зброя, той взяв її з собою. Ми поїхали на Донбас, нас забрали в штаб сектору, знайомимося – ми такі й такі. Тут маю подякувати адміралу Кабаненку, він тоді був заступником міністра оборони (а ми, коли за часів Януковича його хотіли посадити, захищали його як юристи). І він матом і тиском таки пробив нам меморандум з Міноборони, щоб у нас був хоч якийсь папірець, що ми не зовсім сторонні люди.

Ми були в штабі сектора «С» у Зеленопіллі, на межі Запорізької і Донецької областей, коли раптом дзвонять – поранений: вибухнула граната в кишені у командира, і два хлопці, які поруч, теж постраждали. Тоді Макс Циганок, хірург із київської 17 лікарні, робив їм операцію.

Медики-волонтери ПДМШ. Артемівськ (нині – Бахмут), березень 2015 р.

Оксана Романів, доброволець-терапевт ПДМШ. Бахмут, 2015 р.

Так Господь привів у Курахове, наш перший пункт дислокації за 30 кілометрів від Донецька.

Там ми пробули до кінця грудня 2014-го. Паралельно ще тренували з тактичної медицини 72-гу бригаду десантників, яка йшла захищати ДАП. Але війни як такої не було, і ми від'їхали на Новий рік додому, зрозумівши, що мобільний шпиталь, як ми його уявляли в «натівському» стандарті, тут не потрібен, бо, на відміну від НАТО, ми на власній землі, де поруч є лікарні, в яких є стіни, є дах, є електроенергія, є кисень, є операційні. І робити все це в машинах – це дурниця. Тут потрібно було мобільне обладнання, як допоміжне, і руки, бо деяких фахівців критично не вистачало. І ще – треба були медикаменти.

І ми повернулися до Києва переструктуруватися. А на початку лютого 2015-го тодішній голова медичного департаменту Міноборони генерал Верба дзвонить – піднімайте всіх, кого можете, і виїжджайте в Артемівськ, під Дебальцеве. Тоді ми підняли всіх. Я приїхав, скориставшись посадою та статусом урядового уповноваженого, а також «ксивою» з підписом Яценюка – напевне, був одним із перших держслужбовців першої категорії, який потрапив у зону АТО. І ми з мером Артемівська (тепер Бахмута) домовилися: він розмістив наших лікарів у спортивному комплексі. Ми були тоді облаштовані краще за «альфівців» та військового спецназу, бо вони всі спали на матах у спортзалі, а в нас ще були три кімнати, де можна було помитись, був душ.

Наше реальне бойове хрещення ПДМШ імені Пирогова – це Дебальцеве, коли ми зустрічали поранених, возили, оперували. Всі, хто міг, працювали, терапевти стояли операційними сестрами біля операційних столів.

В екстрених випадках тоді військовим лікарям доводилося оперувати і в шанцях – Сашко Данилюк, ужгородський хірург, розповідав, як горнятком від кави черпав кров з черевної порожнини бійця – і він вижив. І врешті-решт ми відчули, що ми потрібні. Тоді, напевне, абревіатура ПДМШ стала одною з легенд цієї війни.

Перша ротація ПДМШ, грудень 2014 р.

У 2015 році наша головна база була в Бахмуті, а решта працювали на виїзді. Згодом у Часовому Яру відкрився військовий госпіталь, ми з ними теж працювали. Але через рік Бахмут став далекий від війни, відновилося нормальне життя і нас попросили звільнити приміщення. Ну і лікарі, які працюють безкоштовно, заважають лікарям, які працюють за гроші. Коли друга розмова відбулася з автоматниками місцевої тоді ще міліції, ми зрозуміли – насильно милим не будеш.

Ми вийшли на початку 2016 року з Донбасу, і тоді я зрозумів, що нам треба або повністю легалізуватись, або наша місія виконана. І почалися бої в Києві в високих кабінетах. 5 лютого 2016 року ми підписали розлогий тристоронній меморандум між ПДМШ, МОЗ, Міноборони та Генштабом. Ми добилися, щоб медики перестали їздити на передову, відпрошуючись з роботи чи в свою офіційну відпустку, а їм давали відрядження в конкретні частини. Це значно посилило медичну службу ЗСУ, оскільки цивільних медиків у нас в тисячу разів більше, ніж військових, але не всі можуть підписати контракт на 2–3 роки. А на місяць міг поїхати кожен, хто хотів.

Ми вже працювали тільки з частинами і з лікарнями, які нас замовляли і гарантували повне забезпечення. Ми стали єдиним добровольчим підрозділом, який не ввійшов до складу Збройних Сил, Нацгвардії чи МВС, але знайшов абсолютно унікальну формулу легалізації в зоні проведення АТО.

Так ми пропрацювали до травня 2018 року, коли АТО змінилося на ООС. Ми підрахували, що працювали у 49 локаціях на сході: від Станиці Луганської до Гранітного під Маріуполем – фактично по всій лінії фронту. Через ПДМШ пройшло більше 500 медиків-добровольців, починаючи від водіїв «швидких», що пройшли короткі

курси з такмеду, до завідуючих кафедр, головних лікарів чи професорів, які теж із нами виїжджали на схід. Тобто – це вся медична спільнота.

Рахували кількість населених пунктів, із яких виїжджали лікарі – нарахували 176, з усієї України. І ми зрозуміли, що крім надання медичної допомоги ми ще й зшиваємо Україну. Бо коли на схід приїжджають лікарі із Закарпаття чи Франківщини, то, по-перше, вони бачать, що на Донбасі живе не сама вата, а, по-друге, там бачать, що нащадки бандерівців – звичайні люди, а не людожери, які вбивають за російську мову. Ми фактично відродили гінекологію в Станиці Луганській – буквально зрізали замок на гінекологічному відділенні. Дуже символічно, що єдині пологи, які приймали в Станиці після початку війни, приймав наш лікар, бо не встигали довезти дівчину до Старобільська.

Іноді розмови лікарів з місцевими починалися з того, що «ти что, на нармальнам язикє гаваріть нє умєєшь?». А коли виїжджали – вони спільні сади саджали і потім ще роками посилали листи один одному, консультувалися, передавали пацієнтів. Так, була пацієнтка з Попасної, якій в Луцьку зробили складну операцію, і вона повернулася додому здоровою – а на місці вилікувати не могли. І це значно збільшувало лояльність місцевого населення до України в цілому і до армії зокрема. Така собі народна дипломатія.

Ми, де могли, налагоджували медицину. Робили «дитячі десанти» – там же діти були геть відрізані від медичної допомоги, там іноді на величезну територію був один педіатр. І ми збирали медичні бригади: окуліст, травматолог, ортопед, стоматолог – і їхали саме по дітях, обстежували їх з дозволу батьків. Такі рейди були в Попасній, Лисичанську, Рубіжному. За 5–7 днів проходило до тисячі дітей. Іноді потрібна була навіть допомога поліції, бо сарафанне радіо працювало, і люди, бачачи, що це справді фахові лікарі зі столиці, ще й не беруть – іноді починали битися за місце в черзі. Ми обіцяли, що до пізньої ночі будемо, але всіх приймемо.

Дитячий медичний десант ПДМШ у прифронтові міста, 2017 р.

Ми намагалися не кидати тих хворих, у кого виявили серйозні хвороби, давали телефони, кого можна заочно консультувати, а важких привозили сюди, госпіталізували і лікували. Думаю, що в значної частини людей ми поселили в душі віру, що з України буде щось добре. Для мене був дуже символічним випадок із Галиною Черниш, терапевтом з маленького смт Лисець під Франківськом. Перша її ротація була в Станицю Луганську. Вона писала приписи українською, а лабораторії на початках її призначення повертали і писали червоним олівцем: «Не понимаю». Але зрештою її щирість і професійність взяли гору. І якось вона на пункті переходу допомагала старшому чоловіку з тимчасово окупованих територій, в якого тиск страшенно скакав. Якось він з того боку приносить макітру вареників із запискою «українському дохтору». Це була справді перемога. От оця любов, ця готовність допомогти ближньому, навіть коли він по-іншому думає і бачить світ, має інших героїв – вона навіть такі серця розтоплювала. І це була одна з місій ПДМШ, про яку ми навіть не думали, коли стартували.

///

З початком проведення ООС ситуація змінилася на гірше. Я зустрічався двічі з Муженком, потім з Хомчаком, але вони поставили умову – допомагати можете, оформлення – ні. Останніх два роки наші медики там працюють напівлегально: тобто вони їдуть у відрядження зі своїх лікарень по наказу МОЗ, але там їх офіційно не приймають. Вони живуть з військовими, виїжджають з військовими, лікують військових, тобто де-факто вони інтегровані у військову частині, а де-юре ні. Логіка ця мені не зрозуміла. Але така вся Україна: одною ногою тут, а другою – ще в Радянському Союзі.

На сьогодні досі у нас із десяток лікарів працює в зоні проведення Операції Об'єднаних Сил. Пам'ятаєте операцію по Цемаху – тоді першу медичну допомогу йому і нашим бійцям надали якраз представники ПДМШ, і четверо лікарів, які брали участь у цій операції, удостоїлися державних нагород.

ПДМШ в роботі. Бахмут, 2015 р.

Лікар Марія Білінська отримує «Знак пошани». Новотроїцьке, 2018 р.

Ми час від часу робимо «медичні десанти», перевіряємо стан здоров'я бійців добровольчих батальйонів. А ще у нас було два великих проєкти на Хмельниччині, коли ми за два місяці обстежили 22 тисячі людей: ми брали аналізи крові на цукор, міряли тиск і робили кардіограму серця – тобто перевірили три основних фактори смертності, які є в Україні. Ми навіть отримали якийсь диплом, що це найбільший кардіоскринінг в історії України, але він не став нікому особливо цікавим, висить десь на стінці. Хоча це дуже перспективний напрям, бо завжди краще вкладатися в превентивну медицину, у запобігання хворобам та виявлення їх на ранніх етапах, аніж потім займатися лікуванням важких випадків.

Я досі дивуюсь нашим медикам-добровольцям, які за ці 6 років стали якоюсь легендою, створили велику спільноту. Люди допомагають один одному в різних місцях України: десь порадою, десь лікуванням хворого, десь дістати ліки. Де з'являється одна людина – ми, як правило, маємо вже невеличкий осередок ПДМШ. І таких осередків – сотні, від Ужгорода до сумських містечок на російсько-українському кордоні.

Коли ми збираємося в середині грудня на річницю ПДМШ, то приїжджає більше сотні людей: від тих, хто був у 2014 році, – до тих, хто їздив в останні роки.

Це велике братерство, всі плачуть від радості. Я від багатьох чув, що ПДМШ – це один із найкращих та найцікавіших періодів у їхньому житті. А для мене ПДМШ – найбільший успіх із усіх проєктів, які я зробив за свої майже півстоліття, що живу на цьому світі.

Діана Макарова

блогер, глава благодійної ініціативи
«Ф.О.Н.Д Діани Макарової»

«З 2014-го я живу фронтом. Я пережила контузію і хвороби, я поховала безліч близьких людей. Людей, яких любила – ці смерті теж лишають знаки на наших тілах. Війна взагалі колесами проходиться по людських тілах. Але я йду, іноді повзу. Головне – повзти у правильному напрямку. Мій – правильний. Він лежить на схід».

Ми 15 років тому приїхали до Києва із Запоріжжя. Так, ми південні люди, приїхали зі спеки, із степу. Тому, коли зараз я їду туди, на передову, я наче повертаюся додому! Степ – він такий, він заворожує! Але це пекельне щастя, не кожен витримає.

На Київщину ми переїхали всією сім'єю: я, чоловік, троє дітей, кицька. Чоловік тоді знайшов роботу в одній канадській фірмі. Це була робота із перспективою поїхати в Канаду і отримати пізніше там ПМЖ. І він поїхав на пів року чи рік до Канади, і йому справді запропонували забрати сім'ю і переїжджати.

Але ця пропозиція прийшла після помаранчевого Майдану. Наші старші діти були студентами, вони були з тих, хто організовував Майдан в Запоріжжі. В суспільстві був величезний підйом і сподівання. І от ми почали збиратися в ту Канаду, обмірковувати, що ми там будемо робити. І раптом діти нам кажуть: «А ми не поїдемо. Нащо нам та Канада, якщо у нас самих така цікава країна?». Вони мене змусили замислитися. І я теж подумала: «А на кого ми кинемо нашу країну?». І ми відмовилися від ПМЖ в Канаді. Бо ж у нас є своя країна.

Це було одне з найдурніших рішень нашої сім'ї. Але я пишаюся ним.

Я пішла в журналістику, почала писати до Живого журналу. А потім у мене стався інсульт. Лікування, реабілітація. І тут мені запропонували посаду головного редактора українського сегменту ЖЖ. Вирішила спробувати. Це було цікавезно. Ми робили непогані речі. Ми піднімали українське середовище блогерів. У мене досі трудова лежить у тій московській конторі (бо ЖЖ – це ж московська контора).

І коли почався Євромайдан, я почала робити дайджести по блогосфері: сиділа на стрічці і вибирала, хто що писав про Майдан. А про Майдан тоді писали практично всі. І за деякий час Москва передала мені через директора українського сегменту ЖЖ Ігоря Бігдана, що я мушу «припинити Майдан в мережі». Мені прямим текстом так і сказали: «Прекратите этот Майдан в сети». Я посміялась: «А як ви собі це уявляєте? Майдан на Майдані припинити не можуть, а ви хочете, щоб я його припинила в мережі?». А мені кажуть: «Ну, ти ж розумієш, що нам Москва платить гроші».

І я написала заяву на звільнення. І пішла, гордо грюкнувши дверима, потім ще написала про це в ЖЖ. І весь Майдан я вже проходила волонтером. На початку приходила туди просто глядачем. Але були друзі в наметах, в сотнях. І за рахунок того, що я завжди була в наметі, бачила, які в кого є потреби.

Я довго не хотіла виходити з цієї ролі просто учасника Майдану, як тисячі інших. Мені казали: «Напишіть в мережі, попросіть нам грошей на обладунок, вас же стільки людей читає!». Але я боялася відповідальності. Я боялася брати чужі гроші. А раптом у мене їх украдуть? А раптом щось із ними станеться? А чужі гроші – це велика відповідальність, там треба звітувати за кожну копійку. До речі, ми й досі звітуємо за кожну копійку і для нас кожен звіт – це сиве волосся, бо все треба збити, все повинно зійтись до копійки.

Але коли вбили Сергія Нігояна – а ми були з ним знайомі – мене це так вразило, що я написала пост. Це був пост болю і відчаю. Я написала про те, що от давайте скинемося і купимо хлопцям нормальні броніки і каски. Щоб хоч якийсь був захист, хоча б у тих, хто йде у перших лавах.

І люди почали висилати гроші. А ми з донькою почали закуповувати каски і броніки для майданівців, забезпечувати Майдан медикаментами – спочатку 2-гу сотню, де було найбільше моїх друзів, потім інших. Ми йшли Майданом, слухали сотників, звичайних сотенних, розуміли потреби, допомагали, йшли далі. Поруч зі мною були мої діти, всі троє. Старший син в ІТ-сотні, середня донька літала Києвом в екіпажі «Автодозора», молодша донька ділила зі мною перипетії забезпечення Майдану. Всі поряд, всі на одному майданчику.

Який став таким малим в лютому 2014-го. Але й тоді, у ті останні ночі захис-

ту Майдану, зі мною поруч були мої діти. Мій син, що йшов до палаючого Будинку профспілок шукати тих, хто вижив, моя донька, що отримала кулю в підголовник автомобіля «Автодозору». І наша найменша, яка, ховаючи сльози, діловито казала, прокладаючи маршрут: «Так, там вже «беркута», туди не можна, а ось тут прорвемося, тут шанси є». Це страшенний біль, коли твої діти прямують до вогню й диму Майдану, а ти не маєш права їх зупинити. Лишається тільки бути поруч.

Вдома лишався орендований будинок, який ми перетворили на волонтерський склад. Скрізь коробки, тюки, до ліжок пробирались бочком. Чоловік лишався на складі, склад не можна було покидати – ми весь час боялись обшуку. Ми сміялися, що тато тримає цитадель. Біля наших воріт вже тоді чергували машини. Ці чергування відбувались неприкрито-нахабно, наші пересування фіксували, та й «Автомайдан» та «Автодозор» приїздили регулярно, вивозячи від нас шини, бензин, теплі речі. Як ми вискочили, як нас не встигли накрити й арештувати, досі дивуюся? Ми жили під таким дамокловим мечем, що Майдан іноді приставляв охорону до нашого складу. Можливо, це нас і врятувало від обшуку та арешту.

Броніки ми робили самі. Спочатку купували, а тоді зрозуміли, що це шалені гроші і набагато дешевше буде зробити їх самим. У заступника сотника 2-ї сотні був підпільний цех на заводі, де можна було різати і вигинати бронелисти (до речі, завод належав одному з членів Партії регіонів). А чохли ми вирішили шити самим. І ми пішли до однієї нашої дівчинки, Наталки Скорнякової, яка так само, як і ми з дітьми, була фанаткою рольового руху. Боже, які ми до війни робили фестивалі, які у нас були турніри! Останній фестиваль, до речі, по Льюїсу Кероллу та його Алісі, відбувся, коли вже починався Майдан.

Ця дівчина шила розкішні сукні і костюми різних епох. Я показала їй бронежилет і спитала: «Зможеш таке пошити? Багато». Вона сказала: «Зможу, якщо не сама».

І ми кинули клич, що треба швачки. Так з'явилася наша «Швейна сотня» Ф.О.Н.Ду. Вони розпороли цей бронежилет, зробили викройки і взялися до роботи. І понеслося! Шили: хто кишені, хто лямки, хто самі вкладки для пластин. Шили у себе вдома, а тоді все зносили до Наталки.

І в її квартирі, де по стінах висіли сукні, камзоли, капелюхи з пір'ям, стояли мечі та інша лицарська атрибутика різних епох, – у цій квартирі на підлозі сиділи дівчата і зшивали бронежилети.

Це фантастична насправді історія, одна з найпрекрасніших історій Майдану. Рахунок броніків спочатку ішов на десятки, потім, вже з закупленими чохлами (ми не встигали відшивати все самі, довелося замовляти чохли на фабриці) – пішов на сотні.

А потім Майдан переміг, і ми з дітьми перевели подих. Але недовго, пару днів, бо скоро нас накрило дзвінками з Криму: «Ми тут на акцію збираємося виходити, можна броніки?». А потім з Донецька: «А можна нам броніки?». З Миколаєва, з Харкова, із Запоріжжя.

І ми почали шити з новими силами. Запаковували палети броніків, туди ж ішли віджаті у «Беркута» щити, перев'язочний матеріал, ліки, протигази. Що могли, те і слали.

І от коли почалася так звана «русская весна», ми почали розсилати наші залишки по Майданах інших міст. Тоді ми почали розуміти, що нічого ще не закінчилось, все лише починається. А тоді вибухнула АТО. Половина нашої 2-ї сотні пішла на полігон у Нових Петрівцях на вишкіл, де формувався 1-й резервний батальйон – один із осередків, з якого потім сформувався батальйон Кульчицького. Ми пішли за ними з уже звичним забезпеченням. Перший резервний було направлено до Слов'янська, хлопці займали блокпости, разом з ними там стояли десантники. Так наші контакти опинились у них, а потім «пішли по руках». Ми не встигли озирнутися, як уже працювали по всьому фронту.

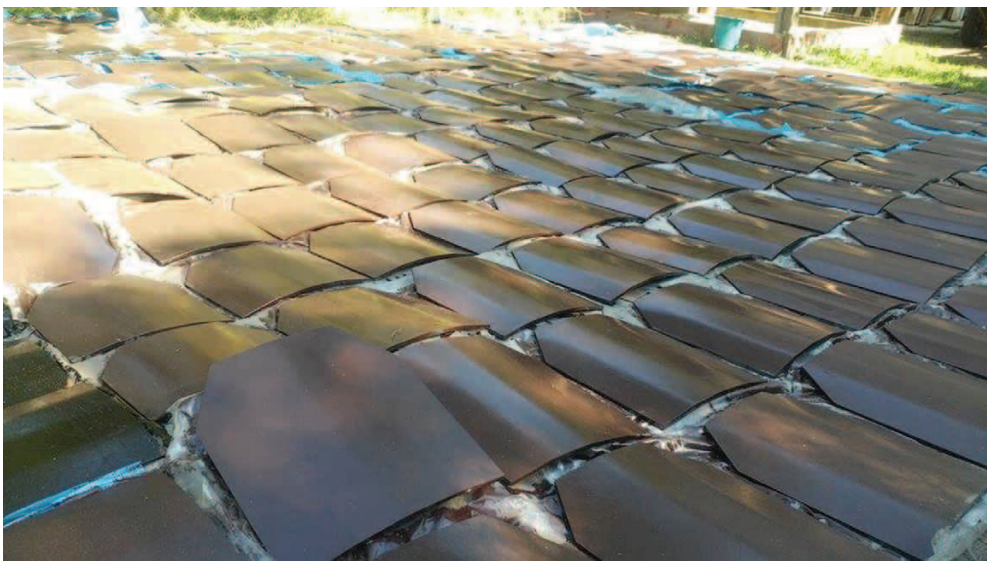

Бронеплити на городі

І по всьому фронту ми возили бронежилети. Наша «Швейна сотня» працювала без передиху, але їхніх сил теж не вистачало, тому чохли ми вже закуповували великими партіями. У нас був біля будинку город, і весь цей город було викладено сталевими плитами для бронежилетів. Ми вже замовляли броньовану сталь в Австрії, її там нам різали і вигинали, і ми ці самоклепані броніки, обробивши й просушивши, викладали на городі, а тоді відправляли на передову. Пам'ятаю, захисникам Маріуполя передали тоді найбільшу партію.

А далі пішло все: від шкарпеток до коліматорних прицілів, на яких усі були поведені під час Слов'янська, чи оптичних прицілів, від скоб – до автомобілів, від коптерів – до теплих полартекових светрів.

А потім нас наздогнало те, чого ми завжди боялися, від чого ми тікали, заломивши шапку – ремонт фронтових автомобілів. Це найневдячніша робота Ф.О.Н.Ду, бо на такі ремонти зазвичай дуже важко знайти фінанси. Чомусь люди досі слабо уявляють необхідність автомобіля для фронту, оцього самого «піджопника», який дає можливість оперативно кудись підскочити, передати інформацію, підвезти групу на передову. Ремонтувати цих коней фронту важко. Знаходити фінанси для цього неймовірно складно. Але цим займатися треба, і ми це робимо. Коли наші хлопці повертаються з ротації, отут, на нашому дворі, усе заставлено автомобілями. Ми їх відганяємо на СТО, приводимо до ладу в порядку живої черги, а то й усі скопом.

І, звичайно – електроніка. Бо сучасна війна у першу чергу електронна. КСП *(командно-спостережний пункт. – Ред.)* чи штаб батальйону, а чи бригади – це взагалі центр управління польотами. Екрани комп'ютерів, плазмові екрани на стінах, постійна трансляція з камер огляду. І все це потрібно купувати, армія цього не видасть. Такі ЦУПи облаштовуються лише за рахунок народних коштів і волонтерства.

... Ф.О.Н.Д ніколи не був фіксованою величиною. Все залежить від потреби. Сьогодні тут 20 людей, завтра – 50, а післязавтра – 3. Є нагальна масова робота – люди приходять і стають до роботи. Усіх цих людей ми називаємо фондерами. Постійних фондерів за весь цей час було до сотні. Ми ніколи не ставили волонтерство в якісь конкретні рамки, не давали конкретний фронт робіт. До нас часто пишуть: як стати волонтером вашого Ф.О.Н.Ду? – Дуже просто: приходь і ставай, роби що можеш. У нас у Ф.О.Н.Ді є спеціальний прапор, на якому всі наші нагороди за цей час. І я завжди кажу, що це наші спільні нагороди.

Дехто дивиться на волонтерство, розраховуючи на якусь зарплатню. У нас жодного місяця, жодного разу жоден волонтер Ф.О.Н.Ду не отримував зарплатню. Це наша принципова позиція, бо саме слово «волонтер» передбачає, що людина не бере, а віддає: свою роботу, свій час, свої кошти, і все це у вільний від роботи час. Усі

«Іменний» БТР «Ф.О.Н.Д. Діана»

волонтери Ф.О.Н.Ду завжди працювали на якихось інших роботах. Більше того – я не знаю жодного волонтера Ф.О.Н.Ду, який би не вклав у нашу справу свої гроші.

Іноді волонтери намагаються зняти з себе останні штани, щоб закрити потреби на фронті. Але це теж не зовсім правильно. Не можна стрибати вище своєї голови. Одного разу треба собі сказати: я можу дати лише стільки, скільки я можу дати. Але я можу вам підказати того, хто може. Я вас можу навіть познайомити. В цьому теж цінність волонтерства. Хоча розумні слова та до Бога б – усе одно ми самі вкладаємо останнє, якщо потрібна підмога на фронті, а фондових фінансів не вистачає.

Коли війна почала затягуватися – люди почали відпадати. Проблема не лише наша, так відбувалося з кожним фондом. Але кожен фонд тримається на ядрі. Це ядро – зазвичай співзасновники, 3-4 людини. У нас їх зараз четверо. І безліч тих, хто допомагає нам, перебуваючи на підхваті: «Друже, ти можеш поїхати забрати посилку? От чудово, тоді, може, заскочиш ще й на ринок, докупиш шанцевого інструменту?» - і друзі роблять все це, бо ж розуміють, якщо ми вже так нахабно просимо, то лише тому, що самі так завалені роботою, що не встигаємо.

Та головні наші фондери – це донатори, без яких ми не могли б зробити геть нічого. Ми не всіх їх знаємо в обличчя, але ми знаємо, що можемо на них розраховувати. Хтось перераховує кожного місяця певну суму, хтось пересилає, скільки може.

Ми називаємо ці донації добровільним військовим податком. Люди самі накладають на себе такий податок, і це прекрасно, що є люди, які не забувають про свою армію. Доки так є – ми переможемо.

Я почала їздити на передову з літа 2014-го, регулярно – вже восени. Спочатку їздили наші перевізники, мужні чоловіки, яких ми знали ще з Майдану, а когось і до війни. А потім вони всі один за одним пішли до ЗСУ – і на фронт. І настав період, який просто накрив нас розгубленістю. Ми відчували, що нас стає менше, і скоро самим доведеться їхати на фронт...

На зміну легендарним перевізникам Майдану прийшли нові, які теж стали легендами. Один – легенда суто нашого Ф.О.Н.Ду, та й певних ділянок фронту, «Дід Мороз» – позивний у нього був такий. Більше ніхто нічого про нього не знав. Знати було не можна, бо в людини рідня була на окупованій території. Він і на фронт їздив, не надто відкриваючи обличчя, балаклава в поміч. І фотографій Діда Мороза в нас майже нема. Власне, у нас мало і своїх фото того періоду – нам було тоді не до фото.

Машини перевізників вирушали на фронт щовихідних, іноді йшло кілька машин одразу, до різних секторів. Перевезення волонтерських вантажів у 2014 році – це був неабиякий ризик. Ти мусиш доставити вантаж безпосередньо на позиції, йдуть бої, лінія фронту невизначена. Машини цивільні, перевізники незахищені, беззбройні. Я відчувала колосальну відповідальність за кожного з них. Так, вони були добровольцями, кожен – доросла людина і сам вирішує ступені свого ризику. Але ж відправляла їх я як керівник Ф.О.Н.Ду, нарізала задачі і маршрути я. І в разі біди першою відповідати за них теж мала б я.

І я знову не витримала відповідальності і вирішила бути з ними. Разом зі мною по черзі їздили й мої діти. Виявилося, що я виростила чудових штурманів: діти і зараз, розбуди їх вночі з питанням, як проїхати з позиції на позицію, – відтарабанять підходи і дороги, населені пункти. Потім почали їздити і мій чоловік, і мій брат. Чоловіки моєї сім'ї брали на себе найважчі, зимові рейси.

З молодшою донькою Санді

На фронт їздили своїми машинами. Звичайними міськими «шкодами», «опелями» тощо. Майже після кожного рейсу їх чекав ремонт. Всякого бувало. Дід Мороз одного разу виходив з передової з виключеними фарами і врізався в протитанковий їжак – мусили рихтувати капот. Це геройські машини – автомобілі волонтерів першого року війни, їм дісталось чимало випробувань.

За цю війну пишаюся двома справами, в яких мала честь брати участь: 32 блокпост і Дебальцеве.

Деякі високі офіцери досі не можуть зрозуміти, як так вийшло, що 27 жовтня 2014-го на 31-му блокпості, в найстрашніший день осади 32-го, зібралися стільки журналістів і волонтерів?

Ви ж пам'ятаєте цю історію? Жовтень 2014-го, хлопці на 32-му блокпосту опиняються в повному оточенні. Остання дорога замінована, їм на виручку йде «Айдар», пробивається 95-та, але вони теж підриваються та потрапляють під вогонь на підходах. У хлопців немає їжі, води, закінчується БК. Останню воду вони ділять порційно, кришечками від пляшки. Вони злизують росу, вони роздягнені, бо в них згоріло все – а ночі вже холодні, осінні. Вони беруть полоненого – обмінюють його на воду. Але наше командування все не дає наказ на вихід з оточення.

Росіяни тоді ініціювали переговори з 32-м блокпостом і попередили, що вночі їх накриють градами. Боєкомплекту для оборони блокпосту давно не вистачало. А наказу на вихід немає.

І 27 жовтня 2014-го на 31-му блокпості, за вісім кілометрів від оточеного 32-го, зібралися практично усі волонтери і журналісти, які були тоді в секторі. Там були Галина Алмазова і Ольга Башей («Кроха»), Юрій Бондар («Шаман»). Прибув Юрій Касьянов, промчав Армен Нікогосян, був «Пума». І ми з Дідом Морозом і Наталкою Воронковою. На 31-й блокпост примчало перелякане командування сектору. Той день для бійців 32-го блокпосту став ключовим.

Журналістів та волонтерів збирали ми. Ми мчали до 32-го блокпосту, телефонуючи з дороги всім, до кого могли дотягнутись, хто був недалеко і міг примчати протягом кількох годин.

А за деякий час із 32-го блокпосту вийшла машина. Я ніколи не забуду цей побитий «Урал» на спущених, хлюпаючих колесах. Від нього йшов запах горілих тіл – тіл, що лежали в землі. Хлопцям із 32-го блокпосту дозволили вивезти останки своїх загиблих товаришів і тих, хто йшов їм на виручку. Але за дві години «Урал» з екіпажем мав повернутися назад.

Хлопці, які вирвалися з пекла, виглядали змученими, сірими, як земля, з якої вони викопували рештки тіл своїх товаришів. Сірі обличчя, пляшки води в руках – вони пили й не могли напитися. Хтось із 31-го блокпосту біг до побратимів з буханками хліба. Хтось із 32-го блокпосту рвав цей хліб сірими, як земля, руками.

Ці хлопці знали, що увечері вони загинуть. Але вони дали слово. І за дві години

вони сіли до свого розбитого «Уралу» і поїхали назад. Назустріч смерті. Бо командування не давало наказ на вихід. А без наказу вийти вони не могли. Вони готові були померти, але не порушити присягу.

Я бачила там це і я цього ніколи не забуду. Як не забуду я той запах мертвих тіл. Здавалось, він йшов звідусіль...

Я також бачила, як після цього оточили командування захисники 31-го блокпосту. Як вони кричали на цих чистеньких полковників, як брали їх в кільце. Я бачила, як перелякано озирається довкола штабна охорона. І командування, щоб загасити шум, що піднявся в інтернеті, нарешті дало наказ на вихід.

32-й блокпост вийшов увечері того ж дня. Вийшов, не здавшись – зі зброєю й технікою. Усі 112 бійців, яких врятував розголос цієї події. 112 воїнам не дали загинути наші люди, наш тил. І я пишаюся, що була у складі команди порятунку 32-го блокпосту.

///

А потім була зима 2014–2015 років. Найважча зима для фронту, і по забезпеченню також. Волонтерську допомогу ми відправляли колонами. Наш Ф.О.Н.Д. знову об'єднав зусилля з «Волонтерською сотнею», ми з Воронковою та Дідом Морозом кілька разів вели на передову колони з кількох машин.

Наталя Воронкова тоді працювала з госпіталями і цивільними, наш Ф.О.Н.Д. забезпечував позиції. Тоді ж ми і познайомилися з дівчинкою Олечкою з Водяного, яка жила біля позицій, під Донецьким аеропортом.

По дорозі між Авдіївкою і Костянтинівкою

У Водяному тоді лишалось небагато людей. Вони пів року жили без електроенергії, без лікарів та доставки продуктів. Лишалось там і зо два десятки дітей. Саме про дітей ми думали в першу чергу, вмовляючи їхніх батьків виїжджати.

Це була нелегка справа. Люди не хотіли лишати дім та скотину, телевізор (хай він не працював, але лишався символом достатку), все, що вони нажили за життя. Ці люди ладні були ризикувати своїми життями і життями своїх дітей, наївно сподіваючись, що «та пройде, бачте, сьогодні вже менше стріляють»

Стріляли не менше, навіть більше. Ми приїхала туди в черговий раз напередодні Нового року. І ця дівчинка, п'ятирічна Оля, сказала нам, що в неї є мрія – мати чарівну паличку. «А для чого вона тобі?» – спитали ми. «Хочу, щоб закінчилася війна, запрацював телевізор і я дивилася мультики», – пояснила нам дитина.

А за деякий час, коли вже й ДАП, і Водяне крили безперервними обстрілами, мама цієї дівчинки зателефонувала до Воронкової і почала благати про допомогу. Ясно, що ми кинулися туди – забирати Олю і всіх дітей, які там лишалися. І ясно, що нас туди не пустили – бо бої йшли вже страшні, і ніхто не хотів ризикувати життям цивільних. Добу ми намагалися прорватися до Водяного, вишукуючи обхідні шляхи, вмовляючи командування пропустити нас, а нам кричали: «Ви ідіоти! Там реально криють. Вони там у підвалі, вони виживуть, а ви, як туди поткнетеся – ви «200-ті»!». Коли обстріли трохи стихли, туди прорвалися протестанти, які вивезли всіх дітей. Усіх – крім Олі і її сім'ї, бо вони чекали саме на нас.

Ми примчали у Водяне. З нами тоді був уже Ендрю *(Андрій Галущенко, боєць і волонтер, пізніше – керівник зведеної групи з протидії контрабанді, вбитий на Луганщині 2 вересня 2015 року. – Ред.)*. З Ендрю ми познайомилися, коли він формував розвідгрупу в батальйоні Кульчицького. Туди входили найкращі бійці, в тій групі були наші улюбленці, та й група намічалась сильною. Саме тоді, влітку 2014-го, ми вирі-

Хлопці. Луганщина, 2016 р.

Андрій Галущенко («Ендрю»)

шили, що будемо з цими хлопцями поруч. До речі, так досі поруч і йдемо, вони наша сім'я.

У той перший ризикований рейс Ендрю поїхав з нами. Так почалась епопея ще одного шаленого командирського екіпажу – Воронкова, Макарова і Ендрю. І всієї нашої команди, де за шалену зиму початку 2015-го відпрацювало кілька десятків чоловіків, жінок, зовсім юних дівчаток, медиків, водіїв. Ми вивезли тоді з Водяного Олю та її сім'ю, і ще з десяток людей, які там лишилися. Це були перші вивезені нами люди. Я їх запам'ятаю назавжди.

Ми зупинилися в придорожньому кафе, щоб погодувати людей, які дві доби нічого не їли, пересиджуючи в підвалах обстріли. Ми вирішували, що нам робити далі, де їх розселити, – і раптом я звернула увагу, що маленька Оля невідривно дивиться кудись в одну точку. Ми замовкли і перевели погляди. Оля дивилась у телевізор. Величезна плазма висіла на стіні кафе, на екрані йшов футбол. Ми згадали про її чарівну паличку.

Я підійшла до офіціантки й спитала, чи можна переключити на мультфільми. Десь же мусив би бути канал з мультфільмами! Офіціантка пошепки пояснила, що там за столом сидить власник кафе з гостями, і це вони дивляться футбол.

Я рушила до того столу. «Знаєте, з нами дитина, яка півроку не бачила телевізора. Можна мультики?» – запитала я. Усі повернули голови до нашої групи. Звичайно, вони зрозуміли, звідки ми вивезли цих голодних, зляканих людей. І мовчки взяли пульт і переключили на канал мультфільмів.

І от дві години, доки ми там вирішували, як прилаштувати тих, кого ми вивезли – всі ці дві години все кафе дивилося мультики. І Оля дивилася, не відриваючись. Її годували: підносили ложку, вона їла, а погляд – в екран. І всі присутні – військові, цивільні, місцеві, приїжджі – мовчки дивилися ті мультфільми. Це було досить люте мовчання.

Оля з сім'єю не повернулася до свого Водяного, яке так і лишилося прифронтовим. Вони оселилися в одному з тилових містечок. Оля виросла, вчиться в українській школі. Не знаю, чи пам'ятає вона про чарівну паличку – але я пам'ятаю. І пам'ятаємо всі ми. Ми маємо це пам'ятати.

Перші вивезені з Дебальцева

Коли ми вивозили людей із Водяного, дізналися, що відбувається в Дебальцеві. І помчали туди. Ендрю був з нами. Власне, ті наші рейси зруйнували його військову кар'єру. Ми почувались винними, що наче збили його зі шляху. Але ця волонтерська робота дозволила йому краще взнати фронт, роздобути потрібні йому факти. Ми ж твердо знаємо – якби не він, ми б не зробили і десятої долі того, що зробили за ту зиму. Більше того – якби не він, ми просто загинули б. Бо стільки було моментів, із яких нас витягнув саме він, його досвід, його чуття небезпеки. Він був нашим оберегом, нашим вчителем. Що ми знали тоді про фронт, про його правила й закони? Ендрю нам дав таку високу школу, про яку ми й мріяти не могли.

Він нас вчив, як умів учити тільки він: наче й недбало, але так, що весь твій світ перевертається і стає таким, як треба наразі. От ми їдемо в машині, а він каже: «Дивіться наліво. Після пострілу ПТУРа у вас є дві секунди». «А що, там може бути ПТУР?», – питаєш ти. «Ага. Може», – всміхається він. «А що я побачу?» – «Може, димок. А може, і нічого». Далі звертає увагу на згорілі машини на узбіччях. На дзеркалах машин – брудні ганчірки, які були білими полотнищами. «Ось, бачте, цивільні намагались прорватися. Не прорвались». І ти наче й не отримав великої інформації, але вже включився у процес, вже намагаєшся помічати найменші деталі, вже розумієш, що в цій бойні пощади від ворога нема нікому, навіть цивільним, навіть машинам з дітьми.

Першими з Дебальцева ми вивезли 12 людей, серед них була дитина і дві чи три переноски з кицьками. Боже, як ті кицьки смерділи! Люди з тими кицьками сиділи кілька тижнів у підвалі. І ми одразу вирішили вивезти саме їх, бо люди, які не кидають в біді своїх тварин – правильні люди. Ми потім ще прилаштовували цю сім'ю з котами, знайшовши їм дім для ночівлі.

Решта мешкаців не дуже хотіли їхати. І їх можна було зрозуміти. Вони не знали, куди їм їхати? А раптом ці кляті укри візьмуть їх – і на органи? Пропаганда діяла,

а в страху очі великі. Через це ми з Наталею Воронковою змушені були бігати по обстрілюваному Дебальцеву без жодних засобів захисту. Без бронежилетів, без касок. Люди мали бачити в нас таких же цивільних, як і вони.

Ми тоді з Наташкою домовилися, що як хочеш викручуйся, але в це пекло ти маєш приїхати в цивільному, ба, навіть на каблучках, з чисто вимитим волоссям, зачіскою, макіяжем. Ми мали бути посланцями з того довоєнного світу, який ці люди втратили. Отими чарівними паличками, які вигадала п'ятирічна Оля з Водяного.

Для тих, хто тижнями сидів у тих затхлих підвалах, ми мали стати дивом, символом того мирного життя, яке десь там ще існує. Інакше вони б за нами не пішли.

Черга в автобус

Звичайно, водії, які нас супроводжували, були в бронежилетах. Але говорити з людьми йшли ми.

Ми тоді підняли широкий пласт населення. Спочатку їздили нашими маленькими машинами, але потім довелось шукати автобуси, бо люди вже повірили нам, і на евакуацію почали шикуватися черги. І їм було в що повірити. Ми переговорили з адміністрацією Донецької області і таки добилися, щоб вони розконсервували муніципальні санаторії і профілакторії в Святогорську. І ми почали привозити автобуси з людьми туди (до того людей з Дебальцева приймали лише протестантські общини).

І от уявіть собі: люди, які 18–20 днів безвилазно сиділи в бомбосховищах, ділили воду і їжу, молилися, щоб це все якось скінчилося – оці люди, брудні, голодні, замерзлі, чорні від біди, опиняються в Святогорську.

А що таке Святогірськ? Це перлина Донеччини, такі собі маленькі Карпати. Це краса неймовірна. Ми привозили туди людей, вони виходили з автобусів – а там сосни, білий сніг, світяться вікна. І тиша. Тиша, про яку ці люди давно забули. Оглохнути можна було від цієї раптової тиші.

Люди заходили в чисті, теплі номери. На сім'ю пропонувався окремий номер. Ендрю в цей час мчав до Слов'янська, залітав у супермаркет, змітав полиці з продуктами. Ми мусили годувати людей у перші дні евакуації за наші волонтерські кошти. Вже потім адміністрації санаторіїв організували харчування евакуйованим, та й то ми ще пів року привозили туди каравани продуктів.

Люди були шоковані цим переходом з пекла в рай. Ми бачили очі людей, коли вони виходили з автобуса – вони спочатку просто не вірили, що це вже порятунок, що ти вирвався з пекла. Але потім вони телефонували до пекельного Дебальцева, ті перші розвідники обстановки – і на наші рейси почали шикуватись черги.

Дорога, якою ми вивозили людей, тоді сильно прострілювалась. Я заходила в автобус – нам Київ тоді давав на кожен рейс по 3–4 великих жовтих «Богдани» – перераховувала людей для мінімальної статистики, давала бліц-інструктаж: «Дітей біля вікон не саджати, якщо вибух – викочуватися в кювет, під автобусом не ховатися. Все зрозуміли? – Вперед!». Колонами не йшли, на місці не затримувалися, проривалися по одному автобусу. Бабця якась дивиться: «А дорога прострілюється?». Дивлюся на неї і думаю: «Чого я тобі буду брехати?». Кажу: «Прострілюється. Моліться, люди! Моліться так, як ви взагалі в житті не молилися».

Мені здається, вони це цінували. Люди взагалі цінують правду. Тоді я взагалі зрозуміла силу правди.

Вивозили людей не тільки ми. Запрацювала адміністрація, паралельно працювали інші волонтери. Хтось працював у наших колонах, хтось працював окремо.

Багато цивільних вивезли наші військові. Вони це не афішують, але вони це робили. Підключився Департамент надзвичайних ситуацій.

Силу спокою я зрозуміла тоді, коли нас накрили прицільним обстрілом. У той день в Дебальцеві дуже сильно обстріляли центр – офіцерський штаб Спільного центру контролю і координації вогню і головне бомбосховище. Ворожі коригувальники чітко знали, коли під'їдуть наші автобуси, бо ми приїздили плюс-мінус в один час. На

щастя, перші автобуси вже поїхали, а в нашій колоні лишився один великий автобус, один мікроавтобус і легковий автомобіль. І, щойно залишки нашої колони під'їхали до головного бомбосховища – нас накрили мінними залпами.

Я тоді сиділа в машині. І я якось спокійно вийшла з машини, спокійно закрила дверцята і спокійно покульгала (у мене нога хвора, кульгаю все життя) до бомбосховища. Я не одразу зрозуміла небезпеку, скажу чесно. Всі вже бігли, а я просто не могла швидше, нога підводила. Це було як у поганому сні, коли тобі здається, що ти біжиш, але все ж лишаєшся на місці. Тоді Ендрю, що був вже зовсім близько до бомбосховища, – він повернувся за мною. Чудово розуміючи, що я в епіцентрі, що ми загинемо обоє. Але він вернувся, добіг до мене, ухопив за шкірку і потягнув за собою. Це якийсь диявольський спокій, коли ти знаєш, що загинеш, коли ти розумієш, що обоє не врятуються – все ж вертаєшся і йдеш назустріч смерті.

Він врятував нас обох. Сам довго не міг повірити, що в нас нема поранень, що ми вискочили. Але інших поранених в той день було тринадцятеро, серед них одна дитина. Дітей, які лишились в автобусі під обстрілом, врятував Дід Мороз, накривши їх собою. А потім вніс до бомбосховища в оті дорогоцінні хвилини між залпами. Далі ми всі лишались – хто в бомбосховищі, хто просто на першому поверсі будинку, бо внизу вже не було місця. Транспорт наш розбили вщент. Неушкодженим лишився мікроавтобус на вісім місць – і в цей мікроавтобус ми мали вмістити 30 людей, серед них тринадцятеро поранених. Місія нездійсненна. Нас врятували ті ж протестанти, які пригнали свої автобуси. Ми мусили вийти до темряви, бо далі виходити було взагалі нереально, обстріли посилювались.

Нас накрили, бо знали в який час ми будемо біля якого бомбосховища. Ендрю казав, що ми робимо дурню, коли їдемо по графіку. І він був правий, але ж люди мали знати, коли нас чекати. Не всі були в бомбосховищах, дехто ховався у підвалах своїх будинків, їх обдзвонювали, коли вмикався зв'язок (а вмикався він все рідше і хіба на кілька хвилин), чи передавали циганською поштою, коли і куди прийти. Ми мали їхати по графіку.

Пізніше ми дізналися, що за наші голови було призначено нагороду від 30 до 50 тисяч доларів за кожну. Ну, що ж, приз невеликий, але наші бідові голови він потішив.

Але ми розуміли, що довго ми так не виїздимо, що нас десь все одно доженуть і накриють. І ми пішли в СЦКК (Спільний центр контролю і координації) в Соледарі, де з осені 2014 року працювали наші офіцери і росіяни під проводом російського та українського генералів, а також представники так званих ДНР і ЛНР. Ми ініціювали переговори.

Власне, ми просили, аби СЦКК за посередництва ОБСЄ домовились про два дні тиші. Два дні просили ми без обстрілів, аби ми могли вивезти цивільних – і розуміли, що буде добре, коли нам дадуть хоча б дві години тиші.

Переговори вели Олександр Хуг, керівник місії ОБСЄ, український генерал Олександр Розмазнін та російський генерал Олександр Вязніков. Не знаю, завдяки кому сталось те диво, але на «зелений коридор» згодилися всі, і нам було гарантовано два дні. Нам дозволили колону з 25 машин – ми кинули клич, стягувалися всі волонтери, які були в цьому секторі і могли приєднатись до евакуаційного рейсу. До колони мали стати автобуси, «швидкі», легкові машини та транспорт служби надзвичайних ситуацій. Ми зібрали 24 одиниці транспорту.

План був таким – колона суне до Дебальцева, дорога в цей час не обстрілюється. Заїзд колони в Дебальцеве – знову починається обстріл дороги, але в самому місті тиша. Для роботи в місті ми мали чотири години: ми заходили о 10-й, а виходили о 14-й.

Нам поставили ще одну умову: з боку ДНР теж зайде колона і так само забиратиме людей. Ми погодилися. Нам на той час було все одно, куди люди поїдуть, аби подалі від небезпеки. Наші телефони розпалювались до червоного від SMS та дзвінків з благаннями забрати, вивезти з Дебальцева рідних. Бо з самого Дебальцева дзвінки на той час вже майже не проходили.

Евакуація з Дебальцева, 6 лютого 2015 р.

Новенькі автобуси на Донецьк так і лишилися порожніми

Але у нас теж була умова: щоб на їхніх автобусах була табличка «Донецьк». На наших уже були написи «Слов'янськ». В призначений час з Донецька пригнали цілу колону «Неопланів», усі – як один, підібрані по кольорах, чисті, красиві. На відміну від нашої колони, забрьоханої під час двотижневих робіт з евакуації.

І ці таблички на автобусах, все вирішили. Бо люди знали, що якщо «Слов'янськ» – то їх повезуть в санаторій у Святогірську. А в Донецьку ще невідомо, що їх чекає? До того ж, ми з нашими автобусами гасали по всьому Дебальцеву, ми його вже знали, як свої 5 пальців, ми його перерили вздовж і впоперек. І люди нас знали і чекали саме на нас.

А колона на Донецьк стояла в безпечному місці в центрі і чекала, коли до неї прийдуть. Так і вийшло, що до Донецька поїхало 46 людей, і то четверо з них просто переплутали автобуси, вони теж хотіли в Слов'янськ. А з нами поїхали 866 людей. Не рахуючи тих хворих і лежачих, яких медики, ризикуючи, вивезли раніше по обстрілюваній дорозі.

Таких лежачих було дуже багато: старі, післяінсультні, поранені. Коли все було нормально, діти наймали їм «сиділок», щоб доглядали за лежачими. Але ж, коли все це почалося, то ці «сиділки» розбіглися, а хворі – лишилися. І вони лежали, покинуті, і помирали. І Оля Башей-Кроха, Шаман-Бондар Юрко, ті ж самі парамедики ASAP, з ким ми ще зовсім нещодавно були і на 32-му блокпосту, на свій страх і ризик мчали їх під обстрілами до Артемівська.

Нам приходили SMS-ки: «Заберіть мою маму. Поховайте бабусю». З координатами, де кого забрати, звідки кого забрати на поховання. Я довго потім зберігала в телефоні ті SMS, але жодного разу не змогла їх перечитати. Справжнє пекло на землі, ті SMS-ки.

Нас просили забрати трупи. Але в нас уже просто не було такої можливості. В Дебальцеві загиблих і померлих звозили до морге. Останнє, що я чула про тіла, – у морзі не вистачає місця. Ми ж рятували живих.

Шалений екіпаж

Нас потім часто запитували – хто ж у нашій трійці був головним: я, Воронкова чи Ендрю? Та ніхто. Правив тріумвірат. Кожен займався своєю справою. І ще були водії. Багато водіїв, по двоє на одиницю транспорту. Від них залежали наші життя і життя всіх, кого ми рятували. Під час того прицільного обстрілу двох наших водіїв було поранено, один із них вже пораненим виводив з міста розбитий автобус.

Пам'ятаю списки евакуйованих. Не всі бомбосховища давали списки, але навіть за тими, які ми мали, я під кінець операції з евакуації оприлюднила цифру в 1500 евакуйованих. Півтори тисячі за неповних півтора тижні роботи. Потім Наталя та Ендрю зробили мені зауваження, що вивезених людей було більше. Звісно, що більше, але я давала цифру лише по списках, те, що можна було довести.

Це смішно, але зараз ця цифра ходить у багатьох звітах. Ківа заявляє, що вивіз із Дебальцева 1500 людей, Донецька ОДА вивезла 1500 людей, ще хтось вивіз 1500 людей. Ми, коли це чуємо, тільки перезираємося: на той час в Дебальцеві було не більше 5 тисяч людей, і далеко не всі прагнули виїхати, то де ж вони набрали такі цифри? А то просто цифра, подана нами в день «зеленого коридору», пішла гуляти шпальтами, і хто лишень потім її собі не присвоював.

Поразка – сирота, а в перемоги батьків багато. А наш «зелений коридор» в Дебальцеві був нечуваною перемогою. Російська сторона перемовин так нам і не пробачила цього і просто наклала вето на обіцяний другий день коридору. Можливо,

ще й тому я ніколи не перечитувала ті страшні SMS, які палили нам серця і душі. До багатьох із тих людей ми так і не добігли, ми просто не встигли, не змогли...

От, коли ти пройшов оце все. Коли ти згадуєш 32-й блокпост, а перед очима – «Урал» на тих розплесканих колесах. І цей солодкуватий запах напіврозкладених тіл, який ні з чим не сплутаєш.

Коли ти згадуєш Дебальцеве – а бачиш очі тих дітей, яких ми витягували з-під обстрілів. Діти в таких ситуаціях уже перестають плакати, вони перестають говорити. І здається, що на обличчях живуть тільки очі – такі безмежні, такі розчахнуті, такі недитячі очі на дитячих обличчях.

Діана, Санді, Ріта Мазанкова і Катерина Бузова з бійцями. Карлівка

Коли ти все це переживеш, коли ти все це пройдеш – ти будеш цінувати кожну дрібочку ПРАВДИ. Не піару, не пропаганди, не фанфарних вигуків «УРА!!» – а реальної спокійної ПРАВДИ.

Якщо говорити відверто, то військове волонтерство – це не тільки: зібрав гроші, закупив, відвіз. Зараз уже навіть відвозити не так важливо – працює «Нова пошта». Але військове волонтерство зараз виконує три важливі функції.

Перша – підтримка. Фронт має знати, що про нього пам'ятають. Фронт має знати, що рано чи пізно приїдуть волонтери і допоможуть. І одна справа, коли фронт піде отримати посилку на «Нову пошту», а інша справа – коли приїде волонтер, посидить, поп'є чаю, розпитає, що тут, розкаже, що на Великій землі. Оце було і лишається головним завданням волонтерства. Ми представники тилу, а фронт мусить знати, що тил про нього пам'ятає. І для того, щоб армія тебе захистила, потрібно, щоб ти сам захистив армію.

Друга – зв'язок між підрозділами. Підрозділ вийшов, постояв на місці – і пішов на ротацію. Потім вийшов уже на друге місце, у нього там інші «сусіди». І треба наво-

Допомога бійцям. Муратове, Луганщина

Зустріч із побратимами

дити зв'язки. А ми ж бо там весь час. Ми їх усіх знаємо. Вони заходять – ми тут як тут. І ми вже їх зв'язуємо з іншими підрозділами. Мала робота, але вкрай потрібна.

І третя. Це знову про зв'язок між фронтом і тилом, зворотній зв'язок – що може розказати тилу фронт. Журналісти вам розкажуть те, що можуть розказати в межах своєї редакційної політики. Багато журналістів знають правду, тільки хто ж їм дозволить це сказати? Дембеля і ротаційники можуть розказати те, що бачили вони. А кожен з них бачить лише свою позицію, свою ділянку фронту.

А ми, волонтери, буваємо скрізь, пам'ятаємо фронти різних років, підрозділи у різні часи їхнього перебування на фронті.

Тож ми – ті голки, які прошивають фронт і визначають «середню температуру по палаті». Правдиву температуру. Яку можна й потрібно донести до суспільства.

Поруч зі мною моя сім'я та наші фондери. Усі ці роки ми разом, усі ці роки ми розділяємо прагнення до перемоги. І якщо мені є чим пишатись в цьому житті – я безмежно пишаюсь своєю сім'єю. А своєю сім'єю я вважаю й тих, з ким поруч йдемо ми всі ці роки. Оті хлопчиська, ті чоловіки, дівчата та жінки, що прийшли на фронт з Майдану чи вже пізніше – і лишились на фронті і з фронтом, військовими чи волонтерами – вони є теж моєю названою сім'єю. Я щаслива, що ці страшні роки звели нас.

Наталя Воронкова

засновниця «Волонтерської Сотні «Доброволя»

«Ми вже не можемо по-іншому. Всі, хто свідомо прийшов у волонтерство – він тут і лишився. У нас уже кров цим усім насичена. Багато разів мені задавали питання: «Чому ти цим займаєшся?». А я не можу пояснити – чому? Я просто не можу по-іншому. Це – синдром допомагати, синдром відповідальності за інших людей».

До волонтерства я 10 років працювала керівником відділу реклами і маркетингу однієї фармацевтичної компанії. Звільнилася на початку 2014-го, коли Майдан був на піку. Все йшло до цього – я навіть заміну собі підготувала. Просто настав час.

Волонтерство мені зайшло одразу. Мене завжди було «багато»: в офісі я була адміністратором, івент-менеджером, людей на роботу приймала, організовувала тренінги для фірми. А ще: двоє дітей – це два батьківських комітети, плюс я завжди намагалася витягувати дітей на якісь екскурсії, поїздки. Мама я теж була така, з диктаторськими замашками – у моїх дітей був лише один вихідний, а решта все розписано по годинах: гуртки, секції, репетитори. Так що, коли я «пішла у волонтерство», вони, думаю, зітхнули з полегшенням.

Моє волонтерство почалося дещо «банально». Я, як і всі, ходила на Майдан, щось приносила (частково – продукцію нашої компанії, частково – їжу і все таке). Переломним став січень 2014-го, коли людей поливали з водометів. Я побачила пост знайомої: «Потрібна гаряча їжа в медпункт на Грушевського». Я не скажу, що я блискучий куховар, але тут не стрималася, зварила велику каструлю супу, поставила її в машину на підлогу і поїхала.

Медпункт тоді був у Парламентській бібліотеці. І от я з тією каструлею підходжу до охоронця, питаю в нього, куди нести? А він мені каже: «Дівчино, я лише годину як змінився, а ви вже тридцята». І я зрозуміла, що ми не пропадемо. Але я ж старалася! Питаю: «А куди ще можна це віднести?» – «Та, добре було б на першу барикаду, але Вас туди не пустять».

Це мені був виклик: що значить – мене не пустять? Звичайно, я туди дійшла, звичайно, я всіх нагодувала, і з того часу почала регулярно ходити на барикаду на Грушевського. Там іще поряд стояв намет Другої сотні, і хлопці, коли бачили мою червону машину, казали: «О, гаряче молоко приїхало». Я тоді в термосах возила чай, каву, гаряче молоко. І весь наш офіс на це підсадила.

А в ніч із 18 на 19 лютого я з чоловіком опинилися на лівому березі в греко-католицькому храмі, де нас попросили допомогти відвозити поранених за Київ, бо тут «Беркут» за ними полює. Мій чоловік посадив постраждалих у свій джип, накрив ковдрою і повіз, а мене направили в лікарню швидкої допомоги на Братиславській, 3, бо там теж були поранені. Так я й лишилася на кілька місяців в ЛШМД, поки туди не потрапили перші хлопці з 95-ї бригади, яких розстріляли під Краматорськом. Потім їх перевели в Київський головний військовий госпіталь і ми перебралися за ними. Це був травень 2014-го.

На початках в госпіталі нас прийняли не дуже прихильно. Як сказав потім начальник госпіталю: «Прийшла ділова ковбаса і почала нам розказувати, як нам тут працювати». Тоді я звернулася до директора військово-медичного департаменту Міністерства оборони Віталія Андронатія, зустрілася з ним, розказала, що ми можемо. І він сам уже зібрав керівництво госпіталю, нас, перезнайомив усіх, знайшли спільні точки дотику. Після цього нам виділили в госпіталі приміщення, і ми там оселилися.

Чим ми займалися в госпіталі? Та всім: шукали ліки, медичне обладнання, організовували медиків-волонтерів на допомогу медперсоналу госпіталю, почали співпрацю зі службою психологічної підтримки поранених та їхніх родин. У червні ми вже відкрили на території госпіталю свій волонтерський аптечний пункт, куди кияни зносили ліки, одяг, соки-води та іншу їжу, книги, щоб хлопцям було що читати, планшети, телефони, телевізори, холодильники та навіть пересувні кондиціонери.

Паралельно нам надходили заявки і з інших лікарень. І траплялися якісь абсолютно неймовірні речі. У тому ж червні 2014-го дзвонять мені лікарі з Ізюма (тоді всіх поранених везли спочатку в Ізюм) і кажуть, що їм терміново потрібні апарати зовнішньої фіксації. Дають кількість, я дзвоню на фірму, мені кажуть – 50 тисяч гривень. А в мене на картці на той момент – лише 3 тисячі. А тут ще з іншої лікарні дзвонять: терміново потрібні шовні матеріали – і 2 800 гривень ідуть туди. І звернутися нема до кого, бо всіх своїх знайомих я витрусила вже до цього. Після кількох

Волонтери і медики Київського військового госпіталю

безуспішних дзвінків я піднімаю очі до неба і в мене виривається: «Господи! Ну не для себе ж прошу!».

Сказала – і забула. А наступного дня дівчинка, яка сиділа у нас на касі, дзвонить мені і каже: «Воронкова, я не знаю, які там у тебе зв'язки з Богом, але щойно прийшов хлопчина, який з родиною втік із Донецька, і приніс 20 тисяч гривень на допомогу пораненим». Я так подумки нагору: «Дякую, Боже. А можна ще?». Не повірите, проходить три години – приходить дідусь, приносить конверт, на якому написано: «На церкву». В конверті – ще 25 тисяч. В один день! Дзвоню постачальникам: «У нас є 45 тисяч: як хочте крутіться, давайте знижки, але нам треба апарати зовнішньої фіксації в потрібній кількості». І наступного дня ці апарати вже їхали в Ізюм до наших поранених.

За кілька днів – інший дзвінок. Тоді якраз ширилася інформація, що мають обстрілювати Луганськ. Дзвонить жіночка з Німеччини і просить: «Врятуйте мою тьотю. У неї чоловік після інсульту, не можуть виїхати». – «А де вона?». – «В Луганську». – «Так я ж – у Києві». – «Ну, придумайте що небудь».

Я беру в цієї жінки телефон, дзвоню в Луганськ і мені кажуть: так, чоловік паралізований, потрібна термінова евакуація. Кажу: «Ок, дайте нам 2–3 дні, ми придумаємо, як вам допомогти. Але скоро має бути обстріл, рекомендуємо вам спуститися в підвал». А вона каже: «Я не зможу. Я його не дотягну. У нас 9-й поверх, і ми лишилися вдвох на весь будинок». І тут я розумію, що таке торба. І на автоматі кажу: «Ну, вибачте, я просто реально не знаю, як вам допомогти». А та жінка тоді розплакалася і каже: «Ну, тоді вибачте, що потурбували. Будемо готуватися помирати» – і відімкнулася.

А мене як струмом вдарило! Ну як так: люди готуються помирати, а я нічого не можу зробити? Я вже не пам'ятаю, кому ми там дзвонили, кого ми просили. Але в результаті: ми розшукали в Луганську місцевих «партизанів», які знайшли той будинок і знесли чоловіка вниз. Ми знайшли таксиста, якому перерахували гроші і який взявся допомогти.

А увечері подзвонила та жінка: «Наташа, дякую. Ми живі і ми в Ізюмі». Це був момент, коли ти розумієш, що ти – там, де треба і робиш те, що треба.

Вперше я поїхала на схід на початку вересня 2014-го, після Іловайська. До війни я тут ніколи не була, лише один раз їздила у відрядження в Стаханов. А тепер багато військових заздрять мені, наскільки добре я знаю цю територію.

Ми почали возити ліки на фронт. І в нас з'явилися нові контакти – і нові замовлення. Скоро ми опікувалися майже всім фронтом. В якийсь момент я змушена була сказати сама собі – «стоп!»: наша зона відповідальності – військові госпіталі та Донецька–Луганська області. Все! Правда, вийшло так, що за ці роки ми все одно тільки накидали й накидали собі підопічних.

Спочатку ми їздили до хлопців. А потім в поле нашого зору потрапили дитячі будинки й інтернати, школи і дитячі садочки які лишалися в зоні. Деякі з дитячих будинків ми пізніше відновлювали після обстрілів, багатьом допомогли з технікою та оснащенням.

Зараз наших підопічних закладів з дітьми на сході біля 30, куди ми приїжджали з допомогою, акціями чи майстер-класами.

Ми започаткували кілька проєктів – це і «Сукня для Попелюшки», і «Вишиванка дітям зони АТО», і майстер-класи з розпису пряників, писанок, виготовлення ляльок-мотанок, янголів-оберегів та багато інших. Мені особисто дуже подобається перший: напередодні випуску ми привозимо школярам сукні та костюми для випускного вечора, прикраси і взуття до них. Дійсно, відчуваєш себе феєю, яка дарує щастя дітям. Які вони прекрасні на своєму першому випускному балі!

Вишиванки, сукні і костюми надають нам звичайні люди: з Києва, з України, з-за кордону. Ми кидаємо клич – і люди відгукуються. Часто наші акції збігаються, адже випускні зазвичай бувають в кінці травня, День вишиванки – в третю неділю травня. Іноді на це ще й накладається Великдень, і тоді все перетворюється взагалі на велике турне, як це було в 2019-му. Ми тоді кілька разів проїхали лінію фронту: один раз із майстер-класами, другий – із вишиванками, а тоді – із випускними сукнями та костюмами для хлопчиків.

На початках були моменти, коли ти привозиш одяг на випускний, все це викладаєш: сукні, біжутерію, косметику – а діти їх починають красти. І дивно так, коли ти кажеш: «Сонечко, це ми для вас привезли, ми його вам і так віддамо. Нам просто треба це сфотографувати для фотозвіту» – а на тебе дивляться з недовірою. Але зараз вони вже звикли і самі кажуть: «Ми в курсі. Фото для фотозвіту».

Ми ніколи не приїжджаємо з порожніми руками. Але розуміємо, що найбільша потреба в тих дітей – це спілкування, відчуття, що вони комусь потрібні. Треба бачити цю радість, коли ти виходиш із автобуса, а вони кидаються до тебе з криками: «Коли ти до нас іще приїдеш?». – «Та я ж тільки приїхала, я ще не їду».

І діти теж змінюються. Пам'ятаю, в 2014-му ми заїхали під Новий рік в один прифронтовий інтернат. І під кінець свята ми спонтанно заспівали гімн України. А після цього до нас підійшла вчителька і шепнула на вухо: «А тепер тікайте!». Нам було не до сміху: зима, заметіль, ми ще добре не знали дороги. До нас телефонують наші хлопці-розвідники: «Де ви?! Ми зробили «перехват», сепаратисти кажуть, що вони виїхали вам назустріч». Ми почали знімати з себе патріотичну символіку, домовляємося, що, коли нас зупиняють, то всі мовчать, а говоримо тільки ми з Діаною Макаровою. Слава Богу, пронесло: ми інтуїтивно виїхали на потрібну нам дорогу і повернулись у місце розташування наших військ. Після того, як шок минув, я у себе в машині знайшла письмову інструкцію щодо БТР з символікою «Правого сектору». Уявляєте, що би з нами сталось, якби представники «армії Новоросії» нас наздогнали і знайшли цей папірець? Нас би просто розстріляли на місці.

Діти Волновахи

Але коли ми через рік заїхали в той самий інтернат, мені раптом ці дітки кажуть: «Ми приготували для вас сюрприз». І заспівали нам пісню Ярмака про Україну – «Вона ніколи не встане на коліна». Це було до мурашок по шкірі, до сліз. Ми продовжуємо з цим освітнім закладом працювати, як і з більшістю тих, куди почали приїжджати з 2014 року.

Потім ми взяли опіку над дітьми і літніми людьми, які проживають в прифронтовій зоні. Коли Мар'їнка страждала від обстрілів і люди ховалися по підвалах, ми їм привозили їжу. Ми кинули клич, і нам у Києві просто палетами купували і приносили макарони, воду, огірки, сітки з капустою. Ми все це везли на схід і просто з буса роздавали. І найгостріше відчуття: ти стоїш, роздаєш, повертаєшся в бус – там уже практично нічого немає, а черга людей не меншає. І на твоїх очах дорослий дядько років за 50 відходить вбік, сідає навпочіпки і починає плакати. Питаю: «Що сталося?». А він з таким болем: «До чого ми дожили? Ми – як жебраки». Починаю його переконувати: «Ні, це ж від щирого серця. Це всі українці хочуть, щоб у вас все було добре». Там

люди не вірили, що їм допомагає Україна. А тут мені закидали: «А що, в них немає своїх городів?». А я кажу: «А ви їхні городи бачили? Усіяні всі осколками. Хто в них буде працювати, якщо там все літає і розривається?».

Для нас ніколи не було своїх-чужих – для нас це все були наші люди, українці, які потрапили в біду.

Так було в січні 2015-го, коли ми з Діаною Макаровою з Водяного, яке тоді сильно крили, вивозили п'ятирічну дівчинку Олечку і її родину. Ми тоді звернулися до військових. Вони спочатку не хотіли їхати, але коли зрозуміли, що ми не відступимо, взялися нас супроводжувати. Ми тоді вивезли кілька таких родин. Забігаю я до однієї жінки, Надя її звали, кажу: «Треба їхати, тебе вб'ють, у тебе он на подвір'ї стирчить «град», який не розірвався». А вона вся в сльозах: «Я не можу. В мене корова отелилася». Я не стрималася, кричу одному із «сіміків», які нас супроводжували: «Боря, ходи сюди, застрели цю корову». А Надя падає на коліна, хапає мене за ноги: «Не треба, тільки не корову, я все зроблю, тільки не чіпайте корову». І вона таки подзвонила мені наступного дня і сказала, що вона з сусідкою, яка теж лишалася, готова їхати: вони знайшли місцевого фермера, який погодився забрати до себе їхніх корів, а за це Надя йому віддала ще й кабанчика. От у мене в голові це досі не вкладається: він у них забрав корів, а за це вони йому дали ще й кабана! Ну, але в тому, певне, є якась їхня логіка.

Оці люди з Водяного були нашим з Діаною першим бойовим хрещенням на вміння приймати рішення, тут і зараз. Коли на твоїй совісті з одного боку – Надя з її сусідкою і коровою з телям, яких ти лишаєш, а з іншого – повний автобус людей разом з Олечкою, яких треба рятувати. І ти маєш робити вибір, бо почався обстріл і «прилітає» вже по сусідніх вулицях і треба їхати. Це дуже важко психологічно.

Десь у ці ж дні почалася наша з Діаною епопея з Дебальцевим.

І ми справді пишаємося, що нам вдалося зробити те, що не змогли зробити ті, хто мав би за це відповідати. Хоча на початку це все виглядало фантастичним, бо на той момент всі автобуси, які лишилися в Дебальцеві, були виведені з ладу.

Нам це сказали, як факт: автобуси є, але шини порізані і ключів немає. І тоді я в Києві прийшла на прийом до заступника Кличка, Ігоря Ніконова. Я заходжу до нього і з порога кажу: «Я Воронкова, ми з Макаровою займаємося вивезенням...». А він на мене дивиться і каже: «Воронкова, ти думаєш, я не знаю, чим ви займаєтеся?». А ми тоді й не підозрювали, що про нас знають, – ми просто робили свою справу.

Ніконов нам дуже допоміг – він підключив «Київпастранс», який виділив нам три жовті «Богдани». Єдине, що нас попросили – забезпечити водіїв броніками і касками. І то касок ми так і не знайшли, бо вони були великим дефіцитом, а ми все, що мали, відправляли на фронт.

А ще нам тоді дуже допоміг Едрю, Андрій Галущенко. Він допомагав нам, він готував нас, тренував, супроводжував у найгостріших точках. І планування перших наших поїздок він узяв на себе. Він інструктував водіїв, як треба себе поводити, що треба робити при обстрілах, як реагувати. Він супроводжував нас в найбільш небезпечних моментах, стримував, коли ми перлися на рожон. Загалом у нас була дуже дружня і відчайдушна трійка, здатна на неможливе. Але не лише ми вивозили людей – були й інші волонтери, готові прийти на допомогу за першим покликом і мчати в найгіршу «дупу».

З Ольгою Башей («Кроха») по дорозі на Дебальцеве

Це Тім Златкін, Олександр Петров, Ірина Степанова, Наталі Киркач, Марк Цукуров, Геннадій Лисенко, а також команда Хотабича: Денис Блохін, Владислав Даценко, Оля Башей, Ілля Лисенко, Юрій Бондар та інші. Завжди були готові прийти на допомогу хлопці з батальйону імені генерала Кульчицького та, звісно, «сіміки».

Але головну місію – спілкування з населенням – ми з Діаною брали на себе. У цих поїздках це було найважче і найголовніше: викликати довіру у місцевих. Вони нікому не вірили: ні місцевій владі, ні київській. І нам на перших порах вони теж не вірили. А потім, коли ми вивезли перші партії і спрацювало «сарафанне радіо» – люди зрозуміли, що їх не кинули і потяглися до нас. Вони при зустрічі так і казали: «Наші Наташа і Діана приїхали». Тоді ж народився наш девіз «Своїх не кидаємо».

Олечка із Водяного. Зустріч через кілька років

Ми з Діаною спускалися в бомбосховища і говорили з людьми. А 31 січня я написала вночі пост на «Фейсбуці», де описала все, що бачила за ці дні в Дебальцеві. Я написала про підземні коридори із клітками 2 на 2 метри, у яких ховаються цілі родини. Про дітей, які граються на сходах бомбосховища, коли привозять воду, бо це єдиний час, коли не обстрілюють. Про бабусь, які лежать просто на підлозі. Про стареньку, яка спала у коробці від холодильника і, коли я виходила з бомбосховища, зловила мене за руку: «Дитинко, привези мені щось від серця, бо у мене ноги не ходять»... Я розуміла, що у цих людей немає шансів, якщо ми їх не вивеземо. І я написала звернення до міжнародних організацій про те, що ми просимо дати «зелений коридор» для того, щоб вивезти мирних мешканців. Я дуже вдячна Юрі Бутусову, який підтримав нас і відредагував верхню частину посту, тобто звернення, а все інше сказав залишати так, як є.

Люди підземелля. Дебальцеве, лютий 2015 р.

І цей пост пішов, а ми на ранок встали і пішли працювати. Я не чекала на якийсь зворотній зв'язок, але він не забарився. Спочатку ми в той же день потрапили під прицільний обстріл. Ми тоді відправили два автобуси, а третій був недозаповнений. А я ж така максималістка, мені так хочеться більше людей врятувати, подарувати їм шанс на життя! І я кажу: «А давайте перевіримо ще одне бомбосховище. Раптом туди люди підійшли?». Бо напередодні я звернулася у райвідділ міліції, який очолював Женя Юханов (*він загинув у Дебальцевому буквально за кілька днів, 10 лютого, лишилося двоє дітей. – Ред.*). Я до нього прийшла, показую на карті, звідки мені SMS-ки надходили. А він на мене дивиться: куди, там усе прострілюється, хто туди поткнеться – труп. А я дивлюся на нього: але ж там люди! Показую SMS-ку: «Вагітна на 7–му місяці, хвора». Ну як за нею не піти?

І тоді Женя вишикував правоохоронців, які були у міськвідділі, і запитав їх: «Хто піде?». Визвалося чоловік десять. І ти стоїш із папірцем, називаєш район, і розумієш, що ти, можливо, відправляєш людину на смерть. Дуже стрьомні відчуття. Але вони йшли пішки в той район – і шукали людей, і приводили їх або інформували про час та місце збору – о 12–й біля центрального бомбосховища.

Там, о 12-й біля центрального бомбосховища, нас і накрило. Як зараз боковим зором бачу, що двоє чоловіків, які йшли справа і зліва – поранені. І пам'ятаю своє відчуття: в голові все дзвенить, нічого не чую, а мої руки червоні і чомусь печуть. А в мене німе питання: якщо я поранена, то чому немає крові? Потім з'ясувалося, що вибуховою хвилею розбило вікно і все скло пішло мені на руки. Але чи то адреналін такий був, чи ще щось, але ці скалки не завдали мені шкоди. До речі, за мною йшов Ендрю і теж лишився неушкодженим – навіть куртка порізана не була. Нам пощастило – тільки контузило.

І ще жахливе відчуття: коли ти влітаєш в бомбосховище і розумієш, що ти не бачиш двох дітей –дівчинку 7-ми рочків і хлопчика ще меншого, яких ви 10 хвилин тому забрали на іншій точці. Дівчинка ще плакала, що їх вб'ють, а я заспокоювала, що все буде добре, бо ми фартові. І от – їх немає. І тут у двері влітає наш водій мікроавтобуса, який одну дитину тримає за шкірку, а іншу – несе під пахвою. Я хапаю цих дітей, віддаю мамі в бомбосховище, а сама знову йду нагору. Ендрю, побачивши мене, кричить: «Ти що, здуріла, ану марш у підвал!». А я кажу: «Я не можу. Ти не повіриш, Ендрю, але в мене – клаустрофобія».

І ми починаємо з ним спускатися по стінці і реготати: «Ну що, Воронкова, з'їздила?» – «З'їздила!». Це був якийсь сюр, коли все навколо рветься і сиплеться, а ти розумієш, що ти у відносній безпеці і сидиш і регочеш. Бо ти зробив все, а що буде з тобою, то вже не так важливо.

На мені досі лежить почуття вини за загибель Ендрю, бо це я порекомендувала його в ті мобільні групи по боротьбі з контрабандою. Я була на тій нараді в Адміністрації Президента, де це все обговорювалося, і я досі пам'ятаю свій дзвінок, коли я йому сказала: «Ендрю, я зайшла тобі роботу твоєї мрії». Мені було страшенно шкода втрачати його як партнера по волонтерству і людину, на яку можна було покластися в усьому, але я розуміла, що там він буде ефективнішим. І коли його не стало – це як не стало половини тебе. Багато чого пішло з ним, його дуже не вистачає. Пройшло стільки років – а я досі із ним розмовляю. Для мене Ендрю досі є великим стимулом робити те, що я роблю. Мені соромно перед ним, коли опускаються руки і хочеться здатися.

Пам'ять

///

А друга реакція на мій пост була наступного дня. Було друге лютого, день народження Ендрю. Ми контужені і смертельно втомлені щойно повернулися із цієї поїздки, я заходжу в душ, виходжу звідти – і дзвонить телефон: «Наталья, добрый вечер. Это ОБСЕ. Ми готовы делать «зеленый коридор».

Я знову набираю Ніконова. Це була розмова, яка складалася переважно з мого прізвища, сказаного з різними інтонаціями:

Евакуація з Дебальцева, 6 лютого 2015 р.

– Ігоре Володимировичу, дякуємо, що ви дали нам автобуси! Ми повернули замість чотирьох три з половиною, тобто три та один кабріолет... Але ви не переживайте, водії живі, їх прооперували, вдалося врятувати багатьох людей...

– Да, Воронкова.

– Але, розумієте, я написала пост, відреагувало ОБСЄ, нам дають «зелений коридор», треба знову туди їхати...

– Ні, Воронкова.

– Але, розумієте, там лишилися люди, вони чекають, їх треба рятувати...

– Ні, Воронкова.

– Але ж це наші люди...

І я починаю розповідати, як ми вивозили, зачитую SMS-ки, які в нас в телефонах. І нарешті він видихає:

– Добре, Воронкова. Чекай дзвінка.

Нам тоді «Київпастранс» дав іще 2 великих автобуси на 50 місць і 2 менших на 30 місць, ми їх у Києві завантажили під зав'язку продуктами, бо розуміли, що люди поїдуть не всі, і треба буде лишити їм продукти. Приїхали ми в Бахмут, дзвонимо до ОБСЄ, кажемо: «Ми готові, давайте «зелений коридор». А вони кажуть: «Нічого не буде, нас самих обстріляли, ми нічого гарантувати не можемо».

Що робити? Дзвоню я в Міністерство оборони, а мені кажуть, що безпека цивільних – це не їхня компетенція. А чия? Хто може на це вплинути? І я дізнаюся про існування СЦКК (*Спільного центру з контролю та координації питань припинення вогню та стабілізації лінії розмежування сторін. – Ред.*) і генерала Розмазніна, який

є керівником з українського боку. Телефоную до нього, напрошуємося з Діаною на чай, озвучуємо проблему. А він каже: «Я б радий всією душею, але я сам тут нічого не вирішую, потрібно домовлятися з російським генералом Вязніковим». – «А де він?» – «Тут, на третьому поверсі».

Ми просимо запросити Вязнікова на чай – і він таки прийшов. І це була його стратегічна помилка, бо ми з Діаною тут же сказали, що нам нема де жити, поселилися в СЦКК і на сніданок, обід і вечерю ходили вчотирьох: я, Діана, Розмазнін і Вязніков. Я увімкнула режим блондинки і все переконувала Вязнікова, що там, в Дебальцеві, мирні люди і їх треба рятувати. Я уявляю, які там дебати були у росіян на третьому поверсі і які досьє на нас там збиралися. Вони все намагалися зрозуміти, хто ми такі і на кого працюємо. Але ми просто волонтерами, які спочатку щиро допомагали на Майдані, а потім взялися рятувати населення на війні.

І десь на третій день таких перемовин нам таки сказали, що нам дають цей «зелений коридор». Це прозвучало якраз за офіцерським столом. А я піднімаю очі на генерала Вязнікова і при всіх кажу: «Олександре Юрійовичу, ви ж не залишите дівчат? Ви ж поїдете з нами?». Він зблід, але погодився, бо в нього не було виходу. А ми розуміли, що це для нас – єдина гарантія безпеки.

Це вже потім нам казали, що колону мали обстріляти, що була інформація, що там загинуть «дві відомі волонтерки». Усі думали, що ми не поїдемо. А в нас навіть думки такої не було, щоб не їхати. Ми знали, що люди чекають саме нас і з іншими вони просто не поїдуть. Ми мали бути там.

Діана Макарова уже розповідала детально, як ми збирали і відправляли людей цим «зеленим коридором». Там, до речі був один дуже стрьомний момент, коли автобус десь затримався, і ми опинилися сам на сам із натовпом, який уже був «на взводі». А з нами – тільки п'ять «сіміків». І нам довелося говорити з людьми, переконувати їх, що ми робимо все, що можемо. І вони повірили. Це був переломний момент.

Ми потім підрахували, що за два тижні вивезли десь півтори тисячі жителів Дебальцева. Прикро, звичайно, що за пів року більшість із них повернулися назад, уже на непідконтрольну Україні територію. Бо влада не зробила нічого, щоб їх затримати, дати соціальні гарантії. А там, все-таки, був дім, звичне життя. Мені досі це болить, тому я дуже рефлексую на епопею з розведенням військ біля Золотого та в інших зонах. Бо знову це проходити, знову вивозити людей під обстрілами і ризикувати своєю командою у мене немає жодного бажання.

Воювати можна і на підборах

Я передову об'їздила вздовж і впоперек. З 2015 по 2019 рік я була позаштатним радником заступника Міністра оборони. Це було ще одне волонтерство, тільки в Міністерстві. І мені потрібно було заїжджати в кожну бригаду, в кожен батальйон, щоб оцінити стан медичного забезпечення, почути та побачити всі проблеми особисто, поспілкуватись з комбригами, комбатами, начмедами та просто бійцями. Потім я почала цікавитися харчуванням, іншим забезпеченням військових. Зами по тилу й начпроди мене дуже не любили, особливо нечесні. А найбільше діставалося від мене постачальникам, бо я дуже вимоглива і не люблю, коли до наших бійців ставляться халатно. От приїжджає фургон, відкривають його, а там поряд лежать яйця і м'ясо. І я кажу експедитору: «Дивися, ти привіз або яйця заморожені, або м'ясо розморожене. Так не має бути». Я розумію, що вони економлять. Але ж вони і заробляють на цьому. То стався ти до людей по-людськи.

Я на передову завжди їздила на підборах, в спідниці, з макіяжем. Це мені допомагало: командири сприймали мене, як жінку, як «блондинку», і все показували, думаючи, що я не розуміюся на цьому. А я тоді їх легенько носом тикала в їхні проколи. Один мені після цього комплімент зробив: «Ви не тільки гарна, а й розумна». А коли дорікали, що я на підборах на передовій, я завжди казала: «Хлопці. Якщо я на підборах пройшлася по передовій, то і ви тут собі ноги не поламаєте. Бо все треба робити на совість».

Іноді я користувалася «службовим становищем». І коли мені дзвонили хлопці і казали, що їх обстрілюють, а у них із чотирьох мінометів робочих тільки два, а інші

просили ЛПР – це така спеціальна штука, лазерний прилад розвідки, то я їхала в службу тилу, сідала і казала, що я звідси не поїду, доки ви не забезпечите тих мінометами, а тих – ЛПРами. І генерали розуміли, що якщо я ставлю так питання, то це надто важливо. Так само, коли до мене з одним і тим же питанням зверталися різні підрозділи, я йшла в Міноборони і казала: «Дивіться, це – системна проблема, її треба якось вирішувати». І ми думали, як її вирішити. Я рада, що з допомогою волонтерів нам вдалося багато що зрушити в питаннях військової медицини, було багато прийнято системних рішень, які вплинули на ситуацію на фронті. На жаль, зараз цього майже немає.

У листопаді 2020 року я повернулась на ту ж посаду в Міністерство оборони – радник заступника Міністра. Знову ще одне волонтерство – подивимось, що вдасться зробити зараз. У Міністерства оборони є бажання до співпраці щодо проблем військових, а Генштаб, на жаль, вважає, що все під контролем і проблем немає. Керівництво Генерального штабу грається в гру «мавпочка»: якщо ти не бачиш проблеми, не чуєш про неї і не говориш, то її наче й не існує.

Зараз у волонтерстві лишилися найбільш витривалі. Та й допомога в 2014-му і допомога в 2020-му – це велика різниця. Зараз допомагати набагато важче. Ще у 2018–2019 роках люди ще підтримували поранених, а фронт уже менше. А зараз і пораненим вже не дуже допомагають.

Авдіївка

Юлія Кузьменко, Наталя Воронкова та Ірина Глухова

І часто ми стрибаємо поверх власної голови, щоб знайти кошти, коли приходять запити, які потрібно закрити на вчора.

Дуже змінилася система військової медицини. Мені зараз медики з передової пишуть, що їхні заявки виконуються на 20–30%, тоді як в найгірші часи вони виконувалися на 60%, а в кращі – на 80%. І ми розуміємо, що коли держава видає 1–2 упаковки знеболюючого на весь батальйон – все інше лягає на плечі волонтерів. І для нас зараз найважче, коли ти сам починаєш ділити закуплене і вирішувати, якому батальйону ти даси більше, а якому – менше.

А командування медичних сил ще й заборонило лікарям звертатися до волонтерів. Тому якщо я раніше могла написати пост у «Фейсбуці», що такому і такому бійцю потрібна медична допомога, то зараз і ця можливість заблокована. Бо якщо я напишу такий конкретний пост, то лікарів, які звернулися до нас, покарають, а препарат все одно не з'явиться, бо він, зазвичай, або не зареєстрований, або його можна привезти тільки контрабандою, або він потрібен уже, а бюрократична машина закупівель не встигає. Але ми й далі робимо свою справу. Зараз ми переважно їздимо до тих, кого знаємо давно і переконалися в їхній порядності. Це розвідники, снайпери, сили спеціальних операцій. Ну і, звичайно, медики, яких ми не знімаємо зі своїх плечей. Так само ніхто з нас не забуває дитячі будинки та інтернати.

Дуже важко повертатися з фронту, коли ти бачиш, які тут всі байдужі. Коли ти зустрічаєш людину з минулого, а тебе питають: «А що, ти ще їздиш? А що, там хіба нічого не закінчилося?».

Команда

Тому я дуже вдячна нашій команді і своїй родині, яка мене ще терпить попри те, що я вдома практично не буваю.

Я знаю, що таке волонтерське вигорання і теж впадаю в депресняки. У мене з командою є домовленість: якщо я залягаю на дно, вони мені дають три дні, коли я можу не виходити на зв'язок, якщо немає нічого термінового. А там вони приїжджають до мене під двері, натискають кнопку дзвінка і тримають, доки я не відкрию. А найточніше, як мене можна витягнути – це подзвонити і сказати: «Слухай, Воронкова, там така ситуація, що без тебе ми не справимося». І я забуваю про депресію і включаюся в процес.

В нашій «Волонтерський Сотні Доброволя» зараз 20–30 активних людей, які не дають опускати руки. А ще є однодумці, з якими ти на одній хвилі, і знаєш, що, якщо почнуться якісь заворушки в країні, то вони прийдуть і стануть з тобою пліч-о-пліч.

А ще ті, хто нас чекає, хто нам вірить, кому ми потрібні. Ну як ми не поїдемо до нашого дитячого будинку, де діти нас чекають? Як ми не прийдемо в госпіталь до хлопців, не організуємо їм пікнік, не поп'ємо каву-чай, не поговоримо. Ми вже давно стали одним цілим.

Я дуже мрію колись возити мирні екскурсії по Донецькій і Луганській області, і показувати всім: ось тут йшли бої, а тут були такі історії, а тут були такі люди. Я вірю, що настане час, коли це можна буде зробити.

Іванна Поровська

виконавчий директор ВГО «Крим з Україною»

«Знаєте, що мені завжди подобалося в волонтерах? Позитив. У них завжди все добре. На будь-яке питання: «Не хвилюйтеся, дістанемо, зробимо». І нам справді все вдається. Ніколи не забуду, як потрібно було передати один препарат із Росії, бо він уже ніде більше не випускався, а кордони між Україною і Росією були вже перекриті. Нічого, знайшлася людина, яка його купила, передала в Німеччину, звідти його передали літаком в Україну, і ми о 6-й ранку вже стояли під реанімацією з цим препаратом. Ось це і є феномен волонтерства. І якщо по великому рахунку, то у нас пів країни досі волонтерить. Так чи інакше, хоч раз на рік, але долучаються до цього. Бо інакше не можна».

Я взагалі за освітою психолог. І все життя, скільки себе пам'ятаю, я комусь допомагала. До Майдану, як активна людина, котрій десь треба було себе реалізовувати, допомагала безпритульним тваринам, допомагала дітям. Але це жодним чином не стосувалося медицини.

Коли побили студентів, ми із моїм чоловіком, Миколою Поровським, були у відпустці. А коли дізналися, що сталося, то спершу сподівалися, що воно врегулюється без нас — бо не може ж бути, щоб на такий кричущий злочин «Беркуту» не було відповідної реакції. Ми чекали, що вже зранку буде заява Президента, будуть відставки відповідальних за це осіб. А коли побачили, що нічого такого немає – вирішили їхати до Києва.

Уже в дорозі ми зрозуміли, що в країні щось сталося, відбулися якісь зрушення у свідомості людей. У Львівській області на автотрасі у нас зламалася машина, ми заїхали на СТО. Просимо автомайстра подивитися, а нам кажуть: «Ми не можемо, збираємося на Майдан, щось у вас там у Києві коїться». А ми: «Так ми теж на Майдан». Тоді майстер каже: «Показуйте, що там у вас?». Вони відремонтували наше авто і ми так двома машинами і поїхали до Києва.

Всі дні Майдану Микола був у гущі подій. Я теж, коли був час, виходила на віче, але більше була вдома – у нашій квартирі на Печерську всі ці дні постійно ночували лікарі з Медичної сотні Майдану. І я готувала, прала, прибирала. Бо їм елементарні людські умови також були потрібні. Так я під час Майдану, фактично, вперше зіткнулася з медициною.

На Майдані я бачила гідність у очах тих, хто в морозні ночі стояв біля багать на барикадах, бачила гідність в очах жінок і дівчат, які довбали мерзлу бруківку і носили її до барикад, які відправляли своїх чоловіків у ніч на Майдан і плакали, бо за них було страшно.

17 лютого мій чоловік прийшов додому після тижня на Майдані, в одязі, просяклому димом і гірчичним газом міліцейських гранат. Та щойно він заснув у теплі – як почула з телевізора повідомлення, що міліція розпочала зачистку Майдану. І я його розбудила словами: «Вставай, щойно по телевізору сказали, що на Майдані наших убивають... Тобі треба йти»... І тут же, плачучи, кажу: «А може б ти не йшов?». Він підвівся одягся й пішов – бо це була гідність! І я розумію інших жінок, які так само зі сльозами благословляли своїх чоловіків. Бо як потім поважати чоловіка, котрий спить удома тоді, коли інші боронять свободу?..

А далі Микола в серпні 2014-го пішов добровольцем до Збойних Сил України. Він ще з березня добивався мобілізації на фронт, але його не хотіли брати – бо мав 58 років, непризивний вік для служби. А в серпні таки взяли – спершу офіцером до 44-ї артбригади, а потім перевели до 3-го полку спецназу, який захищав Донецький аеропорт.

І от, коли я лишилася сама, я відчула гостру потребу щось робити. І чомусь страшенно захотілося піти в госпіталь. Я не можу сказати, чому, але я пішла. І потрапила у відділення нейрохірургії. Коли я побачила там молодих хлопців, у одного з яких не було частини черепа, в іншого – пошкодження хребта, в третього – складний перелом ноги чи немає руки – в мені щось змінилося.

Звідти я вийшла іншою. Дивлюся за паркан – люди ходять, наче нічого не сталося: там – кульки, там – білборди, бо готуються до виборів. Це було як два паралельні світи. І я зрозуміла, що я маю сюди приходити і бути поряд із цими хлопцями.

І я почала ходити до госпіталя регулярно. Скажу чесно: мені тоді було простіше спілкуватися з цими хлопцями, ніж із деякими своїми друзями із того паралельного, «мирного» життя. Я не розуміла тих, хто намагався закривати очі на війну, не бачити, що відбувається з Україною. Дуже багато знайомих людей відійшли від мене тоді. А от із хлопцями в госпіталі навпаки, було дуже легко спілкуватися, незважаючи на їхній стан і важкий період. Ми були на одній хвилі.

Поранені військові намагалися брати наді мною опіку. Заходиш в палату, вони до тебе: «Ти сьогодні щось їла?» – «Їла, хлопці, дякую!» – «Нічого не знаємо, якщо не візьмеш сливку – з палати не випустимо». Жартували, сміялися. А один поранений

Київський госпіталь. З волонтером Олексієм Долею

після виписки дав мені потримати пакет із смаженим гусаком, який привезла дружина, і втік. Ну я на другий день розігріла цього гусака – і принесла назад у відділення. Їли всією палатою. Іноді було так, що то цукерку знаходила в кишені, то яблуко. Але намагалася від поранених ніяких дарунків не брати. То, все-таки їхнє. Я вдома, я киянка, я собі куплю. А то – їхнє.

Звісно, були й ті, що не дуже хотіли спілкуватися, бувало по-всякому. Ми не нав'язувалися: не хочеш говорити – твоя справа. Але шукали підходи. Пам'ятаю одного пораненого, який ні з ким не хотів говорити, хоча видно було, що він страждає. Доки до них у палату не прийшов священик, і він не звернувся до святого отця із питанням: «Я вбив людину. Так, я вбив ворога, але я вбив людину – як мені далі з цим жити?». Вони довго говорили удвох, священик намагався йому пояснити, що, якщо ти захищаєш себе, свою родину, свою землю – це не вбивство і тут гріха немає. І на другий день хлопця як підмінили: він усміхався, спілкувався з усіма, жартував. Тобто, у нього спав камінь з душі і він повернувся до світу.

У перші місяці війни в госпіталі було багато волонтерів. Київ наче прокинувся і у багатьох жінок ожило материнське прагнення потурбуватися і нагодувати поранених. Люди пекли-варили і все це несли в госпіталь, щоб потішити хлопців домашнеьким. Я потім спілкувалася з лікарями, і вони сказали, що найбільше, чого вони боялися тоді – це щоб хтось не приніс отруєної їжі. Бо люди всякі могли бути. Ми чули вже в той час і про банку з медом, у яку підклали вибухівку, і про вибухи в Харкові та Одесі. Тому це справді могло статися. Але, слава Богу, не було жодного випадку навіть елементарного харчового отруєння. А це – 1300 місць. Все було від щирого серця.

Ще хочеться відзначити керівництво госпіталя, які взяли на себе відповідальність і таки допустили до себе волонтерів (а могли ж і заборонити, бо це ж, формаль-

Українська громада з міста Ерфут (Німеччина) відвідує поранених в госпіталі

но, військова частина, режимний об'єкт, а тут стільки випадкових людей, далеких від медицини), організували нас, створили свій внутрішній реєстр волонтерів.

Я почала з того, що збирала серед знайомих гроші і йшла в аптеку, купувала хлопцям ліки. Більше приходила у відділення гнійної хірургії, де були найважчі. Питала що кому треба, підходила до медсестер, питалася в них, а тоді зі списком необхідних ліків ішла до найближчої аптеки – отут, поряд, на Лесі Українки. Брала все, що треба. А треба було багато. Восени 2014 року в госпіталі практично не було знеболюючих препаратів, як не було і найнеобхідніших для поранених ліків. Просто бюджет не був розрахований на таку кількість поранених і на такі потреби. І я взялася вирішувати цю проблему.

А як інакше? Я не могла чути, як хлопці кричать від болю. У мене був випадок, коли я прийшла до одного пораненого, якраз після операції, а він, завжди такий доброзичливий, раптом з порога каже: «Іванко, вийди». Я не встигаю закрити двері, як чую звідти дикий крик. Йому все болить, а він не хоче, щоб сторонні це бачили. Як можна було це залишити?

Спочатку я розраховувала на власні кошти і на те, що вдавалось зібрати серед знайомих. Скажу чесно: Микола, коли ішов на фронт, залишив удома трохи грошей на випадок того, якщо раптом із ним щось станеться, то щоб нам із донькою було за що жити певний час. І я почала ці гроші брати на ліки, аби допомогти хлопцям. До речі, багато моїх знайомих саме так починали своє волонтерство.

Спохопилася, коли гроші відкладені «на чорний день» майже закінчилися. Але я подумала, що все одно отримаю від чоловіка «по шапці», чи залишиться щось, чи ні…

Коли власні гроші на волонтерство закінчилися, я почала смикати друзів і знайомих. І тут пішла перевірка на справжність. Багато хто одноразово допомагав, а багато хто відмовлявся. А потім мені друзі підказали звернутися до всіх небайдужих, ми почали писати, виставляти інформацію в соцмережі. Я свою першу банківську карточку відкрила волонтерську. Бо до того не було такої потреби. Звіти про використання коштів – скільки кому і на які потреби чи ліки – публікувала в інтернеті.

І люди відгукнулися. З'явилася довіра до мене і до справи, яку роблю. І це була колосальна підтримка – і матеріальна, і моральна. При чому, відгукувалися найрізноманітніші люди. Був навіть один випадок, коли ми збирали кошти на випарювач севофлюрана. Це такий препарат, який при операціях дозволяє робити наркоз із менш шкідливим впливом на серце. Ми довго шукали в Німеччині, в Італії, знайшли за найнижчою ціною, але на це все одно потрібно було зібрати чималу суму в євро. І от на чергове поширення інформації в соцмережах мені приходить повідомлення від незнайомої жінки: хочу, мовляв, з вами зустрітися, привезу кошти.

Ну, я очікувала, що привезуть 100 чи 200 доларів – це теж чимала пожертва для пересічної людини. Кажу: приїжджайте, я зараз вийду. І от стою я біля будинку, до

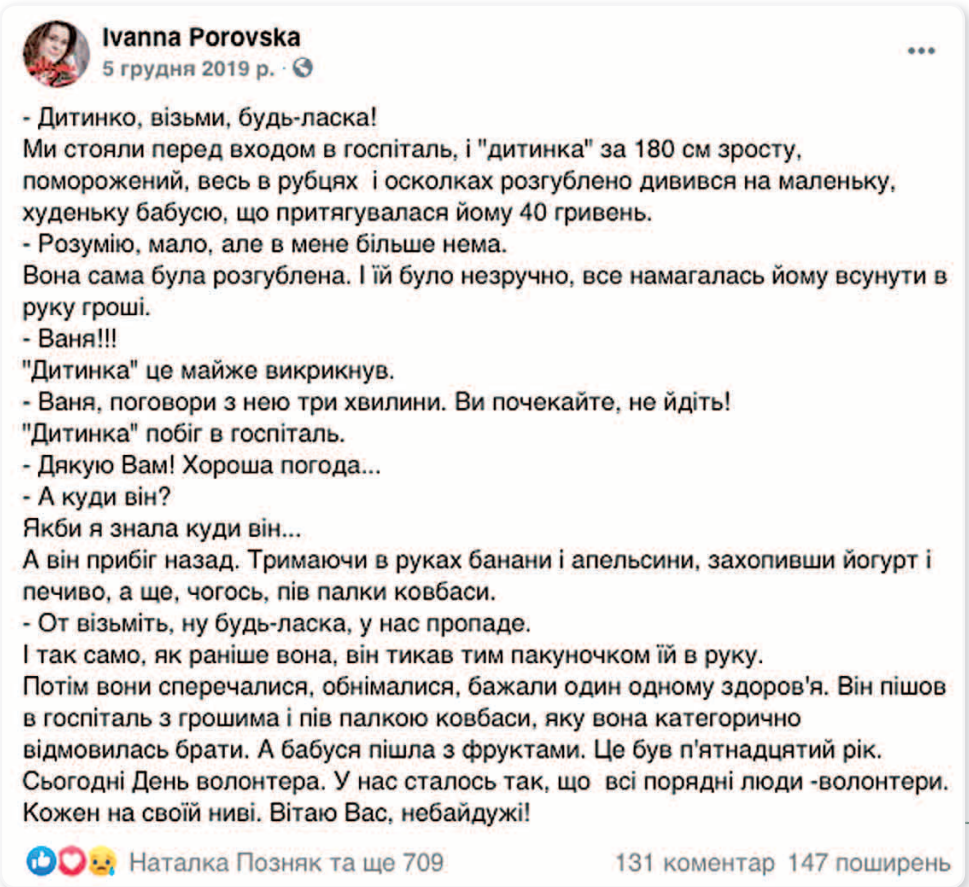

Ivanna Porovska
5 грудня 2019 р. ·

- Дитинко, візьми, будь-ласка!
Ми стояли перед входом в госпіталь, і "дитинка" за 180 см зросту, поморожений, весь в рубцях і осколках розгублено дивився на маленьку, худеньку бабусю, що притягувалася йому 40 гривень.
- Розумію, мало, але в мене більше нема.
Вона сама була розгублена. І їй було незручно, все намагалась йому всунути в руку гроші.
- Ваня!!!
"Дитинка" це майже викрикнув.
- Ваня, поговори з нею три хвилини. Ви почекайте, не йдіть!
"Дитинка" побіг в госпіталь.
- Дякую Вам! Хороша погода...
- А куди він?
Якби я знала куди він...
А він прибіг назад. Тримаючи в руках банани і апельсини, захопивши йогурт і печиво, а ще, чогось, пів палки ковбаси.
- От візьміть, ну будь-ласка, у нас пропаде.
І так само, як раніше вона, він тикав тим пакуночком їй в руку.
Потім вони сперечалися, обнімалися, бажали один одному здоров'я. Він пішов в госпіталь з грошима і пів палкою ковбаси, яку вона категорично відмовилась брати. А бабуся пішла з фруктами. Це був п'ятнадцятий рік.
Сьогодні День волонтера. У нас сталось так, що всі порядні люди -волонтери. Кожен на своїй ниві. Вітаю Вас, небайдужі!

Наталка Позняк та ще 709 131 коментар 147 поширень

мене під'їжджає крутий джип, із нього виходить доглянута стильна жінка – і дає мені 1000 доларів і ще там якась сума була в гривнях. Я стою ошелешена посеред вулиці з цими грошима в руках і кажу: «А ви не боїтеся, що я якась шахрайка? Може, я розписку Вам напишу?». А вона сміється: «Не боюся. Ви на себе в дзеркало гляньте – яка Ви шахрайка?». Потім я дізналася, що це була одна з керуючих Київського фармзаводу на Борщагівці. І вона потім нам ще не раз допомагала.

Взагалі, хочу сказати, що українці – дуже довірливі. Але вони настільки і чуйні! Вони так хочуть допомогти! Коли я приїхала до чоловіка в Кропивницький, де був дислокований його полк, то також перезнайомилася із місцевими волонтерами. І там при мені бабця принесла волонтерам 5 грн із пенсії 1100 грн. Ми не стрималися, пішли на базар, скупилися їй картоплі, ще чогось, занесли додому. Іншого разу біля госпіталя була свідком того, що бабця підійшла до пораненого і дала йому 50 грн. Він спочатку відмовлявся. А потім побіг у палату, згріб усе, що йому поприносили, і відніс тій бабусі. Я стояла і не могла стримати сліз.

Мені свого часу дуже довго допомагала жінка, у якої в самої була хвора дитина. Я сварилася, казала: «Іро, не здумай мені ці гроші давати! Я в тебе їх не візьму». А потім дивлюсь на картку – приходять.

У мене серед добродійників був полковник армії з ампутованою ногою. Я написала в мережу, що потрібна допомога, дивлюся – від нього переказ прийшов. Дзвоню, кажу: «Як хочеш, я тобі їх назад пересилаю». А він: «Не повертай, дай я зроблю добру справу».

Із часом почала змінюватися спеціалізація. 2014–2015 роки реально були найважчими. В 2015-му відбулося покращення у забезпеченні поранених необхідними ліками і ми вже почали закривати якісь окремі пункти: базові препарати вже були, але була низка ліків, які не йшли на закупівлю – той же дексалгін (він і зараз не закуповується). 2016-й рік був переломним. У нас тоді вивільнилися кошти і ми почали звертати увагу на онкохворих військових, почали більше їм допомагати. Тут же теж своя проблема. У військовій медицині не було програми лікування онкохворих. Тобто, якщо ти в армії отримав цей діагноз, то тебе комісують і пропонують стати в загальну чергу і лікуватися на загальних підставах.

Тоді ж почалась велика допомога з української діаспори. Через мене пішла допомога з Німеччини, Франції, Італії. Вони відправляли пелюшки, памперси – це наче б дрібниці, але це дозволяло зекономити кошти госпіталю, він міг закупити більше препаратів, а ми могли більше допомогти в інших напрямках. Одного разу приїхав повний мікроавтобус, до верху забитий потрібними медичними розходниками.

Потім прийшла пропозиція відправити поранених на лікування та реабілітацію в Ригу. Спочатку через латвійський фонд, а потім про це на державному рівні домо-

Євген Перебийніс та Іван Прус в аеропорту Риги

вився тодішній Надзвичайний і повноважний посол України в Латвії Євген Перебийніс. Він же особисто зустрічав і супроводжував наших поранених. І працівники посольства до цього підключилися: відвідували хлопців, носили їсти, возили на екскурсії.

Коли ми відправляли на лікування в Латвію, то дуже переживали, щоб не було якихось ексцесів. Найбільше, чого боялися – це, щоб приїхавши героями, вони не проявили себе з якогось іншого боку. Але, слава Богу, все пройшло якнайкраще. Хоча це був ще той екстрім.

Останнім в екстренному порядку оформляли Івана Пруса з Рівненщини. Приходжу до нього із документами, а він: «Я не поїду». Кажу йому: «Зараз буде насильство». Бо в нього на нозі були перебиті нерви, потрібно було їх зшивати, і в Латвії були готові зробити таку операцію. А він: «Я не поїду». Таки умовила. А тепер цей же Іван, у якого була перспектива все життя ходити на милицях, повернувся додому, працює лісником і щодня проходить по 30 кілометрів. І от, згадуючи такі історії, ти розумієш, що всі твої зусилля не марні.

А ще за цей час волонтерства у мене окрім рідної доньки з'явився названий син. Він із Донецька, звати Ігор, не буду називати його прізвища. Коли там все почалося, його мама стала на бік Росії, вітчим пішов у ополчення ДНР, а він викрав у мами свій паспорт, позичив у друзів 200 грн і приїхав до Києва захищати Україну. Моя донька познайомилася з ним в соцмережах і привела до нас у дім із проханням допомогти йому з одягом і спорядженням та влаштувати в якийсь із добровольчих батальйонів.

Ми подивилися на нього – 18 років, ще зовсім дитя, але є бажання захищати Україну. Ми спорядили його, а він домовився, що його візьмуть на вишкіл у добробат «Азов». І він пішов воювати.

А через деякий час Ігор дзвонить до мене з таким проханням: «А можна я ваш телефон і адресу залишу на випадок, якщо зі мною щось трапиться, щоб ви знали, де мене поховають».

Я почула це, кажу йому: «Звичайно, давай нашу адресу», а сама не можу стримати сльози. Чоловік взяв тоді слухавку (він наступного дня теж вже йшов до війська) і каже: «Ігоре – знай, ти нам як рідний син. Воюй гідно і пам'ятай: загинеш – поховаємо з почестями, покалічать – доглянемо, поранять – вилікуємо».

І от така ситуація. Наш Ігор воює за Україну, в Донецьк він повернутися не може, квартири в нього немає, рідні від нього відвернулися. Ми так радіємо, коли він приїжджає до нас у відпустку. І так він, фактично, став нашим сином. Тепер він, коли ротація чи відпустка, живе у нашій квартирі. Відновив навчання: вчився в Донецькому університеті, зараз перевівся в Острозьку академію. Так що в мене тепер є друга дитина. Я спочатку, придивлялася до нього, а тепер уже часом і виховувати беруся. А що, мама – так мама. І це теж уже, свого роду, волонтерство.

Допомога прибула!

Часто даю собі слово, що от – доведу того чи іншого пораненого воїна до виписки – і все. Але, як сказав мені один мій підопічний: «Іванко, я вас знаю з 2014 року, і кожного року ви закриваєтеся. Випийте кави – і заспокойтеся».

Зараз у волонтерстві залишилися одиниці із тих хто волонтерив на початку війни. Та й потреба у волонтерах зараз набагато менша, ніж у 2014-му. За великим рахунком, Київський госпіталь на сьогоднішній день спроможний і сам закривати усі базові потреби поранених. Я, наприклад, вже пів-року не збираю грошей на ліки пораненим. Я роблю збірку коштів лише тоді, коли є цільові потреби, і то намагаюся просити лише на те, що справді потрібно. Великою мірою мені допомагає греко-католицька громада з Ляйпціга.

Але є багато справ, де без волонтерів все одно не обійтися. Є онкохворі військові, є інваліди війни, є діти загиблих бійців. Та й самі волонтери нікуди не дінуться – це вже стиль життя.

Але волонтерська допомога має бути розумною. Часто ми робимо медвежу послугу, допомагаючи швидко і безкоштовно. Бо, з одного боку, люди до цього звикають і перестають навіть шукати інші можливості: а нащо напрягатися, адже простіше сказати волонтерам і вони все зроблять за тих, кому це за посадою належить робити. З іншого боку – якщо давати все безкоштовно і без обліку, то виникає спокуса ці ліки кудись списати і привласнити кошти. Тому я намагаюся усю допомогу давати через акти прийому-передачі. А щодо пиріжків чи домашніх смаколиків, то має бути здоровий глузд. Бо якщо боєць з пораненням ноги за час лікування з 70 до 100 кг гладшає – як він стане на ноги?

Тому в мене є золоте правило: не кидатися стрімголов на допомогу (крім справді екстренних випадків), а осмислити проблему і відкласти рішення на завтра. І знаєте, на ранок вирішення багатьох питань уявляються уже зовсім по-іншому, ніж у перші хвилини.

А загалом волонтерство, як явище, існує у всьому світі – і це не професія, а стан душі. Я хотіла б, щоб у нас в Україні воно було більш об’єднаним, щоб між волонтерами було менше сварок і розборок. Думаю, що коли доживу до старості – буду сидіти із іншими бабцями-волонтерками і в’язати шкарпетки. Або ходити й допомагати діткам. А чому ні?

Олена Сотничек

туристичний менеджер, засновниця волонтерського проєкту «Кримничка добра»

«Я здавна займалася волонтерством і зрозуміла: людям треба не тільки допомогти збирати кошти, а й дати їм можливість відчути, що вони потрібні суспільству, що вони є його частиною і можуть самостійно утримувати себе. Це половина успіху в лікуванні – повірити у власні сили».

До волонтерства мене з дитинства заохотили батьки. Вони 14 років доглядали самотню бабусю, яка жила поряд з нами, за стінкою. Десь із 9 років я теж почала заходити до неї після школи: подати щось, принести, погодувати її. Мама залишала їй котлети, сирок, я навчилася робити пюре. З нею я пройшла і свій перший досвід лікування, бо бабуся іноді намагалася сама встати, падала і билася, і батьки по телефону консультували мене, як правильно обробляти рани. А одного разу, коли мені було років 12, мені довелося її гасити: десь від конфорки загорівся одяг, я приходжу, а бабуся горить. Це був ще той екстрім, але я її врятувала.

А ще я в глибині душі завжди відчувала покликання допомагати хворим, дітям, дітям з інвалідністю. У мене самої в дитинстві була інвалідність. Я народилася після Чорнобиля, і в мене були проблеми з м'язами: чи то ДЦП, чи то тетрапарез. Плюс було якесь незрозуміле утворення, яке лікарі на 2-му тижні мого життя випалювали рідким азотом. І це, мабуть, мене врятувало, бо у нас у селі в одного хлопчика така ж пухлина почала рости, і він помер. А мені Господь дав життя. А тетрапарез тато пізніше з допомогою масажів, порад медсестри та народної медицини практично вилікував.

До того ж, допомога іншим – це був мій шлях до Бога. Я виростала у дуже віруючій родині. Дідусь у мене був істориком, бабуся – вчителем хімії, і вони нас завжди навчали творити добро й допомагати людям. Років у 14 я познайомилася з групою молодіжного хору й оркестру, і в них був напрямок християнського служіння. І ми з ними їздили, допомагали діткам з інтернату, діткам вулиці. Потім ми влаштовували поїздки до них у гості з різними виставами, іграми. Ми навіть їздили в Тернопільську область, у нас був табір, де ми з цими дітками жили, допомагали їм повірити в себе і у свої можливості.

Коли почався Майдан, я якось само собою опинилася біля медиків, допомагаючи знайти потрібні ліки: шукала по лікарняних аптеках, продзвонювала склади, зв'язувалася з діаспорою.

А коли ми з мамою почули про окупацію Криму і про те, що звідти їдуть люди, ми зібрали торбу речей дитячих, їжу, іграшки, подушки. І принесли це в Будинок офіцерів, де на той час був організований кримський штаб. Там ми познайомилися з паном Миколою, і я взялася їм допомагати: координувала дії, розміщувала інформацію в інтернеті про різні потреби, шукала контакти, зводила людей.

А далі почалася мобілізація хлопців в АТО. І я наткнулася в інтернеті, що мама моєї однокласниці шукає інформацію про кровоспинні: які є назви, як ними користуватися, чи це не зашкодить і де його шукати? Я тоді вже знала, що одна моя знайома з нашої християнської общини почала займатися волонтерством. Я написала їй і запитала про ці засоби. А вони запросили мене до себе, сказавши, що якраз отримали безкоштовно кровоспинні з Америки: джгути, «целокс», бинти.

Мені тоді дали цілий набір таких засобів: джгути, «целокс», спеціальні серветки, розповіли, як цим користуватися, яка є техніка безпеки, що не можна робити. І ми все це відправили хлопцям, ще щось докупили самі. За кілька днів приходить лист із подякою за оперативність і за допомогу. Хлопці зізналися, що чекали хоч щось, а тут прийшла передача із кровоспинними аж із Америки. І одразу ж в листі було питання: «А може у вас іще джгути є? Бо наші тріскаються і розпадаються».

Я – знову до Іри: «Може маєш джгути?». Вона мені каже, що американські закінчилися, але є кілька ящиків наших, якісних, від «Укргуми». Я перепитала хлопців, чи підійдуть – і відіслала.

Потім мені ще замовили тактичні окуляри. І, як Бог сподобив: знайшовся один священник, отець Андрій, який передав кошти, на Львівщині я знайшла більш-менш якісні окуляри за прийнятною ціною, які захищали від дрібних осколків. І так почалося моє волонтерське паломництво.

Спочатку ми з друзями займалися забезпеченням передової. До мене долучилися колеги із компанії МАУ, з якими я до цього тісно співпрацювала у сфері туризму. Наш волонтерський осередок відправляв хлопцям то «тушняк», то бушлати, то

кирзові чоботи. Ніколи не забуду, як ми знайшли важезні гумові костюми від старого хімзахисту. Боже, вони так смерділи, що засмерділи всю хату. До речі, довгий час усі вважали, що я з Полтави, бо я активно допомагала підрозділу МВС «Полтава», які не мали постачання.

Паралельно мені стали передавати речі: теплий одяг, взуття, шкарпетки. Ми це відсилали військовим, пізніше – хлопцям, які ремонтували машини, бо їм часто доводилося перевдягатися. Пішли й дитячі речі – для родин загиблих і тих, хто зник безвісти. Знайома, яка займалася полоненими і безвісти зниклими, довірила мені списки цих родин і я підтримувала з ними контакти. Я вже не пам'ятаю, скільки тонн допомоги ми їм відправили. На свята намагалися виконувати дитячі бажання. Нас підтримувала діаспора з Німеччини, з Ізраїлю. У нас тоді в команді з'явилася дівчина – дружина військового, яка взяла це на себе. У неї вдома був гараж, вона перетворила його на склад для одягу і взуття, і я всіх, у кого були потреби, скеровувала до неї.

Якось так цей волонтерський рух і закручувався: з'являлася інформація, люди відгукувалися, друзі-знайомі стали долучатися. Якісь бізнесмени приходили, казали, що ми вам довіряємо, ми дамо вам гроші, а ви там купіть хлопцям, що їм треба. Звичайно, ми робили звіти, але чесність і довіра була визначальними, усі гуртувалися навколо справи.

Пізніше я прийшла в шпиталь і познайомилася з «Волонтерською сотнею». І почала допомагати їм: в інтернеті сконтактувала наших медичних волонтерів з діаспорою, і коли приходили запити, я кидала друзям інформацію, де знайти потрібні ліки. У мене виходило згуртувати людей і скерувати їх у правильному напрямку. Була ще епопея з норадреналіном, якого в Україні не було – нам громади Німеччини, і Польщі, і Франції допомагали його діставати, щоб забезпечити поранених. І, до речі, ми з Уляною Супрун таки добилися його перереєстрації в Україні, і цей препарат вже почали видавати безкоштовно у військових шпиталях – це велике досягнення.

Власне, шпиталь мене і підштовхнув до ідеї, як допомогти людям відчути власні сили. У шпиталі я часто зустрічала хлопців, які щось робили своїми руками. Знаєте, коли лікуєшся, то в тебе одразу з'являється купа вільного часу, який хочеться чимось заповнити. І хлопці почали плести браслети, вишивати, малювати, щось майструвати. Це була своєрідна арт-терапія.

А ще ми провідували діток, які лікувалися в онкоцентрі. І там я одного разу познайомилася із маленьким хлопчиком, чотирирічним Андрійком Семилітом із Черкас, який із шкарпеток майстрував сніговичків. Ми вирішили виставити його фото в соцмережі і запропонували людям купити цих сніговичків за символічну ціну, щоб

Дводенний родинний інклюзивний фестиваль, організований спільно з ГО «Особлива Подорож»

допомогти хлопчику зібрати гроші на лікування. А йому потрібна була операція в Білорусі, і там була сума більше 50 тисяч доларів, яка для його родини була фантастичною. Вони вже навіть збиралися квартиру продавати, щоб лікувати сина. І несподівано ця ідея отримала величезний резонанс. Всі відгукнулися, були сотні коментарів і перепостів, пішли газетні публікації. І буквально за кілька днів необхідна сума була зібрана. До речі, той хлопчик вилікувався і зараз ходить до школи.

Це нас надихнуло.

Ми зрозуміли, що для реабілітації важливими є не тільки кошти, але й слова підтримки і побажань здоров'я, які незнайомі люди сотнями писали хлопчику. І я вирішила відкрити в інтернеті таку сторінку, де можна було б виставляти подібні вироби і де був би зворотній зв'язок.

Так з'явилася ідея «Крамнички добра» – коли хвора людина чи хтось із родичів має можливість щось зробити своїми руками і продати це, заробивши таким чином на лікування. Бо, спілкуючись із хворими та пораненими, я відчувала, що людина почувається впевненіше, якщо їй дати не рибу, а вудочку.

А невдовзі мені зателефонувала подруга моєї мами, яка є керівником IT-ком-

панії в Америці, і, почувши мою ідею, запропонувала допомогти із сайтом. Вона мені підказала, як що зробити, і я взялася адмініструвати цю сторінку, назвавши її «Крамничка добра».

Першим, з кого почалася наша «Крамничка», став Ігор Лугина із Сумщини. Хлопець у 18 років, практично просто з Майдану в одній із перших хвиль мобілізації вирушив у зону АТО. У січні 2017-го на Світлодарській дузі поблизу Дебальцева отримав тяжке поранення: снайперська куля пройшла між пластинами бронежилета, зачепивши хребет, коли він із бійцями рив окопи. Лікарі йому сказали, що він ніколи більше не встане з інвалідного візка.

У Ігоря були великі пролежні, він не міг встати, а в нього до того ж у цей час народився син. Почалася депресія. А я знала, що він вишиває бісером картини. Я ледь випросила в нього одне фото, і то воно було не найкращої якості. Але я все ж написала про нього пост і про те, що у нас з'явилася така платформа. Нас одразу підтримала волонтерка Оленка Макарчук – письменниця, редакторка й упорядниця, яка зібрала книжки своїх друзів-письменників і виставила їх на аукціон на підтримку Ігоря. І люди почали йому писати, який він молодець, що вони вірять у нього, бажати одужання, щоб бути для сина гідним прикладом, дякували, що зберіг для них Україну. Там дуже багато було відгуків. І Ігор почав оживати, за деякий час виписався з лікарні, повернувся в родину, взявся за улюблену справу. Він потім прислав нам інші фото своїх картин, ми їх теж виставили. І так все закрутилося.

Ярмарок «Крамнички добра» на фестивалі #ЛісЕкоФест

Ми спочатку думали, що ТМ «Крамничка добра» буде орієнтуватися лише на реабілітацію поранених. Коли ж усе почалося, нам стали писати хлопці з фронту, що вони теж роблять різні цікаві речі і готові їх виставляти. Але разом з тим, почали писати онкохворі, що їм треба допомога і в них теж є що показати. А потім ще додалися і мами діток з інвалідністю, яким так само нелегко. І зараз нам пропонують свої вироби небайдужі люди з усієї України та з-за кордону; купують ці лоти також небайдужі люди з різних куточків світу. Ми лише за останній рік відправили більше 10 посилок у 10 різних країн. Дуже користуються попитом наші медові суміші, футболки цікаві. Взагалі, речі hand-made притягують багатьох, бо вони унікальні, оскільки існують лише в одному примірнику. І завжди буде попит на такі речі, які зроблені з любов'ю і приносять користь.

А ще у нас відкрилася лінія аукціонів. І коли з'являється якась потреба, різні майстри виставляють свої речі, щоб допомогти людям. Таким чином нам пощастило допомогти багатьом хворим дітям.

Але не все так просто. На початках, коли ми почали писати короткі історії про наших воїнів, які «працюють» у проєкті, та про їхні родини, люди почали коментувати та «лайкати» ці історії. І одного дня сторінку «Крамнички» атакували невідомі, видалили всі статті, потім «злетів» основний допис про проєкт. Ми кілька тижнів переписувалися зі службою підтримки «Фейсбука», доки всі дописи не були повернуті на сторінку.

Проєкт живе завдяки зусиллям нашої волонтерської команди: хтось допомагає фотографувати роботи, робить фотосесії, хтось пише тексти, поширює їх в соцмережах. Зараз одна дівчина загорілася нашими справами і взялася підключати бізнесменів, розповідати їм про нашу «Крамничку добра», про соціальну відповідальність.

Військово-волонтерська виставка хенд-мейду

Ігор Лугина на марафоні

У Європі соціальна відповідальність становить 98%, і це підвищує популярність продукту підприємства. І нам треба до цього йти.

Зараз підопічних у нас багато. Часом не вистачає рук, щоб усе це оперативно виставити, адмініструвати, але стараємося. Наш проєкт «Крамничка добра» посів перше місце в топі 100 найкращих соціальних проєктів. У мене є ідея зробити це як платформу, яка працюватиме як звичайний market place, але це буде інклюзивний market place, платформа для соціальних підприємців. Бо люди з інвалідністю уже реєструються як ФОП, відкривають свої мануфактури, кафешки. Дуже хотілося б, щоб, за досвідом інших країн, можна було б відкрити у нас для людей з інвалідністю безкоштовні курси з різних напрямків.

Закриття військово-волонтерської виставки хенд-мейду в Києво-Печерській дзвіниці

Звичайно, буває вигорання. У волонтерів – особливо, бо ти дуже викладаєшся, а віддача буває не завжди. Мене дуже підкосило, коли люди, з якими я починала «Крамничку добра», виявилися не зовсім порядними і вкрали у мене мою сторінку. Я навіть хотіла все закрити. І тут мені телефонує Ігор Лугина і розповідає, що він зараз на вулиці, гуляє з малим, але ось прочитав, що в Києві проходитиме марафон на 6 кілометрів на візках, і він хоче туди записатися. Я одразу: «Куди записатися? А що лікар скаже?». А він потім дзвонить і каже: «Я радився з лікарем. Він дозволив». І це була така радість! Того разу в нього щось не вийшло, але він почав тренуватися. І зараз він

І коли ти чуєш такі історії, коли ти розумієш, що твої зусилля десь подарували шанс, десь створили диво – це надає сили...

триразовий уже чемпіон, займається спортом і не думає про депресію. В ньому прокинулася така сила духу! І от, дивлячись на таких людей, я зрозуміла, що я просто не маю права опускати руки.

Юля, яка допомогла мені створити цей сайт, зробила іншу сторінку. І люди почали звертатися, підтримувати, просити розмістити інформацію і про них. Писали, що, якщо хлопці ідуть в бій, то й ми не маємо права здаватися. І це насправді підтримує – відчуття, що ти робиш добру справу, що ти комусь потрібен. А ще – допомагають психологічні тренінги та улюблена справа. Тому я іноді виринаю із волонтерства і займаюся туризмом: організовую паломницькі поїздки для православної церкви України після прийняття Томоса.

А різних історій, коли «Крамничка добра» допомогла людям повірити в диво, безліч. І часто ми самі стаємо творцями цього дива.

Була історія, коли одна дівчинка збирала кошти на лікування пухлини, але згодом виявилося, що в неї доброякісна пухлина, і тоді вона всі ці кошти передала синові нашого волонтера, у якого так само виявили пухлину. Тоді і військові підключилися, і волонтери, і хлопчика встигли прооперувати в Туреччині і все в нього добре.

Іноді доводиться просто рятувати життя. Пам'ятаю, нам подзвонили з Ужгорода з благанням про допомогу, бо хлопчику було погано, а лікарі не могли встановити діагноз. І ми підключили свої контакти, задіяли медичну авіацію і того хлопчика терміново доправили в «Охмадит». І справді, там виявилося, що в Ужгороді лікарі запустили хворобу і стан уже був критичний, але його вдалося врятувати.

Один із останніх випадків – Таня Шиманська, яка сама була військовим волонтером, допомагала зі своєї пенсії – вона була 15 років на діалізі і під час операції в неї виявили вроджений порок серця. Операція ще й на серці коштувала 59 тисяч доларів і вона повернулася в Україну, не вірячи, що щось можна зробити. Але ми підключилися, почали організовувати аукціони, люди почали книги передавати, її дочка почала пекти печиво і теж виставляти на продаж. Сама Таня робила прикраси. І ми таки зібрали цю суму. І зараз Таня повернулася після операції в Україну. Лікарі, побачивши її, сказали, що це диво. А її донька, яка весь цей час не могла думати про одруження, бо весь час піклувалася про маму, сказала Тані, що вони з її хлопцем нарешті подали заяву.

... Шкода, що у нас це дещо нівелюється, що пішла хвиля дискредитації і військових, і волонтерів, і церкви. Але ми вже не можемо здаватися чи опускати руки, бо надто великий шлях пройдено.

Григорій Янченко

волонтер, двічі Народний Герой України

«Мені душа болить за Україну! Якби в мене були ноги або руки – мені було б простіше допомогти армії. А так – роблю, що можу. Я український бандерівець – і цим все сказано. Мої діди-прадіди – вони всі українці: Бахмач, Чернігів, Прилуки, Ічня, вони тут народилися і виросли. І я буду допомагати нашим бійцям, доки здоров'я дозволить».

Я народився в 1947 році на Чернігівщині, в містечку Ічня. Навчався в Першій школі імені Степана Васильченка. Після 9-го класу поїхав навчатися в будівельне училище в Авдіївку, там же закінчив вечірню школу. Рік пропрацював у Донецьку, а потім повернувся в Ічню і звідти пішов в армію – Псковська десантна дивізія. Так, та сама дивізія, бійці якої у 2014 році «заблукали» у нас на Донбасі. Та, думаю, і зараз «блукають». Боляче це все згадувати.

Після армії я закінчив технікум, закінчив інститут і почав працювати на будівництві. Потім з будівельного управління перейшов на домобудівний комбінат і там працював майстром. А потім – інженером-технологом. І так – до самої пенсії.

Отримав травми, які призвели до інвалідності, хоча інвалідом я себе ніколи не відчував. Навіть, коли лишився з одною ногою, зміг працювати на мостовому крані. Коли вийшов на пенсію, теж не сидів, склавши руки, а взявся продавати газети. Ніколи нікому не хотів бути обузою і не буду. Максимально намагаюся сам себе забезпечувати і все по дому роблю сам.

Окупація Криму змінила моє життя раз і назавжди. 30 квітня 2014 року я вперше приїхав з концертною групою до наших бійців на Стрілкове, Чонгар. Там стояла наша 79-та бригада, і 93-тя, і 95-та. Ми туди поїхали з цікавості і заодно повезли туди смаколиків і трішки теплих речей. Ми їх взяли з собою так, на всяк випадок, ми не думали, що вони там аж так потрібні. Поговорили ми з бійцями, поспілкувалися, і я зрозумів, що я їм потрібен. І ми після цього почали їздити: возили теплі речі, светри, шкарпетки, берці, білизну – все, що потрібно було хлопцям. А невдовзі пішли замовлення і від інших.

Я довго думав, де взяти гроші? А тоді вирішив їздити по базарах і просити в людей. У нас в Херсоні 5 ринків і я, щоб не набридати людям, кожного дня їздив на інший і збирав гроші на армію. Я прилаштував на візок таке пластмасове відерце, на яке наклеїв гасло десантників «Ніхто крім нас», одягнув свою десантну форму і так їздив.

Найважче було зважитися на це морально. Я ж ніколи не був жебраком, все життя працював, ніколи ні в кого нічого не просив, розраховував тільки на себе. Заспокоював себе, що це я прошу гроші не для себе, а для хлопців, які нас захищають. Мені дуже хотілося їм хоч чимось допомогти. Якби в мене була б хоч одна нога чи пальці на руках, щоб стріляти, я був би з ними. А так – роблю, що можу і як можу.

Але їздити в різні кінці на ринки було важко. І тоді я звернув увагу на популярний в Херсоні ТРЦ «Фабрика». Прийшов туди домовитися, але мені відмовили. Тоді я вже через міськраду таки напросився, щоб мені дозволили там стояти і збирати гроші на армію. Спочатку мене сприймали за звичайного жебрака, але я говорив з людьми, розказував, пояснював. А після того, як про мене почали писати і показали по телевізору, ставлення змінилося, мене вже ніхто не чіпає. І ось вже кілька років я, якщо не їду на передову, то приїжджаю «на пост», стою там години до сімнадцятої, а потім їду на закупки. Люди по-різному на мене реагують. Багато хто, особливо бійці, підходять і дякують. А є й такі, хто може кинути фразу: «Війна вже закінчилася, а ти все стоїш і гроші збираєш». А сам стоїть такий, здоровий, міцний. Але я впевнений, що він жодного разу не був ні в армії, ні в госпіталі, і навіть не уявляє, скільки всього потрібно нашим захисникам.

Війна закінчилася для тих, хто ніколи й не воював, хто не бачив це все на власні очі. Я всім, хто так каже, пропоную проїхатися зі мною. Чомусь ніхто не погоджується.

Дядя Гриша «на посту» біля входу в ТРЦ «Фабрика»

У гостях в десантників 79-ї окремої десантно-штурмової бригади

Я вдячний усім, хто допомагає! Буває старенька пройде і 50 гривень покладе, а буває на джипах під'їжджають і повз проходять. Це все на совісті людей. Я не можу і не маю права дорікати комусь. Кожен жертвує стільки, скільки він може.

На фронт я почав їздити в червні 2014-го – і з того часу я регулярно їжджу до хлопців на передову. За ці роки в моєму активі уже більше 150 поїздок. Спочатку ми їздили двічі на місяць – так було п'ять років. А вже, починаючи з 2019-го ми почали їздити раз в місяць. По-перше, збори почали меншати, а по-друге, нам подарували тоді удвічі більшу машину і, щоб її заповнити, потрібно було більше часу. Коли ми їздили двічі на місяць, то намагалися один раз їхати в один бік, на Маріупольський напрямок, а другий раз – на Авдіївку. А зараз уже, як їдемо – то по всьому фронту.

За ці 6 років у мене змінилося три команди. Починали ми вчотирьох – херсонські автомайданівці Сергій Обидець і Андрій Коваленко, священик кафедрального Стрітенського собору в Херсоні отець Ігор і я. Під час однієї з поїздок в зону бойових дій отець Ігор потрапив у полон до бойовиків. Мене тоді з ним не було – я лежав у госпіталі після того, як відморозив собі руки, коли ми їздили до хлопців в Авдіївку. Ми тоді, коли виїжджали, у нас було мінус 4, а приїхали – там мінус 18. Я два тижні лікувався в госпіталі після того, а батюшка з Сергієм поїхали і напоролися на ворожий блокпост. Сєпари забрали машину, продукти і два місяці протримали в полоні, змушуючи розбирати завали Донецького аеропорту і витягувати тіла наших хлопців.

Я сам у 2015 році ледь не заїхав до сєпарів в Авдіївку. Виїхали ми вночі, щоб зранку приїхати до хлопців, і звернули не там, де треба. Їхали по карті, вже бачили Авдіївку, яка світилася кілометрів за 2, але не знали, що то вона. І добре, що нам на дорозі трапилася якась конюшня. Ми питаємося в сторожа: «Що то там світиться?». А він каже: «Авдіївка». А вона тоді була під сєпарами. Ну ми потихеньку-потихеньку назад – і виїхали звідти. Багато випадків бувало.

Кілька разів потрапляли під обстріли – і «градами», і під снайпера. Вперше

Дядя Гриша – завжди бажаний гість на передовій

під «гради» ми потрапили під Пісками. Ми тоді тільки проїхали наш блокпост там, де «Республіка Міст». Нас перевірили, пустили далі – і тут почався обстріл. Ми – назад під міст. Перечекали, коли закінчиться, хочем їхати, а нам кажуть: ще не можна, зараз буде друга серія. І справді, за 5 хвилин почалася друга серія обстрілів. Коли й це закінчилося, нам кажуть: «Тепер можете їхати. Хвилин 45–50 маєте, щоб доїхати, розвантажитися і вернутися назад». А іншим разом у самих Пісках ми потрапили на приціл снайпера. Там є така дзвіниця, і на ній засів снайпер. Ми спочатку не звернули на це уваги, а потім приїжджаємо, дивимося – а у нас в борту дірка. Приїхали ми на місце, а нам кажуть, що хлопці змінили дислокацію і треба їхати в інше місце. Нас взялися супроводжувати, але попередили, що через місточок треба буде летіти на найбільшій швидкості, бо там снайпер працює. Ми приїжджаємо на місце (ще, коли переїжджали місток, то помітили, що було наче два постріли). Виходить командир, дивиться на нас і каже: «Я вас вітаю: 0:2». Дивлюся і я – у нас був двоосний причіп, і обидва колеса прострелені. Ну, ми тоді із двоосного причепа зробили одноосний – і поїхали далі.

З першою командою я проїздив два роки, але потім водій сказав, що у нього дитина хвора і він більше не зможе. Потім була друга команда, а останні три роки мені компанію складають Ігор Кураян, Саша Саньок і Юра Ткачук.

За цей час ми чого тільки не возили бійцям! Теплий одяг, форму, берці, труси, шкарпетки, засоби гігієни, каву, чай, пральний порошок, побутову хімію. Все, що просять, чого не вистачає. Був навіть випадок, коли ми приїжджаємо на передову, розвантажуємося, а до нас підходять дівчата-медсестри, які там служили. Подивилися вони на чоловічі труси, шкарпетки, майки, зітхнули і пішли назад. Тоді я приїхав до Херсона, заїхав на базар до жінки, яка торгувала жіночою білизною і кажу їй: «Підбери мені кілька ліфчиків, але різних і гарних». Вона спочатку здивувалася, а коли я їй пояснив, що й до чого, то дала мені все по закупівельній ціні. І я наступного разу при-

віз дівчатам такий подарунок. Бачили б ви, як вони зраділи, одразу побігли міряти. Жінка – вона і на війні має відчувати себе жінкою і знати, що ми це цінуємо.

Зараз більше запитів на будівельні матеріали для обладнання і утеплення бліндажів. Веземо будівельні матеріали, плівку, утеплювачі, скоби, цвяхи, лопати, кирки, сокири, бензопили, генератори. Є батюшка Юрій Курило, він зі своєю організацією плете маскувальні сітки, ми їх туди відвозимо. Усі замовлення я збираю сам і сам роблю закупки. А вже вантажать і там розвантажують хлопці з нашої команди.

Мої знайомі організували в Херсоні ремонт автомобілів, які приїжджають з передової, купують запчастини до них. Домовляються про великі партії продуктів, самі їх відвозять. А ще ми так само возимо продукти жителям прифронтової зони, завозимо в дитячі будинки та інтернати, які продовжують там працювати.

Привозили ми хлопцям і прилади нічного бачення, і оптичні приціли, два рази я купував квадрокоптери. Вони, правда, дорого коштують, до 30 тисяч гривень.

До карантину ми ще могли собі це дозволити, а зараз збори різко зменшилися. Але нічого, тримаємося.

Регулярно возимо продукти, особливо для добровольців – картоплю, капусту, моркву, цибулю, яблука, лимони. В ЗСУ забезпечення продуктами зараз нормальне, а добровольці потребують підтримки. Взимку робимо протигрипозні суміші: часник, цибуля, лимони й мед. Сало возимо – все, що нам люди дають, те й веземо. Ну і, звичайно, якісь смаколики. Бо солдати – вони нам як діти. Бачили б ви, як вони радіють кожному домашньому пиріжку, дитячим малюнкам, які ми їм передаємо, і просто тому, що до них приїжджають.

А коли свята – то роботи додається. Перед Великоднем ми возили і 900 пасок, і 1200 пасок. Хлопці повинні знати, що тут є люди, які про них пам'ятають і турбуються.

На могилі бойового медика Ірини Шевченко

Єдиною незмінною помічницею була моя дружина Тамара. Ми прожили із нею більше 50 років у шлюбі. Народили двох синів – красенів, маємо трійко онуків. Вона була надзвичайно вродливою. Хлопці за нею табунами ходили. Коли ми з нею познайомились і я пішов в армію, залицяльники в один момент зникли. Потім довго сміялась, коли дізналась, що то я всіх попередив, щоб і близько не підходили. Вона завжди і в усьому мене підтримувала, захищала, дуже переймалася, коли я стикався з якоюсь несправедливістю. Коли я перемістився на «Фабрику», Тамара почала замість мене продавати газети.

Дружина прийняла мій вибір і згодом вже брала активну участь у підготовці наших поїздок. Якось перед Великоднем я приніс додому 800 яєць і вона їх зварила, пофарбувала й розклала, щоб хлопцям передати. Дружина замовляла смаколики, купляла хлопцям теплі речі, а коли вантажили автівку перед поїздкою, вона намагалася взяти найважчий пакет чи ящик, бо в когось болить нога, у когось зайняті руки, комусь треба сили економити. Вона усіх жаліла. Мої напарники говорили: «З нами ніколи нічого поганого у дорозі не може трапитись, бо за нас Тамара твоя молиться!». Вона по хвилинах знала наш маршрут – де перша кава, де перша точка, де перший блокпост. Дружина ніколи не дзвонила першою, щоб не наражати нашу команду на небезпеку, хоч як би вона не переживала. Тамара смиренно чекала, коли я її наберу і скажу, що все у порядку, повертаємось.

Тепер вона – мій янгол на небі. Тамара не пережила нашу чергову поїздку на схід. Підступна хвороба забрала нашу берегиню. Сказати, що мені зараз складно, це нічого не сказати, але я продовжую те, що ми робили разом, і роблю це тепер вже за двох.

Тамара і Григорій Янченки. 50 років разом

З режисером Ахтемом Сеітаблаєвим на прем'єрі фільму «Кіборги»

На початках у Херсоні було 5 волонтерських організацій, які регулярно їздили на передову. Зараз я лишився один із тих, хто їздить стабільно. Решта відправляють посилки через пошту.

За цей час я так порахував, що зібрав для фронту більше трьох з половиною мільйонів гривень. І всі вони пішли на допомогу нашій армії.

Мене часто там, на передовій, бійці питають: «Діду, скільки ж тобі років? Скільки ти ще будеш їздити?». А я кажу: «Буду їздити до перемоги. Поки ви тут стоятимете – доти й буду їздити». Жартую, що мені 37 років, тільки навпаки. Так, мені 73 роки і я кожного дня виїжджаю на свій «пост», щоб мати можливість допомогти хлопцям.

Я зустрічав в одному підрозділі під Волновахою чоловіка віком десь, як я, він теж воював. Він розповідав мені, як врятував 30 дітей із дитячого садка в Луганську, вивізши з-під обстрілів. Різні люди там воюють за нас. Ми, коли приїжджаємо, то хлопці беруться розвантажувати, а на мою долю перепадає спілкуватися, морально підтримувати бійців. І вони мені за це вдячні.

У мене зараз в телефоні – біля 400 знімків з хлопцями з передової. А на комп'ютері – ще тисяч 5. У нас є телекомпанія «Суспільне. Херсон», то мені все кажуть, що ти бережи ці фото, колись ми зробимо фотоальбом. Це буде гарна пам'ять.

А поки що, поки здоров'я дозволяє, я буду їздити на фронт і збирати гроші для наших хлопців. Така моя місія. Якби кожен з нас робив усе, що в його силах, для нашої країни, для нашої перемоги, ми давно вже перемогли б. Причому – на всіх фронтах.

Зоя Бойченко

волонтерська мобільна група забезпечення фронту

Черкащина – Львів

«Чому я це роблю? Це наша війна. Це моя війна. Це те, що я можу зробити для нашої перемоги і в пам'ять про загиблих друзів та близьких. Я не знаю, чи змогла б я воювати зі зброєю в руках, тому обрала такий шлях. І ми не втомимось і будемо з нашими військовими до перемоги. Не до миру, а до перемоги!»

Все почалося з Майдану. Думаю, так було в багатьох. Саме Майдан став каталізатором тих емоцій і тієї правди, яка потім лишилася в душі назавжди. І яку ти не в силах ні втратити, ні забути.

Під час Майдану у нас в Черкасах створилася своя група. Взагалі, я з 2003 року в націоналістичному середовищі, організовувала вишкільні військово-патріотичні табори, просвітницькі історичні заходи. Брала участь і в Помаранчевій революції, і в Революції Гідності. Їздили до Києва, але більше були на місці, збирали кошти, відправляли київським волонтерам, особливо, коли почалися сутички і пішли поранені. Тоді, в 2014-му, таке враження, що всі були волонтерами.

Коли ж почалася війна на Донбасі, практично всі наші друзі з Майдану пішли на схід. Я теж мала намір їхати в зону бойових дій, навіть пройшла підготовчі курси з тактичної медицини. Але якраз перед від'їздом я потрапила до лікарні. Був жахливий біль, який на кілька тижнів вибив мене з колії. І я зрозуміла, що, якщо таке повториться там, то я стану швидше тягарем, а не допомогою. І це мене зупинило.

Але зв'язку з фронтом не втрачали. Все вийшло якось само собою: почали шукати спорядження, допомагати, передавати через інших. Я спочатку не їздила — і за станом здоров'я, і психологічно, через втрату близької людини, яку дуже важко пережила.

Ми почали працювати тут, в тилу: збирати те, що потрібно, відправляти. Спочатку – своїм побратимам, в добровольчі батальйони, бо, якщо армія мала сяке-таке державне забезпечення, то добровольці могли розраховувати лише на волонтерів. Пізніше почали надходити прохання і від частин ЗСУ.

Ми дізнавалися, що кому потрібно, і передавали. А в перші дні війни потрібно було все: від спорядження до елементарних засобів гігієни. Бо хлопці поїхали воювати хто в чому був: в кросівках та спортивних штанах. Ми навіть форму та набої намагалися закуповувати і передавати. Збирали кошти у своєму колі, часто докладали свої. З часом це вже стало просто нормою.

В дорозі

Закуповували все в магазинах, на складах – де можна було знайти. Домовлялися через знайомих: спочатку в Черкасах, потім у Києві. До речі, багато хто, дізнавшись, що ми для хлопців беремо, одразу давав нам гарні знижки. Дехто просто давав безкоштовно. І це дуже підтримувало.

У волонтерстві багато чого будується на довірі. Працює «сарафанне радіо»: ти щось зробив, про тебе почули, передали далі. І чим більше ти робиш – тим більша довіра. Мені напряму писали деякі військові, що їм потрібні сітки маскувальні, бо їм сказали ті й ті, а їм передали такі-то, що ми можемо це організувати. І ми знаходили і передавали. З часом з'явилася спеціалізація.

Так склалося, що ми більше почали працювати на облаштування бліндажів, забезпечення технікою і генераторами. Ми самі себе жартома називаємо «стройбатом».

Тому, якщо кому потрібні будматеріали, то інші волонтери відправляють до нас, і ми допомагаємо. Шукаємо – утеплювачі, плити, кірки, щоб бити мерзлу землю. Ми навіть часто не знайомі між собою, але це працює, іноді найнесподіванішим чином. Одного разу написала у «Фейсбуці», що хлопцям на передову потрібен генератор. Не минуло і двох хвилин, як мені пишуть у меседжер: «У мене є генератор, можу передати. Куди?». Є довіра, бо це перевірено часом і справами.

Хлопці з нашої групи їздять на «передок» від початку, у них уже по 60–70 поїздок. І не на другу лінію, а на «нуль». Вони навіть окопи там рили в 2014-му. Я ж уперше поїхала в 2016-му. І це виявилося назавжди.

Звідти насправді ніхто не повертається. Хто там був хоч раз, хто це побачив на власні очі – він назавжди лишається там. І навіть, коли ти їдеш додому, ти вже інший, щось у тобі змінюється.

До нас долучаються різні люди, але так, основний кістяк – це Павло Собко, Віталій Коваль, Юрій Кулик, Іван Таряник, Віталій Кобрин, який сам служив у десанті, а потім долучився до нас. І є стабільні люди, як Євген Попович – таких чоловік десять, які нам постійно допомагають, але самі не мають змоги їздити. Хтось медикаменти шукає, хтось пече торти, хтось допомагає в пошуках необхідних матеріалів, хтось надає свій транспорт і їде з нами.

Загалом, за ці роки нас оточували сотні класних людей. Ми так підрахували, що за цей час усі разом ми зібрали кошти і закупили необхідного більше ніж на мільйон гривень. Це був і ремонт техніки, і будівельні матеріали, генератори, квадрокоптери, кілометри світла, яке вели до бліндажів, вартісні медичні засоби.

А ще практично вся наша команда входить до оргкомітету Фестивалю нескореної нації «Холодний Яр», який п'ять років поспіль проходить на Черкащині, в історичних місцях – біля Грушівки та Суботова. Лише у 2020 році ми поставили фестиваль на паузу у зв'язку з пандемією COVID-19, а гроші, передбачені на нього, попросили передати на лікарні. Але дуже сподіваємося, що це тимчасово. Бо фестиваль – це вже знакова подія, це таке собі місце зустрічі для тих, хто пройшов війну, це місце, де можна відпочити душею і відчути ту щирість і справжність, яка буває серед бойових побратимів, і якої так не вистачає в звичайному житті. А ще під час фестивалю ми завжди збираємо кошти на реабілітацію ветеранів російсько-української війни. Під час одного з фестивалів ми зібрали кошти на придбання тренажерів для опорно-рухового апарату в реабілітаційний центр для військовослужбовців. Усім миром. І мені приємно, що серед нас є такі маленькі люди, які роблять великі справи. Це класно.

Перше моє гостре враження від Донбасу – це порожні незасіяні поля, порослі бур'янами. От скільки їдеш – стільки бачиш оці незасіяні поля. Не клаптик, не одне поле, а величезний простір, вкритий бур'янами. І тут тебе накриває. Ти розумієш, що ці поля незасіяні, бо там можуть бути міни. І що це – війна. І від цього стає страшно. Друга ознака війни – зруйновані будинки, школи.

Інше враження – як нас зустрічали військові. Кожен наш приїзд для них – це як вісточка з дому, можливість доторкнутися до мирного життя. Ну і, ви ж розумієте, що наші люди – це наші люди, і щоб ми не везли (а восновному це будматеріали) – завжди нам намагаються передати щось домашнє: той торт спече, той ковбаси домашньої передасть. І перший раз, коли я їхала, ця ковбаса так пахла цілу дорогу, що й досі згадую.

А ще ми тоді привезли в подарунок саморобних ангеликів – діти зробили. І мене найбільше вразило, що бійці не так реагували на те вкрай необхідне їм обладнання, яке ми привезли, на ті смаколики, на ту домашню ковбасу, як на цих ангеликів.

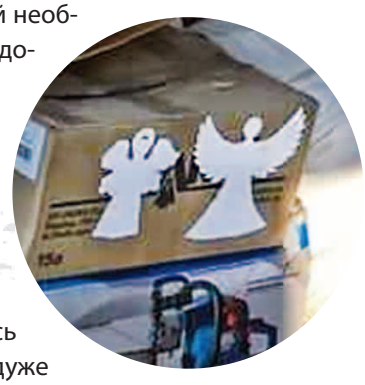

Було дуже зворушливо бачити, з якою ніжністю і трепетом ці «рембо» під два метри, беруть ангеликів і ховають за бронежилети. Це як дві паралельні реальності.

І ти розумієш, що це для них не просто подарунки, а щось набагато більше. Це частинка чогось доброго і світлого, яке їм дуже потрібне, яке їм додає сил і віри, що все не марно, що ми таки побачимо перемогу – бо десь є діти, яким вона дуже потрібна, які хочуть жити у своїй вільній Україні.

Короткий відпочинок в бліндажі

А ще на все життя запам'яталася каша на шахті Бутівка. Ми туди приїхали, там усе розгромлене – і нас запрошують пообідати. Я взагалі рисову кашу терпіти не можу. Але там, на шахті Бутівка я її так уплітала, що це була найсмачніша каша в моєму житті. Я не знаю, з чим вона там була. Точно – з адреналіном. А ще перед очима – здивовані очі бійців, коли вони заходять в бліндаж, а там – дівчина з мирного життя бутерброди нарізає. І усміхається. Наче так і треба.

Наче війни немає і за сто метрів немає снайперського прицілa. Уже заради цього треба туди їздити – щоб показати хлопцям, що вони не самі, що ми з ними і що вони нам потрібні.

Хоча загалом я намагаюся ставитися до волонтерства, як до роботи. Не прив'язуватися емоційно, бо після цього буває важко. «Тихо прийшов, тихо пішов», – як співається в пісні. Звичайно, є друзі, з якими підтримуєш контакти. Але перш за все – це робота, яку треба зробити якісно.

Батальйон Луганськ-1. З комбатом Сергієм Губановим (загинув у травні 2020 р.)

На початках волонтерів було багато. У мене таке враження, що перші роки всі мої знайомі були волонтерами. Зараз збирати на потреби фронту набагато важче: пішла інформація, що і забезпечення армії покращилося, і взагалі, «люди втомилися від війни», особливо ті, хто цю війну бачив тільки на екрані телевізора, але в їхніх головах війна вже закінчилася. Зараз волонтери – це швидше за все, вимираючий вид. Але вони є. І вони потрібні фронту.

Так, забезпечення армії не порівняти з 2014 роком. Принаймні кілька останніх років це відчувається, і в харчуванні, і в оснащенні. Але є такі речі, які потрібні «на вчора» і які можуть забезпечити лише волонтери. Бо армія – це величезний бюрократичний апарат. І якщо якійсь бригаді, яка стоїть на передку, терміново потрібні, наприклад, ті ж оклюзійні наліпки, які рятують життя пораненим, – звертаються до волонтерів.

Бо якщо іти офіційним шляхом, писати запити, звернення, то це все буде, але на те піде купа часу. А це треба вже. До нас іноді навіть телефонують самі офіцери, які готові скинутися грошима, щоб ми привезли необхідне.

Бо держава може це забезпечити на післязавтра, а ми можемо це зробити сьогодні. І ми беремо і робимо. Бо це рятує чиїсь життя.

Ми комунікуємо безпосередньо з фронтом. Не з штабами, а з хлопцями, які сидять в посадках, в бліндажах і чекають буржуйку чи утеплювачі. І до них раз на місяць ми їдемо, провідати.

Нас часто питають, чи не страшно туди їхати? Звичайно страшно. Страшно завжди. Як казав мені один військовий, на війні не страшно або маньякам, або брехунам. Страшно всім. Кожного разу ти розумієш, що це може бути востаннє.

Тим більше так, як ми їздимо: а ми намагаємося за раз максимально охопити всіх, буває об'їжджаємо всю лінію, по 10 точок, без зупинок. Буває, за три дні ти раз-два десь перехопиш, а про сон взагалі не йдеться: кілька годин в дорозі – і все. Все робиться оперативно, бо в понеділок усім на роботу і треба привести себе до тями.

Ми раз заїхали на позицію, що була в «сірій зоні», а практично – на тому боці. Нам потім казали: «Ви куди, туди ж ніхто не доїжджає». А ми доїхали. Правда, там і дороги як такої не було, ми 20 км їхали півтори години. Але нічого, доїхали, привезли все, що треба. Попили каву – і назад.

А буває так, що ти передаєш якісь речі, а потім бачиш фото загиблого у кофті, схожій на ту, що ти передавала. Або ти приїжджаєш, спілкуєшся, а через деякий час отримуєш повідомлення, що їх накрило. І починаєш згадувати всі обличчя і молитися, щоб усі були живі.

У цей момент ти, як ніколи, розумієш, наскільки тонка межа між життям і смертю.

Фестиваль «Холодний Яр» – потужна підтримка ветеранів

Але найважче – адаптуватися після повернення. Коли ти три дні побув там, де нерви загострені, як струни, а тоді повертаєшся у «мирне життя», у ці байдужі міста – направду байдужі, міста, які цієї війни в упор не бачать – це важко. Бо ти бачиш, в яких умовах люди живуть там, слухаєш їхні історії, розумієш, чим вони жертвують заради нас. Я розумію, чому багато хто з бійців не витримує «на гражданці» і повертається туди, чому ми вже не можемо без цього. Бо там все дуже конкретно. Там є ворог – і є свій. Все. А тут ти приїждаєш – і бачиш масу байдужих, злих, роздратованих, закомплексованих людей, які до тебе ще й мають якісь претензії... Державі більше треба звертати увагу і на психологічну реабілітацію бійців, і на меседжі, які продукує суспільство.

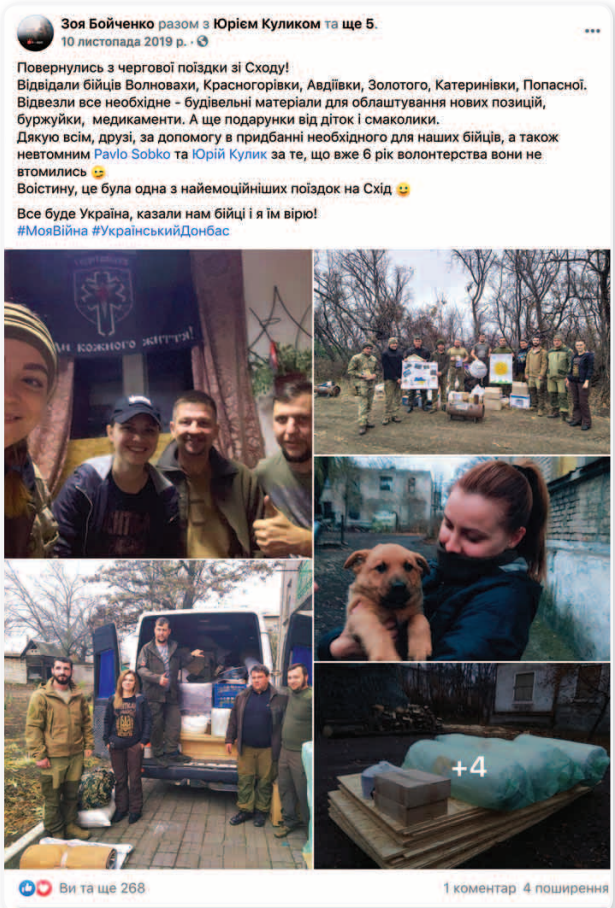

Терикони кличуть

Що буде далі? З одного боку я дуже хочу, щоб ця війна якнайшвидше закінчилася. З іншого – я просто не знаю, як ми будемо жити далі, після цього. Я можу уявити, як складно військовим, які повертаються звідти, адаптуватися до мирного життя. Бо це дуже важливо – відчувати, що ти робиш щось потрібне, приносиш користь.

Там це є, а тут часто відчуваєш знецінення. І це стосується не лише тих, хто пройшов війну, але й кожного – надто багато в нашому житті претензій і невдоволення, надто мало підтримки і взаємовиручки. І волонтерське середовище – один із прикладів того, як воно має бути.

А ми не втомимось і будемо з нашими військовими до перемоги. Не до миру, а до перемоги! А після перемоги вже будемо думати, як нам жити далі.

Наталка Чекмарьова («Сонечко»)

волонтерка, керівник проєкту соціальної реабілітації «Долоні дотик»

«Волонтерство – це про відповідальність. І про чесність із собою. Нам треба вийти із позиції жертви. Нам треба перестати дивитися на бійців, як на «бідних, нещасних хлопчиків», перестати жаліти себе з усіма нашими берестечками, крутами, іловайськами, дебальцевими та іншими жахливими речами. Нам треба зрозуміти, що війна – це теж про відповідальність. І це наш вибір: боротися чи жалітися? Усвідомлювати й цінувати перемоги чи плакати над поразками? Здорова нація – це та, яка бере на себе відповідальність і думає, як перемогти, а не на яких умовах здатися. І на цій війні ми вчимося перемагати. Передусім – самих себе».

Я родом із Нікополя і вважаю себе східнячкою, яка одного разу прокинулася українкою і зрозуміла, що життя змінилося. Я була в національному русі, була симпатиком «Тризубу», ще тільки він починався. Взагалі, революціонеркою була завжди – ми ще в 1991 році з хлопцями повісили синьо-жовтий прапор над нашою школою. Але після Помаранчевої революції відчула себе обманутою в своїх очікуваннях. Думаю, таке розчарування тоді було в багатьох. І я самоусунулася від політики і від суспільних процесів і почала займатися лабрадорами. У мене була дуже породиста пара лабрадорів, і в них якраз знайшлися цуценята. І тут почався Майдан.

На Майдан мене привів середній син, Борис. Я спочатку намагалася відмахнутися, мовляв, я своє відмайданила, але він зачепив мене фразою: «Подивися, яку країну ти мені залишила в спадок. Ти думаєш, так і має бути?». А 30 листопада він потрапив під розгін. Слава Богу, він не постраждав, але все відбувалося на його очах: ця нелюдська агресія, ця кров, цей хрускіт кісток, які ламалися, і крики болю вперемішку з матами. І от мій такий весь комп'ютерний хлопчик, який, я думала, більше на Майдан не поткнеться, – він з того часу з Майдану вже не пішов. Так, він був у випускному класі, і до нього в школу приходила прокуратура, але класна керівничка його всіляко захищала. Тільки щоранку питала однокласників Борі, чи дзвонили до сина і чи з ним усе нормально.

Я йому навіть нічого не казала, бо сама розуміла, що, якщо ми зараз не відстоїмо нашої держави, то який сенс буде у цій школі? І Борис познайомив мене зі своїми друзями, з якими зійшовся на Майдані біля однієї бочки, яку вони назвали «Пекельна бочка». І це були настільки круті хлопці та дівчата! Це була та сама свідома національна еліта, про яку всі говорять. Я це побачила! І за час Майдану всі ми стали родиною. От є родина по крові, а є родина набута. Ми досі з людьми із «Пекельної бочки» дружимо, спілкуємося, вони приїжджають до нас у гості.

А коли почалася війна, кілька хлопців із «Пекельної бочки» пішли на фронт. Вони були під Слов'янськом, в Билбасівці, в нинішньому батальйоні Кульчицького. Ми вийшли на харківських волонтерів, на пані Олю Різниченко, і почали проситися: «Нам треба поїхати до наших хлопців. Що нам зробити, щоб ви нас взяли?». А нам кажуть: «Ну, в нас тут є жінка, яка ліпить вареники. Ви теж можете наліпити вареників. А взагалі нам треба тепловізор».

Господині з нас, якщо чесно, ніякі, тому ми вибрали друге. Кинули клич серед друзів і родичів – і за кілька днів прилад був у нас. І ми поїхали. І ще прихопили форму для хлопців і цілу валізу, у якій були наші майданівські цукерки «Шалена бджілка» та інші смаколики, Максу привезли «Пепсі», намалювали плакат із побажаннями. Коли ми приїхали, наші хлопці кинулися до нас. І ми помітили, що інші хлопці дивляться на нас із сумом, бо їм теж хотілося людського тепла й уваги. І ми всіх затягли в наше коло – ви ж теж «НАШІ»! Бо, коли приїжджаєш на передову, то просто неможливо комусь щось дати, а когось обділити. Так я познайомилася з батальйоном Кульчицького.

Наша ця перша поїздка була іще «лайтова», хоча вже тоді я відчула, що це не просто «вояж». Це відчувалося на блокпостах, де хлопці стояли в напрузі з пальцями на спусковому гачку, і було розуміло, що жарти тут недоречні. Це відчувалося й на дорозі, де було небезпечно відійти на два метри, бо можна було потрапити на міну чи розтяжку.

А потім була друга поїздка – під Щастя. Мій знайомий їхав туди і попросив мене бути штурманом, щоб не заснути в дорозі. І там я зустрілася із хлопцями із 12-го Київського батальйону територіальної оборони. Він був створений для того, щоб охороняти в Києві мости, але натомість хлопців кинули в Луганський аеропорт. Я почала їздити до них, спілкуватися по телефону. І коли почалися дуже сильні обстріли в Щасті й хлопці по кілька днів не виходили на зв'язок, мене охоплювала паніка. От є страх за себе, а є страх за ближнього. І коли ти поряд, то наче й не так страшно, бо ти можеш діяти і можеш захистити. І, зрештою, ти бачиш реальність. А коли сидиш у себе в Борисполі, а новини весь час передають, що в Щасті обстріли, – просто зносить дах. Для тебе кожна міна ввижається фатальною. Це як на Майдані: коли ти бачив по телевізору, як там усе горить, як іде лава на лаву з «беркутівцями», то все всередині стискалося від страху. А на самому Майдані серед своїх завжди було впевненіше й спокійніше.

А одного разу я не змогла до своїх доїхати. Це якраз був вересень 2014-го, коли хлопці опинилися на Веселій Горі, а міст на Щастя був замінований. Хлопці були

обстріляні, багато що погоріло. А я була від них за 800 метрів, але була безсила їм допомогти. І я не змогла повернутися в Бориспіль. Пересиділа у друзів у Харкові і, щойно з'явилася можливість, приїхала на позицію, підійшла до командира взводу і сказала: «А можна, я у вас тут залишуся? Що вам треба? Я буду все робити: мити посуд, варити їсти, підносити патрони».

З побратимами із 12-го батальйону

Для мене це було вкрай важливо. І для них так само. Я бачила, що коли ти їздиш, то приїжджаєш на точку, розвантажуєшся – а там уже починаються обстріли, а тебе чекають іще в двох-трьох місцях. Хлопці питають: «Що там у вас у Києві?». А в тебе навіть часу поговорити по-людськи немає. Бо ти – Північний олень, який тягає на передову все, що там у тилу назбирують Святі Миколаї: вивантажуєш, обнімаєш, цілуєш – і їдеш далі. І в якийсь момент я зрозуміла, що їм не вистачає цього елементарного людського спілкування, коли можна сісти, покурити, просто побути поруч.

І я залишилася волонтером при 12-му батальйоні. Родина змирилася з таким моїм рішенням. Чоловік тільки запитав: «Я можу тебе не відпустити?». Я у відповідь спитала: «А ти як думаєш?». І він тоді сказав: «Я зрозумів. Тоді бережи себе».

Хоча, якщо чесно, мені так хотілося, щоб він грюкнув кулаком, сказав, що нікуди мене не відпустить або, що поїде зі мною. Бо насправді я смертельно боялася. Боялася за хлопців – і боялася опинитися там.

Бо це справді страшно. Доки не попадеш туди – до кінця цього не розумієш. До останнього не вірилося, що це війна. Війна, яка змінює людей, часто безповоротно. Бо під час першого ж обстрілу я, ота мирна, щира, сповнена ілюзій і стереотипів Наталочка, яка поїхала на передову, щоб підносити патрони бійцям, – вона померла. Всі мої уявлення про світ, які були до того, розлетілися на шматки, а увімкнувся інстинкт виживання. І в ту мить думалося не про дітей, не про Україну понад усе, не про героїзм, а про те, як би глибше втиснутися в землю і щоб пронесло. Щоб – тільки не сюди. Тільки б вижити. І цей новий досвід лишається з тобою назавжди.

На війні ти вимикаєш емоції, бо вони заважають вижити. А ще ти вимикаєш емоції, щоб не знесло дах від болю втрат. І після цього ти вже ніколи не будеш такою, як раніше.

Із Дмитром Вербичем та його книжкою «Точка неповернення»

У мене ці емоції померли, коли мої хлопці з Майдану, які служили в батальйоні Кульчицького – вони всі в один момент загинули в автокатастрофі. Це був жахливий момент. Ми їх ще бачили напередодні, проводжали, ще й підганяли: «Їдьте вже швидше, швидше поїдете – швидше приїдете». А на другий день мені дзвонить Настя з «Пекельної бочки» і таким нейтральним голосом каже: «Наші потрапили в аварію». І я з її голосу чую, що там біда. Питаю: «Хто загинув?» – «Усі». Троє з них – Маріман, Макс і Пантя – були мені як брати, а то й рідніші. І з того дня, з 5 січня 2015 року, не було дня, щоб я про них не згадала.

На війні я пробула майже рік: з початку вересня 2014-го до травня 2015-го. Перебування в батальйоні економило кошти, бо не треба було шукати гроші на бензин. А все, що треба, друзі висилали «Новою поштою». Ми навіть брали нашу машину і розвозили волонтерку по інших бригадах, які стояли навколо Щастя: 92-гу, 80-ту, і в дитячий будинок в Кремінній. Я була там і волонтером, і психологом, і другом, їздила на мирну територію, передавала вісточки родинам бійців. Потім ще 2015–2016 роки їздила на фронт зі своїми дивовижними харківськими подругами – Ольгою Рубцовою, Юлею Смагіною. Я перестала їздити на фронт в той момент, коли усвідомила, що це вже не допомога, а втеча від себе, і що я ненавиджу себе за це.

Найскладнішим для мене виявилася не сама війна, а повернення з війни. Коли в травні 2015-го мої «Дикі бджоли» з 12 БТрО вийшли на дембель, і я опинилася в рідному Борисполі, раптом усвідомила, що все кардинально змінилося. Найбільшим шоком було відчути, що у мене немає жодних почуттів до рідних. Тобто, розумом я пам'ятала, що я їх усіх дуже любила: і чоловіка, і дітей, і своїх лабрадорів. Але всі мої емоції лишилися там, на війні, у моєму 12-му. Я усвідомила, що тоді, коли на війні, де я жила на інстинктах і адреналіні, час для мене наче зупинився, то тут життя тривало, як і раніше. І діти підросли і навчилися жити без мене. І чоловік якось давав собі і їм раду. І я відчула себе зайвою – з моїм новим досвідом, який у цьому житті видавався нікому не потрібним.

Це був справді шок. Я не знала, що робити. Я могла годинами сидіти на кухні, спостерігаючи, як чоловік і діти спілкуються між собою і намагаються налагодити зі

мною комунікацію. Я розгубила частину своїх друзів, з якими просто боялася зустрітися. Я домовлялася про зустріч, але в останній момент мене охоплювала паніка, бо я не знала, про що говорити. У мене все викликало паніку: рахунки за комунальні послуги, необхідність кудись іти, щось робити. Я розуміла, що треба повертатися на роботу, але нікого не хотілося бачити.

Найгірше, що я бачила, як від цього страждають мої рідні – і не могла їх захистити. Моїй доньці Ясі, яка тоді була підлітком, у школі могли кинути, що в неї мама – «кончена атошниця». Погіршувалися стосунки з чоловіком, хоча до цього усі десять років у нас були космічні стосунки. Ніхто не розумів, що зі мною відбувається. Але найгірше – що зі мною відбувається не розуміла я сама.

Дійшло до того, що з'явилася думка накласти на себе руки. Людина – істота соціальна, вона тримається на зв'язках. І коли ці зв'язки рвуться – це страшно. Але найстрашніше – коли людина рве зв'язок сама з собою, коли вона стає сама собі непотрібною. У мене був цей стан. І в якийсь момент я вийшла на балкон і почала дивитися вниз. Мені було абсолютно байдуже, що буде далі. До тями мене привів різкий біль: я випадково вчепилася рукою за шворку, на якій висів одяг, і в мене в руках опинилася Ясіна футболка. І мене охопив жах: що я лишаю своїм дітям? І що це нечесно – лишати їм те, з чим я не впоралася. Я раптом зрозуміла, що ніхто так не буде любити моїх дітей, як їх любила я. І я просто захотіла повернути ту любов. Я зрозуміла, що, якщо я здатна відчувати біль від шворки, то я ще жива. І я захотіла жити.

І почалися пошуки. Ходила до психологів, але результату було мало. І випадково дізналася, що існує данська програма психологічно-тілесної реабілітації ветеранів АТО «Серце воїна», побудована за принципом «рівний – рівному», коли самі ветерани, які мали такі ж проблеми з поверненням і впоралися з ними, допомагають іншим пройти цей шлях. Потрапити туди було непросто, адже жодного посвідчення учасника бойових дій у мене не було. Але я відчула, що це для мене єдиний шанс вижити і зуміла переконати тренерів узяти мене в команду. Це був перший крок до прийняття себе такою, як є, з новим досвідом і новими відчуттями, до повторного знайомства із собою новою. Я заново вчилася жити, відчувати, любити, дозволяти собі хотіти й озвучувати свої бажання. Вчилася будувати сто-

Програма реабілітації «Серце воїна» багатьом дала шанс «повернутися з війни»

сунки з соціумом, родиною, дітьми, світом. Я зрозуміла, що після фронту від минулої Наталочки лишився тільки стержень: те, що допомогло вижити, мої принципи, мої цінності. І я почала на цей стержень крок за кроком «нарощувати» себе нову. А потім настав час, коли я не злякалася подивитися в очі новій версії себе. І почалося довге знайомство з цією новою людиною. Це було непросто, але захопливо, і хочу сказати, що те, що я бачу в собі й відчуваю зараз – воно мені шалено подобається.

Там, на програмі «Серце воїна», яка для мене тривала два роки, ми сформували свою зграю, і я досі підтримую з нею стосунки.

Більшість із побратимів зараз інтегровані в суспільство: хтось має свій бізнес, хтось далі працює з ветеранами, хтось пішов у політику. Я думаю, що 80% тих ветеранів, які пройшли усі чотири рівні реабілітації, вони не застрягли у війні, а знайшли в собі сили жити далі. Більше того – навіть ті ветерани, які пройшли лише перший рівень тренінгу, що називався «Розуміння», змогли «заземлитися» і почати рухатися вперед, а не тікати від проблем, як це було раніше.

Ця програма дала мені можливість зрозуміти й переосмислити багато речей. Суспільство з самого початку сформувало ставлення до ветеранів, як до героїв. І, з одного боку, це правильно, бо звичайні люди, які взяли до рук зброю і пішли захищати країну – вони підтягувалися до цього образу і ставали кращою версією себе. З іншого – це накладає відповідальність, з якою не кожен справляється. Тому головне після повернення – вийти з війни, яка лишається твоїм найгострішим досвідом, знайти в собі сили жити далі. Найкраще у цьому можуть допомогти ті, хто сам через це пройшов. Цей тренінг – це була колосальна робота, і я вдячна інструкторам, я вдячна своїй зграї, що повернули мені мене.

Звичайно, в мене ще лишається багато речей, які я маю пропрацьовувати в собі. Це – і про самооцінку, і про фінансову стабільність, яка закриває якісь базові потреби. Бо хочеться робити багато чого, але не на все вистачає коштів. І треба думати, де їх взяти. Я цистерну коштів випросила, коли була волонтером – через мене реально пройшли мільйони: по 10, по 15 тисяч за день збирали. Але це було – для інших. А на свій проєкт просити якось наче незручно. Бувають моменти зневіри. Але люди, які поряд, моя «зграя» - вони не дають мені здаватися.

А після цього у моєму житті з'явився Прибірськ, який став для мене і черговим випробуванням, і Місцем Сили. Я давно мріяла мати для себе такий вільний простір, де буде класно моїм лабрадорам і куди я зможу запрошувати своїх побратимів і ділитися з ними тими інструментами самодопомоги, які дав мені проєкт «Серце воїна».

Коли я вперше приїхала в Прибірськ, то відчула, що знайшла місце, яке я можу назвати своїм домом. Я поїхала в Бориспіль, продала свою квартиру і переїхала сюди. Це була осінь 2017 року.

На початках було важко, бо я все-таки міська людина. Тут не було нічого: ні світла, ні газу, ні каналізації – все це довелося робити своїми силами. Але мені допоміг досвід перебування на війні. Чим нас після фронту можна злякати в плані побуту? І ще друзі, без їхньої підтримки я би не впоралася.

У Прибірську я створила простір, який назвала, як і свій розплідник лабрадорів, як і нашу волонтерську організацію – «Долоні дотик». Колись я почула пісню ТНМК, де були такі слова: «У цього моря такий подих, як до очей долоні дотик» – мені це одразу зайшло.

Тут, на цьому просторі я здійснила свою давню мрію – у мене з'явилися коні. Це було також випробування – і новий досвід. І доля звела мене із Сашею Хандогіною зі Львова, яка написала на «Фейсбуці», що набирає групу студентів для навчання іпотерапії і їй потрібен асистент. Перевага надавалася учасникам бойових дій.

Ну фронтовий волонтер – це не учасник бойових дій. Скільки б я не була на фронті, але досвід у мене інший: підтримка своїх, а не автомат в руках. Вже звикла, що волонтерів у ветеранські проекти беруть неохоче. І я пишу Саші в приват: так і так, була на Луганщині, офіційних документів, грамот-медалей не маю, але я буду все-все робити, тільки візьміть. І, о диво, Саша написала: чекаю, їдь!

Вона мене навчила, що таке іпотерапія, а що таке іповенція, як себе поводити з кіньми, як дбати про безпеку людей на конях під час занять. Саша за короткий час дала стільки знань і мудрості! Як довіряти і собі, і коневі. Я почала розуміти, що коні – це про власний баланс, власне тіло, про вміння відчувати себе і відслідковувати свої емоції. А ще коні мене навчили «довіряти своїй спині». Ведеш коня за собою, напружена, чекаєш якоїсь підстави від коня. Але коню комфортніше, коли ти просто ведеш його за собою. І ти спочатку вчишся довіряти коню, а потім – вчишся довіряти людям.

У Саші свій проєкт допомоги ветеранам – і вона дуже круто це зробила. Вона бере ветеранів, навчає їх працювати з кіньми, а тоді бере дітей з інвалідністю і ставить ветеранів працювати з дітьми з інвалідністю – і це є взаємодопомога. А ще ми під час тих тренінгів зрозуміли, що нашими клієнтами є не лише діти з інвалідністю, але і їхні мами, на плечі яких лягає весь тягар відповідальності за цю дитину. Ми спробували посадити на коня маму – і у нас пішло. І Саша зараз створила групи ветеранів, і родини загиблих, і дітей з інвалідністю, і їхніх мам. А ми весь час у Саші вчимося, консультуємося і набираємося досвіду.

Я, коли повернулася від Саші, зрозуміла, в якому напрямку рухатися. Що для того, щоб займатися реабілітацією ветеранів, нам треба зробити дві речі: створити громадську організацію і відкрити соціальний бізнес. У мене навіть не виникало питання, як назватися. Бо «Долоні дотик» – це енергетика. Ми проходимо по життю інших людей і інші люди проходять по нашому життю такими дотиками. Вони різні: теплі і болючі, щемливі і міцні, ті, що дають силу і впевненість. Вже рік, як помер мій друг і побратим. Залишив мені у спадок свою гітару і спальник. І в мене раптом зникли проблеми сном. Я вкриваюся спальником – і відчуваю захист, наче тепло від дотиків.

Навесні цього року в нас нарешті відкрився хостел, де ветерани можуть побути наодинці з природою і своїми думками. Тут Дмитро Вербич дописував свою «Точку неповернення», тут ми проводимо фестивалі, молодіжні табори, тут дорослі й діти вчаться жити і взаємодіяти за тим же принципом «рівний – рівному».

Я всім кажу, що «Долоні дотик» – це простір довіри і захисту, що ви всі – під моїм захистом. Тут тебе приймуть із тим, що є в тобі: з болем, з радістю, з проблемами, з сумнівами. Мій друг, який подарував мені спальник, за два місяці до смерті сказав:

«Хочу до Сонечка. Відвезіть мене туди». Він пробув тут тиждень, і це був дуже важкий для нього тиждень, бо в нього вже була четверта стадія онко, а це – страшні болі. Але тут у нас були зорі, були коні, були щирі розмови, спогади і час разом. І коли мені передали його слова, що це був для нього найщасливіший тиждень, я ще раз переконалася: те, що я пафосно називаю місією, – ось такі реальні справи і взаємозв'язок з тими, хто важливий...

Мій проєкт за цей час виріс і подорослішав, і тепер не тільки я працюю над його реалізацією, а він спрямовує мене. Зростає сенсами і наповнюється значимими людьми. Ми тут пробуємо створювати робочі місця для ветеранів, волонтерів, громадських активістів, які працювали у дитячих таборах або на просторі. Наш проєкт вже має департаменти: тут і жіночий департамент, і ветеранський, і освітній, і реабілітаційний, і туристичний. Це так пафосно і страшно звучить. Насправді ж просто так багато роботи, багато запитів.

Для ветеранів наш проєкт – волонтерський. Але я радію, коли приїжджають побратими й посестри, яких ми тут підтримували, і залишають в нашому символічному «бідончику» гроші, бо вже знайшли роботу, у них все добре в родині, вони розібралися в собі, навіть мають свої власні проєкти.

Наталка Сонечко разом з Юлією Смагіною та ще 16.
23 жовтня

Уже кілька днів пройшло після повернення. А я ще видихаю, переосмислюю, проживаю, структурую думки, відслідковую емоції.
Схід ніколи не відпускає мене. І не відпустить. Чи це я його? По кілька разів передивляюся фото.
Знаю, друзі, що треба написати, подякувати вам за кошти, підтримку, турботу, взаємозв'язок. І ось так затягую, бо наче зависла між небом і землею від усього, що побачила. Вдихнула, а видихнути не можу. Завмерла. Рептильний мозок вибрав звичну стратегію, яка дозволяє не перестрибнути в журбу, лють, жах і не застрягнути там. Насправді нічого такого, лише моє сприйняття, мої інтерпретації. Потроху повертаюся. Усамітнилася і навіть виходить поплакати. Підтримую зв'язок зі старими і новими друзями - не втратила здатність радіти й любити.
Не втратила здатність бути вдячною.
Буду видихати дописами-враженнями.
Зараз хочу сказати вам, що в моїй східній подорожі найголовнішим був меседж - ми не кидаємо своїх. І я озвучувала людям те, що говорю армії з 14 року: волонтери - це північні олені, які доставляють тим, хто потребує підтримки, все те, що зібрали святі Миколаї.
Коли одна бабуся плакала і бідкалася, що все її життя знищено вогнем і вони нікому не потрібні, я показала на ті продукти, інструменти, ліки, які ми привезли.
- Як не потрібні? Ось це все, що ми з Юлею і Петром привезли. Це зібрали для вас люди з Київщини, Харківщини, Черкащини. Вони не питали, за кого ви голосували і що робили на початку війни, вони відгукнулися на вашу біду, бо ми всі українці...
Я впевнена, що така підтримка і такі розмови, і обійми, і вміння слухати більше дають користі, ніж всі гасла і мудрі слова.
Любов - це конкретна робота рук і серця. Це щоденна робота, без вихідних.
Я дуже вдячна Юля Юлія Смагіна і Петро Вітушко за енергетику нашого екіпажу, за змістовні розмови, за можливість помовчати разом, поділитися спогадами і тим, що болить. Юлю, також Ігорю вітання і вдячність за телепортацію неходженими стежками, це було круто!)
Дякую ЖаннаСкорик і її чудовому чоловіку, Марина Мирошниченко, Олені - ви для мене серце мого сходу, його душа, його руки.
Друзі, дякую усім, хто перерахував нам гроші на картку. Це майже 7 тисяч гривень - 6950 грн.
Купили продукти, тонометри і медикаменти і для мирних жителів, і для рятувальників, і для наших бійців.
Дуже вдячна Nadya Dotsenko за малюнки від дітей. Про це напишу окремо.
Люблю вас!

Старший син Наталки Гліб і донька Ярослава – у команді «Долоні дотик»

Ще один пафосний момент – наше гасло, взяте за основу з моїх бодинамічних тренінгів – гідність і взаємозв'язок. Бути важливим для себе і бути важливим для когось. І бути важливим тут і зараз. Бо вчора вже відбулося, а завтра може не бути.

А головне – цей проєкт повернув мені родину, стосунки з дітьми. Коли у нас пройшов перший фестиваль, моя донька Ярослава зізналася, що не вірила, що у мене щось вийде. Але вона побачила, як багато людей до нас приїхало і що це були за люди! І тоді вона мені чесно сказала: «Мамо, ти – мій герой, я тобою пишаюся. І це ще одна вагома причина, чому я з України нікуди не поїду».

Це для мене була найвища нагорода. Зараз Яся і мій старший син Гліб – частина проєкту і надійна підтримка. Яся дивовижно бачить світ через об'єктив фотоапарата, а ще працює тьютором у нашій приватній школі. І я вдячна своїм дітям за розуміння, за те, що ми разом.

З колишнім чоловіком ми розійшлася, але нам вдалося зберегти гарні стосунки. Просто в якийсь момент я зрозуміла, що я людина-проєкт, і я ширша за рамки сім'ї. І поряд зі мною може бути лише така сама божевільна людина, яка не тільки мене любить, а так само горить моїми ідеями. Ми відпустили одне одного, і я вважаю, що ми зробили правильно. У чоловіка зараз нова родина, у нього недавно народився син, і це мене також робить дуже щасливою. І в мене теж зараз є бой-френд в Америці, який приймає мене такою, як я є і в усьому підтримує.

А ще хочу подякувати своїй команді. Бо, як неможливо було б стати волонтером без підтримки нашого міцного тилу, так і проєкт «Долоні дотик» не зміг би стати ціннісним і змістовним без людей, які поруч. Без твоєї потужної зграї, з якою ти на одному диханні, в одному напрямку.

Саме волонтерство дуже змінилося. Як і змінилися зарплати бійців – у 2014 році і зараз. І якщо в 2014-му було нормою, що бабуся давала останні 100 гривень бійцю на цигарки – бо реально не було що курити, і взагалі нічого не було – то зараз боєць спокійно може сам собі купити ті ж самі цигарки, шкарпетки і засоби гігієни.

В чому я зараз бачу волонтерську допомогу? Перше – це техніка, яка весь час ламається і яку весь час треба ремонтувати. Це те, на що постійно треба збирати гроші – і хлопці самі часто скидаються на це. Друге – це радіозв'язок, усякі електронні карти, системи навігації, планшети, безпілотники, оптика. Це те, чим армія досі до кінця не забезпечена. І паралельно – треба розбиратися, чому армія досі цим не забезпечена. І це справа не лише бійців, але й волонтерів та громадянського суспільства.

Громадянське суспільство може досягнути чогось тоді, коли воно дорослішає. Коли воно перестає бути дитиною, яка від усіх залежна і нічого не може сама, а може прийти і спитати в того ж міністерства: «Чому так? Треба допомога? – Скажіть, чим ми можемо допомогти? Є корупція? – так ми вас проконтролюємо щодо корупції».

Взагалі, в якийсь момент я зрозуміла, що волонтерство і тісне спілкування з бійцями допомогло мені позбутися комплексу жалості до бійців, що, мовляв, бідні хлопчики голі-босі, треба їх рятувати. Тому що «бідні хлопчики голі-босі» – це позиція жертви. А вони не жертви. І їм так само про це треба було нагадувати.

Був момент, коли в 2016 році до мене подзвонили із однієї бригади і сказали: «Сонечко, ми тут в Харківській області, командування про нас забуло, ми п'ять днів

Дитячий табір – теж «своя зграя»

День Незалежності 2020. Із побратимом «Соколом»

уже практично не їли, не пили». У 2014 році після таких слів я підняла б весь «Фейсбук» і вже летіла б на допомогу. А в 2016-му я сказала: «Хлопці, ми коли з нашим батальйоном заходимо на позиції, то перш за все налагоджуємо стосунки з місцевим населенням. Там купа фермерів, які потенційно готові вам допомогти, що ви чекаєте? Не вмієте? Тоді можете з'їсти взводного, потім – ротного. Якщо не наїстеся – з'їжте комбата, а потім можете поїхати до Києва і з'їсти Генштаб, який не виділяє те, що вам мають виділяти. А як інакше? От як ти можеш захищати мене, якщо ти не можеш там розібратися з елементарними побутовими питаннями?»

А ще треба багато що розказувати самим волонтерам, які також мають здатність впадати в стан жертви. Віддати все: свої квартири, машини, і не лишити нічого собі – цього вистачить років на два. А потім починаєш озиратися навколо: як так – я все віддав, а ніхто не цінує? Я дуже раджу всім волонтерам, перед тим, як включатися в процес, чесно дати собі відповідь: чому я це роблю? Якщо я таким чином пропрацьовую якісь свої особисті моменти – то чи не краще сходити до психолога? Я за те, щоб бути чесними із собою.

Для багатьох волонтерство дало можливість відчути себе причетними до чогось великого і значущого. Але все міняється. І якщо в 2014-му навіть вареники і відра олів'є, наліплені і нарізані бабцями в селі, робили дива, бо вони давали бійцям можливість відчути, що за ними стоїть країна, яка їх не кине, то в 2020-му геть немає потреби збирати кошти на бензин і гнати машину зі Львова в Маріуполь, щоб привезти каструлю вареників чи відро олів'є. Але коли людям кажеш про це – вони ображаються, бо ти наче забираєш у них цю причетність, кажеш, що вони непотрібні.

Свобода бути собою

Хоча є десятки інших справ, де можна проявити свою причетність. Зараз повертаються сотні ветеранів, яких не омине оцей кризовий період адаптації, який може перейти або в посттравматичний ріст, або в посттравматичний синдром. І суспільство має правильно прийняти бійця, дати йому тут відчуття потрібності. От вмієш ти ліпити вареники – об'єднайся з 2–3 ветеранами і створіть вареничну. Орендуйте приміщення, хай хлопці зроблять ремонт, напишіть бізнес-план. І ліпи ти собі ті вареники – і сама заробляй, і хлопцям допоможеш. Це є інтеграція ветерана в суспільство. Тоді це правильно, тоді це допомога.

Мені здається, що для нашого суспільства «дорослішання» починається саме з ветеранів і з волонтерської спільноти. І я вірю, що ми змінюємося і змінюємо світ навколо себе. Завжди цитую пані Аллу Квач, маму загиблого побратима: «я нікому не дам знищити те, що любив мій син». І я нікому не даю знищити те, що любили мої побратими і за що вони пішли на фронт. Це – теж зона нашої відповідальності.

Юлія Смагіна

Харківський «Автомайдан», допомога фронту

«Коли ти не можеш нічим зарадити, треба щось робити. І ти робиш. Не важливо, що – ти робиш якусь справу, яка комусь допоможе. На цьому тримається волонтерство. Це вже необхідність, звичка, потреба. Просто ти розумієш, що за своє мирне життя, за теплу постіль ти маєш чимось віддячувати тим, хто твій спокій береже».

У мене, як і в багатьох, все почалося з Майдану. До війни я багато в чому встигла себе проявити, займалася ландшафтним дизайном, останній рік зацікавилася енергоефективністю. Ми з колегами працюємо в програмі «ЕнергоДім», робимо проєкти, сертифікати, енергоаудити. Зараз в Україні є десятки два-три людей, які на такому рівні знають цю сферу.

Коли почався Майдан, у нас теж виник свій «Автомайдан». Ми тоді багато чого робили: акції різні організовували, автопробіги, дорогу перекривали автобусам із «тітушками», коли був пік напруги. Це було навіть дещо небезпечно, бо Росія робила ставку на Харків теж, і тут постійно бігали по площі «заслані козачки» з триколорами. Та й своїх «поведених» вистачало.

Але я хочу сказати, що Харків – він різний. Харків не такий поганий, як про нього можна подумати. У нас же не тільки Кернес був, у нас є ще й Жадан, і ще багато хороших людей, які за Україну. Більшість, правда, зайняті своїми справами, вийдуть тільки тоді, коли буде справді гаряче. Але у Харкова великий проукраїнський потенціал, просто погано, що цим ніхто не займається крім таких «нарваних», як ми. А цього мало.

Власне, те, що Харків лишився українським – заслуга не лише Авакова, який у квітні 2014-го прислав спецназ, щоб звільнити ОДА, коли її захопили і вивісили триколор, але й самих харків'ян. Люди тоді теж вийшли. Правда, вони мало що могли зробити проти озброєних бойовиків – тоді спецназ десь біля сімдесяти екстремістів поклав на підлогу і заарештував.

Але до того 22 лютого, коли організували всеукраїнський «ригівський» шабаш у Палаці Спорту, у нас була 50-тисячна хода. І пізніше у нас постійно відбувалися проукраїнські акції. Хоча таки правда, ситуація тоді була непевною, і саме після звільнення ОДА у нас стався перелам. Ми зрозуміли, що можемо своїми силами відстояти Харків. Після цього наші хлопці почали об'єднуватися.

Тоді ж голосно заявили про себе харківські «ультраси». У нас вони були дуже потужні – пізніше пішли воювати, багато хто загинув, а дехто досі воює в Нацкорпусі. Я пам'ятаю, то був матч «Металіст» – «Дніпро», поприїжджали «тітушки», місцеві «тітушки» теж зібралися. І харківські «ультраси» з фаєрами вийшли на свій марш – від центру до стадіону «Металіст».

Тоді ж у нас відбулася прем'єра відомої кричалки «Путін-х..ло». Я думаю, що Путін нам ніколи не подарує цієї пісню, завжди буде Харків за це ненавидити.

Тоді ми вперше «тітушкам» добре наваляли. І після цього у нас стало більш менш все спокійно. А потім почалась війна.

« У Харкова великий проукраїнський потенціал, просто цим ніхто не займається»

Харківська «Палатка» досі лишається центром волонтерської допомоги

У Харкові волонтерство тісно пов'язане з наметом «Все для перемоги», який невдовзі після тих подій з'явився на площі Свободи. Його й досі все намагаються знести, певні люди регулярно скаржилися Кернесу, що вона заважає. Після пожежі в травні 2019-го я вже боюсь щось загадувати, але поки що вона стоїть.

Люди на початку війни дуже охоче нам допомагали: не лише харків'яни, а й з усієї України йшли передачі. Тоді фронт був зовсім близько, у Харківській області, тут був епіцентр подій. У нас був нічний експрес зі Львова, яким нам передавали буквально палетами все, що треба: їжу, речі, одяг, форму купували. Пізніше з'явилась безкоштовна «Нова пошта» для волонтерів.

Гроші збирали на картки або нам давали готівкою. Ми завжди намагалися відзвітуватися, хоча бували моменти, коли просто фізично не встигали зробили фотографії. Але довіра була повна, і в принципі, я нікого не підвела. Я жартую, що на своєму волонтерстві нічого не заробила, крім гіпертонії.

Нам усім тоді було страшно. Якщо пам'ятаєте, в 2014–2015 роках у Харкові постійно були якісь провокації і вибухи. Але наші активні хлопці одразу зібралися, зробили щось типу самооборони. У нас і досі активно діє ця організація, вони допомагають і нам, і фронту, організовують різні заходи, патрулювання.

Батальйон Луганськ-1, 2014 р.

Для нас найкращими ліками від страху стала активна діяльність. І з самого початку в Харкові виникло багато потужних волонтерських груп, які займались військовими, допомогою на фронт. Потім з'явилася «Станція Харків», яка займалась біженцями. Вони приїжджали в Харків голі, босі і розгублені, часто зі зламаною психікою і страхом перед майбутнім. І з ними теж треба було працювати.

У нас досі є мінімум чотири волонтерські групи, які плетуть сітки. Досі є багато медичних проектів, теж волонтерських або напівволонтерських, де ми допомагаємо онкохворим. Зараз он ковідом займаються теж волонтери. Тобто, держава витрачає гроші на дороги, а волонтери забезпечують кисень в лікарні. Є освітні, дитячі, патріотичні різні програми. «Пласт» у нас дуже потужний, там дівчата активні об'єдналися.

А ще у нас є чудові люди, які займаються дітками у прифронтовій зоні – «Олені Святого Миколая». Коли кілька місяців тому на Луганщині були страшні пожежі, вони одразу поїхали до своїх підшефних із Муратова і там з ними 3 дні сиділи, гралися, заспокоювали дітей, для яких ці пожежі були величезним стресом.

Тобто у нас небайдужих людей дуже багато. І якби у нас була хоч мінімальна співпраця з владою, то можна було б багато робити і на рівні міста, і на рівні області. Але поки що ми не бачимо в цьому плані великих перспектив.

Сама я почала їздити на передову практично одразу, десь із травня 2014-го. Наші хлопці тоді стояли поряд – Барвінкове, Ізюм, Билбасівка – і ми почали їздити до них. Першими були нацгвардійці і 95-та бригада – ми їм возили все, що вони просили. А по дорозі купували морозиво, щоб їх потішити.

Тоді ситуація взагалі була плачевною. Хлопців вивезли в степ, вони там якось закопались. Але в них були квадратні очі, бо ніхто не знав, що робити і як воно далі буде розвиватися. А потім ми вийшли на наш харківський 22-й батальйон територі-

Фото для звіту

альної оборони, де людей просто зібрали на 45 днів на збори, а вийшло – на війну. А в них так само нічого не було– ні броніків, ні взуття нормального, ні форми. Матері скинулися їм на броніки, а ми закуповували і возили. Допомагали, чим могли.

Потім, коли наш 22-й тербат перевели на Луганщину, ми багато разів їздили до них і бачили, як вони організовуються і як із простих селян поступово стають воїнами.

І я скажу чесно, що в 2014-му і волонтери, і добробати свою справу зробили. Тому що наші бійці відчували, що за їхньою спиною стоїть народна підтримка. Не тільки тих, хто до них приїжджав. Ми були просто як перевальні такі ланки, а везли ми з усієї України.

Коли в 2014-му в травні хлопці стояли розгублені й взагалі не розуміли, що робити, ми їм казали: «Ми за вас. Ми за Україну. Все нормально. Ми вас підтримаємо. Пишіть, що вам треба». І ми везли їм все, що було потрібно. А пізніше наші волонтери їм навіть свердловину пробили на Карачуні, щоб вода була – пригнали техніку і пробили.

Я в 2014–2015 роках, чесно кажучи, крім волонтерства взагалі нічого не робила – не було як. Але за цей час я знайшла багато друзів. І я знаю, що якщо щось в мене, не дай Бог, трапиться, вони завжди прийдуть на допомогу. Я впевнена в них на сто п’ятдесят відсотків. Ми постійно підтримуємо один одного, і навіть, якщо кожен займається своїми справами, при потребі зберемося дуже швидко.

За що я вдячна волонтерству – так це за те, що звів мене з багатьма фантастичними людьми, які назавжди лишили слід у моєму серці. З Ольгою Дунь, наприклад,

ми вчилися разом в університеті, хоча познайомилися з нею вже на волонтерських стежках. Оля – людина з величезним серцем, якого вистачає і на збори допомоги для військових, і на психологічну підтримку ветеранів, і на переселенців. Коли багатодітна сім'я із Брянки втратила маму, що померла від онкології, Оля на деякий час замінила її дітям, допомогла з житлом, організувала збір коштів. Всім миром збирали їм меблі, а Оля вечорами готувала їсти, бо старші працювали, а малі ще не вміли...

Оля ж допомагала в лікуванні ветерана з 26 артилерійської бригади Вови Нагребецького – теж онко. Ми тоді з Олею та Вовиною донькою підняли на вуха всіх лікарів в Україні і в Німеччині, зібрали кошти і навіть доправили Вову реанімобілем в єдину німецьку клініку, яка згодилася спробувати його врятувати. Після 5 процедур Вові стало легше, але пухлина залишилася неоперабельною. Він пішов улітку цього року, бо через пандемію змушений був повернутися додому, а болячка моментально почала прогресувати.

Шкодую, що не з'їздила попрощатися, але в пам'яті залишиться, як проводжала його взимку на літак, а він сміявся і вірив, що здолає хворобу... Кожен раз з побратимами згадуємо Вову. На похоронах мужні командири та бойові друзі плакали...

Взагалі 26 бригада – моя найдовша любов. Ми їх із Назаром Радюковим випадково знайшли в червні 2014-го десь в степах Луганщини «біля коня» – там такий пам'ятник був, як орієнтир. І ось уже сьомий рік ми з бійцями живемо душа в душу. Зайвого не просять, ще й подарунки дарують на свята і годують як в ресторані! Це не просто гарна фраза – у них в 2015-му кухарем служив призер «Пекельної кухні», сирним супом нас частував. А одного разу приїжджаємо до них – а вони в лісі вареники ліплять, трилітровою банкою тісто розкатують.

Ольга Рубцова зі своїми «підшефними», березень 2015 р.

З Ольгою Дунь в гостях у танкістів

Хлопці бердичівські – хазяйські і дуже професійні, можуть одним пострілом на тиждень забезпечити «режим тиші» з боку ворога. Їх завжди ставлять на відповідальні ділянки. Правда, в нинішній ситуації «перемир'я» складно підтримувати бойову готовність, але вони вміють. І про себе дбають: ППД (*пункт постійної дислокації. – Ред.*) відремонтували люксово, і капличку з бібліотекою і кінозалом облаштували, не кажучи про їдальню, душові і бані.

У них завжди було затишно, навіть якщо до їхніх бліндажів по глибочезній колії нас довозив лише повнопривідний «ЗИЛ», а свою Ниву (теж джип, між іншим) ми кидали на блокпості, домовившись із Нацгвардією про охорону.

Хочу згадати і про Олю Рубцову. У 2014 році вона з подругами витягала наших полонених з полону, домовлялася про викуп, знаходила виходи на російських військових, з якими можна було вирішити питання. Через своїх клієнтів (вона сама – підприємець) організовувала зв'язок через лінію зіткнення, передавала гроші, телефони, інформацію. Підтримувала зневірених мам і відправляла забирати дітей, коли вдавалося домовитися. Обривала телефони всіх організацій і фондів, включаючи медведчуківців – рубанів. Якось ми разом їздили до Оліних підшефних, то вона по дорозі мені багато чого розповіла. Про це точно можна цілу книгу написати. Може, хтось колись і візьметься?

Ще один біль – Славко Жила з нашого першого волонтерського екіпажу. Ми з ним у різних перипетіях були, ночами їздили, коли вже не те що стрьомно, а взагалі не можна – мобільні блокпости клали нас в пилюку, обшукували машину. Якось потрапили на зачистку села десь під Старобільськом, і виходить на нас хлопець з автоматом напоготові. Мої хлопці під сидіння сховалися одразу, Назар і ще якийсь журналіст був з нами, Славко сидить поруч, я за кермом і туплю, бо думка, що будуть стріляти в цивільний бус, не виглядає правдоподібною. І таки не стріляли, хоча довелося село об'їжджати польовою дорогою в сутінках. А іншим разом ми із Славком

навіть до окупованого Рубіжного заїхали через сєпарський блокпост, який, на щастя, виявився порожнім. Ми тоді забрали місцевих з дітьми, вивезли до Харкова – вони хоч на велике місто подивилися.

... А потім Слава пішов у «Донбас», дивом вижив під Іловайськом, подався в партизани. Ми з ним бачилися востаннє в грудні 2014-го, пили каву в центрі Лисичанська. Я йому ще білий маскхалат передала. Сміялися, як ввічливо обслуговують людину з автоматом...

А потім він із побратимом пішов у розвідку десь під Маріуполем – на той бік. І потрапив у засідку. Обоє загинули на місці, сепари виклали в мережу документи, а тіла не віддавали 2 роки, доки не вдалося таки викупити… А дружина Славка все його чекала, не вірячи в загибель. І був холодний грудневий день, і вітер був скажений, коли ми його таки поховали в Харкові на Алеї Героїв. І вийшли тоді назовні усі непролиті сльози... Ех, Славко...

Тоді, у 2014–2016 роках ми весь час «затикали діри». А десь ближче до 2017–2018-го відчули полегшення, що не треба бігти одночасно у кілька місць, шукаючи гроші, де купити і як відвезти.

Десь у той час я переключилася на медицину, почала допомагати Тетяні Іванченко. Вона сама провізор і взяла на свої плечі допомогу реанімації. У нас тут є кілька військових госпіталів: Харківський госпіталь, потім 59-й, 65-й, 66-й, розташовані в Покровську та Маріуполі. Звичайно, там були свої фахівці, і держава теж забезпечувала, але був деякий перелік препаратів, який ми постійно відстежували і підвозили, якщо треба було.

Наприклад, були такі розчини, як замінювачі крові. Вони досить дорогі і потребують сталого температурного режиму.

Тому, наприклад, в теплу погоду їх можна було відправити посилкою, а в спеку чи мороз доводилося возити у спеціальних контейнерах. І ми возили – і в Харків, і на передову. Возили розхідники для різних апаратів, які досить дорогі, але без них апарат не працює. А держава це не передбачила, і це все брали на свою відповідальність волонтери. Ми шукали багато специфічних речей, які допомагали пораненим і полегшували працю лікарів.

А ще нам приходило багато гуманітарки з ліками: і зі Львова та Тернополя, і з Америки, Німеччини, Італії. Ми ці ліки сортували за потребами і так само розвозили і передавали. Я, коли почала займатися медициною, на передовій практично не бувала – хіба що по дорозі заїдеш до когось із знайомих.

А зараз знову всі волонтери почали їздити на передову. Тому що постачання погіршилось, і ситуація дуже непевна, і хлопцям треба, щоб хтось із ними спілкувався, давав психологічну підтримку.

Знову пішов великий попит на будівельні матеріали. В принципі, хлопці зараз отримують зарплату і багато що купляють самі. Але ми можемо, наприклад, ту ж плівку, скоби, цвяхи, інші матеріали купити в Харкові оптом набагато дешевше. І ми знову вантажимося і веземо хлопцям. Бо треба. Їм, якщо це і дають, то дуже мало. А на позиціях, коли заходиш, треба облаштуватись, щоб все було зручно і комфортно – від цього залежить здоров'я і моральний стан. Часом кабелі просять, бо не всюди є можливість під'єднатися десь до електрики і доводиться тягнути.

А зараз іще додалася допомога людям, які постраждали від пожеж на Луганщині. Ми досі не уявляємо повного масштабу катастрофи. І ніхто в центральній владі про це не каже, всі вже про це забули. А в мене досі перед очима ці спалені села, ці спалені ліси.

Для мене волонтерство – це вже, мабуть, якийсь наркотик. Ти звикаєш до того, що ти потрібен. Ти розумієш, шо вже не можеш лишатися осторонь, коли щось діється. Іноді хочеться забити на це все, щоб нічого цього вже не було. А потім підхоплюєшся: «Та треба ж їхати!» – і в дорогу.

Нас таких людей 200–300, може біля 500, ми всі вже знаємо одне одного, постійно спілкуємось, координуємось. Є ще десь до 1000 друзів, які сидять у «Фейсбуці» і постійно підтримують всі наші движі. Для нас це – повсякденна робота, без якої ми себе вже не уявляємо.

Наталя Гранчак

співзасновниця БО «Полтавський Батальйон Небайдужих»

«Бути волонтером – це бути трохи дивакуватим. Людиною, яка не вписується в «норми», порушує очікування, розриває прогнозовані зв'язки. Волонтер – це той ідеал звичайної людини, якою глибоко в душі кожен з нас хоче бути і якими очікує бачити оточуючих себе людей. Дозвольте собі бути добрим – і світ зміниться навколо вас».

Я почала волонтерити, мабуть, ще з університету. На 5-му курсі їздила раз на тиждень в Центр для дітей із ДЦП – ми вчили їх зав'язувати шнурки, їсти, заняття з ними проводили. Це був мій перший досвід роботи з дітьми з особливостями розвитку і взагалі – перший волонтерський досвід.

Одразу ж після університету мене запросили на роботу в Синодальному управлінні у справах молоді при Київській Патріархії. Це було таке собі Міністерство у справах молоді, тільки при Українській Православній Церкві Київського Патріархату. Я була заступником керівника і ми по всій Україні організовували табори, навчальні семінари, всеукраїнські з'їзди. Ми були першими – навіть в Московській церкві такого на той час не було.

У 2004 році свідомо опинилася серед тих, хто лишився стояти в ту першу ніч на Майдані, з якої почалася Помаранчева революція. Тоді ще ніхто не знав, чим воно все закінчиться. Але всі стояли за справедливість. Ніхто не знав, як вона мала вимірюватися, але знали, що вона має бути. Пам'ятаю: ходили чутки, що Янукович відправляв танки на Київ. Ми тоді ще думали: які танки, ми ж демократична країна?! Це здавалося тоді таким нереальним. На жаль, 2014 рік показав, що може бути все.

А в грудні 2007-го я переїхала по роботі на Полтавщину. Переїзд був вимушений та незапланований. Від дня прийняття рішення до дати переїзду було днів десять. Мені здавалося, що це так просто: взяв і переїхав, яка різниця, звідки впорядковувати хаос і разом з ближніми творити добро? У житті все виявилося не так легко.

Найважче було переключитися з того, що ти мислиш всеукраїнськими масштабами та організацією проєктів з перспективою років на десять, на регіональний рівень. Мій мозок довго бастував і намагався робити по-своєму. А ще було важко звикнути до іншої ментальності, байдужості та інертності, яка виливалася у формулу: хочеш щось зробити – роби сам.

Це було настільки незвично, що спочатку навіть засмучувало. Хоча зараз я розумію, що це постійне протистояння інертності, а ще величезний досвід роботи на загальноцерковному рівні дуже прислужилися в роботі нашого «Полтавського батальйону небайдужих». Бо, коли почалася війна, у мене були вже якісь навички і це дуже-дуже допомагало.

У часи Майдану ми більше брали участь в місцевих акціях, на Київ не їздили. Коли почули про розстріли, то зрозуміли, що це більше ніж серйозно. Зловила себе на думці, що колись заздрила тим, хто в 1991-му виборював незалежність, а тут зрозуміла, що і зараз творимо свою державу, відстоюємо її.

Волонтери ПБН та меценати біля відремонтованого БТРа. Полтава, 2015 р.

А моя війна почалася з Криму. Пам'ятаю, як із архієпископом Полтавським і Кременчуцьким Федором дивилися по телебаченню відео захоплення будівлі Кримського парламенту, і владика сказав: «Я хочу поїхати в Крим. Буду просити у Патріарха Філарета благословення». Тоді з Полтавщини відгукнулося ще декілька священиків. Вони там, мабуть, із тиждень їздили по всьому півострову, відвідували військові частини. А ми між собою порадилися і вирішили зібрати кошти, щоб вони могли довше їздити, підтримувати наших бійців. А потім владика Федір зателефонував із Євпаторії і сказав: «Перекиньте зібрані вами кошти на цей рахунок, для військових. Їм треба закупити хоч якісь засоби захисту, у них взагалі нічого немає». Ми одразу ж перевели ці кошти, хоча ніхто тоді навіть не думав, що це може перерости у щось серйозніше. Так, фактично, почалося наше волонтерство.

Перші закупки зробили десь у кінці березня 2014 року. Тоді в нашій спільноті було троє – владика Федір, я і Олександра Сиротенко. До нас звернулися п'ятеро чи шестеро наших знайомих з Полтави, які записалися в «Айдар». А в них навіть форми не було. Знайшли в Харкові фірму і закупили комплекти форми не тільки для цих хлопців, а для всіх, хто тоді мав їхати з Полтави.

Потім на нас вийшли люди із військкомату і попросили дістати біноклі. Ми знайшли на складах біноклі ще, здається, кінця 40-х років, викупили, передали хлопцям. Дощові плащі купували й передавали у військкомат, інші речі. До нас приєдналися ще кілька людей: їхні товариші були у 80-й бригаді, ми возили їм речі в Чугуїв, де був прийомний пункт, а вони переправляли їх під Луганськ, до самої бригади. Лінія фронту проходила практично по Ізюм, далі їхати було небезпечно.

З часом до нас почали активніше звертатися хлопці з передової. Щоб зібрати гроші, ми в соборі поставили скриньку і регулярно робили оголошення в «Фейсбуці». Якраз за кілька місяців до цього відкрили на ім'я владики Федора карточку для соціальних потреб. Планували збирати кошти на відновлення пам'ятника Котляревському в первозданному вигляді (там хрест на ньому зверху був). А коли почалася війна, то подумали, що пам'ятник колись відновимо, а на цю картку, раз вона вже є, будемо збирати кошти для бійців. Тільки зареєстрували владику в податковій як волонтера, щоб можна було звітувати по цій картці.

Люди дуже багато всього приносили в собор. В першу чергу одяг – футболки, штани, щоб хлопці могли перевдягатися. З їжі – печиво, чай, каву, крупи, тушонку, цукор несли, закруток багато приносили. А з вересня, коли наші дівчата почали плести маскувальні сітки, нам понесли стару постільну білизну або штори різні закупляли в секонд-хендах.

Пам'ятаю, як купували перші бушлати для нашого 16-го Полтавського батальйону територіальної оборони. Шукали на секонд-хенді, у військових магазинах, потім

прали їх, складали, відвозили. До нас практично одразу приєдналася відома журналістка Наталя Святцева з телекомпанії «Лтава», яка почала робити сюжети на телебаченні, тож про нашу роботу знали всі.

На перших порах, з кінця травня 2014 року, ми самі їздили дуже багато, практично раз в тиждень. А з вересня 2014-го по кінець лютого 2015-го у нас в тиждень уже їздило по чотири 2-тонних буси з волонтерами. І то люди стільки приносили, що не встигали все вивозити – тонн 20 в соборі зберігалися завжди. Настільки великий рівень довіри був у владики Федора і Свято-Успенського собору.

Їздили на саму передову, довозили все до місця призначення. Єдиний тільки раз, у серпні 2014 року, коли 25 бригада і наш батальйон «Полтава» опинилися в кільці біля Дебальцева, не змогли пробратися до хлопців. Привезли їм тепловізор, продукти, і вони вже самі виїхали і забрали. А так завжди заїжджали. Навіть наприкінці січня 2015-го ми їздили в Дебальцеве – мабуть, останні з волонтерів.

На блокпостах хлопці дивилися на нас, як на смертників: куди ви їдете, там уже пекло. А ми везли тонну води для 128-ї бригади. І як не заїхати, як вони там будуть без води? Рівень небезпеки ти розумієш тільки потім, а так у тебе є мета, ти маєш допомогти, і ти просто їдеш туди.

У червні 2014-го зрозуміли, що формується якась спільнота друзів, і відчули, що потрібна назва. Перша пропозиція була назватися «Полтавський диванний батальйон» – мовляв, практично весь час сидимо за комп'ютером, організовуємо когось, збираємо кошти, поширюємо інформацію. Але Наталя Святцева сказала, що це несерйозно, нас поважати не будуть. І запропонувала назву «Полтавський батальйон небайдужих». А я тоді вже створила сторінку Полтавського диванного батальйону. Наталя командує: «Переправляй». Я переправила, і виявилося, що це була остання допустима правка. Так воно за нами й лишилося – «Полтавський батальйон небайдужих».

Якщо говорити про 2014-й – першу половину 2015 року, то закуповували все. Навіть шльопанці гумові купували чи, взимку 2015-го, биті валянки передавали. Не можна сказати, що хлопці були зовсім голі й босі, але потрібно було все. І тут навіть важко виставити якісь претензії до держави, бо війни ніхто не чекав і ніхто не був до цього готовий. Просто волонтери виявилися мобільнішими і винахідливішими в цьому плані. Підставили плече, щоб створити фундамент, дати можливість державі запрацювати.

В гостях у батальйону «Січ». Піски, «Республіка Міст», березень 2015 р.

Єдиний у нас був принцип – ми ніколи не купували зброю. Як організація, яка співпрацює з церквою (а один із її співзасновників – церковний діяч), були проти того, щоб вбивати людей. Але відстоювали думку про те, щоб оберігати своє життя, життя наших воїнів і свою територію. Тому допомагали переважно засобами захисту.

Також не купували продукти харчування: у 2014–2015 роках їх люди самі приносили дуже багато. А з 2016-го держава повністю закрила це питання. Нині якщо й передаємо, то переважно якісь домашні смаколики, щоб бійці відчули тепло рідного дому, нашу турботу і любов.

Зараз ми їздимо дуже рідко. Все, що треба, передаємо через «Нову пошту». Ще з 2014 року нам активно допомагає її співзасновниця в Полтаві Інна Поперешнюк. Перші 2 роки вони самі закупляли багато ліхтариків, спальників, печиво привозили, тепловізори купляли і передавали це через нас. А потім у них з'явилася програма «Гуманітарної пошти», де волонтери мають щомісяця певну суму на відправку посилок. Нам цього достатньо – ми щомісяця відправляємо, а щоб це все довезти на передову, тратиться більше грошей.

Потреби у фронту теж змінилися. З кінця 2017-го актуальним став ремонт фронтових автівок. Їх же навезли з-за кордону уже вживаних, та й тут ми скільки у людей скупляли і віддавали на передову? А воно там в полях – яке обслуговування? Воно там побилося чи зносилося – от і звертаються до нас, щоб ремонтувати. Багато волонтерських коштів іде саме на ремонт техніки, на запчастини.

А ще багато останнім часом просять мішки або інструменти, а більше – будматеріали. Після відходу на нові позиції треба все заново укріплювати, зима на носі. А коли були пожежі в Луганській області, то ми кабель купували кілометрами, щоб можна було відновити електропостачання.

Я за цей час зрозуміла, що у світі дуже багато добрих людей. Просто їм потрібен приклад, щоб оця доброта розкрилася і вони зрозуміли, що без неї вони жити не можуть. І навіть нереальні на перший погляд речі ставали реальними. Як тут не згадати про Боже провидіння?

Спочатку здавалося нереальним зібрати 90 тисяч на тепловізор. А потім дивишся: той приніс, той пожертвував. Коли зібрали 40 тисяч, одного дня приходить в собор людина, приносить пакет, каже: я від такого-то мецената, це вам, купіть, що вам треба. Подякували, підіймаємося в кабінет, відкриваємо – а там рівно 50 тисяч. Аж стрибали від радості.

Були такі випадки, коли солдати потрапляли в оточення і зникали безвісти. У серпні 2014-го нам потелефонував батько одного такого бійця. А цей хлопець народився на день пам'яті Преподобного Серафима Саровського. Ми молились до Серафима Саровського, відслужили молебен – і хлопець повернувся.

А з серпня 2014 року у нас з'явився невідомий благодійник, який кілька місяців щодня нам клав на картку по 5 тисяч. І не зі своєї картки, а через банкомат, щоб ніхто не міг «вичислити»

Пізніше ми почали здогадуватися, що це за благодійниця. Дуже позитивна жінка, вона і переселенцям потім допомагала. Ми їй дякували за те, що вона робила, але про ці щоденні 5 тисяч не говорили, щоб не ставити в незручне становище. А сама вона не признавалася.

Всі допомагали, як могли. Одного разу я в соборі зустріла стареньку бабусю, згорблену, що аж до землі хилилася. Несе вона 2-літрову пляшку води і питає: «Де тут збирають допомогу на солдатів?». Як побачила її, ледь не розплакалася: бабуся купила зі своєї пенсії пляшку води і їхала через усе місто, щоб її віддати. Це був для мене один із найбільших подвигів.

І такої допомоги було дуже багато. У березні 2016-го святкували 2 роки нашого «Батальйону небайдужих» і порахували, що лише грамотами у нас нагороджено близько 200 найактивніших членів. А тих, хто просто приходили-відходили, помагали – їх були сотні і тисячі.

Зараз розширили свою діяльність, хоча все одно більшість наших проєктів так чи інакше пов'язані з фронтом, з війною. Наші дівчата досі плетуть сітки, вони вже передали на передову 55 тисяч квадратних метрів і півтори тисячі «кікімор» для розвідників. Шили халати, робили килимки, шили подушки, спідню білизну, але основне – це сітки. Хоча ми, ще коли починали, розуміли, що це не вічно, що не зможемо все життя збирати на фронт. І з 2016 року почали переорієнтовуватися більше на соціальну роботу.

У нас тривалий час діяв (зараз через карантин він тимчасово не працює) Ветеранський центр. Кілька років поспіль робили табори для родин військовослужбовців, по 3–4 дні, щоб бійці могли відпочити, побути з дружинами, з дітьми. Бо в державі

«Полтавська хунта» на благодійному ярмарку на Трійцю,червень 2016 р.

Майстер-клас з писанкарства для дітей учасників АТО, квітень 2018 р.

багато місць у санаторіях для реабілітації військових, але так, щоб з дружинами, з дітьми вони разом побули – немає. А їм всім потрібна реабілітація. Коли говоримо про ПТРС, маємо на увазі переважно військових. Але дружини пережили не менший стрес. Та й волонтери також – у 2016 році працювали з «Побратимами» з Києва, вони у нас проводили тренінги, і я для себе відкрила, що з ПТРСом так само «дружу»...

Потім взяли такий напрямок – допомога пораненим. Збирали кришечки, або просто виділяли кошти чи збирали їх на наших благодійних ярмарках і спрямовували на реабілітацію.

А ще ми запустили проєкт «Зміни майбутнє». У нас є під Полтавою в Нових Санжарах дитячий православний табір «Джерело», де з 2015 року проводимо дитячі табори, куди запрошуємо дітей військовослужбовців і дітей із «сірої зони».

Минулого року у нас було 2 зміни: в одній 18, в другій 13 таких дітей – з Волновахи та з-під Авдіївки. Думаю, після таких таборів вони поїхали додому з іншими думками про Україну. Це гарна перспектива і для нас: закладання фундаменту патріотичного виховання в таких таборах. А паралельно ми працюємо з дітьми з аутизмом, проводячи двотижневі табори, де діти можуть бути разом з мамами. Коли запускали цей проєкт, такої практики в Україні ще не було.

Досі у храмі є склад. І люди приносять багато одягу. Ми давно вже його не збираємо для армії, але люди несуть. Перебираємо, розсилаємо по інтернатах, і на схід людям відправляємо, і безхатькам, котрі приходять, роздаємо.

Допомагаємо всім. Скоро, дасть Бог, має приїхати вантажівка від німецької Місії Йоханітерів – це 20 тонн різдвяних подарунків. Ми їх роздамо родинам військовослужбовців, малозабезпеченим, переселенцям, діткам з особливостями розвитку.

А головне, що нам вдалося зробити, – це зламати цю інертність суспільства, коли на будь-яку мою ініціативу мені казали: «А воно тобі треба? Все добре, розслабся!».

«Полтавський батальйон небайдужих» подарував мені однодумців, яких я не один рік шукала в Полтаві. Відкрила, що і тут є маса прекрасних людей, готових заради інших гори перевернути, жити заради добра, міняти світ заради добра. Як грибочки після дощу, почали з'являтися й активно працювати різні громадські організації.

У нас було завжди 2 мети: допомогти фронту, і зробити так, щоб Полтава стала місцем двіжу. Ми цього ніде не озвучували, але це запустилося. Людям просто потрібен був приклад, і я радію, що ми змогли стати для Полтави цим прикладом. А творити добро ніколи не пізно.

Лариса Полулях

координатор волонтерської групи «Бойові бджілки»
(«Combat bees»)
м. Вінниця

«Якщо чесно, то волонтерство, великою мірою – це дискредитація держави. Бо класичне волонтерство – це державна послуга плюс допомога громади. А якщо волонтерство заміняє державу – це ганьба. І, на жаль, у нас так і не вийшло партнерства з державою. Були на початках якісь потуги, коли волонтери ставали радниками чи депутатами, але вони закінчилися нічим. А шанс тоді був унікальний».

У волонтерство я прийшла із правозахисту. До війни я працювала в команді Дмитра Гройсмана, який свого часу зробив усе, щоб добитися скасування смертної кари в Україні. На жаль, у 2013-му його не стало. А за деякий час почався Майдан.

Наша група сформувалася ще під час Майдану. Ми надавали правовий захист його учасникам, допомагали одягом, медикаментами. Був і захист тих, хто потрапляв до відділень міліції, і моніторинг ситуації на Майдані. Тоді ніхто не називав своїх імен, бо усі розуміли ступінь ризику. Тоді ж я працювала над пошуком зниклих безвісти. У мене досі збереглися списки людей, яких ми шукали разом із «Євромайдан SOS». Якщо чесно, там на десятиліття роботи, бо офіційних списків на Майдані не було, і багатьох так і не знайшли й досі. Цей кейс відкритий і буде відкритий іще довго.

А потім сталося загарбання Криму, коли там почали переслідувати людей, блокувати військові частини. У мене там друзі жили, інші знайомі були у відрядженнях у той час – і всі вони опинилися в небезпеці. Довелося терміново на це реагувати: перераховувати гроші, моніторити ситуацію, допомагати солдатам, які були на військових базах, підтримувати їхніх рідних, шукати можливості для їхньої евакуації.

А далі почалися бойові дії на сході. І до всього додалося збирання хлопців на війну, допомога у вивозі людей звідти, з'явилися перші військовополонені, і треба було їх рятувати, бо держава не займалася ними. У нас була група, яка займалася переговорами і поверненням наших бійців із полону – вона й досі підтримує полонених. Тоді, на початках, можна було забрати, тоді була анархія – мать порядка. Нам у цьому дуже допомагав Олександр Кудінов – він до війни сам жив у Донецьку, понад 10 років пропрацював у міліції – у спецпідрозділі «Грифон», держслужбі охорони, інспектором в інституті внутрішніх справ. Його самого бойовики захопили в полон і він кілька місяців там пробув. Саша і зараз допомагає полоненим, їздить туди як правник і адвокат.

Був у нас ремонт і обладнання евакуаційного літака «Віта», який хлопців привозив у наш шпиталь. Це взагалі було з розряду чудес. Спочатку ми існували просто як коло однодумців, а потім на «Фейсбуці» почалися розмови про те, що непогано було б якось назватися. У нас є такий IT-шнік, Олег Базь, він запропонував назву «Армійські бджілки». Ми це прокручували, думали, дискутували – в результаті вийшли «Бойові бджілки».

Далі ми попросили людей намалювати логотип. Було близько 20 варіантів, ми взяли той, що намалювала Ганна Майструк зі Львова. Потім Олексій Шитов вигадав шеврон «Бойових бджілок», Віктор Лебідь ці шеврони пошив у подарунок. Так воно все й закрутилося і пішло в люди. Нам потім відео навіть прислали, коли машина їде по селу, там, у прифронтовій зоні, а на кожному стовпі наклейка – наші бджоли.

Якщо чесно, для мене 2014–2015 роки – це була суцільна смуга: пошуки-отримання-відправки. Зробив – і забув, бо попереду – купа нових прохань і замовлень.

Перші замовлення були на спорядження. От приходить до нас хлопець і каже: «Я йду». І що – треба зібрати. І ми збирали і відправляли його на передову з умовою: вернешся – повернеш все назад. Але ключовим тут було – повернешся.

Ми працювали практично цілодобово. Вдень сортували-пакували-відправляли, а вночі сідали на закордонні аукціони чи сайти закупівлі і шукали екіпірування. Як має виглядати спорядження бійця, ми приблизно розуміли, але брали все, що вдавалося дістати. Тому в перший рік наші хлопці виглядали по-різному: хто в «американці», хто в «бундесі».

Шукали, де могли. Виходили на міжнародні аукціони, на секонд-хенди, OLX. На початках на це йшли свої гроші і гроші знайомих. У мене була відкладена певна сума на квартиру (були такі плани), так вони пішли в першу чергу на те, що було терміно-

во потрібно. У нас із друзями ще до війни була така традиція «десятини», коли ми скидалися гонорарами, щоб щось там купити чи вирішити якесь питання – вона теж спрацювала.

Потім до нашої десятини почали підключатися різні люди – допомагали дуже активно, і ніхто не питав, хто ти і звідки. Допомагали друзі, родичі, діаспора з-за кордону. Тоді був дуже благодатний інформаційний простір: ти оголошуєш про потребу – і все з'являється.

У «вулику»: друзі з Хемніца готують подарунки до «Різдвяної хвилі»

Кожна наша посилка бійцям йшла з наклейкою «Бойові бджілки». Багатьом нашим похресникам, як ми їх називаємо, ми висилали шеврони. І дуже приємно, коли люди приїжджають зі сходу і кажуть: бачили ваші наклейки там і там. Коли телефонує командир і каже: «У нас у бліндажі ікони, дитячі малюнки і обов'язково ваші наклейки». Коли в маршрутці випадково зустрічаєш бійця, і він тебе пізнає, дістає посвідчення УБД, а там вклеєна затерта вже знайома картинка. Або коли присилають фотографії, і ти бачиш там свої шеврони. Коли бджоли на машинах, на танках, на літаках, на зброї.

А дехто навіть тату робив із нашими «бджілками». У нас був випадок, коли наша волонтерка прийшла у «вулик» із одним із бійцем забирати футболки. А там лежать розгрузки старого НАТОвського зразка – ми свого часу там кілька складів вичистили. А він побачив і каже: «О, у нас теж колись такі були». Ми дивимося на нього: «О, то ти з 9-го бату?». А він: «Так. А ви не знаєте, хто нам прислав перший нічний приціл, ще на початку?» – «Ми ж і прислали». І тут боєць падає на коліна і починає нам руки цілувати. Виявляється, цей приціл потрапив до нього і дуже йому допоміг, рятуючи і його і побратимів. А тоді закочує рукав і показує на руці вибите тату у вигляді бджоли.

Бували й інші несподівані моменти. Колись, коли були бої за Краматорськ, Аня Майборода із громадської організації «Патріот» скинула мені список імен, каже: «моліться за них». Ну, де я, а де молитися – це дуже далеко. Я тоді просто порозкидала ці списки всім, кому змогла. І всі молилися. Пізніше мені сказали, що за наших хлопців був навіть нічний молебен у Ватикані. І я не знаю, чи це спрацювало, чи щось інше – але вийшли всі.

Ліки прибули: з доктором Ліною Ковальчук, адміністратором медичного напряму «бджілок»

Тоді взагалі були дивні часи. Це був якийсь незрозумілий добре організований хаос. Люди знаходили одне одного і координувалися самі. Не було цих мірянь, хто крутіший, хто більше зробив і хто коли за кого голосував.

Всі радісно згадують ту «махновщину», яка була у нас в 2014–2015 роках. Але, якщо чесно, в переважній більшості ми це так і не переросли. Ми або ж лишилися на тому ж рівні «швидкої допомоги» для армії, або пішли від носків-трусів-броніків у свою класичну діяльність – у нас, наприклад, це вилилося у правовий супровід родин бійців. Але це автономка, а загальної системи співпраці всіх волонтерських організацій, тим більше – співпраці з державою, так і не з'явилося.

Я зараз жартую, що наші «Бойові бджілки» – це спільнота людей, які рятувалися від страху перед війною. Офіс нашої громадської організації був у центрі міста, навпроти міськради, тому, щоб не сидіти вдома, всі йшли до нас, щоб щось робити. Роботи тоді вистачало всім: щось пакували, щось сортували.

Часто було так, що ті, кому ми допомагали, потім самі приходили до нас і ставали частиною нашої команди. А що – в гурті цікавіше! У нас волонтерять мами хлопців, які загинули. Це для них як така своєрідна психотерапія. Приходять допомагати і хлопці, які воювали. А ще є ті, що працюють і регулярно скидають гроші нам на карточку. Ми досі закуповуємо і передаємо багато речей для бійців, зокрема і берці, і білизну теплу, і спорядження. Бо для того, щоб боєць нормально виконував завдання, у нього має бути якісне спорядження і одяг на змінку. А воно так буває не завжди.

З часом ми почали бачити проблеми, які стосувалися і права, і стратегічних завдань. Далі це почало виливатися в проєкти із правового та соціального захисту

й адаптації бійців та їхніх родин. Зараз я працюю в національному превентивному механізмі при уповноваженому з прав людини, відвідуємо місця несвободи. Там знаходжу наших хлопців. І так все разом воно органічно дуже.

У 2015 році ми відкрили школу ветеранів-інструкторів із медичної і тактичної підготовки. У першу чергу це було для хлопців, які повернулися, щоб у них було більше знань. У 2016 році у нас з'явилася школа ветеранів «Правозахист», де ми надавали правову допомогу і вчили бійців, які повернулися, відстоювати свої права. Потім ми реалізували свою давню мрію про школу інформаційної безпеки. Потім ми зібрали усіх наших дівчат і організували їх у «Жіноче коло» – це і волонтерки, і мами та дружини воїнів, мами та дружини загиблих, наші дівчата, які служили у війську. І з часом у нас вийшла така багатофункціональна структура.

Зараз у нас під опікою – більше 200 сімей. Це загиблі, важкопоранені, є кілька зниклих безвісти. Це – комплексне вирішення якогось питання. З поляками ми на старий новий рік робимо «свято без тата» – щоб діти, які лишилися сиротами, відчули, що про них дбають. Також возимо діток наших вояків в польські Карпати. Кілька років це був такий розважальний більше формат, а зараз у нас амбіція зробити таке таборування з вивченням історії, навичок надання першої домедичної допомоги, майстер-класами із хенд-мейду.

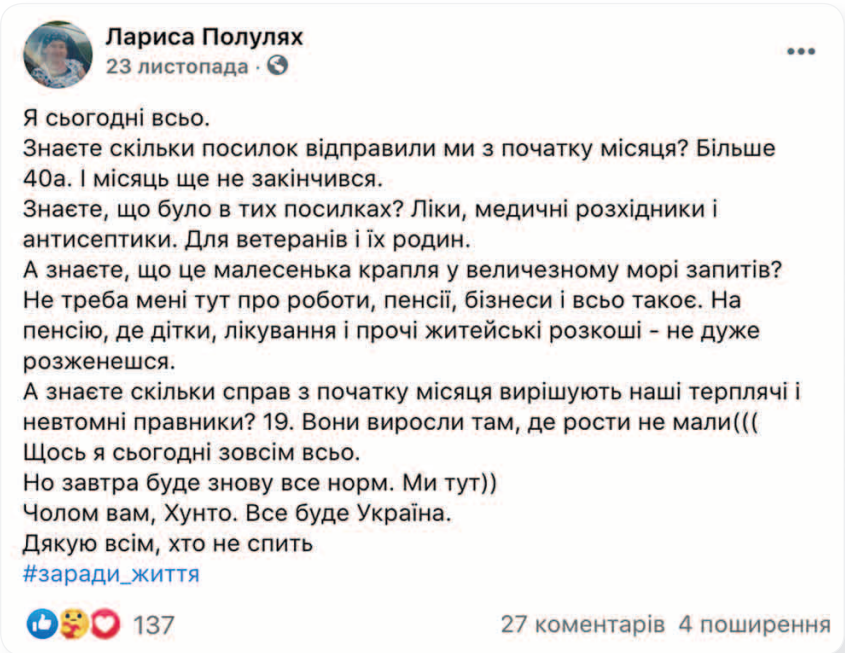
Лариса Полулях
23 листопада ·

Я сьогодні всьо.
Знаєте скільки посилок відправили ми з початку місяця? Більше 40а. І місяць ще не закінчився.
Знаєте, що було в тих посилках? Ліки, медичні розхідники і антисептики. Для ветеранів і їх родин.
А знаєте, що це малесенька крапля у величезному морі запитів?
Не треба мені тут про роботи, пенсії, бізнеси і всьо такоє. На пенсію, де дітки, лікування і прочі житейські розкоші - не дуже розженешся.
А знаєте скільки справ з початку місяця вирішують наші терплячі і невтомні правники? 19. Вони виросли там, де рости не мали(((
Щось я сьогодні зовсім всьо.
Но завтра буде знову все норм. Ми тут))
Чолом вам, Хунто. Все буде Україна.
Дякую всім, хто не спить
#заради_життя

137 27 коментарів 4 поширення

А ще у нас є ініціатива «Різдвяна хвиля» із підтримки родин загиблих, у першу чергу – батьків воїнів. Бо найважче це переживають саме вони.

Діти виростають, дружини часто виходять вдруге заміж – а батьки лишаються. І ми шукаємо списки цих батьків, підписуємо їм листівки, готуємо невеличкі різдвяні подарунки. Ці листівки треба написати вручну, назвати тата й маму по імені, подякувати за сина і його теж назвати по імені. Ми хочемо дати їм знати, що ми пам'ятаємо саме про нього, а не просто «наших вояків». Це дуже важливо.

А потім у нас починається треш, бо до Водохреща, а часом і до 8-го березня ми доставляємо ці подарунки: поштою, собачими стежками, на оленях, хто як може. Ми вже шостий рік цим займаємося і будемо це продовжувати і надалі.

А ще у нас є традиція, яку ми називаємо «свічка в кишені». У кожного з нас завжди в сумочці чи в кишені є маленька свічечка-таблетка, така, як продають в супермаркетах. І коли ми бачимо пам'ятник загиблим – ми просто підходимо і запалюємо свічку. Не квіти кладемо – у нас такий ритуал. І коли йдеш і бачиш такий вогник, одразу розумієш, що хтось тут уже був, що люди нагадують – і на душі стає спокійніше.

А ще волонтерство познайомило мене з величезною кількістю унікальних людей і дозволило відкрити їх зовсім з іншого боку. Колись до війни у мене було величезне захоплення всього життя – автоспорт. Ми брали участь в раллі, часто на машинах, які конструював президент нашого клубу Юрій Берко (він свого часу в Кургані закінчив автоконструкторський факультет). А коли почалася війна, його машини знайшли своє застосування на передовій.

Перша баггі «Пегас1» з командою «бджіл»

Перша машина поїхала до «Редута» – це третій полк спецназу з Кропивницького (вони стали першими «кіборгами ДАПу»), друга – теж туди. Третя вже була на виставці «Оборонпрому» – кажуть, що хлопці ставали на коліна перед нею і її цілували. Це така універсальна машина. Вона не броньована, вона для швидкої розвідки, щоб підвезти БК, забрати 300-го – там, де інші машини не пройдуть. І зараз цю машину вже бере на озброєння армія Арабських еміратів. А наша армія її досі випробовує.

Денис Романовський зі своєю розробкою

Юрко спочатку їх робив у себе в гаражі, а зараз ми їх робимо на базі нашої політехніки. І політехніка тепер всім розказує, що це вони роблять. Ну, таке теж буває.

Є у нас і інші «кулібіни». Зокрема, незрячий волонтер Денис Романовський. Він дуже активний, колись займався боротьбою. Ще до війни у нього було відсотків 30 зору. Але потім глаукома «з'їла» і це. Але руки-то пам'ятають. Не так давно розробив ручний протитанковий гранатомет, яким можна керувати на відстані. Він їх робить у парі з Володимиром Нагорним, який виготовляє станини. А так Денис і на схід їздить, і машини ремонтує. Для мене, якщо говорити про героїв нашого часу, то це, певно, Дєнька. А ще Люда, його дівчина, яка за кермом скрізь із ним їздить, і в усьому допомагає. Вояки називають їх День і Янгол. І взагалі вона дуже крута.

Хочу згадати й Марійку, Манюню, яка всю вагітність волонтерила в шпиталі і там же зустріла свого майбутнього чоловіка, Сергія Бондаренка (позивний «Борода»). Коли народився Матвій, його клали біля найбільш депресивних лежачих вояків, і хвилин за двадцять їх вже було не впізнати. Машуня зараз із «Бородою» відкрили власний ветеранський бізнес – мають пасіку і продають «Мед щасливих бджіл».

І таких людей дуже багато. Я колись намагалася тегнути у «Фейсбуці» всіх, хто з нами працює: хто шукає обладнання, медикаменти, одяг, збирає кошти, відгукується на наші прохання – вони всі «бджілки». Так от можливостей «Фейсбука» позначити всіх ніколи не вистачало.

Подарунок від майстрів «Сталевої грані–2014»: кована бджола

Нам потрібно змінювати філософію, своє ставлення і до війни, і до бійців. Щоб було, як у Конституції: «Найвища цінність – це людина». Бо можна скільки завгодно нашити гарних форм і відправити необстріляних хлопчиків у Дебальцеве, в Іловайськ, на 32-й блокпост. У нас же ж досі в армії в багатьох головах сидить це радянське кліше, що головне завдання бійця – «пасть смертью храбрых». Знаєте, як у маршала Жукова: «Ничего, бабы еще нарожают». А так не має бути.

Пам'ятаю, як у 2010 році я була в Ізраїлі по програмі їхньої Агенції міжнародного співробітництва і потрапила у військовий підрозділ. І один їхній офіцер, який мене супроводжував, каже: «А зараз я тобі покажу, що є найдорожчим в Ізраїльській армії». Ну, я собі думаю, зараз побачу якусь суперсучасну ракетну установку з вертикальним злетом чи якийсь надзвуковий літак. А він підводить мене до новобранців, які вишикувалися на плацу, і каже: «Ось дивіться: щоб зробити пістолет – потрібен день, щоб зробити автомат – тиждень, щоб зробити літак – місяць. А воїн менше як вісімнадцять років не росте. Оце і є наша найбільша цінність».

Я хочу, щоб і для нашого командування боєць став найбільшою цінністю. В Ізраїлі хлопцю або дівчині, які прийшли в армію, кажуть: «Якщо ти бачиш, що ситуація дуже важка, твоя задача – зберегти своє життя за будь-яку ціну. А держава за тебе стоятиме: тебе визволять, викуплять з полону, забезпечать лікування, тому що ти – найголовніше». А у нас боєць щось загубив – мусить заплатити. З лікуванням – та ж ситуація. Держава досі не зрозуміла, що і їй самій, і суспільству буде дуже важко утримувати таку кількість інвалідів, сиріт та людей з нестабільним психологічним станом, яка у нас з'явиться.

Тому наше волонтерство – це наша інвестиція у майбутнє. Усі ми йдемо до старості, і я хочу решту життя прожити в стабільній своїй країні, яку ці хлопці зберегли для нас і продовжують берегти. Бо наша ідентифікація можлива тільки тут: не буде України – не буде і нас.

У мене в житті був фантастичний випадок. Ще коли мій син був малий і я гуляла з ним у візочку (а йому зараз 27), то постійно зустрічала під будинком хлопчика років 8-ми, який продавав зелень: кріп, петрушку, салат. І я весь час у нього купувала цю зелень за спекулятивною ціною, ще й більше давала. І я йому завжди казала: «У тебе класний старт, колись ти заробиш мільйон». А кілька днів тому стою на зупинці, зупиняється біля мене джип, виглядає такий поважний дядько і каже мені: «Сідайте, підвезу». Я сідаю, думаю, звідки він мене знає, може десь пересікалися? Згадую всі свої волонтерські моменти. А він раптом каже: «А Ви пам'ятаєте, як у мене зелень купували?». Так моя інвестиція в минулому обернулася зекономленими коштами за проїзд. А, може, й чимось більшим.

А взагалі волотерство – це така абсолютно добровільна діяльність, яка нічим не регламентується, крім власної волі: хочу – роблю, не хочу – не роблю. На початку війни багато чого хотілося і багато чого вдавалося зробити.

Правда, зараз у волонтерстві лишилися одиниці, порівняно з 2014 – 2015 роком. Більшість виявилася спринтерами, бігунами на короткі дистанції. Хтось пішов з волонтерства через вигорання, хтось «спочив на лаврах». Але від того роботи не меншає. І її теж треба комусь робити.

Наталя Богаченко

координатор Центру контролю якості обмундирування
і харчування Міноборони
м. Одеса

«Без волонтерів ми цю війну, яка була на 2014–2015 рік, не витягли б, це однозначно, хто б там що нам не казав. А з волонтерства піти неможливо. Це вже на все життя».

До війни я років 20 займалася рослинами: вирощувала саджанці, продавала насіння, мала свій бізнес. Наші магазини були на відомому «7-му кілометрі», і ми там усі одне одного знали і підтримували. Тому, коли у 2014 році все це почалося і коли вся країна кинулася шукати для армії шкарпетки-труси-берці-термобілизну, я швидко знайшла на «7-му кілометрі» багато патріотичних продавців, які віддавали все великими партіями практично по закупівельних цінах. Ми приймали замовлення з усієї України і відсилали речі цілими партіями: або тим волонтерам, які просили, або прямо на передову.

Взагалі, коли почався Майдан, наше життя змінилося. Ми не їздили до Києва, бо були переконані, що раптом щось почнеться в Одесі, то треба бути тут. Але щонеділі ми виходили до Дюка на мітинги. Перший раз нас було людей 5 з українськими прапорами, потім 8, 10 – і все більше й більше.

А 2-го травня 2014 року ми опинилися в центрі подій. У цей день в Одесі якраз був футбольний матч із харківським «Металістом», і приїхали з Харкова футбольні фани. І ми в оригіналі почули їхню знамениту пісню «Путін – х..ло» і співали разом з ними. А потім на власні очі бачили, як туди, на Соборну площу, підійшов натовп агресивних молодиків із російськими прапорами у супроводі одеської міліції, яка їх охороняла. Тут же почалися сутички, полетіли гранати. І перший загиблий у тих сутичках був поряд з нами: ми бачили, як йому осколок потрапив у шию, як лилася кров, а люди намагалися зупинити її українськими прапорами, що були в руках.

Коли поранених стало більше, їх почали зносити до РГБ – Ради Громадської Безпеки, яку в час Майдану організував Марк Гордієнко. В лікарню везти їх було небезпечно, бо там чергувала міліція, тому всіх несли туди – на Жуковського, 36. Туди з'їхалися лікарі з різних лікарень і надавали першу допомогу. А ми з чоловіком кинулися до «Метро», забили машину продуктами і привезли туди. А потім нам дали список медикаментів і ми ще привезли велику коробку ліків і перев'язочних матеріалів. З цього все і почалося.

З чоловіком під супермаркетом «Метро», 2014 р.

А в червні-липні все розгорнулося уже масштабно, коли почалися бойові дії і коли всі зрозуміли, що треба рятувати армію, щоб армія врятувала нас. Протягом 2014–2015 років ми займалися всім, чим могли: стояли під «Метро» і «Таврією», збираючи продукти для бійців, купували речі і відправляли посилки, раз на тиждень збирали речі та іншу допомогу від одеситів, які нам приносили все, що було потрібно. Все тоді таким валом ішло, таким потоком, що згадати щось окремо важко. Ми працювали на армію.

Тоді в Одесі було кілька потужних волонтерських центрів. І проти них велася справжня війна – постійно хтось підкладав вибухівку, були провокації. Якщо не помиляюся, було зафіксовано біля 20 таких випадків – і винних досі не знайшли. Лише «Волонтерську сотню Далії Северин» підривали двічі. А ще невідомі вбили її рідного брата, який теж був волонтером. Так що тоді в Одесі були непрості часи. Зараз уже здається, що це було наче в іншому житті, а тоді було реально страшно.

І я хочу сказати, що те, що Одеса так і не стала частиною «Новоросії» – заслуга в першу чергу одеситів.

У нас було багато патріотичних акцій, ми виходили на вулицю з українськими прапорами. Журналісти й активісти пікетували міськраду, щоб зупинити владу і не дозволити прийняти сумнівні рішення – а таке теж могло бути. В той же час РГБ організувала тренувальний табір для одеситів, де кожен охочий міг пройти бойову підготовку. Я сама з чоловіком там півроку тренувалася. Ми готувалися до того, що, якщо Одесу раптом захоплять, будемо відбивати наше місто і допомагати армії. У нас практично в кожного є власна зареєстрована зброя і ми були налаштовані рішуче. Я досі підтримую зв’язки з усіма нашими волонтерами, ми тут всі одне одного знаємо. У нас є Юля Кривенко, яка з дівчатами досі плете маскувальні сітки на передову. Є госпітальні волонтери – чудові дівчата. Є РГБ, є сімейна пара Кручиннікових, які підтримують «Правий сектор», є багато-багато інших.

Госпітальна команда одеських волонтерів, День Незалежності

А ще тоді нас рятував гумор, бо серйозно дивитися на все, що відбувається, було неможливо. І ми сміялися, щоб не плакати, піднімалися і йшли далі.

А потім у мене почалася співпраця з Міністерством оборони. Почалося все з того, що десь між 2014 і 2015 роком Канада прислала в Одесу велику партію обмундирування. Там було 45 тисяч пар берців, і 28 тисяч комплектів зимової форми. І канадці поставили умову, щоб розподіл цієї допомоги відбувався виключно під контролем волонтерів. Усю форму завезли на склади Міноборони, але жоден військовий не міг там щось взяти без присутності волонтерів. І ми все це контролювали і видавали. До нас приїжджали великі буси із Харкова, із Дніпра, з інших міст. Ми їх завантажували, опломбовували своїми контрольками, і там на місці волонтери перевіряли, чи все доїхало до місця без пошкоджень.

У певний момент ми зрозуміли, що військові, особливо ті, які щойно підписали контракт, зовсім не знають, що їм має гарантовано надати держава по речовому забезпеченню і які в них права.

І я взяла на себе контроль за речовим забезпеченням. Я вивчила весь статут Збройних Сил, всі акти і накази, всі норми і піднорми.

А десь у лютому 2015 року з нами зв'язався Дмитро Марченко, який пізніше очолив Головне управління розвитку та супроводження матеріального забезпечення ЗСУ, і запропонував створити в Одесі Центр контролю якості закупівель для ЗСУ. Таких Центрів було в Україні чотири: в Хмельницькому, Харкові, Одесі і Києві. І ми взялися контролювати на фабриках якість пошиву форми, берців, білизни – всього, що закуповувалося і постачалося на армію.

Наші повноваження не поширювалися лише на зброю, а все решта було під нашим контролем. А через рік десь ми взяли на себе ще й службу харчування. Тоді якраз була запущена реформа харчування, закуплено нове обладнання для їдалень.

На жаль, зараз усе призупинено, і в багатьох частинах це обладнання так і стоїть нерозпакованим.

Тоді Міноборони було дуже зацікавлене у співпраці з волонтерами. Я могла напряму подзвонити до начальника служби тилу Гаврилюка і вирішити з ним якесь питання. Був десь, можливо, саботаж на рівні зам по тилу чи начпродів, але загалом нам вдавалося робити свою справу. Мені дзвонили з усієї України: від Львова до Харкова, від Києва до Дніпра, з військових частин і прості волонтери, коли у них поставало питання по забезпеченню.

У нас досі працює великий Центр контролю якості. Це 51 висококваліфікований фахівець, який виїжджає в частини, контролює якість харчування, постачальників. З ними всіма я свого часу мала співбесіду, всі вони пройшли через мене. Відбір був жорсткий – десь тридцять людей на одне місце. Але результатом я задоволена. Я це вважаю своїм найбільшим досягненням. І зараз, коли я бачу військового, я розумію, що в усьому, що на ньому: в його берцях, наплечнику, формі – є частинка моєї душі. І це дуже круте відчуття насправді.

А ще в 2015 році я взялася допомагати Каті Ножевніковій та її «Корпорації монстрів» у підтримці переселенців, які тікали із зони бойових дій. Катя ще в 2014 році облаштувала такий пункт допомоги на вокзалі, зустрічаючи перших утікачів. Їх треба було забезпечити хоча б найнеобхіднішим, бо часто люди їхали, прихопивши із собою тільки сумку та документи.

Катя взагалі молодчинка. Вона робить те, за що крім неї ніхто не береться. Її «Корпорація монстрів» може за три години зібрати мільйон гривень, якщо треба комусь на операцію чи ще на щось – такий рівень довіри. У неї дівчата на ставці, бо там велика звітність і багато роботи, а їм на зарплату скидаються грошима жителі всієї Одеси.

Завдання волонтера – не заміняти державу, а контролювати її

Катя досі опікується малозабезпеченими, а в 2018–2019-му вона ще й домовилася з ресторанами й організовувала безкоштовні обіди для тих, хто мав таку потребу. Вона ж створювала клуби за інтересами для пенсіонерів, де ті вчилися малювати, танцювати. Але зараз через

карантин ці програми згорнулися, то Катя переключилася на боротьбу з ковідом та закупівлю кисневих концентраторів.

Я ж тоді, у 2015 році, взяла під свою опіку інвалідів-візочників і дітей. Візочники всі були проукраїнськими і ще в перші дні бойових дій виїхали самі, бо вони там просто не вижили б. Вони у нас поселилися в Куяльнику і в Сергіївці, і ми їм допомагали.

Із Катериною Ножевніковою із «Корпорації монстрів» на волонтерському складі, 2015 р.

А ще було багато дітей, більше тисячі. Тоді ж багато вивозили інтернатів та дитячих будинків, були навіть зовсім немовлята із будинків малюка, від шести місяців. І ми їх теж забезпечували всім необхідним. Люди нас дуже підтримали і грошима, і речами. Відгукнулися й інші благодійники: до нас фурами йшли речі з Литви, з Німеччини. Компанія Procter&Gamble передала нам фуру памперсів і засобів гігієни. Підключилися й місцеві бізнесмени – у нас були люди, які приносили за раз по 10 тисяч доларів.

Всі подаровані речі ми самі розвантажували, сортували, а потім розвозили, кому треба. Нам давали із дитячих будинків списки, наприклад, такого плану: «Саша К.: зріст 1.70, взуття 43 р., розмір 48». І ми кожному комплектували особисту коробку і дарували: і хлопчикам, і дівчаткам. Розвозили ці коробки по всій Одеській області, де були такі діти-переселенці. Речей було дуже багато, від курток до шкарпеток, усі нові і гарні. Ми тижнями їх розбирали і сортували, але це була приємна робота.

Взагалі, цей досвід дав мені зрозуміти, що люди у нас – прекрасні. А волонтери – це якась така передавальна ланка між простими людьми, які допомагають, і тими, хто цієї допомоги потребує.

Нам приносили багато речей і ми з Катею раз на тиждень влаштовували пункти їх роздачі – спочатку на Ланжеронівській, потім нам виділили кімнатку в спортивному диспансері. До нас туди щодня приходило по 300–400 людей. Ми видавали одяг, засоби гігієни, а взимку – ще й антигрипозні набори для дорослих та дітей, де були краплі для носа, вітаміни, жарознижуючі та інші препарати першої необхідності.

З волонтером Віктором Погодіним, 2016 р.

Я один раз була в зоні АТО, в Пісках, в Мар'їнці. Те, що я побачила, мене вразило: все розбите, зруйноване. Страшно це все. В такі моменти особливо гостро починаєш цінувати життя і тих хлопців, які дають нам можливість жити і не бачити це все на своїх вулицях, у своїх домівках.

В АТО я поїхала разом із Віктором Погодіним. Серед одеських волонтерів він був легендою. Він практично єдиний із одеситів, хто їздив на передову – більшість відправляли допомогу поштою. Ми йому скинулися і купили мікроавтобус, який він називав «Дядя Федір». Він раз на місяць забивав його по повній – і їхав до хлопців. Їздив на Широкий Лан, куди вивели нашу 28-му бригаду, їздив у Мар'їнку, Щастя, Широкіно, Водяне, Авдіївку, Піски, Курахове, Красногорівку, Новомихайлівку, Вуглегірск – по всій лінії фронту. За неповних чотири роки він здійснив 39 поїздок. А в лютому 2018 року, коли збирався у свою сорокову поїздку, йому просто біля буса стало погано. У лікарні, куди його забрала «швидка», у Віті діагностували останню стадію раку. З лікарні він уже не вийшов – 6 квітня його не стало.

Вітя був унікальним. Він був великим оптимістом і завжди умів підтримати інших. Коли терміново потрібні були гроші, чи щось у нас не складалося, він казав: «Не хвилюйтеся, я зараз як закричу на весь «Фейсбук», всі збіжаться нам допомагати». У нього була дивовижна чоловіча харизма. Він був справжнім. От більше двох років минуло, а нам усім його дуже не вистачає. І час не лікує.

Зараз волонтерство тримається виключно на ентузіазмі і на відповідальності самих волонтерів. Так, тут лишилися одиниці, порівняно з початком війни. Бо всі тоді покидали роботу в надії на те, що все швидко закінчиться і буде, як раніше. А коли воно затяглося, то більшість повернулися до роботи – жити теж за щось треба.

Але я знаю: якщо раптом щось станеться, буде чергове якесь загострення – ми знову всі будемо разом, в одному окопі.

Хоча я взагалі вважаю, що те волонтерство, яке було у нас в 2014 році, більше не потрібне, його треба виводити на інший рівень. Потрібно не затикати діри, а системно змінювати систему. Волонтери не мають заміняти державу, вони повинні її контролювати і вдосконалювати, щоб вона працювала і виконувала свої функції. Не тільки доглядати за пораненими і діставати ліки, а створювати в першу чергу опікунські ради і контролювати систему закупівель, щоб усе там було в повному порядку. Можливості є – потрібен тільки контроль.

Єдине питання, яке досі гостро стоїть в армії – це ремонт автомобілів, подарованих теж волонтерами. Оце справді проблема, яка без тих же волонтерів не вирішиться. А все решта держава зобов'язана взяти на себе, і ми зобов'язані її змусити до цього. Бо стільки років заміняти собою державу – в цьому немає сенсу. Ну не має боєць дзвонити волонтерам! Система забезпечення армії має працювати так, щоб він мав можливість виконувати своє бойове завдання і не відволікатися на сторонні речі. Він має знати, що зараз дбають про нього, а, не дай Бог, що станеться – подбають про його родину. І йому не треба буде принижуватися, щоб довести своє право на пільги, які йому обіцяла держава.

На жаль, у нас поки що усе навпаки. Повертається стара радянська система з її приниженням і бюрократією. Більше того – зараз більшість реформ в армії призупинена і я навіть боюся подумати, чим це все може закінчитися. Але – маємо щось робити. Відступати нікуди. Та й не в наших це звичках.

Волонтерство - це стан душі

Василь Нагорний

журналіст, адвокат

«Поки волонтери їздили в зону АТО, я їздив по судах, військових прокуратурах, військкоматах, госпіталях, психіатричних лікарнях. Мій «фронт» був там».

Початок війни в 2014 році я зустрічав на посаді редактора відділу журналістських розслідувань місцевої газети. Паралельно займався юридичною практикою, адже маю свідоцтво на право зайняття адвокатською діяльністю з 2004 року. Це було вдале поєднання двох професій, оскільки я міг проводити журналістські розслідування в тих випадках, коли адвокатська етика не дозволяла щось робити для встановити істини та відновлення справедливості.

Я й подумати не міг, що весна – літо 2014 року: розстріл наших бійців з 51-ї бригади під Волновахою, бої під Савур-Могилою, Іловайськ – кардинально змінять мої пріоритети в житті.

Першим «дзвіночком» стала трагедія наших бійців під Волновахою, коли я почав активно цікавитися цим питанням, але ще як журналіст. А потім, як до адвоката, пішли дзвінки від матерів, які хотіли захистити своїх дітей і шукали способи, як уникнути мобілізації чи отримати відпустку. Хоча, до честі бійців, варто сказати, що були і дзвінки від самих хлопців, які казали, цитую дослівно: «Я не знаю, що Вам там мати наговорила, але я додому не поїду, бо тут мої всі корефани остались. Я здоровий, я буду з ними разом воювати. Мені казали, ви нормальний адвокат, то не помагайте їй фігньою заніматись».

Але те, що мене накрило і досі не відпускає – це 23, 24 і 25 серпня, коли хлопці почали дзвонити звідти до мене – і прощатися. Вони дзвонили, казали мені: «Передайте мамі, що я її дуже люблю» – і клали трубку. І я не знав, хто це дзвонить, звідки. Потім з'ясувалося, що це дзвонили, швидше за все, хлопці з-під Іловайська, які відчували, що вони там і залишаться. Богу дякувати, що принаймні двоє мені потім віддзвонилися і сказали, що вони живі. А що стало з іншими – досі не знаю.

Коли пошматована 51-а бригада повернулася у вересні 2014 року зі сходу на місце дислокації у Володимир-Волинський, то туди я їхав ще журналістом, а повернувся вже адвокатом. З'ясувалося, що бійцям потрібні не історії про їхні геройства, а юридичний захист і психологічна допомога. Прорахунки «паркетних генералів» і гріхи керівництва при проведенні АТО хтось захотів скинути на наших бійців. Вирішили не розбиратися хто винний, хто герой – більше, як пів бригади звинуватили в самовільному залишенні частини. Було відкрито близько 2000 кримінальних проваджень, при чому навіть на тих, хто зник безвісти, загинув, перебував у госпіталях. З цього і почалася моя волонтерська діяльність.

99 відсотків справ, які розглядалися в суді – це було про СЗЧ, самовільне залишення частини після прибуття зі сходу. І я казав у прокуратурі: не дивіться ви на букву закону, подивіться на це з точки зору звичайної людської логіки і психології. Чому ці хлопці не злякалися, не втекли із частини там, а воювали, як могли, попри те, що не було і бронежилетів, і набоїв, і часто їжі з водою, а тут раптом усі стали дезертирами? Там же, коли всі повернулися, то навіть елементарно не було де розмістити бійців і багатьох відпускали додому під чесне слово з'явитися на перший виклик. З документами була суцільна вакханалія, ніхто не знав, хто поранений, хто в полоні, хто в госпіталі. І всіх гамузом писали в СЗЧ. У прокуратурі це все прекрасно розуміли. Але судова машина була вже запущена і її зупинити не могли. Але замість того, щоб розібратися, чому так сталося, чому була така вакханалія зі списками, і притягти до відповідальності командування, вирішили судити рядових.

Розмова з бійцем

На захист честі і гідності воїна

Не забуду першу справу, коли захищав бійця, якого звинуватили в дезертирстві. Свідки-офіцери були настільки переконливими, що навіть я в якийсь момент засумнівався в щирості підзахисного. Він, правда, не заперечував, що покинув військову частину свідомо. Навпаки визнав, що втік. Але на те була причина: його, попри рапорти і прохання, не відпустили до дружини, в якої виникли проблеми під час пологів. Він просив лише два дні відпустки, а йому відмовили. Тоді вирішив діяти на власний розсуд, з позиції чоловіка і батька. І нам вдалося переконати суд, що цей боєць не дезертир, не боягуз – справу закрили. А хлопець підписав контракт із іншою бригадою і досі захищає нас. Пишаюсь, що відстояв його честь і гідність.

Далі справи полилися, як вода з відра. Почали звертатися і добровольці, і бійці з інших бригад. Довелося захищати їх не лише від ВСП *(Військова служба правопорядку. – Ред.)*, слідчих, чиновників Міноборони, але й від колекторів, нечесних роботодавців.

Та все ж пріоритетом була справа 51-ї бригади – підрозділу, який вже на той час встигли навіть юридично ліквідувати. Я практично не виходив із судів і військової прокуратури, щодня відбувалися судові засідання, допити, – тому про комерційні справи довелося забути. Щодо мене поширювали чутки, військові прокурори провокували на бійку в судах, підставляли, але підтримка і моральна, і фінансова родини і друзів давала можливість йти вперед.

Доводилося стукати в усі двері, щоб зробити черговий крок до перемоги: піднімали на ноги народних депутатів, підключали порядних журналістів, суддів, зустрічалися з Генеральним прокурором. Щоправда, багато бійців не витримували психологічного навантаження, адже судові засідання тривали часто більше року.

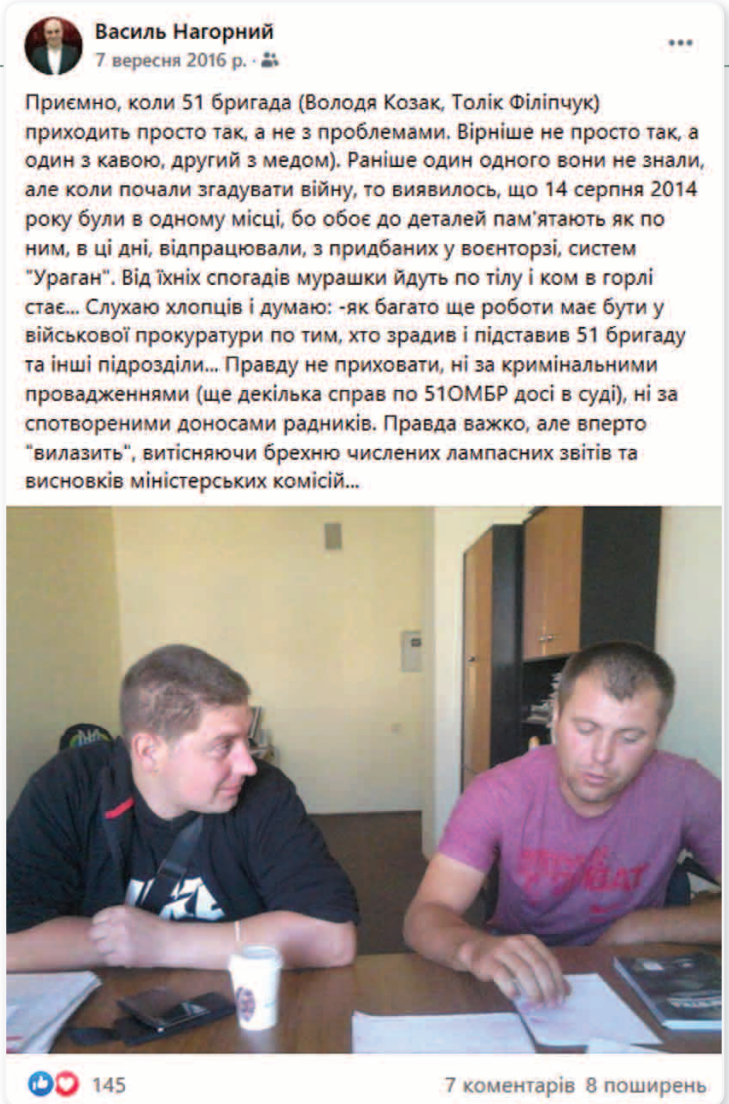

Переломними справами стали слухання кримінальних проваджень сержантів 51-ї бригади Олександра та Віктора, яких теж звинувачували в самовільному залишенні частини. І це попри те, що Олександр не втік з-під Іловайська, коли почався наступ, а виводив колону техніки і людей. А Віктор зі своїм підрозділом зупинив колону танків окупантів на підступах до Іловайська.

Більше року ми монотонно допитували свідків, досліджували докази, прокурори не раз намагалися переконати хлопців здатися і визнати вину, але бійців вдалося виправдати. В рамках цих справ ми встановили багато обставин про перебування 51-ї бригади на сході, які в офіційних зведеннях не з'являлися.

Інша моя справа стосувалася сержанта 51-ї бригади Володимира Козака. Того самого, який воював у складі 3-го батальйону і разом з бойовими побратимами 24 серпня 2014 року безпосередньо взяв у полон 10 псковських десантників, які потім на весь світ розповідали, як вони «заблукали». Потім він пройшов полон, повернувся, тривалий час лікувався в госпіталі, психлікарні, в 24 роки отримав 3 групу інвалідності по «посттравмату». І його так само звинуватили в самовільному залишенні частини. І слідчий військової прокуратури ще й пропонував цьому бійцю угоду про визнання вини з покаранням у вигляді штрафу 4000 гривень! Пишаюся, що вдалося відстояти його честь і гідність – військова прокуратура Івано-Франківська сама подала клопотання про закриття справи за зміною обстановки.

Три роки боротьби – і таки нам вдалося добитися від військової прокуратури зняття всіх несправедливих обвинувачень з бійців 51-ої бригади. Військова прокуратура скасувала всі підозри та закрила кримінальні провадження щодо тисячі бійців

бригади. Наразі і Міністерство оборони, і Генеральний штаб офіційно визнали, що претензій до цієї бригади не мають і що серед бійців 51-ї ОМБр справді багато героїв.

Щоправда досі, а це вже 6 років, триває суд по так званій «запорізькій справі». Це бійці, які в липні 2014-го опинилися в оточенні без їжі, без набоїв і будь-якої можливості воювати і змушені були виходити через територію Росії. Там їх два дні схиляли перейти на бік росіян, але жоден із хлопців не пристав на ці пропозиції. Але після того, як їх передали українській стороні, бійців звинуватили в дезертирстві і вирішили судити. Нині, по більшості цих бійців справи закриті, але ще п'ятеро ветеранів добиваються не банального закриття справи, а виправдального вироку. Процес триває...

///

Свою роботу я особисто вважаю якимсь «гібридним волонтерством». Волонтери – це «дикі» добровольці, що тягали з перших днів війни на передову бронежилети і амуніцію, це медики, які кинули приватну практику і рятували поранених. Я ж захищав захисників від переслідування державою, яку вони захищали. Якось звучить дико, правда?!

Я намагався переконати їх в першу чергу, що вони мають такі ж права, як і той самий офіцер, і що статус військовослужбовця не скасовує цих прав. Я намагався їх переконувати в тому, що вони вільні люди і що вони мають боротися за свою честь і гідність, відстоювати себе. Я намагався навчити їх долати цей страх і раболєпствіє перед начальством – чи то голова сільради, чи прокурор. Бо для багатьох хлопців, особливо з далеких сіл, саме слово «прокурор» було якимось гіпнотичним, як небожитель. І плювати, що виклик незаконний чи що порушуються їхні права – хлопці го-

Суд над «запорожцями»

тові були за першим викликом їхати, куди скажуть, підписувати, що скажуть, і брати на себе все, що повісять. З цим я теж намагався боротися.

Тішуся зараз із того, що вдалося багатьох відвернути від суїциду, в'язниці, самосуду над чиновникам і найголовніше – сотням бійців повернути їхню честь і віру в справедливість. Багато бійців, з яких вдалося зняти обвинувачення в дезертирстві, згодом підписали контракти і продовжили захищати рідну землю. Багато з тих, хто став інвалідами і не змогли потрапити на військову службу, «видряпалися» з посттравматичного синдрому, пішли здобувати юридичну освіту, навчилися відстоювати свої права.

Радію, коли чую, що мій колишній підзахисний, з якого вдалося зняти обвинувачення в дезертирстві, в своєму селі чи містечку став депутатом, створив громадську організацію і відстоює права односельчан.

Навчити бійців позбуватися страху перед чиновниками, суддями, прокурорами, скинути з себе рабське відчуття вини, стати самодостатньою, вільною людиною – це головна мета мого «гібридного волонтерства».

Я відчував приємний адреналін, коли боєць, виснажений і війною на сході, і бюрократією в цивільному житті, з похмурими думками про суїцид приходив до мене за допомогою, а після виснажливої кількагодинної бесіди, яка перетворювалася на сповідь, виходив із високо піднятою головою, готовий не здатися, а боротися. Те ж саме стосується й матерів загиблих чи вдів.

Я маю своєрідний рекорд спілкування з мамою загиблого бійця – 10 годин. Вона прийшла з сімейним альбомом і розповіла про свого сина все, від народження до деталей зникнення безвісти на сході. В той день я ледве вийшов з кабінету, бо пропустив через себе її біль і страждання. Зате мама посвітліла, вона отримала надію на те, що знайде свого сина, попри відсутність допомоги кабінетних чинуш. І таки ж згодом його знайшла, скаліченим, але живим!

Моя ж роль, як волонтера-юриста, напевно, завершується. Ні, проблеми у ветеранів не зникли. Інваліди війни, родини загиблих і надалі звертаються за допомогою. Разом «воюємо» з байдужістю чиновників та недосконалим законодавством, воюємо за соціальні виплати, компенсації, пільги, житло, земельні ділянки.

Але ветерани за ці роки стали сильнішими, вони навчилися боротися і відстоювати себе.

Презентація книги «Шлях нескорених. Крізь пекло війни та судів»

Зерна, які я намагався посіяти, почали проростати. І моя головна мета зараз вже не «рибку» їм давати, а «вудку». Маючи знання, досвід, збережену честь і гідність, вони й самі наловлять і «щук», і «коропів». Сподіваюся, частина цих ветеранів зможе замінити і військових прокурорів, і «совкових» офіцерів, які кидали їх на сході напризволяще. І, впевнений, ці хлопці пам'ятатимуть, що таке справедливість.

Свої переживання і відчуття я виклав у своїй книзі про бійців перших хвиль мобілізації «Шлях нескорених. Крізь пекло війни та судів». Мені почало боліти, що з'явились елітні спілки та елітні підрозділи, які воювали. А простий мобілізований солдат вже й наче не був на війні. Тому захотілось розказати правду про всі ці події.

Ця книга присвячена 51-й бригаді, а також усім мобілізованим та добровольцям. Вона про те, як відстояти свої права, і про боротьбу. Про те, що відбувалося під час перших хвиль мобілізації, що відчували ці хлопці, якою несподіванкою для всіх стало те, що почалася війна. Пишаюся, що багато з них, попри те, що я не воював, називають мене побратимом.

Натан Хазін

співзасновник волонтерського проєкту
«Аеророзвідка»

«Пам'ятаю одного хлопця, професійного пілота, який був у нас. Коли ми почали заходити до лав Збройних Сил, запитали в нього, чи розуміє він, для чого ми це все робимо? І він сказав: «Так. Бо волонтери мають виграти цю війну». Я думаю, така мотивація була у всіх волонтерів».

Для мене, як і для багатьох, я думаю, все почалося з Майдану. До Майдану я працював у банківській сфері, мав мережу продуктів харчування, нерухомості. В листопаді 2013 року я був в Україні, став свідком жорстокого побиття студентів і учасником мільйонної акції протесту після цього. Спочатку я приходив на Майдан, слухав порожні виступи зі сцени політиків, які самі не розуміли, що робити з цим народним протестом. Але коли запалала вулиця Грушевського, я зрозумів, що моє місце там. Мене, як і моїх побратимів із військовим досвідом, туди привело бажання уникнути по можливості непотрібних жертв.

На Майдані все розвивалося дуже швидко. Я спочатку намагався знайти якихось координаторів, але зрозумів, що більшість процесів там відбуваються стихійно. І що учасники протесту мають примарне уявлення про тактику оборони і наступу, як діяти в тих чи інших конкретних ситуаціях? А в мене такий досвід був – я свого часу встиг відслужити в ЦАХАЛ, Армії оборони Ізраїлю. І я взявся керувати ситуацією сам. Потім був момент, коли ми з Олексієм Мочановим взяли на себе місію переговорів між майданівцями і силовиками, коли більше 200 бійців внутрішніх військ, переважно курсантів, виявилися заблокованими в Українському домі. Ми змогли домовитися і вивести їх, щоб уникнути кровопролиття. І люди, очевидно, відчули, що я старший – і потяглися до мене. Так виникла наша Єврейська сотня.

А потім почалася війна на сході, і в квітні 2014 року хлопці з «Автомайдану», нашої Єврейської сотні, ще кілька хлопців з Майдану, з УНСО – ми всі поїхали туди. У нас не було жодного статусу, але ми розуміли, що це наша справа. Ми, фактично, формували перший добровольчий підрозділ полку «Азов». Пізніше до «Азову» приєдналися хлопці Білецького, але ми були окремо від них.

Перший серйозний бій ми прийняли 9 травня в Маріуполі. Ми були разом із 72-ю бригадою – пам'ятаєте ці «бехи», які заходять в Маріуполь? Там ситуація була дуже складна – все робилося для того, щоб Маріуполь став частиною ДНР. І після того, як внутрішні війська нас зрадили, ми не захотіли далі воювати ні з Нацгвардією, ні з внутрішніми військами, ні з міліцією. Ми тоді вже розуміли, що це не АТО, а справжня військова операція, тому почали шукати шляхи до співпраці із ЗСУ.

Тоді, в травні 2014-го, ми бачили дуже чітко для себе, що вся інституція: армія, міліція, розвідка, внутрішні війська – вони не були готові до цієї війни. Вони були, дуже м'яко кажучи, у поганому стані, без жодної можливості якось це виправити власними силами. І розуміння, як це зробити. Що від них можна було чекати? У травні ми від них чекали лише зради. У серпні вже почали чекати, що нас прикриють. Це був такий процес.

Після перших боїв на сході ми зрозуміли, що в таких умовах воювати неможливо. І взялися спочатку за забезпечення армії: одягом, взуттям, раціями, бронежилетами, різноманітними пристроями на зразок прицілів чи тепловізорів. А після того, як частина з наших пішла в окремий розвідвзвод 72-ї бригади, ми почали думати, як допомогти їм.

Натан Хазін на вулиці Грушевського, січень 2014-го

Визначальними для нас стали дуже жорсткі зіткнення українських вояків із супротивником у секторі «М», біля Амвросіївки, в липні 2014 року. Ми зіткнулися з тим, що нам бракувало оперативної інформації про супротивника. А точніше – у нас взагалі не було інформації про ситуацію на тому боці: де стоїть військова техніка супротивника, звідки стріляють і звідки незабаром можуть прилетіти «гради» чи міни? Наземна розвідка втрачала сенс, бо все навколо було заміновано і була небезпека наткнутися на розтяжку. І в якийсь момент ми зрозуміли, що так воювати технічно неможливо – потрібно хоча б знати, де ми є і що відбувається навколо. А просто героїчно гинути ми не хотіли – ми хотіли зробити все, щоб гинув ворог.

Коли ми повернулися з-під Амвросіївки, то кілька днів сиділи й думали, що робити. Один із моїх товаришів з Майдану мав літаючу камеру DJI Phantom, яку ми назвали «Фантиком». І я попросив у нього «позичити» цю камеру. А він, зрозумівши ситуацію, подарував її нам. А крім того – дав нам людину, яка навчила нас, як керувати цим «Фантиком», і також хлопця, який міг модернізувати і ремонтувати все, що потрапляло до його рук. Ми перепрограмували «Фантика», щоб він міг підніматися на 300 метрів угору і бачити на відстань до 5 кілометрів, за лінію розмежування. І хоча час перебування одної такої «пташки» у повітрі – не довше ніж півгодини, це вже було щось. У нас з'явилися очі. Наш товариш, Володимир Кочетков-Сукач, два тижні тестував «пташку» на Донбасі і повернувся із певністю, що «Фантик» - те, що треба.

Хочу сказати, що Володя був одним із засновників проєкту «Аеророзвідка», його душею і мозковим центром. На жаль, у березні 2015-го він загинув біля Красногорівки – підірвався на розтяжці. Це для всіх нас була величезна втрата.

«Фантик» у нас з'явився в червні 2014 року. Після цього ми взялися за його модернізацію: почали робити антени, інші лайфхаки. За це взявся Ярослав Гончар разом із хлопцями із комп'ютерної академії «Крок», які займалися розробкою безпілотників.

І за деякий час наш «Фантик» піднімався уже на 1,7 км. А коли ми піднялися на 5 км, ми себе вважали уже богами війни. Ми могли зазирнути за спину ворога, коректувати нашу артилерію, передавали всю інформацію про переміщення танків.

На базі полку Азов, 2014 р.

Одночасно ми почали гуртувати навколо себе толкових людей, які розбиралися в техніці і в IT-технологіях і хотіли з нами працювати. Частина з них були з нашого підрозділу, з «Азову», частину ми знайшли через «Фейсбук», виклавши інформацію і створивши пізніше закриту групу. Ми по 3–4 дні на тиждень проводили співбесіди з кандидатами і знайшли ще 20 неординарних особистостей. Так що я дякую пану Цукербергу за те, що ми тепер знаємо, як завдяки «Фейсбуку» зробити потужний підрозділ. Соціальні мережі – це також зброя.

Коли ми починали – у нас не було ні грошей, ні досвіду, ні особливого розуміння, в якому напрямку рухатися. Але ми кожну хвилину щось робили, шукали можливості. І зараз для мене 2014–2015 роки – це час прийняття доленосних рішень.

Перші безпілотники ми робили кустарним чином. Але дуже швидко вийшли на професійні лабораторії і на професійних виробників літаків, аж до співпраці із конструкторським бюро «Антонова». У нас щодня 3–4 людини безперервно займалися різними напрямами, ми щодня проводили брейн-сторми з актуальних питань. Через дипмісії ми вийшли на контакти з виробниками безпілотників за кордоном, на групи підтримки в Америці, в Австралії, в Канаді. Люди з «Автомайдану» Чикаго надсилали нам допомогу. Мова йшла про хвилини – ми дзвонили, домовлялися, просили про допомогу. І нам допомагали. Тоді, в 2014 році ми зробили такий потужний стартап, що зараз це схоже на казку. Але це було.

Паралельно з цим ми займалися забезпеченням нашої армії всім необхідним. Через діаспору ми шукали різні схеми чи прилади нічного бачення – і паралельно нам слали медичні засоби для зупинення крові. Знайшлися люди з «Автомайдану», які допомагали перегнати автівки з Литви: спочатку – звичайні, а потім – банківські, броньовані. Все це працювало день і ніч. На жаль, Віктор Гурняк, який подарував нам першу банківську машину, загинув на передовій. Він був волонтером і возив на передову допомогу. Нам допоміг, а себе не захистив.

Десь у серпні завдяки комунікаціям на нас вийшло керівництво «ROSHEN» і запропонувало фінансову допомогу для роботи в трьох напрямках над проєктом з виробництва десяти квадрокоптерів. І не лише гроші, але й людину, яка була відповідальною за процес. Ми домовилися з авіаційним виробником, відкрили виробничу лінію. У нас з'явився цех із професійним обладнанням, і це вже не була робота на табуретці.

У грудні ми презентували наші розробки міністру оборони Полтораку. На той час це було як в тому анекдоті, що приїхала група волонтерів і привезла ядерну боєголовку. Адже в Україні до того не було ніякого досвіду використання безпілотників: ні в ЗСУ, ні в міліції. А у нас уже був бойовий досвід. Всі вітали нас із успіхом. 31 грудня Петро Порошенко виставив наш літачок на «Фейсбуці».

А після цього нас чекав нежданчик. Ми з цими десятьма безпілотниками вирушили в район Донецького аеропорту. Приїхали такі поважні, з броньованими авто, із запчастинами. І тут ми вперше побачили на практиці, як працює російський РЕП *(система радіо-електронного подавлення. – Ред)*. Ми бачили, як на очах наші квадро-

Перша команда «Аеророзвідки» (крайній праворуч - Володимир Кочетков-Сукач)

«Пташка» в роботі

коптери один за одним відмовляються і падають. Ми спочатку іще намагалися їх підняти в повітря, але після того, як розбився сьомий безпілотник, ми зрозуміли, що це – марна справа. За півгодини нам знищили практично весь наш флот.

Щоб ви зрозуміли: 134 запчастини з різних частин світу, кілька місяців напруженої роботи. Ми все зібрали, протестували: літає, працює. І за півгодини усі вони, один за одним – вщент. І ми нічого не можемо з цим зробити. Це було 17 січня 2015 року. Ми були в шоці.

Тоді ми вирішили піти іншим шляхом. Ми знайшли людину із досвідом в телебаченні та телекомунікаціях. І з'явилася думка, що, якщо нам не дають літати, то, щоб бачити ворога на відстані, потрібно встановити камери, інформація з яких надходитиме на всі ВОПи *(взводно-опорні пункти. – Ред.)*, на самісінькій передовій.

Дві доби – ми знайшли потрібне обладнання і почали робити спостережне бачення. Це коли дві камери бачать один об'єкт і дають координати. Ми знімали з камер інфрачервоний сигнал і нам не було проблем бачити вночі. І це все було організовано за дві доби. А загалом імплементація цього проєкту зайняла тиждень. За цей тиждень ми все з'ясували, все зробили, надали цей сервіс кільком бригадам біля нас. Я прийшов до керівництва ДАТА-груп і домовився, що нам на 6 місяців надали безкоштовно супутниковий зв'язок. Це був допоміжний проєкт. А в цей час усі наші лабораторії в Одесі, Харкові й Києві працювала над вирішенням проблеми, як подолати РЕП.

Ми два місяці не літали, але за цей час ми зробили мережу спостереження онлайн. Уже за місяць ми зробили 100 км сектору А і сектору Д, щоб хлопці могли не лише бачити, що відбувається, але й коригувати артилерію. Коли це запрацювало, ми перехоплювали крики сепарів з того боку, що у нас, мабуть, з'явилося якесь «натівське» обладнання, що така точність попадань.

Цей момент був переломним. Ми були вже не тільки аеророзвідкою, але і візуальною розвідкою. Ми дали початок переродженню артилерійської розвідки взагалі. Цей проєкт існує досі, він по всій зоні ООС, і не лише ООС. І він, на мій погляд, неперевершений. Досі таке робили лише ізраїльтяни в секторі Газа, але це коштувало кількох мільйонів доларів. Коли я з цих камер показав начальнику Генштабу Муженку передову, він спочатку не повірив. Питає: «Це онлайн»? Я кажу: «Так точно». Він каже: «А можна ліворуч? Праворуч?». Кажу – можна.

Ця система допомогла бачити територію в режимі реального часу. Коли почалася війна, у нашої армії були карти, складені десь у 1970-х роках. Дещо новішими були кадастрові карти 2011 року – але і там неспівпадіння були до кілометра. А тут – усе як на долоні.

Усі ці дані ми запропонували нашим розвідникам. На той час у нас були уже терабайти інформації з безпілотників. Але розвідники не знали, як це прийняти, бо ми не були частиною системи ЗСУ. І тоді ми домовилися, що в кожній частині робимо відділення аеророзвідки.

Спочатку ми зробили окремі взводи повітряної розвідки, які увійшли до складу розвідувальних батальйонів різних військових з'єднань. Але керувати й координувати дії хлопців і техніки, що перебувають у різних точках на сході України, вкрай складно. Адже окремий розвідвзвод у розвідбаті має виконувати і розвідувальні, і технічні завдання, при тому, що солдати й офіцери-розвідники ішли на ротацію або були демобілізовані, а наші хлопці залишались, бо відповідали за унікальну техніку і мали виконувати завдання сім днів на тиждень по 24 години на добу.

Демонстрація можливостей «Аеророзвідки» міністру оборони

І в 2015 році ми зробили потужну військову частину, яка почала займатися саме аеророзвідкою. Ми оформились як окрема частина спецназу, у нас є штат, є штаб, ми присутні у кількох галузях і в усіх секторах ООС. Ми стали першим підрозділом, який працює не тільки із ЗСУ, але і з Нацгвардією, з поліцією, з розвідкою, з іншими службами.

Хоча багато чого досі доводиться робити «в обхід». Якщо раніше мені кошти скидали на рахунок благодійного фонду, то тепер – на армійський, який підпорядкований Казначейству. І я можу скористатися ними лише для закупівлі товарів, що прописані в армійській номенклатурі, яка не мінялася з часів СРСР. І жодних тепловізорів чи запчастин для безпілотників там не передбачено. Тому, як і раніше, доводиться шукати різні шляхи.

«Аеророзвідка» стала першим волонтерським проєктом, що досяг такого рівня. І до його становлення долучилися тисячі людей в усьому світі.

Коли ми починали, я не знав, де взяти гроші. Починали за свої, потім підключилися інші люди. Ми кинули клич у «Фейсбуці» – і нам почали перераховувати гроші. У 2015 році, перед Дебальцевом, ми за добу зібрали 30 тисяч доларів для забезпечення радіозв'язку. Ми жартували, що аеророзвідка – це наша корпоративна релігія, і це стосувалося і цивільних, і військових. У нас була «Каста свідків аеророзвідки», яка допомагала нам. Ми ж себе називали «Синагога покращення».

Я мав свій бізнес, і люди, які 20 з лишком років мали зі мною справу, розуміли, що, якщо Натан взявся допомагати ЗСУ, то йому теж треба допомагати. Допомагали хто чим міг: і грошима, і технологіями, і просто передавали необхідне обладнання. Допомагали люди з усього світу, і дуже впливові політичні особи. Вони знали, що до нас приїжджати з порожніми руками – це моветон.

У 2016 році ми провели рекрутинг і залучили до себе цікавих фахівців, яких ми вже самі шукали. Я тоді був радником начальника Генштабу ЗСУ і отримав можливість проводити мобілізацію. Зізнаюся, що трішки зловживав службовим становищем, бо приходив на ІТ-фірму і казав: «Вам повістка. Але у вас є вибір: іти у військкомат і опановувати певну військову професію, або лишатися на місці, але працювати в рамках нашої програми». Звичайно ж, усі вибирали другий варіант. І так я зібрав біля себе біля 30 хлопців і ми зробили потужний центр обробки інформації. У мене були хлопці, які працювали в програмі і паралельно керували казино в Лас-Вегасі. Були і такі унікуми.

Зараз наша «Аеророзвідка» стала вже легендою. Ми відремонтували чотири бази на передовій, ми зробили базу в Києві. І зараз немає жодної делегації НАТО, щоб

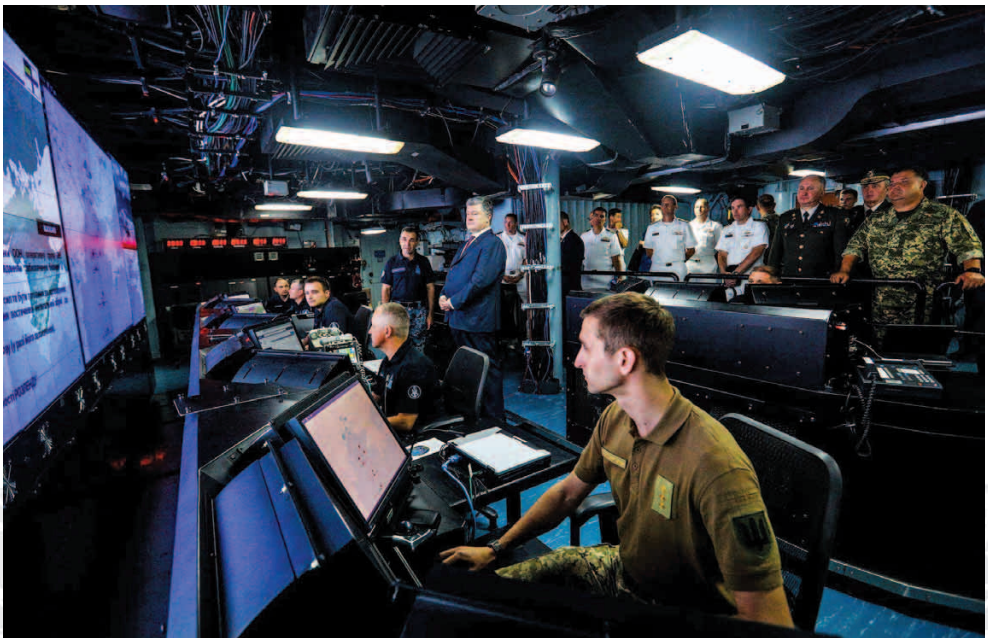

Той самий американський корабель

вона не приїжджала до нас. Ми їм розповідаємо, як за два роки волонтерський проєкт став складовою ЗСУ. Вони шоковані, якими темпами розвивають аеророзвідку наші «бойові ботани», бо в Америці лише на розробку програм пішло до 10 років. Ми – важливий елемент сектору національної безпеки та оборони України, ми «підтягуємо» його до стандартів НАТО і «продавлюємо» його модернізацію і реформування. І розроблені нами зразки безпілотників за багатьма параметрами переважають натівські. На останній виставці в Саудівській Аравії наші українські безпілотники викликали великий інтерес.

Нам справді є чим пишатися. Ось – американський корабель з нашою комп'ютерною системою на борту. Два роки поспіль ми отримували перші місця у змаганнях з програмування по лінії НАТО. Це були 2017 та 2018 роки. Перший раз, коли нас приймали, думали, що ми – аби прапор був. І коли наша команда посіла перше місце серед 14 команд – це було здивування для всіх. Коли ж це сталося вдруге – на нас подивилися вже зовсім іншими очима. Це – найпрестижніші змагання з програмування.

Але, попри все, ми не стоїмо на місці. Зараз у нас є чітка співпраця із ЗСУ в галузі сухопутного оснащення. Моя блакитна мрія – зробити морську аеророзвідку. Я вважаю, що це буде корисно, бо морський досвід – він особливий. Тут умови набагато складніші, але все, що складніше – воно цікавіше.

Ми робимо все для того, щоб перемогти ворога. Що робити – ми знаємо. Аби не заважали.

Віталій Дейнега

засновник благодійного фонду «Повернись живим»

«Мені доводилося чути думку, що допомога армії – це щось нематеріальне. От коли ти вкладаєш гроші у щось конкретне – будуєш дорогу, лікарню, школу, музей – його можна побачити і оцінити масштаби і практичну цінність зробленого. А війна – це так, воно все іде, як у порожнечу. Я з цим категорично не згоден. Я вважаю, що коли ти допомагаєш бійцям, ти закриваєш якесь невелике кладовище. І люди, які не потрапили на те кладовище – вони повернуться і збудують і дорогу, і музей, і школу, і лікарню, придумають нові технології, які покращать нам життя, народять і виховають дітей. І все через те, що вони повернуться живими з тієї війни. Як на мене, це набагато важливіше».

Я не є волонтером у класичному розумінні цього слова. Власне, волонтером я був перші пів року, коли я не отримував заплати, а тільки вкладав свої гроші у справу. Але для того, щоб бути ефективним, потрібно мати якісь ресурси. Я не вірю волонтерам, які кажуть, що вони ніде не працюють, а лише волонтерять. Я всі свої запаси під'їв за пів року, з травня по грудень 2014-го. Тому я у Фонді отримував зарплату. І ще людей 20 у нашому Фонді зараз отримують зарплату. Звичайно, вона незрівнянна з тією, яку я отримував би, якби просто займався своєю справою, чи яку я отримував поза Фондом. І кошти на цю зарплату ми шукали окремо, незалежно від тих грошей, які йшли на війну. Але вона була. І вона давала відчуття стабільності і можливість ефективно займатися справами Фонду, не відволікаючись на сторонні речі.

А почалося все, як і в більшості, з російської агресії, з війни. У мене не було достатньо сміливості, щоб узяти до рук зброю і піти воювати. Я взагалі пацифіст по натурі, вегетаріанець, для мене неприйнятне будь-яке вбивство. І деякий час у мене був ступор: що робити? А потім я вирішив, що, якщо я не можу воювати зі зброєю в руках, то я маю допомагати бійцям. Взяв 10 тисяч гривень, які мав, і вирішив віддати їх на користь армії і сім'ям загиблих. Потім мені дали контакти військових з 95-ї бригади, я поговорив з ними безпосередньо. Бійці пояснили, наскільки у них все сумно. Тоді у Слов'янську їх уже регулярно обстрілювали з мінометів. Це був травень 2014-го.

Vitaliy Deynega
10 травня 2014 р.

Сразу по делу. Я пожертвую 10 000грн на армию и семьям погибших. Эти деньги будут перечисляться частями. В ближайшее время – на оружие для военных (чем больше приборов ночного видения получат наши снайпера сейчас – тем меньше гробов придется покупать потом). Чуть позже – в основном семьям погибших. Особенно из восточных регионов, им сейчас как никогда нужно почувствовать нашу поддержку. Цену моего слова вы знаете. Копии квитанций выложу сюда.
Много это или мало – мне сложно судить. Свой патриотизм я оценил именно в эту сумму. Я не готов кидаться под пули, а посты в фейсбуке это для трепачей и девочек. На данном этапе это все на что я готов. Я не могу сидеть спокойно и переписываться тут с вами, когда уже сегодня кто-то погибнет за то, чтобы у меня было «завтра».
Теперь у меня гораздо больше мотивации работать. Ведь мой эффективный труд может спасти чью-то жизнь. Без преувеличений. Может кто-то скажет, что 10 000 это не много за свою страну. Это как неплохой ноутбук, калаш с парой рожков или хорошие наушники. Но я бы хотел узнать – а сколько стоит ваша любовь к родине? Ну вот если честно, без красивых фраз и соплей?
И не надо говорить, что это дела армии или страны и для этого есть деньги в бюджете. Вы же читаете новости. Пока страна раздуплится – мест на кладбищах станет гораздо меньше.
Это сейчас важнее молитв, постов на 100 лайков, бурных дебатов и красивых слов. Никогда спасение чужих жизней не стоило так дешево. Присоединяйтесь!
Пишите в личку или сюда – не откладывайте. Каждый день промедления может стоить слишком дорого
#Украина #Война #Пожертвования #Донбасс

Я поговорив з друзями, написав про це у «Фейсбуці». Так народилася наша ініціатива. Почали ми з бронежилетів, бо в них була найбільша потреба. Я сів на записну книжку, виділив 200 телефонів своїх знайомих, які можуть допомогти, і почав їх обдзвонювати. Просто дзвонив, розповідав, що буду купувати і особисто возити в АТО бронежилети, просив грошей. На заклик у «Фейсбуці» почали скидати гроші інші люди. Так все і закрутилося. Тоді ми, дуже короткий час, правда, але займалися всім, чим могли – у 2014 році ми навіть воду на Карачун підвозили, бо була така потреба.

Назва нашого фонду виникла спонтанно. Ми бронежилети, які відправляли в зону АТО, підписували іменами тих, хто скинувся грошима. Там було не так багато місця, і я писав: «Від Сергія», «Від Діми».

А з іншого боку ми малювали герб України і там лишалося зовсім мало місця, де хотілося написати якесь коротке, але щире побажання. І перше, що спало на думку – «Повернись живим».

Так з'явилася назва «Повернись живим»

І потім ці слова стали назвою нашої групи в «Фейсбуці» і нашого фонду.

Але бронежилети ми возили недовго. Побувавши на передовій, я зрозумів, що не лише каски і бронежилети захищають бійців, а і можливість бачити ворога, бути готовим до нападу. І якщо каски і бронежилети десь були, десь їх не було, і держава уже починала ворушитися в тому напрямку – то тепловізорів в армії тоді не було в принципі. І ми розуміли, що, якщо питання форми і харчування бійців держава зможе закрити сама, то ці питання вона вирішувати зараз не буде. Тому ми практично одразу переключилися на закупівлю спецапаратури. І мені зараз приємно відзначити, що в багатьох підрозділах перші тепловізори з'явилися саме завдяки нам.

Перший прилад нічного бачення і один з перших тепловізорів пішов у Луганський аеропорт. Це теж була така жорстка точка, про яку чомусь не прийнято говорити, але там бійці були в повному оточенні і в повній ізоляції. І для того, щоб передати наші прилади, ми їх відправляли в Луганськ – тоді ще деякі служби доставки працювали – а звідти їх забирали місцеві волонтери і везли хлопцям тільки їм відомими шляхами. До речі, одні з цих волонтерів загинули, підірвавшись на міні біля аеропорту.

Тепловізори ми купували на чорному ринку. Вони були заборонені для продажу, але існував чорний ринок, де їх брали мисливці, щоб у темряві бачити дичину. У мене досі є з п'ять телефонів постачальників, у яких можна замовити все, що завгодно: треба лише знати, що саме потрібно, в який термін і за яку ціну. Як вони домовлялися з СБУ – це вже були їхні справи. Нас цікавила ціна і якість приладів. Самі ми контрабандистами не були – навіщо, якщо є можливість зробити це більш-менш легально?

Свої перші тепловізори ми перевіряли на практиці. Радилися з військовими: що їм потрібно, які параметри, дивилися, як вони працюють. А з часом наші фахівці почали краще за військових розбиратися, що їм треба. Бо підрозділи змінюються, ідуть на ротацію, а наші люди там уже кожен камінчик і кожну балку знають. І зараз ми по кожній позиції чітко знаємо, що там є від інших волонтерів, що там є від держави і що маємо забезпечити ми, щоб закрити усі питання.

За ці шість років лише нашим фондом «Поверись живим» зібрано трошки менше 170 мільйонів гривень. Люди мінімум з 33 різних країн хоч раз перераховували нам кошти. Ми поставили на передову трішки менше тисячі тепловізорів. І не тому, що грошей не вистачило, а тому, що ми змогли, завдяки нашій логістичній системі, перекрити ними усі ділянки, які того потребували, і забезпечили їхню надійну експлуатацію, щоб вони не виходили з ладу. Ми підготували більше двох тисяч артилеристів, близько тисячі саперів, півтисячі снайперів. Я все це можу звести до простішого: п'ять років тому по Києву висіли розроблені нами борди і була соціальна реклама, яка називалася «Армії потрібні очі». Так от, тепер я з повною впевненістю можу сказати, що очі у нашої армії є.

Але все це напрацьовувалося поступово. Перші 100 тисяч гривень я зібрав по друзях і знайомих – просто дзвонив, просив, вони мені довіряли і давали гроші. По незнайомих людях зібрали ще 100 тисяч. Потім одна дівчинка добилася, щоб одне поважне видання згадало про нас на «Фейсбуці» – і нам це привело одразу кілька

Тепловізори в надійних руках

Партія техніки вартістю в понад 1 млн гривень перед відправкою на фронт

великих донатів. Потім були інші публікації, підключилося телебачення, і все пішло набагато легше.

Контакти з армією теж налагоджувалися поступово. Спочатку ми через знайомих знайшли контакти на Слов'янськ і на Луганський аеропорт. Це була 95-ї бригада в Слов'янську і 80-та в Луганському аеропорту. Саме туди ми відвезли перші тепловізори. Потім ми трішки розкрутилися, у нас з'явилася гаряча лінія і ми почали приймати замовлення. Далі ми перейшли у формат роботи з офіцерами, тобто, з матеріально відповідальними особами – і ми з ними консультуємося, щоб нам солдати не набрехали. Коли вони йдуть на ротацію, ми їм даємо прилади, коли вони виходять – вони повертають нам їх. Таким чином ми унеможливлюємо крадіжки і збільшуємо термін експлуатації.

Ми перестали давати тепловізори, коли побачили, що деякі військові їх крадуть. І тоді ми вирішили не постачати тепловізори на передову у звичному, волонтерському розумінні цього слова: купили, привезли і дали, а далі – ваші справи. А ми почали давати їх не назавжди, а в довгострокове користування. Тобто: заходить частина на ротацію, вона отримує від нас тепловізори під підпис, користується, потім повертається назад – і повертає. А ми їх тестуємо, при потребі – ремонтуємо і передаємо тим, хто приходить на зміну. Це дуже спростило нам роботу і убезпечило від крадіжок. І тепер ми контролюємо благодійну допомогу на десятки мільйонів гривень, посилаючи її туди, де вона потрібніша. І в нас є прилади, які працюють роками, виконуючи свої функції. У нас є «живі» тепловізори, які працювали і в Дебальцеві, і в Донецькому аеропорту.

Позиція тепловізором забезпечена

З Донецьким аеропортом пов'язана окрема історія. У жовтні 2014-го там опинилося багато моїх друзів, з якими ми уже встигли зблизитися. Я якраз збирався до них у Слов'янськ, у 2-й батальйон 95-ї бригади, але коли передзвонив зранку в суботу, то з'ясувалося, що їх вночі усіх зібрали і відправили в аеропорт. Тоді був саме розпал боїв і вийти живим із того пекла було практично неможливо. Принаймні я готувався до того, що когось із своїх друзів я більше не побачу.

У мене був ступор. Коли людина так близько стикається з можливістю смерті, особливо, якщо це не стосується її особисто – перша реакція завжди ступор. Я не знав, що робити, чим допомогти. Пізно вночі я сів і написав пост у «Фейсбуці» з проханням про допомогу. Я просив усіх: друзів, ворогів, просив гроші, просив перепостів. Це був один із найнезручіших моментів для таких постів – ніч із суботи на неділю, коли люди відпочивають, сплять, розважаються, але геть не сидять в соцмережах. Але в тому пості, очевидно, було стільки людського відчаю, що він спрацював.

За півтори доби ми зібрали 1,6 мільйонів гривень. Ми купили все, що вони просили. Ще тиждень пішов на те, щоб закупити все потрібне і відправити посилку в ДАП. Вийшло так, що ми забезпечили не лише моїх друзів із 95-ї бригади, але й змогли допомогти багатьом іншим. І після отримання цієї посилки бійці 95-ї бригади були в ДАП іще півтора місяці. І за ці півтора місяці жоден із них не загинув.

Я не вірю в Бога, я матеріаліст і вірю в людину і її можливості. Але це – факт. І є в Біблії одна фраза, яка мені дуже відгукується. «Хто врятує одне життя – той врятує світ».

Взагалі, на цій війні багато було таких моментів, які можна вважати дивом. Після Різдва 2015-го, коли вчергове привозив допомогу в Донецький аеропорт (а до падіння вежі тоді лишалося трошки більше тижня), ми кілька днів чекали в Костянтинівці ротації, щоб нас відвезли. І я жив у одній кімнаті із хорошим таким хлопцем, Федею Місюрою. І за деякий час побачив інформацію, що Федя поранений, при чому комбат, з яким я зв'язався, сказав, що шанси на виживання дуже малі. А через місяць я дізнаюся, що Федя, попри всі прогнози, таки вижив, хоча йому там перелили літри донорської крові і навіть довелося робити прямий масаж серця. І було дуже зворушливо, коли під моїм постом про це зустрілися Федя і лікар, який його рятував. Лікар тоді написав щось типу: «Памятаю його. Серце запускав своєю рукою, а от видалили йому шматок не печінки, а селезінку, а так все точно». До речі, Федя, попри поранення, відновив стрибки з парашутом, незважаючи на видалення з піввідра нутрощів під час операції.

Гвинтівки для підрозділу 95 бригади, який виконував завдання в ДАП, осінь 2014 р.

В Донецькому аеропорту було багато наших тепловізорів, починаючи з вересня-жовтня 2014 року. Зокрема, був один, який стояв у самому аеропорту, там була позиція «Небо» в Пісках. Цей тепловізор не тільки бачив на кілька кілометрів, але й дозволяв отримувати точні координати об'єкта і передавати їх артилерії. Це була дуже крута штука, ми її зайшли теж на чорному ринку, вона коштувала порядка 20 тисяч доларів, але вона того вартувала. Вона дуже гарно відпрацювала. Взагалі таких приладів у нас було два, другий досі працює в 3-му полку спецпризначення.

З технікою пов'язані різні історії. Мені, наприклад, показували записи, як працює наша техніка. Тобто, це були зйомки з того ж снайперського прицілу, коли видно, як людина рухається і момент її ліквідації. Для мене, як пацифіста, це дуже важке відео. Але я розумію, що так треба. Що це війна, де діє принцип: якщо не ти – то тебе. І від ефективності нашої зброї залежить життя бійців. До речі, я відзначив для себе, що коли дивився це відео, то нічого не відчував – у мене вже відбулася така трансформація. А відео було багато: і з коптерів, які коригували роботу артилерії, і з камер, коли ти бачиш, як снаряд залітає в окоп, і з прицілів, коли видно, що когось там ліквідували.

Загалом уся лінія зіткнення, починаючи з осені 2014 року, була укомплектована нашими апаратами. Ви не назвете жодної операції, де вони не відпрацювали. Були в Донецькому і Луганському аеропортах, були на Савур-могилі, були в Іловайську, були в Дебальцеві. Був випадок, коли ми передали тепловізор ввечері, а вранці дзвонить людина і каже: переді мною зараз лежить три ворожі трупи, якби не ваш тепловізор, на їхньому місці лежали б ми. Ще один наш тепловізор одного разу врятував цілу колону 95-ї бригади – за допомогою нього хлопці знайшли засідку і змогли її відпрацювати. Наші безпілотники працювали скрізь, де був хтось, хто вмів керувати апаратами: від «Альфи» СБУ до піхотних бригад. За допомогою наших нічних біноклів військові збили вже не один російський безпілотник. А найбільша наша гордість – допомога авіації: ми їм передавали авіаційні GPS-навігатори.

«Теплики» від Миколи з Коломиї

За ці роки Фонд «Повернись живим» виріс, і тепер крім постачання армії ми виконуємо медійні та освітні функції. У 2017 році ми прийняли рішення розширити свою діяльність і запустити нішеве медіа, розбудувати аналітичний центр, щоб мати можливість лобіювати деякі державні рішення не просто тому, що нам так здається, а з конкретними висновками на руках, які робляться не за день, і навіть не за тиждень. А також, що ми будемо працювати не лише з тими, хто воює, а і з ветеранами – це ще один величезний напрямок роботи.

Тому, по суті, нині Фонд «Повернись живим» – це вже 4 організації в одній, які синергетично одна одній допомагають. У одної є успіх, і вона тягне за собою решту. Три роки тому ми започаткували повноцінне ЗМІ, і зараз охоплення наших постів у фейсбуці сягає сотень тисяч, у нас місячна аудиторія – більше 3 мільйонів людей. Це більше, ніж у деяких українських електронних ЗМІ. Для нас доступна безкоштовна реклама на радіо.

Крім цього у нас з'явився ветеранський відділ, який займається проєктами «Ігри нескорених» чи «Бізнес-освіта для ветеранів». Третій напрям – це, як я вже сказав, аналітичний відділ, який пише аналітику для військово-політичного керівництва держави і адвокує певні зміни та реформи, які самим волонтерам зробити не під силу. І мені приємно, що до нас дослухаються і ми маємо змогу впливати на важливі рішення держави – просто тому, що ми аналізуємо ситуацію і знаємо, як має бути краще. Наприклад, ми змогли заблокувати вибори на Донбасі восени 2020 року, тому що аргументовано пояснили, які ризики чекають Україну, якщо ми на це підемо.

Ну, а, власне, БФ «Повернись живим» займається тим же, чим від початку, тільки замість тепловізорів ми більше переключилися на постачання і встановлення спеціальних камер спостереження. У нас був цілий IT-шний проєкт обміну розвідданими із використанням супутникового зв'язку. Також наш фонд надає послуги професійних інструкторів, наприклад, зі снайпінгу чи артилерійської або саперної справи. Так, ми їх, фактично, наймаємо, ми їм платимо гроші. Але ми вважаємо, що їхні знання і досвід – це той самий тепловізор, тільки переданий в іншому вигляді. Бо вони так само дозволяють ефективніше воювати і зберігають життя наших бійців. Взагалі, за час існування фонду на закупівлю тепловізорів пішла десь половина коштів. А решта – це вже радари, навігатори, послуги інструкторів, машини тощо. Плюс навчання артилеристів, саперів, снайперів. І робимо ми це краще за державу. Але не хочемо її замінювати, бо кожен має займатися своєю справою.

Загальну кількість людей, причетних до діяльності Фонду, визначити дуже важко. Там є різні люди і різні рівні причетності. Якщо брати координаторів напрямів, які отримують зарплату – їх біля 20-ти. Але є ще десятки волонтерів, які співпрацюють з нами безкоштовно чи за символічну плату. І тисячі тих, завдяки кому ми всі ці роки існуємо і розвиваємося.

Я 10% того, що заробляв за межами фонду, так само давав на фронт. Це була моя десятина.

І ми зверталися до всіх можновладців – була така акція – щоб вони 10% задекларованих статків теж пожертвували на армію. Вийшло по-різному, але хочу сказати одне: за весь цей час наш фонд не збавляв оберти, а в останній час, у зв'язку з коронавірусом, сума надходжень навіть зросла. Тому все залежить від того, хто як працює.

Взагалі люди реагують на події. Пам'ятаю, коли 3 роки тому було загострення в Авдіївці, то нам за день-два накидали близько 1,5 мільйонів. Коли в листопаді 2018-го були захоплені моряки, то там теж за кілька днів був мільйон. Так і зараз. Людей заспокоює благодійність, їм хочеться зробити щось хороше, відчуваючи, що в складній ситуації вони не були осторонь. Так, з кожним роком війни, особливо зараз, коли менше стало загиблих і змінилася риторика всередині країни, напруга навколо

волонтерства спадає. Але все одно, є велика кількість людей, які для себе вирішили, що доки триває війна, вони будуть допомагати армії. І наша задача – просто пояснювати: кому треба допомагати, для чого треба допомагати, на що йдуть кошти, чому саме на це. Якщо у людей не виникає питань – вони дають гроші.

Наш Фонд – це майданчик, який поєднує людей, які ніколи б не перетнулися в житті в іншому місці. Військові, бізнесмени, преса, вчені. Був випадок, коли ми реально всі ридали. Уявіть, бабуся, якій понад 90 років, продала дачу і віддала нам у фонд 10 тисяч доларів. Виявилося, що вона пройшла тюрми КГБ і бачила життя. Інший хлопець, IT-шник Микола з Коломиї, дав фонду 20 тисяч доларів. У нас востаннє таке було десь в 2015 році, коли незнайома людина з вулиці принесла 40 тисяч доларів, через кілька місяців — ще 50 тисяч. І потім ще мільйон гривень. От такі люди й взаємодіють через наш фонд. Власне, вони і є головною нашою цінністю.

А місія Фонду дуже проста: змінювати історію і рятувати життя, об'єднуючи людей. Так було 6 років, коли я очолював Фонд. Я ще три роки тому попередив, що в 2020 році я складатиму з себе повноваження голови. Я розумів, що у 2019-му буде зміна політичного циклу і країну буде трусити, і моїм завданням було зробити все для того, щоб в новій реальності знайти місце для Фонду і лишатися максимально ефективним. Наразі у нас це виходить.

Сергій Притула

телеведучий, волонтер,
громадський та політичний діяч

«Те, що волонтерський рух існує досі, і його тісна співпраця з армією – це величезна мотивація для наших захисників. Це – щоденне відчуття того, що вони не байдужі суспільству і не забуті суспільством. Тому що, якщо наша Армія, наші хлопці і дівчата, не дай Боже, відчують, що нам до них байдуже, станеться набагато страшніше – їм стане байдуже до нас. І тоді – все».

До волонтерства я долучився ще задовго до Майдану. У 2007 році до мене звернувся Віталій Юхимович Малахов, головний режисер-постановник Театру на Подолі, і запросив до участі в благодійному турі з виставою «Допомогти так легко або Звідки беруться діти?». Основний кістяк трупи складали актори Театру на Подолі, але для привабливості проєкту туди були запрошені різні українські селебрітіз: Маша Єфросініна, Ірма Вітовська, Даша Малахова, Наталя Доля, Григорій Чапкіс, Володимир Горянський. Ну і на одну із ролей другого плану запросили мене.

Кошти, зібрані під час цієї вистави, ішли на будівництво трьох будинків сімейного типу в Одеській, Київській та Хмельницькій областях. І от під час цього туру я на Одещині познайомився з однією з таких родин, де в дитячому будинку сімейного типу виховувалося 25 дітей, від 2 місяців до 16 років. Я тоді ближче розібрався, що це за форма виховання і чим вона відрізняється від традиційних сиротинців. І от, спілкуючись із батьком цієї родини, я поцікавився, за що вони живуть, де беруть кошти? І він відповів, що по-різному буває: там церква допоможе, там селяни продуктами поділяться. «А оце недавно приїхав один бізнесмен, привіз 300 доларів, то я закупив макаронів, круп, інших продуктів – і десь на місяць ми вже забезпечені», – розповів він.

А я на той час був молодий хлоп, але певні власні кошти вже мав і, якщо чесно, час від часу засиджувався в казино і міг собі дозволити за ніч спустити навіть доларів 500 чи й більше. І оця розмова з тим чоловіком перевернула мій світ. Я зрозумів, що є речі, набагато важливіші за марнотратство на власні емоції. І після повернення з того туру я почав шукати варіанти на Тернопільщині (на той час я вже офіційно жив у Києві, але там у мене лишалося багато друзів), де кому потрібна допомога по сиротинцях та дитячих будинках. Це стало для мене такою життєвою потребою – допомагати тим, хто потребує цієї допомоги.

А потім стався Майдан. Це вже був другий Майдан у моєму житті. На першому, під час Помаранчевої революції в 2004 році, я був одним із тих, хто собою забезпечував кількість людей на Майдані. Я із задоволенням тоді потоптав ногами сніг і на Майдані, і на Банковій, і на Лютеранській. Ночував я тоді з покійним уже Володею Стаюрою з Тернополя, «свободівцем», в наметі теж уже, на жаль, покійного Ігоря Пелиха. Тут на Хрещатику в нього був свій намет «Галопом по Європах». У ті часи я був іще таким собі, «рядовим майданівцем».

А коли почалася Революція Гідності, у мене вже статус був трошки інший і більші ресурси. Коли сталося побиття студентів, другого дня ми з «Вар'ятами» мали два концерти в Червонограді. Тоді ще стояло питання, що робити: виступати чи скасовувати концерти? Ми таки провели ці концерти, і одразу після цього дали 5 тисяч на автобус, який повіз людей з Червонограда на Майдан.

І з того часу ми почали шукати різні можливості, щоб підтримати Майдан. Якщо, наприклад, десь люди не могли виїхати з областей автобусами, бо їх блокували на блокпостах, ми проплачували мікроавтобуси чи давали на бензин, щоб люди добиралися на приватному транспорті.

Одного разу навіть викупили цілий вагон у потязі з Тернополя на Київ для майданівців.

Час від часу я підкидав гроші в скриньки на Майдані. Хоча ця історія мені не дуже сподобалася. Я тоді привіз до Києва 20 тисяч гривень, приніс їх, кажу: «Хлопці, ось вам на ваші потреби». А мені кажуть: «Ну, пхай у скриньку». І я стояв, розривав ці пачки по 20 – по 50 гривень і пхав у ту скриньку. І я зрозумів, що, попри те, що мені подобалося підтримувати Майдан, така відсутність звітності мене геть не надихала. І я надалі намагався, якщо передавати гроші, то давати їх із рук у руки тим активістам, кого знав і хто звітувався, на які потреби вони йдуть: чи це на логістику, чи, коли почалася гаряча фаза, на закупівлю щитків для захисту, шоломів, амуніції.

«Волонтерський штаб» у фойє «Нового каналу»

Потім, коли почалися розстріли на Майдані, постало питання про бронежилети. Я сконтактувався з одним українцем з Америки, він мене направив до своєї мами в Конотоп, і та на його прохання передала мені 30 тисяч доларів. Я повернувся із цими грошима до Києва, заїхав до Дани Павличко, директора видавництва «Основи». В неї якраз там утворився такий собі штаб небайдужих людей, і стояло питання про забезпечення бронежилетами медичної служби Майдану. І я частину коштів віддав їм, частину коштів виділив Правому сектору, а що лишилося – пороздавав важким хлопцям, пораненим на Майдані, які лежали в лікарні швидкої допомоги на Братиславській.

Коли ж почалася анексія Криму, то всім стало зрозуміло, що треба підтримувати армію. Мої друзі з Майдану ще раніше намагалися щось робити: поповнювали телефонні номери чи картки наших бійців, які були заблоковані в Криму, допомагали з логістикою. У мене ж перший такий волонтерський викат відбувся в березні на Чонгар. Я перед тим покатався по Києву, забрав у дівчат ті «бундесовські» бронежилети, які їм уже не були потрібні в столиці, докупив ще розгрузки для РПК, АК, затарилися ліками, водою харчами, цигарками – і ми з Геною Попенком, це теж телеведучий наш, приїхали удвох до Зведеного загону Південного регіонального управління держприкордонслужби. У мене з прикордонниками були дуже гарні стосунки ще з 2007 року, от ми до них і поїхали.

А потім почалося загострення на сході і до мене звернулися хлопці з Тернопільської «Альфи». У них був невеличкий, але дуже хороший колектив – і дуже погано оснащений. Я почав займатися ними, потім командир підрозділу перекинув мене на 8-й полк, далі я через них зав'язав дружбу з третім батальйоном 80-ки. І так на паралельних курсах все воно зачепилося і пішло-поїхало.

У мене в Києві впродовж двох років на першому поверсі у фойє «Нового каналу» був свій волонтерський пункт. Я раз на тиждень давав оголошення в соцмережах, що я буду з такої-то по таку годину там, і просив принести те, що замовляли хлопці. Але це було дуже умовно сказано: що замовляли. Бо я там міг просити батарейки, хімічні грілки для підошов, берці, якщо хто має. А люди йшли потоком і несли, хто що міг. Приносили воду, цигарки, теплий одяг, їжу, закрутки домашні. Хто мав «целокс» – ніс «целокс», хто мав гроші – ніс гроші. Грошей несли достатньо багато – практично кожного разу це були десятки тисяч гривень: від 500 доларів до 2,5 тисяч за раз. Це, не рахуючи того, що приходило на картку.

Люди несли всі, неможливо було виділити якусь окрему групу. Приходили і старі, й малі. Приходили малі діти з мамами, приходили підлітки по 10–12 років, які збирали на фотоапарат, але в один момент вирішили, що ці заощаджені 300 доларів краще віддати на «воїнів світла, воїнів добра». Несли бізнесмени, несли архітектори, несли студенти. Приходили пенсіонери.

Це було ще й психологічне випробування, бо практично кожна друга людина, яка приходила – вона плакала. І спокійно дивитися на ці сльози було неможливо. І

Замовлення доправлено за призначенням

тоді я був щасливий, що у мене там на першому поверсі була гримерка, куди я міг час від часу ховатися, щоб витерти власні сльози-соплі. 2014 рік практично весь був на такому емоційному надриві. Таке тоді щось було в повітрі – незрозуміле, але дуже надихаюче. Я трішки цікавлюся історією, але я не пам'ятаю прикладів за останні багато років, щоб громада, народ, в той момент, коли держава була на це не здатна, так стали горою за свою армію. Це було дуже круто.

Більшість закупок я робив самостійно. Такого поняття як команда, щоб можна було десь на когось перекинути свої обов'язки – такого в мене не було. Та й я не хотів ризикувати, часи були не певні. Бо, коли я ішов робити якусь закупку, маючи пів мільйона гривень в пакеті, то казав, що, якщо хтось стукне мене по голові і забере ці гроші, то – біс із ним. Я піду в банк, відкрию свою скриньку і за свої гроші зроблю таки ту закупку. А якщо це буде якийсь хлопчик чи дівчинка, які зі мною працюють? Що тоді? Звичайно, самому випрацьовувати це все на всіх фронтах було важко. Але з часом з'явився досвід.

Перше, що мене цікавило – це питання логістики. І питання експертного середовища, яке давало б можливість максимально ефективно використовувати ті кошти, які жертвують люди. По логістиці я зав'язався з кількома іншими волонтерами, з якими певний час працював. Ми практично кожного тижня відправляли передачі на схід. Коли ж об'єми допомоги зменшилися (і зменшилися потреби), я перестав брати бус і почав їздити своїм транспортом. Мій Range Rover Sport теж достатньо місткий автомобіль, тому я його вантажив під зав'язку і їхав.

Перші кілька років я, як і більшість, займався усім, а з часом люди почали викристалізовувати свої напрями. І я так само більше уваги почав приділяти спецобладнанню. 2014–2016 роки – це була оптика, тепловізори, коліматори, прилади нічного бачення, транспорт. Ну, і амуніція, звичайно: 2014–2015 роки, це був час, коли берці, кевларові шоломи, бронежилети закуповувалися у величезних кількостях. Єдине, чим я ніколи не займався – це медичкою, бо розумів, що є люди, які з цим справляться набагато краще за мене.

По експертному середовищу, я на початках радився з людьми, які краще за мене знали, який тепловізор краще підходить для яких задач і де його краще брати. Кому підійде прилад за 2500–2700 доларів, а кому треба шукати за 10 тисяч. Якому снайперу треба такий приціл, якому – зовсім інший.

Потім, за кілька років такого спілкування ти й сам уже починаєш розбиратися і, коли отримуєш чергове замовлення і розумієш, що в тебе таких замовлень було вже 5–7, то вже сам знаєш, куди звертатися і що брати.

Сергій Притула
29 січня

Після концерту у Вараші хлопчик попросився до гримерки «вар'ятів». Ну, думаю, як завжди, фото/селфі. А він сором'язливо простягнув конверт. З одного боку «Слава Україні». З другого «Від Марка, Дарія і Енея». Каже: «Ось, ми на Армію назбирали». Воно якось не пасує старшому дядькові при підлітках сльозу пускати, то я й не став. Але хотів.
І воно так кожного разу, коли хтось після концерту підійде і (на сцені або під гримеркою) тицьне в руку якусь купюру з тихим «на хлопців». Коли громада УГКЦ з Віченци передасть мамі в Збараж черговий конверт з євро. Коли дівчинка-редактор, яка самотужки виховує дитину, зі своєї «сірої» зарплати відраховує 2000 грн. Коли під готелем у Хмельницькому молодий батько просить побути коло малого, який грається мотоциклетним шоломом, повертається у готель, виносить пару тисяч гривень і каже: «ти знаєш, що з цим робити». Коли телефонує вночі Петя з Ізраїлю і каже: «розпиши, що кому у який підрозділ треба, я тут по наших «наколядував» 1500 доларів, щоб знали, куди гроші підуть. Було більше, але там в одного бійця біда, то я ще йому трохи перекинув».
Кожного разу хочеться плакати і стоїть комок у горлі. Бо ті хлопчики могли б витратити ці гроші на якісь ігри. Мама на дитину. Діаспоряни на родини. Батько на сина. А Петя міг би просто жити своїм заробітчанським життям і не паритись. Але виховання, патріотизм і усвідомлення важливості підтримки свого війська, не дозволяють їм залишатися байдужими. Як і у випадку із сотнями тих, хто здійснює щоденно перекази на волонтерські рахунки. Не обов'язково мої.
По-перше, я щиро дякую усім за допомогу. По-друге, за довіру. Її дуже важко завоювати, але дуже легко втратити. А розчарувати людей за теперішніх умов – це раз плюнути!
У мене зараз у сусідньому вордівському файлі перелік підрозділів, які чекають своєї черги по забезпеченню потреб. Там є традиційні напрямки по снайперах і парамедиках. З грудня взяли під крило медслужбу 1-ї штурмової роти ДУК (пальне). Чекає на допомогу 57 бригада, 59 бригада, аеророзвідка, спецназ НГУ. Сьогодні-завтра-післязавтра я буду здійснювати проплати. Січень не був аж дуже активним по надходженнях і, боюсь, що на усіх грошей може не вистачити. Тому, якщо хто може має якусь ще копійчину, то закиньте на рахунки плз. До речі, тим, хто неодноразово нагадував про зміну IBAN коду по доларовому рахунку, повідомляю, що руки нарешті дійшли і у реквізитах, які будуть нижче, він оновлений.
Ще раз усім низький уклін за допомогу. Репост - це теж допомога :)))). Працюємо, панове!

73 тис. 1,1 тис. коментарів 29 тис. поширень

Закуповували – де могли знайти, щоб було якісно і по ціні нормально.

Не приховую, і не вбачаю в цьому великого гріха, що ми часто завозили необхідне контрабандним шляхом. Бо, якщо стояло питання: взяти якийсь апарат, припустимо, за 7 тисяч доларів, якщо йти офіційними шляхами, або за 5 тисяч доларів – неофіційно, то висновок напрошувався сам собою. І я вважаю це правильним: чому ми маємо народними грошима переплачувати там, де держава не спромоглася забезпечити?

Я волонтерством займався у вільний від роботи час, а його, попри війну, все-таки в мене було достатньо багато. Потім, коли війна із гарячої фази вже переросла більше в позиційну, ми почали працювати над поліпшенням наявного у хлопців ресурсу. Наприклад, снайперам, які працювали з СВД *(снайперська гвинтівка Дехтярьова. – Ред.)*, «ремінгтонами» чи «саважами», ми почали купувати умовно «Сако» чи «Барет», потім наш «Зброяр» (український виробник снайперських комплексів) вийшов на хороший рівень. У 2016–2018-му почалися тотальні закупки вже не тепловізорних комплексів, а тепловізійних прицілів.

Останні кілька років, якщо брати загалом, ми так само підтримували снайперів, але вже в дещо іншому плані. Бо, забезпечивши їх достатньою кількістю якісних снайперських комплексів, ми зіткнулися з нестачею для них набоїв. Тому ми почали виділяти кошти на цей напрям. Останні два роки порядка 600 тисяч гривень в рік іде на забезпечення бійців кількох підрозділів ССО ресурсами для виробництва набоїв: ми купуємо порох, капсули, гільзи, кулі. А далі хлопці все це крутять вручну на спеціальних станках, якими їх теж забезпечили волонтери.

Також в останні роки було закуплено багато безпілотників та квадрокоптерів. Це була така моя ніша, якою я досі постійно займаюся. Регулярно закуповували «фантоми», «мавіки», безпілотники «Лелека» – лише останніх я близько десятка забезпечив у різні підрозділи. Тобто, аеророзвідка – це те, куди останні роки вливалося досить багато коштів. Паралельно ми закуповували спеціальні засоби для боротьби з аеророзвідкою противника: є такі спеціальні апарати, які дозволяють посадити квадрокоптер противника. Ми її називаємо «ружбайка» і одна така «ружбайка» коштує 15 тисяч євро. Ціна немаленька, але воно того варте. І так приємно, коли щотижня хлопці скидають тобі фото чи відео, як вони посадили черговий ворожий коптер.

Ну і на паралельних курсах були іще деякі специфічні замовлення, про які не варто говорити на широкий загал. Принаймні, поки що. Із того, що можу розказати – був запит від 3-го полку спецназу, мене Рома Сініцин підбив на цю історію, коли ми допомагали із створенням штабу оперативного ведення бою. Це була цікава історія, яка потребувала і фінансів, і підключення низки людей із IT-світу, і військових, і цивільних, які допомогли це створити. Закуплялися сервера, екрани, засоби для комунікації, на мені була задача забезпечення певними гаджетами, які не можна було завозити в Україну.

Але для волонтерів немає такого поняття, як «не можна», якщо воно треба.

Тому 27 тисяч доларів – і потрібні 10 гаджетів були передані на баланс спецназу. Ми доволі оперативно спрацювали і допомогли цьому полку робити таку корисну штуку, яка давала можливість бачити, що відбувається на полі бою, і дуже скорочувала час оцінки ситуації і прийняття рішення.

Можна досить умовно підрахувати, скільки грошей вдалося за ці шість років зібрати і використати на потреби армії. Спочатку я рахував, потім з'явилися деякі замовлення, які не можна було «світити», потім ще дещо. Але загалом, якщо так брати – не менше 45 мільйонів гривень, за що я безмежно вдячний кожному, хто хоч раз перераховував гроші, допомагав, підтримував.

Взагалі за час моєї волонтерської діяльності було безліч історій, коли я не міг стримати емоцій. У мене очі були на мокрому місці, коли після концертів до мене підходили діти, які, знаючи, що я приїду, витрушували всі свої скарбнички і несли мені свої заощадження «на армію». Один із останніх випадків – мене кілька місяців розшукувала одна пані, писала мені в приват на «Фейсбук» (це мій регулярний спосіб комунікації як із донорами, так і з військовими), просила про зустріч. І все ніяк не виходило.

Нарешті вона приїхала до мене на зйомки програми, ми зустрілися, поспілкувалися з нею в перерві – і вона витягла із сумки 60 тисяч доларів і дала мені. І це трішки вибило мені землю з-під ніг. В хорошому сенсі. Бо 2020 рік був складний сам по собі: і через карантин, і через загальні настрої в суспільстві, коли багато українців вимушено затягнули паски. Але зараз, на тлі такого собі важкого 2020 року я вже констатував, що по своїх волонтерських заходах я зберу майже на мільйон гривень більше, ніж у 2019-му. І тут приходить ця людина і особисто забезпечує четверту частину річного бюджету

Мене важко змусити плакати від болю чи від горя, але такі прояви чистої людської самопожертви, таке чисте, неприкрите еталонне добро розчулює до глибини душі. Здається, до всього звикаєш, але кожного разу – не можу стриматися.

Зараз я веду кілька консультацій на предмет того, на що можна потратити ці гроші. Я не хотів цим займатися, доки не закінчаться місцеві вибори, бо розумів, що всі одразу це потрактують як передвиборчий піар. Про це дуже люблять кричати люди, які ніколи не займалися волонтерством. Зараз вибори закінчилися. У мене руки розв'язані і є чотири варіанти, куди краще пустити ці кошти. Будемо приймати рішення.

З усієї моєї поваги до нашого волонтерського цеху, я все-таки належу до тієї категорії волонтерів, які намагаються не переоцінювати свої можливості. Так, ми маємо дуже багато переваг над державною машиною. Бюрократичний державний апарат дуже громіздкий та неповороткий і не може похвалитися оперативністю. Волонтеру для того, щоб забезпечити якийсь підрозділ тим, що йому необхідно під час гарячої фази війни: отримати запит, зібрати гроші, купити і доставити – на це іноді вистачало трьох днів. У той час, як для державного апарату на це потрібні місяці.

З іншого боку, весь волонтерських рух, разом взятий, не може похвалитися такими фінансовими можливостями, як це має Міністерство оборони. І, якщо говорити про забезпечення армії в 2014–2015 роках і зараз – то це справді небо й земля. Насьогодні вже немає проблем із забезпеченням харчами, амуніцією. Я в червні заїжджав на чай до комбата 80-ки Сергія Кротова. Це був такий дружній візит, і доки ми спілкувалися, матеріально відповідальний офіцер приніс тепловізори, якими я їх забезпечив. Я дивлюся: все є, все працює, всім забезпечені, є підзвітність – круто!

І те саме я помічаю по інших підрозділах. Була ситуація, коли хлопці з однієї бригади замовили тепловізійний приціл на «Фагот». А я телефоную до друзів із відповідних структур, де вже є таблиці, де все зафіксовано, що в кого є, а чого нема в

Тепловізор для розвідки 17-ї танкової бригади, січень 2015 р.

підрозділах, і кажу: так і так, мене там хлопці просили дістати тепловізійний приціл «Арчер» на «Фагот», чи є у них така потреба? І мені відтелефоновується полковник і каже, що так, така потреба є, але через два тижні вони виходять на сектор, передайте, щоб їхній начальник РАО звернувся до мене, я їх цим забезпечу. Все. Не потрібно кидати клич і шукати 8 тисяч доларів на те, щоб закрити це питання з волонтерської скарбнички.

З іншого боку ми розуміємо, що все одно існують такі витратні речі, які доводиться покривати саме волонтерам. Взяти ті ж квадрокоптери. Я не знаю, які є державні потуги, щоб забезпечувати квадрокоптерами військо на постійній основі. Але це очі наших хлопців і дівчат. Так, вони часто падають, їх як збивають стрекотнею, так і гасять РЕБами *(система радіоелектронної боротьби. – Ред.)*. Ну, втратили ми «квадрик» – і що далі? Чекати, доки Міністерство оборони забезпечить квадрокоптером якийсь взвод розвідки? А 1100–1200 доларів, вартість ходової моделі – це сума, підйомна навіть для волонтерів середньої руки з районного центру. Тому ніхто не чекає, а люди беруть і роблять. Волонтери набагато оперативніше латають дірочки, які виникають вже і зараз. Плюс, зараз ми багато коштів вкладаємо в наших «кулібіних», які роблять апгрейди різних типів озброєння і роблять все, щоб наші бійці могли б конкурувати з російськими спецпризначенцями.

Оце так сюрприз!

Наприклад, у контексті снайпінгу. Також є добровольці, які не підпадають під Міністерство оборони і лишаються на забезпеченні у волонтерів. Я, зокрема, кожного місяця виділяю 25 тисяч гривень на потреби медичної служби «Ульф» першої штурмової роти ДУК «Правий сектор». Є також парамедики на кшталт «Ангелів Тайри», яким я так само кожного місяця забезпечую тонну пального на їхні потреби.

Також у мене кожного місяця частина коштів іде не лише на ті запити, які особисто мені роблять військові, але й на інші волонтерські проєкти. Я зараз спілкуюся з однією парамілітарною волонтерською структурою і я буду виділяти частину коштів на забезпечення їх гексокоптером для виконання завдань. Іноді я співпрацюю з фондом «Повернись живим»: або з Андрієм Римаруком якісь проєкти разом робимо, або з Русланом Шпаковичем, який по снайпінгу.

Це дуже круто і це правильно. Якщо хтось має хорошу ідею, але не справляється, а в тебе є можливість підтримати – то це треба робити. Цього року, попри всю його складність і обмеженість бюджетів людей, на армію ніхто зажимати грошей не став.

Мені волонтерство дало мені можливість вдосконалити власні управлінські навики формування команд. Бо кожен проєкт – це підтягування людей на його реалізацію. Це – величезна кількість толкових спеціалістів різного фаху плюс волонтери, з якими ми стали практично монолітом. Звичайно, за цей час було чимало прикладів, коли самі учасники волонтерського руху між собою перегризлися-пересварилися. Але загалом я чітко можу сказати, що в більшості ми – єдині, і ця взаємовиручка і взаємопідтримка, це плече, яке ми підставляємо один одному – це надзвичайно круто!

Волонтерський рух в Україні, попри все, має великий кредит довіри. І волонтери за цей час перетворилися на дуже впливову силу – ту силу, яка не дозволяє у військах відбуватися певному свавіллю, яке іноді може мати місце.

Тобто волонтери – це такий собі дамоклів меч над офіцерами найвищого рангу, навіть над генералітетом, для того, щоб вони не здумали десь розслабитися і сісти на якісь корупційні схеми – волонтери за цим дуже сильно слідкують.

А ще я радий, що на місцевих виборах величезна когорта хороших людей із числа волонтерів та активістів, ветеранів АТО та ООС пішла великим фронтом в органи місцевої влади. Для мене особисто волонтери і наші ветерани – це такі стовпи, на яких тримається суспільство, люди із загостреним почуттям справедливості і нульовою толерантністю до корупції. І це максимально круто, коли депутатами на місцевому рівні стають люди, які боронили Україну, а тепер готові боронити свої громади від корупціонерів. Значить – у нас є шанс.

Анжеліка Рудницька

співачка, художниця, волонтерка,
Президент мистецької агенції «Територія А»

«У публічної людини більше можливостей допомагати іншим, бо тебе знають і тобі довіряють. Але і цю довіру треба спочатку заслужити, а потім – не втратити. Бо у волонтерстві, як і на сцені – все на виду».

Моє волонтерство почалося з моїх батьків, із бабусі-дідуся. Вони завжди розповідали, як важливо допомагати людям. Хоча спочатку я, може, не зовсім розуміла, як я, маленька людина, можу робити великі справи. А потім воно вже саме якось викристалізувалося. Тут головне – робити те, що ти можеш. Тому ми ще до війни з «Територією А» регулярно організовували різні благодійні акції, опікувалися дитячими будинками, допомагали тим, хто справді потребував допомоги.

А війна? Я навіть не можу точно сказати, як вона для мене розпочалася. Вона так плавно перетекла з Майдану, коли ти не міг відірватися від телевізора чи моніторів ком'ютера, коли стежив за різними стрімами, переживав за друзів і за країну.

А далі пішла інформація про захоплення Криму і ми всі стежили за тим, що там відбувалося, як там блокують наші частини, а кримські татари носять їжу, як наші кораблі намагаються прорватися із бухти Донузлав. Я пам'ятаю той стан розгубленості, коли в країні, фактично, було безвладдя, і ніхто не знав, що робити, коли в тебе отак нахабно, на очах у всього світу, забирають шматок твоєї землі.

Усі чоловіки, з якими я була на Майдані, одразу включилися в процес: хтось пішов добровольцем (як мій рідний дядько, Олег Михайлов, який воював в «Айдарі» і загинув, прикриваючи друзів), хтось продовжив займатися волонтерством, хтось взявся розвивати якісь ініціативи. Ми й самі не помітили, як війна стала частинкою нашого життя. Але для кожного це був власний вибір: голосом Левітана ніхто не оголошував і загальної мобілізації не було.

Я в цей час теж думала, а що я можу зробити, чим я можу бути корисною? І, крім спілкування з друзями, які пішли на фронт, я знайшла для себе ще дві справи: підтримка поранених у госпіталі і допомога дітям, які змушені були тікати до Києва від війни. У «Фейсбуці» я бачила безконечні прохання про допомогу від людей, яким не було де жити, що їсти. І я сконтактувалася з центром соціальної реабілітації «Ковчег» у Пущі-Водиці, який прийняв біженців, дізналася, що там потрібно, підняла всіх своїх друзів. Ми зібрали одяг, продукти, іграшки, книжки і поїхали до дітей. Потім навідувалися до такого ж реабілітаційного центру, який організував місцевий священник у Коцюбинському, під Києвом.

Але були й такі речі, які мене там шокували. В тому ж Коцюбинському я зустріла здорових дорослих чоловіків, які днями лежали на ліжку і навіть не намагалися щось робити і якось допомагати родині. Вони чекали, що скоро все закінчиться, хтось за них звільнить їхні домівки і вони спокійно повернуться додому. Вони перечікували, користуючись добром і милосердям місцевих.

І тоді я зрозуміла, що благодійність має бути мудрою. Що людям треба допомагати, але лише у критичних моментах і тим, хто справді не може. А тих, хто сам може про себе подбати, треба підтримувати, вчити, але не робити щось за них.

Бо іноді волонтери роблять ведмежу послугу: вони дозволяють людям лінуватися і бути впевненими, що, щоб там не сталося, за них це питання вирішать. Так не має бути.

Я розумію, що не всі можуть воювати. Більше того, боягуз на війні, це лише мінус. Там не потрібні люди для галочки, там потрібні воїни, сильні духом. Але ж у житті завжди можна знайти місце, де ти будеш корисним. Головне – шукати, а не лежати, чекаючи, що хтось за тебе це зробить. Мене це тоді дуже зачепило.

Не меншим шоком, але вже в іншому плані, для мене став Київський військовий госпіталь, особливо після Іловайська та Дебальцева. Зовсім молоді хлопці – а той без ноги, той обгорів, у того рука розтрощена. Ми організовували аукціони, щоб зібрати гроші їм на лікування, проводили благодійні концерти, щоб їх підтримати, – у мене на той час була така бойова концертна команда давніх друзів. Я кожного разу, коли бувала в госпіталі, намагалася пройтися по палатах, поспілкуватися з хлопцями. Багато хто з них пам'ятав мене іще з часів Хіт-параду «Території А», і це для них була величезна підтримка. А я після таких візитів деякий час відходила, бо це психологічно досить важко – завжди усміхатися, не плакати, знайти слова підтримки.

Була одна історія, коли я приїхала в госпіталь із букетом і зайшла до одного хлопця. У нього було пів голови роздроблено, ампутовані рука і нога. А він показує мамі, щоб його посадила, і просить сфотографуватися. У мене все всередині стискається, хочеться ридати, але я усміхаюся, обнімаю його. І він зізнається, що це була мрія всього його життя – сфотографуватися з Рудницькою. Ото, каже, не було б щастя, так нещастя допомогло.

Звичайно ж, ми шукали можливості підтримати їх матеріально, бо в перший рік госпіталі не були готовими до війни, а тому часто там не вистачало елементарних

ліків. Я на той час розпродала свою колекцію подушечок-«думочок» і частину грошей відала на ліки.

Я розумію, що це, можливо, була краплина в морі, але мені було важливо знати, що все, що я роблю: десь із концертів, десь із аукціонів – воно все йде в скарбничку допомоги країні, в скарбничку нашої перемоги.

Я намагалася для цього використати навіть свій день народження. У 2014-му я в цей день організувала в Софії Київській акцію «Дерево бажань» на підтримку дітей із родин переселенців. Тоді прийшло дуже багато відомих людей: і моїх друзів-артистів, і політиків. І кожен приніс, що ми просили (а ми перед тим вивісили список, що дітям треба), або гроші. Ми зробили тим дітям справжнє свято: там був і концерт, і невеличкий фуршет, і символічне «дерево бажань», на якому діти лишали свої записки. Дякую всім, хто до цього долучився – ми тоді після акції кілька днів їздили різними реабілітаційними центрами для переселенців, розвозили гроші і подарунки.

А наступного року свій день народження я святкувала у Київському госпіталі. Ми там зробили величезний концерт, до нас долучився і Палац культури «Україна», який очолював Роман Недзельський, і Микола Тищенко, який тоді ще не був депутатом. Перед тим у «Фейсбуці» гуляло оголошення «Що подарувати Рудницькій на День народження: чоловічі майки, труси, шкарпетки, спортивні штани, станки для гоління, цигарки тощо». Деякі газети так і вийшли із таким заголовком. Це було смішно, бо я ніколи не курила і не вживаю алкоголю, а тут – цигарки для Рудницької. Одна моя подруга привезла мені тоді цілий мішок цигарок і сказала, що це мій святковий букет.

Ми тоді дуже багато всього привезли в госпіталь і зібрали біля 5 тисяч доларів. Я сиділа після концерту із госпітальними волонтерами, рахувала ці гроші, і ми одразу прикидали, як їх розділити між тими, у кого були важкі операції і хто потребує першочергової допомоги. Останнім ми рознесли гроші по палатах і віддали з рук у руки.

А в 2016 році на свій день народження я з друзями зробила благодійний концерт у Палаці культури «Україна», щоб зібрати кошти на путівки в літній табір відпочинку для дітей із зони АТО.

Зустріч у госпіталі з пораненим земляком

З Олександром Бригинцем. Благодійна акція на підтримку українських захисників

Перший великий стрес від війни – це коли на фронт пішов Олександр Бригинець, і всі адміністративні справи по «Території А» лягли на мої плечі. Я ніколи цим не займалася, я не знала, що таке бухгалтерія, як керувати організацією, де брати гроші. Я відповідала за творчий бік справи, а тут довелося вчитися і цьому.

Я довгий час не могла звикнути, коли почали виринати мої друзі «з попереднього життя» - у військовій формі. Я одному з них просто в очі кричала: «Ти іще не розмножився, ти не маєш права вмирати». Бо, якщо гинуть молоді хлопці, то вмирають цілі роди, а це – неправильно, так не має бути. Українців і так меншає, а тут – гинуть найкращі.

Дуже переймалася за друзів із Донецька і Луганська, які змушені були тікати і шукати себе в нових реаліях. Одна з них – Вікторія Радченко, з якою я ще в 1990 році брала участь у Студентській революції на граніті. І хоча дівчатам тоді не дозволяли голодувати, ми приєдналися до акції і голодували 5 днів. І з того часу ми підтримували зв'язки. Коли почалася війна, Вікторія з Луганська змушена була з дитиною тікати до Старобільська.

Взагалі війна – вона скрізь, потрібно лише хотіти її побачити. Навіть одна із моїх перукарок виявилася родом із Луганська і потім розповідала, як їй довелося звідти забирати маму. Це – купа життєвих історій, часом – історій зрад і випробувань на людяність. Це все ще треба буде колись переосмислити.

Але найбільшим болем для мене досі лишається загибель брата моєї мами, Олега Михайлова. Йому було лише 46 років. Він був розвідником в «Айдарі» і в тому бою його сильно поранили в ноги, він не міг відступити, а тому лишився прикривати відхід інших. А коли закінчилися набої, він максимально підпустив до себе ворогів і підірвав гранату.

Я пізно дізналася про це і не могла бути на його похороні. Але я в цей день пішла здавати кров для поранених, щоб так вшанувати його пам'ять. А через два тижні після його загибелі мені довелося виступати в тому самому підрозділі, де воював дядько.

Це була моя перша поїздка на фронт і я до кінця не знала, де ми будемо виступати. Нам пояснювали таку конспірацію питаннями безпеки. Першим було Щастя, де на той час велись активні бойові дії. Я не скажу, що було страшно, ні. Виникло дивне відчуття: розуміла, що я на своїй землі, на якій колись гастролювала. Проте зруйновані міста, немов кінострічка про війну, повертали у реальність. Ми тоді ще й везли гуманітарну допомогу. І виявилося, що ми приїхали саме в «Айдар». Олегові побратими спочатку, впізнавши мене, почали виганяти, бо подумали, що я приїхала воювати добровольцем, щоб помститися за Олега. А потім ми розговорилися і мені багато про нього розповіли, показували фото. Потім мені прислали запис на телефоні, як вони їхали на ту операцію, яка виявилася останньою: він там співав, розповідав анекдоти. Він, як і всі в нашій родині, був оптимістом, жартівником, романтиком. Мені показали кубрик, де жив дядько, я побачила його ліжко — ще незаправлене, бо ніхто не осмілився торкатися до нього. Сліз не змогла стримати, було дуже боляче...

Коли я вже виступала, співала пісню «Я у тебе є, а тебе нема», і бачила перед собою очі дядькових побратимів. Пісня про кохання, а я думаю про свого дядька – і в мене сльози рікою. За мить ми вже плакали всі разом, ніхто не приховував сліз.

Я завжди закриваю концерт піснею «Країно моя». І зазвичай запрошую когось із зали на сцену. Цього разу я взяла за руку командира роти і повела за собою. Аж раптом чую сміх: «Філіп Кіркоров!!! Браво!». Я запитала: «Чому ж Кіркоров? Ви любите цього співака?» А він: «Та ні, мене звуть Пилип, ось вони і жартують». А після концерту він подарував мені своє фото, на якому залишив дату і кілька слів на пам'ять.

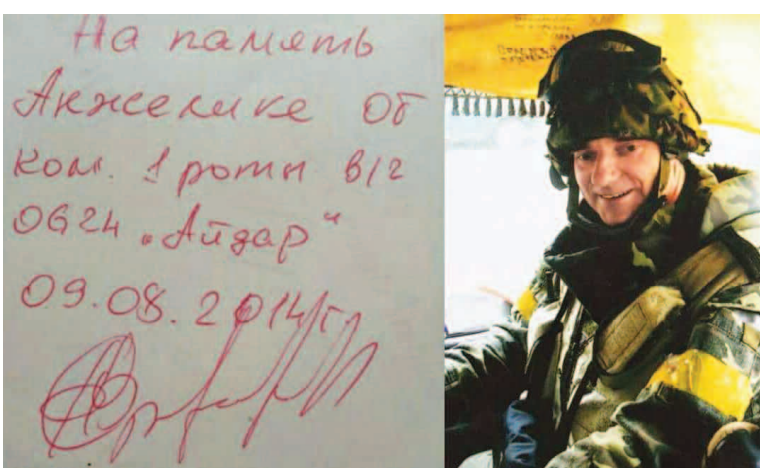

Автограф від Пилипа Слободенюка

А за кілька днів я сиділа в мами на кухні і все думала, як би їй розповісти, що я була в «Айдарі» і бачилася з дядьковими побратимами. І тут приходить коротке SMS: «Пилип – 200». У мене наче земля пішла з-під ніг. Виявилося, що Пилип Слободенюк загинув того ж дня. Його дружина і доньки згодом розшукали мене. Тоді його жінка сказала: «Анжеліко, ви остання, хто тримав його за руку...». Знаєте, зустріч із цим чоловіком я запам'ятаю на все життя. І досі не видалила його з друзів у соцмережі, рука не піднімається...

Мама тоді мене не сварила, що я поїхала на війну. Єдине, в чому дорікнула: «Як ти могла поїхати без маминої молитви? Немає більшого оберега за мамину молитву». А потім іще й додала: «Думаєш, якби тато не був хворим, я сама вже давно там не була?». Так що у нас та іще сімейка. Та й тато, якби не хвороба, я впевнена, пішов би добровольцем, тим більше, що він закінчив мореходку і добре знав військову справу, був офіцером.

Я не один раз об'їхала всю лінію фронту, маю там багато друзів. Був час, коли я забороняла собі запам'ятовувати імена, бо кожного разу, їдучи туди, боялася, що когось із них більше не побачу. Я досі відчуваю, що у мене теж є цей посттравматичний синдром, але я намагаюся його контролювати.

В гостях у танкістів

Дехто веде чіткий облік, де вони були, скільки зібрали, скільки концертів було, біля яких блокпостів... Іноді дивишся такі звіти і думаєш: «І коли люди встигли це все зробити»? У мене на це ніколи не вистачає часу. Я отримала гроші – віддала на добрі справи – прозвітувалася – і пішла далі. Я вже з ліку збилася, скільки в мене було концертів у прифронтовій зоні. На 20-річчя «Території А», у 2015 році, ми пообіцяли зробити 20 благодійних акцій. Але після того, як за короткий час ми нарахували 40 благодійних акцій, я припинила рахувати. Ми в той рік справді зробили ударний тур: виступали і в госпіталях, і у військових частинах, і в прифронтовій зоні.

Перші роки ми їздили і виступали переважно перед військовими. А потім усе більше почали контактувати із місцевим населенням, особливо з дітьми. Бо війна виграється не лише на полі бою. І якщо ми не будемо займатися просвітництвом, самоусвідомленням, доки там не відновиться історична і національна пам'ять, доки жителі Донбасу не зрозуміють, що відповідальність за їхнє життя, за життя їхніх дітей, їхніх містечок, країни, залежить і від них – нічого не буде.

І військові це розуміють. Під час однієї з поїздок на схід вони мене попросили виступити у місцевому клубі, а самі сказали, що прийдуть пішки, без техніки, аби не лякати нікого. Так і зробили. Уявіть: я співаю: а пів зали – військові, ще половина – цивільні. Ніби два різних світи. Закінчилось усе тим, що танцювали всі разом, водили хороводи, тримаючись за руки.

Ми на схід їздили з концертами, але завжди везли туди ще й різну гуманітарку: м'ясорубки і холодильники, пральні машинки для інтернатів – на Луганщині досі інтернати по 150 – по 180 дітей. Чи спортивні спорядження для Кадетського корпусу, який переїхав із Луганська в Кремінну. Смаколики – то ясно: і дітям, і дорослим. Питаю військових: «Що вам потрібно?» – «Шкарпетки і цукерки». Дві найважливіші речі, без яких неможливо приїжджати на передову.

А потім ситуація змінилася. В якийсь момент мені сказали: досить, нічого везти не треба. Я здивувалася: «Ми що, вам більше не потрібні?». А вони: «Та ні, просто техніка різна у нас уже є. А ви нам привезіть книжки, диски, навчальні програми, методики викладання. Привезіть живих письменників, організуйте мотиваційні зустрічі, а з тими питаннями ми самі розберемося». І оце для мене стало сигналом, що там, на місцях щось змінилося. Не змінилося там, де місцева влада відверто саботувала і не хотіла щось робити.

Тому ми намагаємося під час поїздок частіше бувати в навчальних закладах, спілкуватися з дітьми. Їздимо і в інтернати. Ви знаєте, часом дітки там співають «Червону руту» краще, ніж в інших регіонах, знають слова Гімну України, тримаючи рученята біля серця. І приїзд артистів їх надихає. Це наша спільна заслуга. Культурну діяльність не можна виміряти кілограмами чи грошима, але такі історії єднання людей різних професій і поглядів є найважливішим показником. За два роки своєї роботи в Міністерстві культури радником міністра я зробила кількасот таких акцій.

Діти завжди були у нас в пріоритеті. Ми зробили доброю традицією «День Святого Миколая», коли кілька років поспіль на території Михайлівського золотоверхого монастиря проходили різні акції на підтримку дітей з інвалідністю, багатодітних родин, родин переселенців. Кожного року ми приймаємо їх, розважаємо, обдаровуємо подарунками.

Також «Територія А» уже не перший рік проводить акцію «Територія книги», коли ми збираємо і відправляємо на схід для бібліотек україномовну літературу. А військові просять історичну літературу, захоплюються детективами. Із початку війни ми вже тонни їх відправили на прифронтові території. І це дуже важливо. У часи війни бібліотеки стали таким місцем, куди люди збираються, щоб поспілкуватися, обговорити останні новини. Люди почали читати, бо в часи, коли немає світла (а таке там

часто було), книга – єдиний вихід. І українська книга там має особливий попит. Мене діти із Золотого, з прифронтової зони, запитували: «А можна знайти такі книги, щоб наші вчителі могли вчити нас?». Отакі мрії дітей.

Вони такі, як усі діти: і складні, і вреднючі, й іронічні, й одночасно зворушливі і віддані, як це буває у підлітків.

Але коли підлітки просять книги, за якими вчителі їх будуть вчити… Це означає, що вони таки думають, що їм не вистачає знань про світ, у якому вони живуть. Правильних знань. І як мені після цього не збирати книжки і не возити їх?

Ми їх запросили до Києва. Взагалі, ми збиралися їхати в прифронтову зону і планували заїхати в Золоте, яке після розведення військ опинилося в «сірій зоні», між двома блокпостами. Ми хотіли їх підтримати і повезти кудись на екскурсію, в ту ж Попасну чи ще куди. А тут вони кажуть: «Слухайте, а може – ми до вас?». І я подумала: «А чому б і ні? Хіба це погано, коли діти, які опинилися в умовах війни, хоч на деякий час забудуть про це?». До справи підключилися і Київське управління освіти, і підприємці, і наші музейники. Програма була такою насиченою, що під кінець діти падали від утоми. Але вражень у них лишилося на все життя. Хоча в останній день, коли вони

В дитячому реабілітаційному центрі

День Незалежності-2020 в ДУК ПС

вже мали їхати, дізналися, що у них знову були обстріли. Отака тонка грань між миром і війною в їхньому, ще дитячому житті. І це насправді сумно, бо ми цих діток повинні захищати, а нам це поки що не вдається.

Так, там є багато проблем. Але ці діти вже зовсім інакше сприймають Україну. Для них Гімн, прапор, мова, вишиванка – це символ українськості. Це те, що підтримує їхній патріотизм, і вони намагаються його проявляти. Навіть, якщо вони російськомовні. А вони й хотіли б бути україномовними, «но бабушки и мами» впираються з усіх сил і намагаються і далі бути «русскоязычными». Це просто якийсь мрак. При тому, що села, що на Донеччині, що на Луганщині – вони тотально україномовні. За винятком деяких людей, які переселялися в Україну і навіть не думали вчити мову. Але таких меншість. І мені навіть російськомовні там казали: «Давайте більше фільмів, більше музики класної, україномовної, мультфільмів, уроків для дітей». А у нас в державі усе несистемне.

І я не розумію тих, хто, маючи статки, коли до них звертаєшся з проханням допомогти, починають пояснювати, чому вони цього не можуть зробити. А потім виставляють в Інстаграмі фото, як вони поїхали відпочивати чи купили нову машину чи новий набір одягу для собачки. Мене це шкребе, цей егоїзм, коли країні реально важко.

Якщо війна закінчиться (і закінчиться нашою перемогою, на що ми всі розраховуємо), то в нас буде непочатий край роботи: як наш український схід зробити по-справжньому українським. Це мають бути державні програми культурної дипломатії.

Мені це боляче. Бо я бачу, як люди там, на сході, борються за справедливість, за виживання. І не можу змиритися, що мене там люди переконують, що «треба тиснути, треба більше українського», а в Києві починають дебатувати: ««Ета навязиваніє всево укрАінскава». Це вбиває. Але нам своє робить.

Ми, волонтерське, інтелектуальне, патріотичне середовище – ми живемо у своїх бульбашках, але ми не залучаємо в наше середовище людей з іншого світу. А їх треба залучати. Треба придумувати якусь кількість масштабних проєктів, щоб залучити якнайбільше людей. Наша команда зробила на сході декілька таких акцій.

Наприклад, спільно з активістами Старобільська, з Вікторією Радченко, ми поставили рекорд із масового розмальовування писанок. Тоді Старобільську виповнилося 333 роки, а ми зібрали сотні школярів, приїхали військові, і ми розписали 1333 писанки. Ми це робили напередодні Великодня, а на свято їх вивісили на дерева у місцевому парку. І це було таке класне єднання, усі були настільки щасливі, натхненні, захоплені.

Потім ми зафіксували ще один рекорд: біля тисячі дітей у вишиванках в Сєвєродонецьку станцювали «Слобожанську польку». Ця полька була спеціально написана для цього заходу, діти її розучували в школах, а потім вони всі зійшлися на великій площі і затанцювали на День Незалежності. Їх прийшли підтримати батьки і жителі міста – це було настільки круто! І коли нам вручали сертифікат про фіксацію рекорду і я запропонувала дітям ще раз виконати цей танець, усі закричали: «Так!». І затанцювали ще раз.

А ще ми підтримали фестиваль Марії Примаченко в Краматорську. Там був завод, обнесений сірим бетонним парканом, і ми на цих плитах намалювали картини за мотивами Примаченко. І це тепер найдовша стіна, розписана в стилі народного примітивізму.

А на Масницю в Кадетському корпусі, який переїхав із Луганська, ми разом із кадетами і VIP-гостями ліпили на швидкість вареники. І діти з такою швидкістю ліпили, що ми з музикантами не встигали за ними. А найбільша крутість цієї акції була в тому, що кадети знали, що ми ці вареники зваримо і розвеземо по військових частинах. І так і було: волонтери просто там, на місці, зварили ці вареники, герметично їх запакували і повезли на передову, а музиканти взяли свою частину і поїхали в госпіталь.

Такі акції єднають. А там є з ким спілкуватися і з ким працювати.

А ми ще довго будемо туди їздити – і книжки возити, і цікавих людей. І не лише на схід. У нас такі самі проблеми є і на Закарпатті, і на Поліссі, і в інших регіонах. Ми маємо зшивати Україну, і робити це з любов'ю і до людей, і до країни. Головне – не складати руки.

Остап Коркуна

програміст, волонтер,
співзасновник Майдану Сан-Франциско та
неприбуткової організації «Nova Ukraine»
Сан-Франциско, Каліфорнія, США

«Феномен Революції Гідності в тому, що вона сформувала громадянське суспільство українців, і не лише в Україні, а й за кордоном. Багато тих, хто з тих чи інших причин поїхали з України, відчули свою потрібність і можливість допомогти Батьківщині. Осередки українців, маленькі «майдани», сформувалися і активізувалися в кожній країні. Революція Гідності змінила і моє життя також».

До Майдану, як зрештою і зараз, я був програмістом. Волонтерство прийшло в моє життя досить несподівано, але залишилося надовго.

Я народився і виріс у Львові. Тут навчався в Львівському національному університеті імені Івана Франка, тут отримав свою першу роботу як програміст. У 2009-му мене помітила компанія «Фейсбук» і запропонувала роботу в своєму центральному офісі в Пало-Альто, Каліфорнія. Цілей жити чи працювати за кордоном я для себе ніколи не ставив і таких можливостей не шукав. Тож ця пропозиція була неочікуваною, але з точки зору мого професійного розвитку як інженера – надзвичайно привабливою. Тож я переїхав до Каліфорнії.

Перші чотири роки коло мого спілкування замикалося на людях зі схожою історією: молоді професіонали, які ще зі студентських років брали участь в змаганнях для програмістів і показували сильні задатки до розв'язання складних задач. За якими згодом полювали топ-компанії світу, як то: Facebook, Google, Apple тощо.

Я часто кажу, що до Майдану я не знав нікого в українській громаді в околицях Сан-Франциско. А після Майдану я вже знав усіх, хто хоч трохи причетний до української справи. Майдан докорінно змінив моє життя тут.

Коли в 2013 році починалися перші протести в Києві, великою мірою їх організація велася саме через «Фейсбук». І хоча в просуванні сторінок та публікацій у «Фейсбуці» я нічого не тямив, бо працював у зовсім іншому відділі, довелося розібратися. До того ж, « Фейсбук» давав працівникам кредити на рекламу в соцмережі, а хіба може бути кращий спосіб використати ці кредити, ніж для допомоги демократичному протесту?

Тож я звернувся до адміністраторів сторінки «Euromaydan – Євромайдан», яка тоді була рупором революції у «Фейсбуці», і попросив надати мені можливість рекламувати сторінку та публікації. Так почалася моя участь в Євромайдані. Кредити, звісно, швидко закінчилися і в хід пішли власні кошти, але було розуміння, що долучаюся до чогось дуже важливого.

Коли в листопаді сталося побиття студентів біля стелли, і Майдан перейшов у більш активну фазу, я був у Львові і наживо спостерігав за подіями. Але потрібно було повертатися до Сан-Франциско. Коли летів, на пересадці між літаками мені пише мій друг, Нік Білогорський, з яким ми познайомилися коли разом працювали в «Фейсбуці».

Нік: *Ти бачив що в Україні відбувається?*

Я: *Так, звісно, я от тільки з України повертаюся.*

Нік: *Потрібно щось робити, організовувати мітинг.*

Я: *Звісно, потрібно!*

Як дізнався пізніше, Нік таке повідомлення написав багатьом людям, але далеко не всі відгукнулися. Ті, хто підтримали ідею – а це близько десятка людей – через кілька днів зібралися у Ніка вдома, щоб «побрейнштормити», обговорити план дій: як ми можемо підтримати протестувальників в Україні. Було вирішено, що ми створюватимемо тут осередок Майдану. Так з'явилася неформальна організація MaydanSF (Maydan San Francisco).

Мітинг біля міської ради Сан-Франциско, організований MaydanSF

Першою задачею MaydanSF було організувати мітинг підтримки тут, в центрі Кремнієвої Долини. Місцем проведення заходу обрали консульство України, адже тоді офіційно при владі ще був Янукович, тож задача була тиснути на українську владу і надати питанню міжнародного розголосу. Ми знали, що багато українців так само, як і ми, важко переживають події в Україні, не маючи можливості долучитися чи підтримати. Тож ми вірили, що від громади буде підтримка, і готувалися відповідно: завчасно попередили місцеву поліцію, щоб ті перекрили рух на вулиці, де відбувався протест. Імпровізованою «сценою Майдану» для нас став орендований пікап-трак, на якому поставили мікрофони та гучномовці, підготували ключові тези промов, а головне – домовилися з Києвом про прямий телеміст на сцену Майдану.

На перший мітинг MaydanSF з'їхалося близько 400 українців, які з прапорами і плакатами заповнили вулицю перед консульством України. Ми вимагали відставки Януковича, активно звертали увагу міжнародної спільноти на ситуацію. Кульмінацією події було виконання Гімну України в прямому ефірі разом з Майданом. Телеміст був одностороннім: нас бачили в Києві, але ми їх – ні. Лише за кілька днів до мене потрапило відео цього дійства в Києві, коли величезна площа співала разом з нами Славень та махала нам ліхтариками. Досі мурашки по тілі, коли переглядаю це відео. Ми зрозуміли, що наша підтримка для Києва дуже важлива.

Далі були інші мітинги, в різних знакових місцях Сан-Франциско: біля міської ради, на центральних площах, біля консульств Франції та Німеччини (коли намагалися зупинити продаж «містралів» у Росію), ну і, звісно ж, біля Російського консульства якого, до слова, зараз в Сан-Франциско вже немає.

Паралельно з організацією подій, збирали кошти і передавали їх на Майдан. Тоді ще це було зробити непросто: злочинна влада блокувала перекази з-за кордону, щоб завадити українцям світу підтримувати Майдан. Виходили з ситуації різними способами: передавали готівку через друзів та знайомих, що летіли в Україну; або шукали, кому потрібно було передати кошти в США, і робили взаємозалік.

По завершенню Майдану поставили собі ціль: надати матеріальну допомогу сім'ям «Небесної Сотні». До моменту, коли підтримка почала надходити вже від держави, ми передали допомогу десятьом родинам. І вже тоді зрозуміли, що наша сила в мобільності. Що ми протягом кількох днів можемо надати підтримку там, де державі потрібні тижні або місяці.

Коли почалася війна, ми переключилися на допомогу військовим. Збирали кошти на медикаменти, засоби захисту, радіообладнання, тепловізори. Такі речі, як тепловізори, купити і відправити з США неможливо – експорт засобів подвійного призначення тут суворо контролюється. Тож ми налагодили контакт і почали працювати з надійними волонтерськими організаціями в Україні: фондами «Повернись живим» та «CombatUA». Ми передавали їм кошти, а вони вже закуповували все необхідне.

Збирати кошти на першому році війни було легше, потім стало складніше. Стало зрозуміло, що для ефективної роботи потрібно організовувати певні культурні події, на яких вже заохочувати людей долучитися до важливої справи. Так MaydanSF із протестного майданчика перетворився на культурний. Ми почали організовувати покази фільмів сучасних українських режисерів. Зокрема, відбулися покази усіх стрічок Леоніда Кантера: «Добровольці Божої чоти», «МІФ», «Людина з табуретом». Цей майданчик MaydanSF існує й досі як такий собі культурно-волонтерський хаб.

Під час Майдану ми побачили сильне зацікавлення і піднесення в українській громаді Сан-Франциско. В одну мить багато хто відчув, що може бути корисним для Батьківщини, і захотів долучитися до спільної справи. Водночас ми знали, що така хвиля піднесення не може тривати вічно. Ми розуміли, що, з великою імовірністю, по завершенню Майдану люди повернуться до своїх звичних справ. А нам в MaydanSF хотілося створити щось більш стабільне і постійне, організацію, яка продовжить своє

існування і допомогу Україні і після завершення Майдану. Таким чином, частина засновників MaydanSF вирішили зареєструвати в Каліфорнії офіційну неприбуткову організацію і назвати її «Nova Ukraine» – по суті, наша ціль була допомогти будувати нову сильну і незалежну Україну. Створення офіційної організації, без сумніву, дало багато переваг. Окрім зростання довіри, ми тепер також могли отримувати офіційні пожертви від людей та компаній, а вони, в свою чергу, могли списувати ці пожертви зі своїх податків. Водночас, офіційний спосіб роботи поставив певні обмеження: Nova Ukraine вже не могла допомагати армії, адже це ставило під великий ризик легальне існування організації. Тож було вирішено допомогу армії залишити неформальному руху MaydanSF, а роботу Nova Ukraine сфокусувати на допомогу Україні «в тилу».

Із дня заснування Nova Ukraine поставила перед собою три основні цілі: 1) культурна дипломатія, тобто поширення інформації про Україну за кордоном; 2) гуманітарна допомога: допомога пораненим військовим та сім'ям загиблих, переселенцям, сиротам, різним малозахищеним верствам населення в Україні; 3) допомога розвитку громадянського суспільства в Україні – у цей напрямок, зокрема, ввійшла підтримка освітніх проєктів.

Відправка гуманітарної допомоги в Україну

Із заснуванням Nova Ukraine наше стихійне волонтерство перетворилося практично на другу роботу. І хоча ніхто з директорів чи волонтерів організації не отримує зарплати і працює виключно на громадських засадах, ми щодватижні збираємося на наради, а робота над проєктами ведеться постійно. За 6 років роботи Nova Ukraine зібрала і пустила на реалізацію проєктів в Україні більше $500 000. Лише гуманітарної допомогти в Україну було надіслано більше 50 тонн. Керує організацією не одна людина, а рада директорів з рівними повноваженнями. А всього директорів шестеро. Кожен проєкт проходить обговорення і затвердження радою директорів. Головних критеріїв два: проєкт має підпадати під одну з трьох задекларованих організацією цілей, а також у нас має бути повна довіра до реалізаторів проєкту в Україні, адже ми розпоряджаємося не власними грошима, а коштами донорів.

Звісно ж, справжня сила Nova Ukraine — це волонтери тут в США та волонтерські організації в Україні, з якими ми співпрацюємо і які невтомно працюють над реалізацією проєктів.

Люди долучаються до нашої роботи з різних причин, але можу без сумніву сказати, що об'єднує їх усіх щире, відкрите, добре серце та любов до України.

Волонтери на чолі з Анною Бєтіною – керівником напрямку гуманітарної допомоги Nova Ukraine

Nova Ukraine

За роки волонтерської роботи у нас з'явилося багато партнерів в Україні – самовідданих волонтерів, які успішно змінюють країну. Саме завдяки їм реалізовуються проєкти на місцях.

Один з наших партнерів: найбільша українська платформа онлайн навчання «Prometheus». На цій платформі розміщено як авторські курси з безлічі дисциплін, так і переклади найвідоміших курсів від провідних університетів світу. Разом з «Prometheus» ми запускали серію курсів для підвищення кваліфікації вчителів. Ще один наш освітній партнер, центр інноваційної освіти «Про.Світ» – працює над впровадженням новітніх методів навчання в школах, таким чином реформуючи шкільну освіту від коренів. Одним з проєктів «Про.Світ» є краудфандинг платформа для шкільних проєктів GoFundEd. Завдяки співпраці з Nova Ukraine, новаторські проєкти українських школярів можуть підтримати благодійники з будь-якої точки планети. Ще допомагаємо перекладати технічну літературу українською та створювати комп'ютерні класи для переселенців та малозабезпечених. Також Nova Ukraine підтримує участь українських здібних школярів в міжнародних математичних олімпіадах. До слова, українська шкільна дівоча збірна – одна з найсильніших команд Європи в математичних змаганнях.

Наші волонтери досі регулярно збирають, сортують та надсилають гуманітарну допомогу в дитячі будинки та малозабезпеченим сім'ям. Великим попитом користуються дитячі речі, адже в Україні вони дорогі. Також в кінці кожного навчального

Команда волонтерів, що стояла біля витоків MaydanSF

року волонтери збирають випускні сукні для дівчаток з дитячих будинків – щоб у них також було справжнє свято.

Ще один зі значних напрямків діяльності – допомога пораненим військовим. Разом з Revived Soldiers Ukraine допомагаємо військовим, які проходять реабілітацію після поранень хребта, допомагаємо дати їм нове життя. Паралельно з цим ми вже кілька років співпрацюємо з Львівським Охматдитом – допомагаємо купувати обладнання в лікарню.

Вже традиційно, кожного літа підтримуємо літній табір, заснований ветеранами, під назвою «Строкаті Єноти» – допомагаємо оплатити участь дітей поранених та загиблих військових у цьому спортивно-патріотичному таборі.

В культурному житті українців Nova Ukraine бере участь організацією культурних подій, зокрема концертів та зустрічей з відомими українцями. Так, прибутки з одного з концертів гурту «Океан Ельзи» в Сан-Франциско за їхньої ініціативи пішли на укомплектування «швидкої», що працює на лінії розмежування російсько-української війни.

Також уже другий рік поспіль Nova Ukraine разом з Українським консульством в Сан-Франциско та Міністерством закордонних справ України підтримує участь українських команд у всесвітньо відомому мистецько-культурному фестивалі Burning Man. Про Україну потрібно розповідати – все це частина культурної дипломатії.

Новий час ставить нові виклики перед Україною і перед нами, волонтерами, також. Пандемія COVID-19 стала викликом для систем охорони здоров'я навіть таких супер-держав як США, що вже говорити про Україну, виснажену війною. Ніхто не був до цього готовий, а в першу чергу не були готові лікарі, які стали «на передовій» боротьби з вірусом. В лікарнях бракувало навіть базових засобів захисту, таких як маски, рукавички, захисні щитки та костюми.

Разом з волонтерами Nova Ukraine ми запустили збір коштів для закупівлі засобів захисту для лікарів в опорних лікарнях. До збірки швидко долучилися українці з усього світу. Нас підтримали українські зірки: Видим Красноокий з «Mad Heads», Олег Собчук зі «СКАЙ», Vova Zi Lvova, Саша Кольцова, DakhaBrakha. Ця збірка стала найбільшою серед усіх міжнародних фандрейзерів і найбільшою за історію Nova Ukraine: на засоби захисту для лікарів було зібрано і реалізовано більше 100 000 доларів.

Завдяки партнерству з організацією «Пацієнти України» нам вдалося отримувати швидку і точну інформацію про потреби на місцях. «Пацієнти» допомогли визначити опорні лікарні з найбільш критичною ситуацією, щоб таким чином максимізувати ефективність нашої допомоги. Повторюся, що без таких надійних і самовідданих партнерів на місцях наші зусилля не дали б і частини того результату.

Боротьба з коронавірусом в Україні триває, тож і наша волонтерська робота і боротьба продовжується. Триває і збір коштів. Новий виклик – забезпечення лікарень кисневими концентраторами. Віримо, що з допомогою небайдужих людей та волонтерів з усього світу, а головне – небайдужості людей в Україні, ми зможемо побороти цей виклик, так як свого часу військові і громадські волонтери змогли зупинити атаку Росії на Україну.

Навіщо це все? Хіба не легше було жити спокійним життям та будувати своє життя та кар'єру в Каліфорнії? Абсолютно точно – ні, не легше. Багато патріотів України вирішили свій час та енергію спрямовувати на свій добробут, а Україні допомагати фінансово. І це чудово! Саме для цих людей існує Nova Ukraine, яка дає можливість кожному долучитися до розбудови «нової України».

Для себе ж я розумію, що лише своєю фінансовою участю я б зробив значно менше, ніж вдалося зробити нам, об'єднавши зусилля однодумців і масштабувавши зусилля в рази.

Зараз я вже не уявляю себе без волонтерської роботи. Так, це забирає багато часу, так, це недоспані ночі... Але вони варті того, щоб потім знати, що ти не стояв осторонь, а брав активну участь в розбудові нової сильної незалежної України.

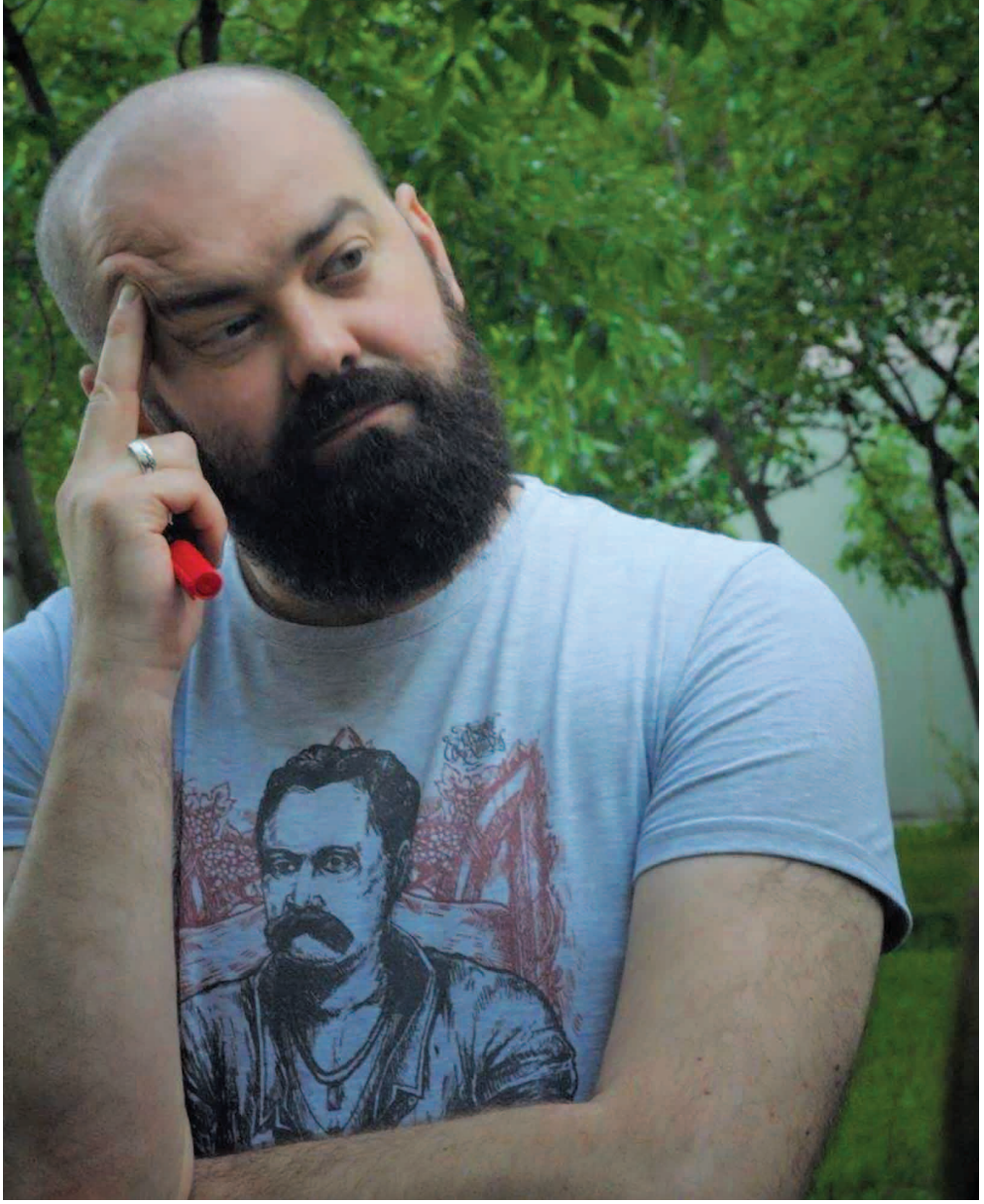

Денис Блощинський

музикат, бізнесмен, волонтер,
засновник фундації соціальних інновацій
«З країни в Україну»

«У нашому зрадофільському просторі ми маємо постійно продукувати історії успіху. Постійно. Щоб люди бачили, що є заради чого підніматися з дивану, вставати з-за комп'ютера і щось робити».

Я до Майдану вважав себе великим патріотом. У мене були патріотичні футболки, вишиванки, я написав і співав пісню «Я рожден в Украине», і я думав, що я такий файний український хлопець. Але я ні фіга не знав про Україну.

Напередодні Майдану в мене було певне розчарування в політиці. Моя сфера діяльності на той час – це комунікації, івенти, маркетинг, організація рекламних кампаній. Я тоді підробляв політтехнологічними історіями – комусь щось писав, знімав, робив проєкти, при чому – із різних політичних таборів. І я, було, потрапив на одну нараду, на якій колишні соратники Ющенка з майбутніми соратниками Януковича і з поточними опозиціонерами радилися з приводу однієї рекламної кампанії і ділилися своїми «внутряками». Я дивився на це прогниле середовище, де не було жодних цінностей, які були б мені близькими – це був абсолютний цинізм. І я з таким же цинізмом ставився до політики.

Тому перші дні Майдану пройшли повз мене. Я приїжджав кожного дня туди на 15 хвилин, скептично проходив між молоддю, яка співала і тусувалася, і я дивився на все це із певним роздратуванням. А потім сталася ніч побиття студентів. У мене тоді була пізня важлива зустріч із клієнтом і я навіть заїхав з машиною на Майдан, але був такий втомлений, що не зміг вийти. Постояв хвилин 15, розвернувся – і поїхав додому. А хвилин через 20 на тому місці почалася бійня.

І от наступного ранку, коли я побачив новини і зрозумів, що сталося – розпочався мій персональний Майдан. Ми з друзями зібрали гроші, я підхопив кількох людей, ми затарилися продуктами, посудом. Приїхали на Михайлівську, і десь за годинку я зрозумів, що я перебуваю в своєму звичному процесі і організовую першу кухню. На вечір все вже працювало. Так я включився в процес.

Для мене, як і для багатьох інших, Майдан став такою «точкою зборки», яка змусила переосмислити й переоцінити багато речей, в першу чергу для себе.

Я був у гущі подій у всіх ключових точках, від мітингу на Банковій 1 грудня, коли я опинився біля трактора-«бронєвічка», бачив Порошенка і провокаторів, спостерігав, як ці провокатори координуються. Це мене тоді так вштирило, що я вирішив випустити бюлетень, як відрізнити провокатора в натовпі. Ми його таки надрукували і потім роздавали по Майдану.

Потім ми підключилися до підтримки «автомайданівців», яких тоді затримували і судили. Була піар-кампанія проти недобросовісних суддів, ми навіть підключали діаспору, щоб розповсюджувати інформацію. Це було спірно, стрьомно та жорстко.

Це був якийсь абсолютно інший досвід. Мене тримала на Майдані ця унікальна історія, яку я досі не бачив ні в кабінетах лідерів політичних партій, ні ще десь. Це історія про те, як люди починали об'єднуватися просто заради ідеї. І ця енергія була настільки чистою і новою, що я зрозумів, що це щось таке, що може змінити долю людей.

Це була та мотивація, яку ми раніше довго шукали. Ця енергія в спільноті, об'єднанні, в спілкуванні, в спільних діях заради чогось – вона була дуже потужною. І ця чиста енергія волонтерства, яка вихлюпнулася на нас – ми вперше побачили її в такій кількості.

Я був на Майдані практично кожного дня, включно із моментом, коли почалися розстріли. І це мене дуже виштовхнуло із моєї зони комфорту. Я зміг знайти ресурс для переосмислення певних речей і після Майдану моя діяльність стала системною. Якщо раніше це було на рівні – десь знайти гроші і комусь допомогти, чи раз чи два на рік щось зробити, бо це прикольно чи є час, то тепер я почав усвідомлювати, що я роблю, як і навіщо?

Коли Майдан закінчився і в суспільстві ще витали такі переможні реляції, я замислився над тим: а що далі? Що я можу робити? Я вмію організовувати акції, я співаю, у мене є гроші, є друзі.

Якраз почалася активна фаза російської агресії, хоча більшість тоді ще не готова була до війни психологічно і наївно сподівалася, що Кримом усе обійдеться.

І ми вирішили зробити кілька концертів по військових частинах. Тоді це було взагалі дивно, ніхто таким не займався. Ми тоді зібрали команду: Віталік Ковалевський, наш PR-music, підрядник і партнер по бізнесу, який дав обладнання, запросили кілька музикантів, артистів, кілька наших друзів, накупили квасу, якоїсь їжі, якихось смаколиків, перед тим отримали дозвіл із Міністерства оборони – і поїхали по військових частинах.

Виступ гурту Nesprosta у військовій частині. Маріуполь, 2015 р.

У перших двох частинах ми побачили ту армію, яка нам лишилася в спадок від совка: з її «аватарами», безвідповідальністю і якоюсь розгубленістю перед перспективою воювати. Перша картинка, яку ми побачили – три в дупель п'яні солдати, які спали під парканом військової частини. Друга картинка, за 200 метрів після шлагбаума – два бійця, які ідуть, тримаючись один за одного, бо самі йти не можуть. Наші дівчата взагалі були в шоці, бо не розуміли, як така армія може їх від чогось захищати. Хоча там, на плацу, також ми зустріли кількох абсолютно осмислених бійців – виявилося, це хлопці із нового призову, які тренувалися тут на полігоні.

А десь на 4-5 раз ми потрапили у військову частину в полі – це був танковий полігон між Черніговом та Сумами. І ми там побачили ідеальну дисципліну, як у фільмах про «натівських» бойовиків. Коли ми прибули, військових у таборі не було, мене запитали, о котрій концерт. Я відповів, що почнемо о 15:45. О 15:43 прийшло 200 людей. Я познайомився з командиром – колишній афганець, десь під шістдесят, «залізний кулак». Там ми побачили натяк на справжню армію, якою вона повинна бути. Одразу з'явилася гордість за цих людей та злість на державу.

А потім у нас був концерт у Чугуєві під Харковом, який змінив наше життя і став поштовхом для заснування фундації і фестивалю «З країни в Україну». Це був початок липня 2014 року, було дуже спекотно. Був величезний плац і на ньому – 50–60 слухачів, переважно – молоді солдатики, трохи місцевих людей. Ми виступали тоді на ЗІЛі, який слугував за сцену, до нас приєднався Ярмак.

І от під час його виступу я розговорився із замполітом, запитав, як стосунки з місцевими? А він сказав, що нормально, от тільки родину їхнього начальника гарнізону під час Майдану місцеві тричі брали з заручники. А коли бійці у формі ідуть по

Фестиваль «З країни в Україну», 2018 р.

хліб, то їм і в спину може прилетіти каміння. І от він так буденно це розказує, в той час із машини співає Ярмак, його слухають військові, п'ять місцевих дітей та десять бабусь. А я дивлюся на них, і в голові починає збиратися пазл: ці хлопці, яким ми сьогодні співаємо, завтра можуть піти у бій, а за спиною в них залишаться ті, хто може вставити їм ножа в спину. І не тому, що вони погані, а тому, що вони не розуміють, що відбувається: в якій країні вони живуть, що таке армія, що таке війна? Вони перебувають у повній прострації щодо своєї ідентифікації, вони досі живуть у тій реальності, в якій вони існували десятки років, і яка сьогодні є ворожою до України. І я зрозумів, що з цим треба щось робити.

І коли ми повернулися до Києва, я сказав хлопцям, що концерти треба ставити на паузу, а треба починати мислити глобально. І сталося так, що у нас якраз у той час був невеличкий корпоратив із нашими бізнес-партнерами, ми переговорили із кількома друзями і з'явилася ідея проїхатися маленькими містечками сходу і показати людям, що Україна – вона класна, вона прикольна, що ви, може, до неї так ставитеся тому, що просто не знаєте, в якій країні ви живете. Так народилася концепція фестивалю «З країни в Україну».

Вона народилася як повноцінна філософія Шляху із абстрактної країни – без назви, без історії, без традицій, просто території, яка існувала десятки років – до тієї омріяної України, якою ми пишаємося, любимо і яку готові захищати. Цей шлях може бути тривалим, але це той шлях, який веде до мрії. Ми зрозуміли, що треба дати музику – різну, актуальну, дати унікальні краєвиди, фотографії з кожної області – просто привезти і показати тим людям і казати: дивіться, ось яка у нас країна. У нас є і пустелі, і ліси, і степ, і море, і все, що завгодно. Показати традиційну українську культуру, традиційні ремесла. Показати українські книжки, поетів, літераторів. Показати Україну, яку вони ніколи не бачили і про існування якої навіть не здогадувалися.

І ми розробили таку концепцію, визначивши її як «фестиваль фестивалів», бо вона від початку почала обростати деталями і кожен напрям можна було презентувати як маленький фестиваль. І з цим фестивалем ми вирішили поїхати на схід. Я звернувся до друзів, вони мені допомогли фінансово, і ми поїхали на перший фестиваль: Слов'янськ–Дружківка–Краматорськ. Це був серпень 2014 року, одразу після звільнення цих міст. Тобто, три тижні тому тут іще бігали бойовики з автоматами, які кидали людей на підвал, тут іще не скрізь працює електрика, не скрізь є вода, ще не все відновлено після обстрілів, а вже на центральній площі міста – потужний просвітницький український фестиваль. Це була подія.

Ставлення було дуже різне. Були ті, що кидалися на нас, обзивали украми, згадували «распятого мальчика». Були ті, що відверто боялися і ходили біля нас купками. Але були й інші. Нас зворушила ситуація, яка сталася після закінчення фестивалю, коли ми відіграли концерт, відспівали Гімн і вже розбирали сцену, бо треба було їхати до Краматорська, і до нас підбігає групка чи то старшокласників, чи студентів і кажуть: «Можна вас обняти? Дякуємо! Ми думали, що про нас усі забули, що ми нікому не потрібні, що Україна тут нікому не потрібна. А тут – ви приїжджаєте!». А в самих – сльози на очах. І це для нас стало черговим підтвердженням, що ми на правильному шляху.

Водночас цей фестиваль став школою і для нас. Бо після Майдану тоді ми всі перебували в полоні стереотипів, як на заході, так і на сході. І ми, вирушаючи в перший тур, були свято переконані, що ми їдемо туди вчити людей любити Україну. Що ми от тут такі всі правильні, а вони там на сході якісь не такі – і от зараз ми їх навчимо! І от ми приїхали туди з такими стереотипами – і ми зіткнулися з їхніми стереотипами. Для більшості з нас це був такий собі холодний душ.

І ми зрозуміли, що немає України тієї ідеальної, у вишиванках і віночках, з калиною і солов'ями, немає Шевченківських білих мазанок під солом'яними стріхами – то все в нашій голові. Ми можемо мріяти про це, але реальність зовсім інша, і вона наповнена живими людьми: зневіреними, слабкими, нещасними, обкраденими, без освіти, які розмовляють російською чи суржиком – і саме з ними нам треба будувати Україну, бо інших просто немає.

Після того, як ми зірвали голоси, коли сперечалися у Слов'янську зі «сторонниками русского мира», я вирішив, що потрібно привезти якусь контрпропагандист-

Вирушаємо на схід, 2016 р.

ську літературу. Спочатку ми зробили серію «СтопФейк», де розкладали по поличках і показували, звідки беруться «распятиє мальчікі» чи фосфорні бомбардування: що це, в кращому випадку, фото із Сирії чи Іраку, в гіршому – просто фотошоп. Ми всі ці інтернет-проєкти переводили в поліграфію і буквально роздавали з рук у руки. Ми видавали різні збірки, наприклад, брошура російською мовою «Донбасс любит свою Украину. Украина любит свой Донбасс». Підготували російською «Історію України» Капранових, «10 стереотипів про Донбас» та інші. Загалом ми видали біля 100 тисяч книжок і брошур, які роздали з рук в рук, по бібліотеках, блокпостах, міськрадах.

І коли ми повернулися з цього першого фестивалю, який у 2014 році охопив 11 міст, ми зібрали волонтерів, подивилися один одному в очі і зрозуміли, що це все треба робити на системному рівні. І наприкінці грудня 2014-го ми заснували Благодійний фонд «З країни в Україну».

Усі ці фестивалі стали школою – і для них, і для нас. Спілкуючись із місцевими, ми почали зрозуміти цих людей. Ми зрозуміли, що ми не маємо ніякого права їхати туди зі своїми лінійками та мірилами. Ми можемо допомагати. Ставати поряд і спілкуватися з ними, як з рівними. А ще ми почали робити ставку на дітей, бо виявили, що діти, які до нас приходять, більш гнучкі, сприятливі до нового. Ми на наших акціях і майстер-класах спілкувалися українською мовою, розмалювати жовто-блакитні прапорці – і вони це сприймали на «ура». Було кілька диких ситуацій, коли конкретний сепаратюга-батько приводить доньку, вона з нами грається, наші майстри наплели їй косичок, всяких фенєчок. Дитина щаслива, і тут за нею приходить п'яний тато і починає кричати: «Хохли вонючие, убирайтесь!».

Так народився ще один проєкт – «Відкривай Україну». Підлітки не могли відповісти на питання, яких вони знають українських поетів, крім Шевченка, Франка та Лесі Українки. Не могли назвати жодного танцю, крім гопака, плутали російські та українські народні пісні. Ми пішли до шкіл. Спочатку це було 11 міст, 107 шкіл, 1600 дітей. Наш пілотний проєкт був одним з найбільших за маштабами в країні.

Після першого туру ми зробили висновки, взяли паузу на один рік, щоб масштабувати цей проєкт на всю Україну та змінити формат з розважально-просвітницького на потужний інструмент самореалізації творчих дітей. В результаті, ми поширили свій досвід у 23 регіонах України, охопивши 240 міст, 13,5 тисяч дітей. Це була робота в командах, з критичним мисленням, з основами проєктної діяльності та спроможності брати відповідальність на себе.

За останні кілька років ми перепрограмували нашу діяльність в усіх напрямках – в культурі, освіті, громадській діяльності. Тепер ми не придумуємо проєкт в Києві, щоб потім втілювати її в полях. Ми обираємо певний загальний формат, з яким їдемо в регіони, набираємо людей на місцях, навчаємо їх в наших академіях, на воркшопах нашим цінностям. Разом шукаємо ідеї та допомагаємо втілювати їх у життя – показуємо, як можна це реалізувати, даємо їм інструмент. І ми бачимо, як люди починають працювати разом, як будуються горизонтальні зв'язки.

Фінал проєкту «Відкривай Україну» для школярів сходу, 2015 р.

Друзі жартують, що, якщо треба когось переконати в перспективах України чи надихнути, то – кличте Блощинського. Я справді бачу цей світ і надихаюся майбутнім, яке я бачу через 10–20 років. Наш світ змінюється дуже швидко. Але я справді той світ, про який ми мріємо, уявляю собі дуже чітко. Я розумію, що це речі, які не робляться за рік, за два – це робота на десятиріччя.

Але я чітко бачу і розумію місце кожної людини в цій роботі. І мені дуже просто пояснити людині, що від кожного з них залежить той світ, у якому вони житимуть завтра. Зараз мені набагато простіше це пояснювати, бо в мене за спиною – історії успіху тисяч людей.

Для мене волонтерство – це вже просто стиль життя. Це розуміння того, що і бізнес, і соціальна діяльність, і творча діяльність, і громадська діяльність – все це взаємопов'язані речі. Коли десь ти заробляєш гроші, десь ти їх вкладаєш у соціально важливі проєкти, десь ти сам береш участь у цих проєктах. Після Майдану я зрозумів, що це все – адекватна людська діяльність, бо все це відбувається на одній землі, одній території.

Закриття фестивалю «З країни в Україну», 2015 р.

Фестиваль «З країни в Україну». Закарпаття, 2019 р.

Тепер, коли я дивлюся на країну, я можу її обчислити. Це не просто 40 мільйонів, це надскладна система, яка працює і багато речей в ній пов'язані одна з одною. Наші проєкти впливають на цю систему, впливають на майбутнє: діти вирішують поступати в інші інститути, влада проводить перерозподіл фінансів, артисти вирішують писати пісні українською. Загалом по країні в таких процесах задіяні сотні тисяч людей. Ми можемо стати інструментом, який буде впливати на гуманітарні процеси в країні.

Ми розробили унікальні інструменти для цього, і через 5–6 років довкола нашої ідеї буде зібрано сотні тисяч людей в усіх куточках країни: бізнес-асоціації, громадські об'єднання, політичні партії, активісти, управлінці, представники культури, великі бренди. Змінювати країну не можна самотужки або силами однієї організації чи партії. Це виключно воля великої кількості зацікавлених сторін. Так, без лідерів обійтися не можна, але помилки наших керманичів у тому, що вони думали, наче можна все зробити самостійно. Ні, втілювати зміни повинна ціла армія. І моє прагнення – підготувати таку армію. Як я кажу друзям з приводу наших амбіцій: «Я не знаю щодо цього президента, але наступний президент нашої країни буде або мій колега, або мій друг, або мій знайомий, або хтось з нашої фундації».

Я знаю, що так буде, і все роблю для того, щоб було саме так.

ПАМ'ЯТЬ

ПАМ'ЯТЬ...
На жаль, роки війни позначилися втратами не лише на передовій. Відходять і волонтери, які добровільно взяли на плечі свій тягар. Хто – від онкології, хто – на полі бою від снайперської кулі, міни чи розтяжки, хто – від руки вбивці, у кого просто не витримує серце. Це теж війна. І ми мусимо про це пам'ятати.

На жаль, цей список далеко не повний. У першу чергу через те, що волонтери в більшості – не публічні люди. Вони просто тихо роблять свою справу за покликом серця, бо інакше просто не можуть.
Тому цей список можна продовжити. І подякувати кожному за Україну, яку ми зберегли. У волонтерів у Небесному Воїнстві – своя Сотня.

2014 рік

Юрій Дутчак («Шумахер») – активіст «Правого сектору», учасник боїв на Грушевського. Після перемоги Майдану очолив осередок ПС у Городенківському районі на Івано-Франківщині, займався люстрацією, організовував військово-патріотичні табори для молоді. З початком війни очолив підрозділ 4-го запасного батальйону ДУК ПС, допомагав збирати волонтерську допомогу для фронту.

Загинув 23 липня 2014 року, супроводжуючи волонтерський вантаж, коли в районі Волновахи їхні буси потрапили в засідку бойовиків. Юрій дістав смертельне поранення, коли сів за кермо замість пораненого водія.

Олена Куліш і Володимир Альохін – волонтерське подружжя із Луганщини. Підтримували українських військових, привозили їжу в заблокований Луганський аеропорт, опікувалися сусідами, під час обстрілів ховали в своєму домі місцевих дітей.

9 серпня 2014 року Олену і Володимира взяли в полон бойовики «ЛНР». Все майно подружжя – автомобілі, телефони, комп'ютери – бандити вкрали чи розтрощили, а в їхньому домі зробили свій штаб. Наступного дня патріотів розстріляли в селі Переможне.

Іван Великий – депутат Петровської районної ради Кіровоградської області. Мав своє фермерське господарство, активно допомагав українській армії, зібравши і передавши продуктів та обмундирування не менш як на мільйон гривень.

Вбитий 10 жовтня 2014 року у Жовтих Водах двома пострілами в спину з обрізу мисливської рушниці, коли він сідав у свій автомобіль.

Віктор Гурняк – активний учасник Революції Гідності, фотокореспондент, дизайнер, залишив серію знімків із зимового Євромайдану та з життя «Айдару». Як волонтер, займався забезпеченням батальйону «Айдар» та інших підрозділів, зокрема – і броньованими автомобілями, а з серпня став воїном-добровольцем в «Айдарі».

Загинув 19 жовтня 2014 року від мінометного снаряду, коли під обстрілом вивозив поранених в бою за 32-й блокпост на «Бахмутці» в районі смт Фрунзе та села Сміле (Слов'яносербський район) Луганської області.

В'ячеслав Жила – активний учасник Революції Гідності в Києві. Повернувшись до Харкова, долучився до Самооборони, брав участь у захисті від нападів проросійських сил мирних акцій, звільненні будівлі Харківської ОДА. Один із перших волонтерів, хто допомагав українським захисникам, їздив на передову. У липні 2014 року добровольцем пішов на фронт, розвідник-підривник штурмового загону «Купол» батальйону спецпризначення «Донбас».

Загинув 23 грудня 2014-го під час виконання бойового завдання в тилу терористів. Дружина В'ячеслава Тетяна долучилася до медиків-волонтерів, дещо пізніше стала фронтовим медиком, 92-га ОМБр.

2015 рік

Андрій Кузьменко (Кузьма, Скрябін) – співак, телеведучий. З перших днів війни взявся морально і матеріально підтримувати бійців: часто виступав з концертами на українських позиціях, іноді – просто під гітару, регулярно відвідував поранених у госпіталях, давав гроші на лікування, купував і переганяв автомобілі на передову, відраховував на волонтерські фонди гроші з концертів. За найменшої нагоди особисто возив волонтерську допомогу: від харчів до бронежилетів. Завжди відгукувався на прохання бійців та волонтерів, хоча свою волонтерську діяльність ніде не афішував.

Загинув 2 лютого 2015 року в ДТП, повертаючись із концерту.

Володимир Юрченко – підполковник у відставці, волонтер. З літа 2014 року, покинувши свій будівельний бізнес, почав їздити у найгарячіші точки АТО. Неодноразово доставляв продукти, військове спорядження і ліки в Донецький аеропорт, Дебальцеве, Піски, вивозив поранених, потрапляв під кулі, артобстріл. Двічі був поранений. Навіть на лікарняному ліжку постійно тримав зв'язок зі своїми колегами-волонтерами.

Помер раптово 2 лютого 2015 року від серцевого нападу.

Володимир Кочетков-Сукач («Чубака») – один із ідеологів та засновників волонтерського проєкту «Аеророзвідка». З перших днів брав активну участь у Революції Гідності як учасник «Автомайдану». Був серед перших добровольців «Автоботів», які протистояли сепаратистам у Маріуполі 9 травня 2014 року. Близько двох місяців воював у батальйоні «Азов». Згодом разом із друзями почав конструювати і випробовувати безпілотники, зайнявся розшифровкою фотографій повітряної розвідки.

Загинув 15 березня 2015 року поблизу Красногорівки, підірвавшись на міні.

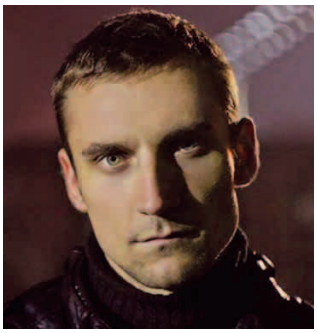

Дмитро Афанасьєв («Лимон») – житель Краматорська, допомагав українській армії, пізніше записався добровольцем у добровольчий батальйон ОУН, довгий час воював з батальйоном в Пісках, в ДАП.

Помер 4 травня 2015 року від поранення під час мінометного обстрілу поблизу селища Піски.

Володимир Бондар («Манюня») – волонтер, один із керівників львівської громадської організації «Варта 1». Коли почалася війна, поставив свій бізнес «на автомат» і постійно їздив на лінію фронту, відвозячи допомогу українським бійцям, допомагав визволяти полонених.

Загинув 17 травня 2015 року поблизу Попасної, підірвавшись на фугасній міні. Волонтери везли на передову продукти, форму та засоби гігієни.

Андрій Галущенко («Ендрю») – активний учасник Революції Гідності, був заступником сотника 3-ї сотні Самооборони Майдану. Навесні 2014 року добровольцем пішов на фронт, воював під Слов'янськом, в районі Дебальцева, колишній розвідник 1-го батальйону Національної гвардії (Батальйон імені Кульчицького). Пізніше став волонтером, займався аеророзвідкою, активно допомагав евакуації мирного населення в районі Дебальцева в січні – лютому 2015-го. Останні шість тижнів брав участь у боротьбі з контрабандою в зоні АТО у складі мобільної групи.

Загинув 2 вересня 2015 року поблизу села Лобачеве (Новоайдарський район) Луганської області в результаті збройного нападу: автомобіль Mitsubishi L200, на якому їхала група, підірвався на закладеній на шляху міні, після чого нападники кинули 2 гранати та обстріляли машину зі стрілецької зброї.

2016 рік

Юрій Горайський – голова Збаразької районної державної адміністрації, активно волонтерив у Тернопільському штабі Самооборони Майдану, допомагав військовим на передовій як волонтер. Після звільнення з посади Юрій Горайський відбув добровольцем на передову, з травня по вересень 2015 року служив під Маріуполем. У січні 2016 підписав контракт на військову службу.

Загинув 4 березня 2016 року під час розвідки на Маріупольському напрямку, коли передовий дозор «морських котиків», у якому був Юрій Горайський, в районі Докучаєвська наштовхнувся на диверсійно-розвідувальну групу противника.

Володимир Яворський – засновник волонтерського руху «Воля-Борщів», керівник ГО «Волонтерський рух «Воля» проти війни». Разом з своєю сім'єю був серед перших на барикадах київського Майдану, допомагав побратимам коштами, харчами, теплими речами. Пізніше неодноразово їздив з посилками для бійців в зону АТО, возив передачі, збирав гроші на потреби добровольців та армії, як депутат, відстоював права військових.

Помер 13 травня 2016 року від зупинки серця.

Андрій Романів («Ворон») – один з перших волонтерів, які взялися допомагати 28 ОМБр. Пройшов Революцію Гідності у складі 3-ї сотні Самооборони Майдану, а після всі сили спрямував на допомогу українській армії. В липні 2014-го, коли одеська механізована бригада прибула в зону АТО, взяв на себе забезпечення бійців: від форми та берців до рюкзаків, спальних мішків, оптики, захищених рацій.

У 2015 році у волонтера діагностували рак. Кілька місяців боротьби з хворобою не дали результату. 17 травня 2016 року Андрія не стало.

Валентина Крицак – активістка Херсонського Майдану, разом з друзями організувала постійний намет, де влаштовувалися благодійні продажі сувенірів та збір допомоги для армії та активістів Євромайдану, координувала відправку перших гуманітарних допомог до межі із Кримом. Під час Революції Гідності на Валентину було скоєно кілька нападів, один із яких завершився важкою травмою. Пізніше травма обернулася раком спинного мозку.

26 липня 2016 року Валентини Крицак не стало. Навіть на лікарняному ліжку вона плела патріотичні браслети для воїнів.

Георгій Теслюк – лікар-волонтер Майдану. Після початку російської агресії на сході України на громадських засадах проводив у місті Тетіїв курси з медичної підготовки в умовах бойових дій. Згодом став лікарем-волонтером Першого добровольчого мобільного шпиталю імені Миколи Пирогова. Незважаючи на невиліковну хворобу, поїхав у зону бойових дій на сході України. Іноді проводив по п'ять операцій на день, коли було багато поранених, оперував на трьох столах одночасно. Відновив роботу лікарні у звільненому від проросійських терористів місті Попасна.

Помер 14 серпня 2016 року від раку шлунка.

Андрій Виноградський – волонтер і військовий капелан. До війни успішно займався бізнесом, грав на органі у церкві Різдва. У березні 2014 року почав возити допомогу українським військовим в анексований Крим, одним з перших у Житомирі почав допомагати переселенцям, які тікали від війни, постійно їздив у зону бойових дій як капелан і волонтер.

Помер 26 серпня 2016 року від серцево-судинної недостатності.

Володимир Витишин («Добриня») – медик-волонтер, засновник Хмельницького обласного благодійного фонду «Центр Добриня», який з перших днів війни надавав допомогу військовим у спільноті «Хмельницький Армія SOS». З березня 2015 року як парамедик у складі команди волонтерів екстреної медичної служби ASAP EMC «Хоттабич» рятував життя поранених у найгарячіших точках: ДАП, Дебальцеве, Попасна. Неодноразово збирав і передавав допомогу для дітей, які з батьками проживають на лінії вогню. Працював над програмою створення центру реабілітації воїнів АТО в Хмельницьку.

21 серпня 2016 року Володимира Витишина знайшли повішеним у його обійсті.

Володимир Шелудько («Карась») – з перших днів війни допомагав українським військовим як волонтер, привозив на передову продукти, необхідні речі. Пізніше пішов на війну добровольцем, воював у 8-му окремому батальйоні УДА «Аратта».

Загинув 26 серпня 2016 року поблизу селища Широкіне від кулі снайпера.

Сергій Капранчук («Капрон») – активний учасник Революції Гідності в Києві. Від початку бойових дій неодноразово їздив із волонтерською допомогою на передову. У 2015 році добровольцем пішов на фронт. Навесні 2016-го демобілізувався (комісований за станом здоров'я) і знову зайнявся волонтерством.

У листопаді 2016 року, повернувшись із чергової поїздки в зону АТО (відвозив допомогу добровольцям в Широкине), через два дні відчув себе погано. В ніч на 10 листопада помер у першій міській лікарні Житомира від гострого інфаркту міокарда.

2017 рік

Богдан Дідич (Даник) - голова громадської організації «Допоможи Фронту» (Львів). Пройшов «від дзвінка до дзвінка» всю Революцію Гідності, був сотником львівської сотні УДАРу. З початку подій на Донбасі разом з побратимами та дружиною Уляною активно зайнявся волонтерством, збирав та передавав допомогу українським військовим на Схід, сам неодноразово їздив у найгарячіші точки АТО, працював у центрі допомоги АТО при Львівській ОДА.

Помер 1 травня 2017 року – обрив тромбу.

Людмила Таран – волонтерка групи «Вокзал-Дніпро». Практично від початку бойових дій на Донбасі займалася організацією допомоги українським військовим у зону АТО, підтримувала бійців і поранених, які опинялися у Дніпрі.

Померла 6 серпня 2017 року уві сні. Усі її запам'ятали щирою людиною, завжди готовою прийти на допомогу. «Це була чудова дівчина-волонтер. Безвідмовна і цілодобова. Скільки добра робила ця тендітна пташечка, скільки невтомної допомоги дала іншим!», – відгукувалися про неї колеги.

Ігор Бабій – волонтер організації «Автомайдан. Тернопіль». Активно допомагав українським воїнам на Донбасі, починаючи з 2014-го неодноразово особисто возив їм гуманітарну допомогу, був під обстрілами. Підтримував усі акції «Автомайдану», брав участь у благодійних ярмарках зі збору коштів бійцям АТО, автопробігах.

Помер 20 серпня 2017 року від проблем із нирками.

Максим Будинкевич – волонтер, учасник бойових дій зі Львова. Два роки регулярно їздив не передову, відвозячи допомогу. Збирали для фронту по людях усе — від картоплі до броніків і тепловізорів. Діставалися найгарячіших точок, де інші волонтери зазвичай бувати не зважувалися. Мали по два рейси кількома транспортами на тиждень з вантажами для бійців по п'ять-шість тонн. Продовжив волонтерити і після мобілізації до військової частини – на передовій Максим з дозволу командирів розвозив по позиціях допомогу земляків. Батьки придбали синові й передали на передову «джип». Поверувшись через рік, організував з друзями спільноту «Дикі волонтери».

18 вересня 2017 року вийшов з дому і не повернувся. За кілька днів його тіло знайшли в парку з численними травмами. Підозрюють, що міг стати жертвою нападників, які побили хлопця напередодні за те, що заступився за жінку. Попри смерть єдиного сина, батько й мати Максима продовжують підтримувати армію.

Олексій Доля – вчений-етнограф, директор Центру фольклору та етнографії, доцент кафедри фольклористики Інституту філології, знавець народних ремесел, організатор тематичних днів та ярмарків майстрів у Музеї народної архітектури і побуту й на всеукраїнських фестивалях, головний консультант телепроєкту «Майстер-клас». З початку війни активно включився у волонтерство, допомагав пораненим бійцям, займався психологічною реабілітацією. Надто пізно виявив у себе неоперабельну пухлину з метастазами, які не давали жодних шансів. Усі гроші, які друзі зібрали йому на лікування, передав у госпіталь.

Помер 4 грудня 2017 року. Перед смертю прийняв чернечий постриг під іменем Нестора. Переймався питанням зі званнями для майстрів-атошників, чиї документи давно лежали в АП – 13 грудня Ігор Білевич та Сергій Спасьонов отримали звання заслужених майстрів України.

2018 рік

Мікус Альпс – виходець із Латвії, проживав на острові Гернсі, що у протоці Ла-Манш. Володів двома автомайстернями, ремонтував машини або продавав, розбираючи їх на запчастини. З перших днів війни на Донбасі доправляв українським добровольцям європейські позашляховики. Мікус особисто їздив на Донбас, передавши добровольцям три автівки, до самого даху завантажені формою та військовим спорядженням на багато тисяч євро.

8 січня 2018 року тіло Мікуса Альпса знайшли на острові Гернсі в згорілому автомобілі. Була інформація, що напередодні загибелі Мікус дізнався, що його авто потрапляють в «ДНР», і вирішив з’ясувати, яким чином.

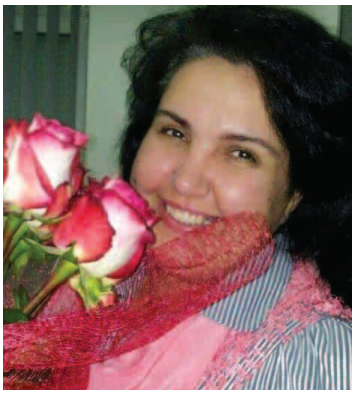

Любов Безклепка – волонтерка, пересушила не одну тонну фруктів і овочів, відправляла на передову мішками. Дві величезні сушарки безперервно працювали в підвалі її будинку. Допомагала і в іншому, чим могла: стояла біля супермаркетів, збирала посилки, відправляла передачі бійцям.

Померла 8 лютого 2018 року від онкозахворювання.

Леонід Краснопольський – відомий модельєр чоловічого одягу, активіст і волонтер, уродженець Донецька. На початку військового протистояння разом з дружиною допомагав українським військовим на блокпостах, за що потрапив до підвалів «ДНР». Після низки допитів Леоніда випустили за обміном і він переїхав із сім’єю до Дніпра. Продовжував віддавати частину прибутків на армію, а також кожному, хто перераховував гроші в зону АТО, дарував оригінальну футболку з патріотичним принтом.

Загинув 4 лютого 2018 року в ДТП.

Віктор Погодін – один із найактивніших волонтерів Одеси, від самого початку війни допомагав українським військовим, спочатку організувавши збір допомоги для потреб армії біля одеських торгових центрів, а згодом почав регулярно їздити на фронт, доставляючи зібрану допомогу на позиції захисників. Возив усе – від продовольства та теплих речей до біноклів, приладів нічного бачення та снайперських прицілів. Здійснив 39 поїздок по всій лінії фронту. В лютому 2018 року готувався до 40-ї, але раптом втратив свідомість. У лікарні виявили неоперабельну пухлину.

Помер 6 квітня 2018 року в Одесі.

Віталій Макогон – активіст, волонтер, учасник бойових дій. Здійснив більше 300 поїздок на передову, на території Донецької і Луганської областей, щоб підтримати українських захисників і передати допомогу. Пізніше захищав Україну зі зброєю в руках.

Перенесена напруга позначилася на здоров'ї. 16 квітня 2018 року після тривалої хвороби Віталій пішов з життя.

Сергій Гончаров – підприємець, голова волонтерської організації «Бахмут Український». З початком російської агресії організував на своєму підприємстві пункт для миття та прання речей військових, приймав їх у власному будинку взимку 2015 року, коли велика кількість військових виходила з-під Дебальцева. Боровся в судах за перейменування в Бахмуті вулиці на честь Героя України Дмитра Чернявського, що загинув на патріотичному мітингу в Донецьку в 2014 році.

Помер 26 березня 2018 року від раптової хвороби.

Інна Осьмачко – волонтерка з Одеси, плела унікальні костюми-кікімори, маскувальні сітки, допомагала у зборі коштів для української армії та в’язала солдатам шкарпетки. Волонтерила до останнього, незважаючи на хворобу.

Померла 6 червня 2018 року від онкозахворювання.

Катерина Валевська – письменниця, волонтерка, була членом ради Майдану в Києві, бійцем спецкорпусу «Вікінг-К» при батальйоні «Айдар». У 2014-ому започаткувала акцію «Велика українська хода», під час якої відвідала всі обласні центри та більшість невеличких міст України, де проводила виставку синьо-жовтих прапорів із написаними на них побажаннями українським військовим та Україні. Своєю акцією вона хотіла об’єднати українців, донести, що наша сила – в єдності.

Померла 27 червня 2018 року в Знам’янці, в чужому будинку, де вона мешкала останні два місяці. Причина смерті – рак.

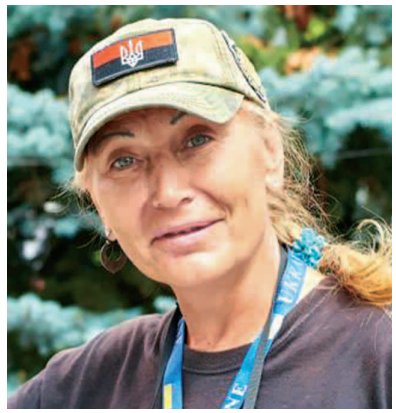

Ганна Яценко – активна учасниця волонтерської спільноти Дніпра, займалася збором грошей для лікування дітей, в тому числі і з онкологічними захворюваннями, а також допомагала українським бійцям на Донбасі.

У самої Ганни також діагностували рак крові. 14 серпня 2018 року її не стало.

Валентин Бєлінський – засновник і керівник благодійного фонду «Служба волонтерської доставки», з 2014 року здійснив близько сотні гуманітарних поїздок на передову. У 2017 році підписав контракт із ЗСУ, служив водієм-санітаром в 59 ОМПБр.

Помер 10 вересня 2018 року в Донецькій області на передовій від гострої серцевої недостатності.

Анатолій Декін («Талібан») – кримський активіст і волонтер. З 1991 року відроджував Україну в Севастополі, пройшов Майдан, після анексії Криму переїхав до Києва. Допомагав багатьом добробратам, їздив на передову, провідував поранених у госпіталі. У його квартирі часто зупинялися бійці.

Убитий 11 вересня 2018 року у власному будинку.

Ігор Коцюруба – співголова «Студентської революції на граніті» 1990 року, голова студентського братства Львівського політехнічного інституту у 1989—1990 роках, активний учасник Помаранчевої революції та Революції Гідності, очільник громадського формування «Патріот», яке втілює ідею військово-патріотичного виховання молоді. З перших днів війни на волонтерських засадах допомагав армії, боровся з корупцією, організовував протести проти свавілля чиновників та високопосадовців.

16 грудня 2018 року наклав на себе руки.

2019 рік

Сергій Мороз («Фрост») – івано-франківський волонтер, доброволець і капелан медичного батальйону «Госпітальєри». У 2014 році покинув роботу будівельника і пішов добровольцем на фронт. Надавав першу долікарську медичну допомогу пораненим українським воякам під час боїв за Донецький аеропорт, а також збирав допомогу для української армії.

У 2018 році у Сергія та його дружини, волонтерки Тетяни Мороз, діагностували онко. Друзі організовували ярмарки, аукціони та концерти на підтримку подружжя. Та Сергію подолати наслідки пухлини мозку не вдалося – 13 березня 2019 року його не стало.

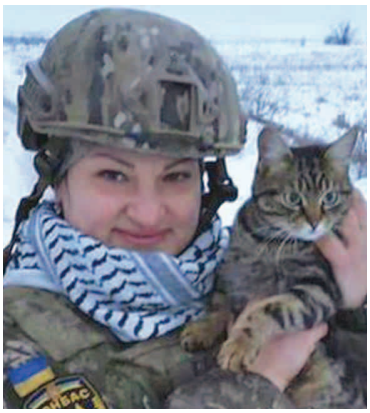

Яна Червона – харків'янка, з осені 2013-го підтримувала активістів Євромайдану, була в міській самообороні. Від початку допомагала українським військовим, зокрема добровольчому батальйону «Айдар», організовувала збір необхідних речей та обладнання. У 2016 році підписала контракт зі Збройними силами України, тримала оборону на Світлодарській дузі, була кулеметницею в 46-му окремому батальйоні спецпризначення «Донбас – Україна», мала позивний «Відьма».

Загинула 2 квітня 2019 року в районі Попасної в результаті мінометного та артилерійського обстрілу гаубицями 152-мм калібру позицій підрозділу.

Петро Зеленько («Вітер») – активний учасник Помаранчевого Майдану та Революції Гідності, боєць ДУК ПС. В останній рік активно допомагав добровольчим батальйонам, займався патріотичним вихованням молоді, відроджував гру «Джура».

Помер 8 жовтня 2019 року в Чернівцях. Причина смерті – відрив тромбу.

Володимир Слабовський («Влад») – генеральний директор однієї з найбільших українських агропромислових компаній Allseeds. До війни мав свій бізнес у Донецьку, але з початку бойових дій виїхав звідти, навіть прах батьків перевіз. З початку війни давав значні кошти на допомогу українським воїнам, сам багато разів на машині розвозив волонтерську допомогу на фронт, підтримував добровольчі батальйони - «Правий сектор», Українську добровольчу армію, батальйон «Донбас». Разом з волонтерським фондом одесита Марка Гордієнка, налагодив канал допомоги для 8-го батальйону УДА «Аратта» – включаючи міні-трактор для облаштування передових позицій. Обладнав вантажівку МАН великою душовою і пральними машинами і передав її на фронт. Неодноразово бував у Маріуполі, допомагав вирішувати десятки різних питань.

Загинув 7 квітня 2019 року в ДТП.

Максим Курчашов – харківський волонтер, активно допомагав армії. Мав золоті руки, сам шив маскхалати і виготовляв різні пристрої для бійців. Розробив простий та ефективний пристрій для зупинки крові у поранених. Допомагав військовим на лінії зіткнення, підтримував кінологів Харківського й Луганського прикордонного загонів. За кілька днів до смерті відправив на передову чергову посилку.

6 травня 2019 року наклав на себе руки.

Марина Шеремет – голова Ради волонтерів при столичній Дарницькій районній адміністрації. Засновниця і директорка благодійної організації «Благодійний фонд Марини Шеремет». З початку війни допомагала військовослужбовцям, пізніше – дітям в Луганській і Донецькій областях і внутрішньо переміщеним особам. Після окупації бойовиками Вуглегірська та боїв за Дебальцеве – принципово почала спілкуватися українською мовою.

Загинула 1 липня 2019 року в результаті ДТП.

Ірина Шевченко («Скажена») – активна учасниця Революції гідності, херсонського Євромайдану. Після окупації Криму російськими військами стала волонтером «Херсонської чайки», допомагала армії на адмінкордоні з Кримом, потім регулярно їздила на східний фронт. Пройшла кілька медичних курсів: як волонтер медичного загону швидкого реагування «Влад» та два курси у Києві, після чого викладала тактичну медицину на полігоні «Широкий Лан». У травні 2015 року вступила на військову службу за контрактом.

Загинула 1 липня 2019 року поблизу села Водяне внаслідок прямого влучання ворожої ракети в санітарний автомобіль, який їхав на евакуацію пораненого.

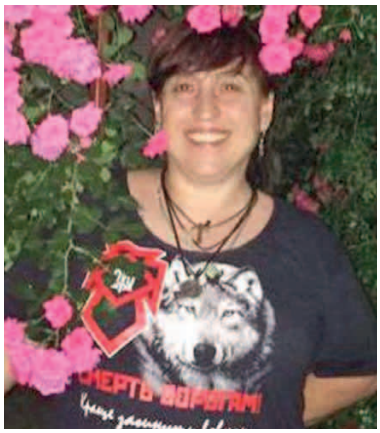

Тетяна Черкашина – з 2015 року виконувала обов’язки інформаційника, а потім – керівника інформаційної служби 8-го батальйону Української добровольчої армії «Аратта». Допомагала армії попри те, що чотири роки боролася з раком. Проходила лікування в медичних установах Києва і Львова, всім піднімаючи настрій і вселяючи надію.

5 липня 2019 року хвороба таки взяла гору.

Олександр Чорний – приватний підприємць із Переяслава. Коли почалась війна на сході України, став волонтером. Ця діяльність стала сенсом його життя – в зону АТО він возив різноманітні вантажі, здійснив понад сто поїздок, організовував у Переяславі ремонт військової техніки.

Помер 6 липня 2019 року від серцевого нападу.

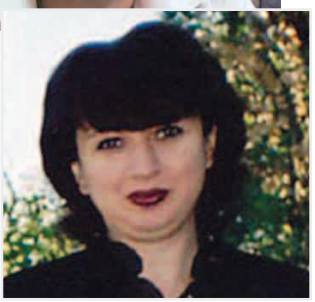

Руслан та Надія Лубинські – волонтерське подружжя із Курахова, Донецької області. Руслан був головою Мар'їнського районного центру соціальних служб, Надія – завучем у Курахівській гімназії. У 2014–2015 роках Руслан Лубинський працював заступником міського голови, активно допомагав військовим будувати укріплення, сам і разом із сином під обстрілами розвозив на «нуль» волонтерську допомогу. Був одним із претендентів на посаду голови місцевої військово-цивільної районної адміністрації, в яку входили Красногорівка, Курахове і Мар'їнка.

Загинули 5 жовтня 2019 року в результаті вибуху в квартирі гранати. Були припущення, що невідомі підклали під двері квартири коробку із запискою: «Вітаємо з Днем учителя».

Наталка Іванова (Одеса) – кураторка волонтерського пункту «Одеса-Мама» на автовокзалі, допомагала бійцям і ветеранам АТО, які проїздом опинялися на автовокзалі. «Тут вас нагодують, допоможуть з придбанням квитка, зарядкою телефонів та пригостять смачнючою кавою з усмішкою», – йшлося на сторінці «Одеси-Мами» в «Фейсбуці». Також провідувала поранених в Одеському госпіталі.

17 липня 2019 року вона теж вдень була в госпіталі. А вночі раптово померла – зупинилося серце.

Ігор Тіторенко («Антип Петрович Глимов») – реконструктор, винахідник, до війни серйозно захоплювався військовою історією, зокрема історією стрілецької зброї. У липні 2014 року пішов на фронт добровольцем, воював у складі 11 БТРО «Київська Русь», брав участь у боях в районі Дебальцева. Взимку 2014 – 2015 років був бійцем-добровольцем «Ааеророзвідки», воював у районі ДАП. Всю війну займався питаннями камуфляжу, сам розробляв патерни і наносив їх на техніку та зброю: джипи, вантажівки, бронеавтомобілі, МТЛБ, Шилки. Фарбував автомати, снайперські гвинтівки, кулеметні верстати. Створив «Бібліотеку Батька Махна» – збірник повчань зі стрілецької справи, настанов з ремонту всього, що стосується стрілецької зброї. В міру сил і можливостей усі п’ять років війни допомагав фронту.

Помер 19 серпня 2019 року – не витримало серце.

Олександр Лопачук – з перших днів став волонтером, об’їздив весь Донбас, розвозячи допомогу. Згодом придбав автомат, зареєстрував його і добровольцем пішов до 3-го батальйону територіальної оборони Львівщини «Воля», ставши начальником ремонтної служби. З вересня 2014 року на Луганщині отримав мінно-вибухову травму і, як наслідок – інвалідність II групи. Повернувшись, знову взявся за волонтерство, став керівником громадської організації «Ветеранська спілка воїнів АТО».

Помер 20 серпня 2019 року внаслідок важкої хвороби.

Владислав Бунецький («Сивий») – найстарший учасник АТО/ООС, доброволець ДУК ПС. Син репресованих, займався розкопками захоронень жертв НКВД. У серпні 2014 року потрапив у полон до терористів, звільнений за викуп. Повернувся з дружиною-луганчанкою у Стрий, займався волонтерством. Влітку 2016-го, у 68 років пішов добровольцем на фронт, воював до 2018-го.

Помер 9 серпня 2019 року від загострення хвороб.

Наталя Іванова (Дніпро) – родом з Білорусі, жила в Дніпрі, невтомно збирала кошти, закуповувала необхідне (зокрема й оптичні прилади та три автомобілі), передавала посилки українським добровольцям, зокрема бійцям «Правого сектора». «Наталя була мамою для всіх правосєків», – казали бійці. Про все практично щодня звітувалася у «Фейсбуці».

Померла 12 листопада 2019 року від серцевого нападу.

Артем Мирошниченко – активіст організації «Бахмут Український». Як волонтер, допомагав військовим та місцевому госпіталю Нацгвардії, брав участь у всіх проукраїнських акціях у рідному місті. З початком російської агресії принципово розмовляв виключно українською мовою, що й стало однією з причин трагедії.

29 листопада 2019 року ввечері Артема Мирошниченка звіряче побили двоє підлітків неподалік його дому. За свідченням очевидця, один із нападників вигукував: «А ти можеш на нармальнам язикє гаваріть?». У Артема констатували відкриту проникаючу черепно-мозкову травму, множинні перелами черепа та низку інших травм. 5 грудня 36-річний чоловік помер у лікарні, не приходячи до тями.

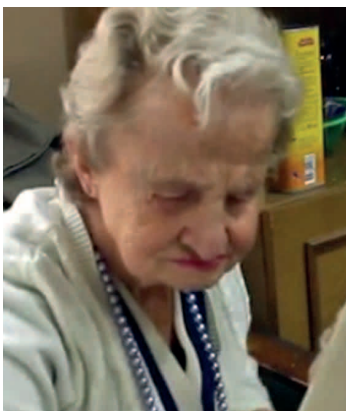

Ольга Шевченко – символ Кременчуцького Майдану. У свої 72 роки, попри сліпоту, пані Оля займала активну громадську позицію, не пропустивши жодного віча. Коли в Кременчуці утворився волонтерський центр «Майданівські павучки», вона приходила туди щодня, допомагаючи плести маскувальні сітки та набивати синтепоном подушки для захисників України на Донбасі, підтримуючи усіх своїм оптимізмом.

30 жовтня 2019 року вона якраз поспішала до волонтерського центру, коли на вулиці Театральній її збила машина, яка рухалась заднім ходом.

2020 рік

Андрій Садило – керівник криворізької волонтерської групи «Допомога армії своїми руками». Від початку війни на Донбасі група ремонтувала танки та іншу техніку ЗСУ, варила десятки буржуйок і турелей на кулемети для 17-ї танкової, 53-ої і 54-ої мотопіхотних бригад, 46-го мотопіхотного батальйону, встановлювала на танки та бронетранспортери протикумулятивні екрани, фальшборти, решітки для захисту від ураження протитанковими засобами, а також верстати для кулеметів.

Помер уві сні в ніч на 12 січня 2020 року.

Ліна Якименко – журналістка, фотограф, активістка запорізького Майдану, після створення в Запоріжжі «Солдатського привалу» стала волонтеркою. Робила все: збирала речі, харчі, плела маскувальні сітки для захисників, часто чергувала у «Солдатському привалі», де не тільки готувала їсти, частувала воїнів, ветеранів, а й підтримувала морально, була таким собі позаштатним психологом.

Померла 30 січня 2020 року від раптової зупинки серця під час чергування у волонтерському центрі «Солдатський привал».

Ігор Надолько («Фаш») – доброволець, волонтер у «Самообороні Маріуполя». Шість років він не залишав передову, служив у 129 ОБр, потім – у 131 ОБр, з якої після переформатування перейшов у 28 бригаду окремого мотопіхотного батальйону, мав чотири контузії. Останні два роки був добровольцем-парамедиком у складі «Ангелів Тайри», інструктором тактичної медицини. За ці два роки надав першу допомогу і повернув до життя більше 400 людей, як цивільних, так і військових.

7 лютого 2020 року серце Ігоря зупинилося.

Зеновій Допілка (Роман Трембіта, Зеник) – військовий лікар і волонтер, один із засновників «Шпиталю Майдану». Надавав медичну допомогу та евакуйовував поранених в зоні бойових дій на Донбасі, допомагав цивільному населенню, що проживає у прифронтовій зоні, неодноразово підтримував 131-ий Окремий розвідбат (Курінь УНСО).

Довгий час страждав від пухлини мозку. Помер 19 лютого 2020 року.

Роман Бойко («Чуб») – активний учасник громадських акцій у Кропивницькому, очолював громадську організацію «Січ». З перших днів війни з Росією пішов на службу за мобілізацією, після звільнення з армії активно займався волонтерською діяльністю та підприємництвом.

Загинув 22 лютого 2020 року на ставку в селі Диківка Знам'янського району в результаті нещасного випадку.

Богдана Костюк – журналістка «Радіо «Свобода», активна учасниця Революції Гідності. Волонтерила в Київському госпіталі, допомагала пораненим, підтримувала «Аеророзвідку», допомагала волонтерам знайти одне одного, підтримувала зв'язки з українською діаспорою та дипломатичними колами. В останні роки дуже багато писала про волонтерів.

У січні-лютому 2020 року важко перехворіла на грип. У травні хвороба дала ускладнення. Померла 7 червня 2020 року в лікарні.

Віталій Панич – закінчив харківське військове училище, мав знайомих у різних підрозділах. З початку війни регулярно їздив на передову, по 2-3 рази на місяць, до бійців 95-ої та 25-ої бригад. Привозив продукти, форму, закуповував оптику, щоб хлопці краще бачили ворога. У 25-ці навіть залишався по кілька тижнів як доброволець, бо людей тоді не вистачало.

За два роки до смерті переніс операцію із видалення нирки. Наприкінці травня 2020 року з’явилася підозра на коронавірус, але лікарі не одразу почали адекватне лікування. Помер 7 червня 2020 року в лікарні.

Ірина Шевчишин («Артистка») – волонтерка і парамедик легендарної 93-ї ОМБр «Холодний Яр». На війну пішла добровольцем, протягом 2014 – 2016 років брала участь у запеклих боях в районі Пісків, врятувала не один десяток життів. Після повернення підтримувала тісні контакти з волонтерами, допомагала їм.

Загинула 16 червня 2020 року від ураження електричним струмом, коли косила траву в себе на подвір’ї.

Ілля Сирко – волонтер, майданівець, один із засновників ГО «Люди країни». Весь 2014 рік проїздив на схід як волонтер, допомагаючи армії. У серпні 2015 року пішов добровольцем на передову. Паралельно не забував про земляків, гуртуючи напередодні Миколая небайдужих для допомоги бідним дітям Турківщини, відгукувався на прохання про допомогу.

Останні роки важко хворів. Помер 25 серпня 2020 року від лейкемії.

Роман Шутак – фонд «Повернись живим» повідомив, що він був «зарплатним спонсором фонду». Він з самого початку війни на Донбасі допомагав військовим, був самодостатнім і успішним в усьому. На День Незалежності мав стати продюсером кількох благодійних музичних концертів у різних містах, найбільших в історії України – проєкт не відбувся через пандемію. Відкрив для українського шоу-бізнесу Ярмака.

6 жовтня 2020 року Романа не стало – інфаркт.

Оксана Животкова – активістка патріотичного і ветеранського руху, допомагала колишнім бійцям проходити реабілітацію, надавала підтримку в складних ситуаціях. Паралельно займалася юридичними питаннями центрального штабу Національного корпусу в Києві та питаннями в організації «Патріот України», була активісткою Харківського відділення ГК «Азов».

Померла 21 жовтня 2020 року в результаті ускладнень від COVID-19.

Людмила Григорівна Твердохліб – жителька Дніпра, відома серед військових та волонтерів як бабуся Лю. Пережила Голодомор і Другу світову. З 2014 року активно підтримувала бійців і волонтерів, возила гарячі обіди та продукти пораненим в госпіталь ім. Мєчнікова, волонтерила в центрі «Вокзал-Дніпро», усі свої матеріальні запаси віддала на армію. Одна її мрія лишилася не здійсненою – вона так і не встигла з'їздити на фронт.

Померла 24 жовтня 2020 року. Бабусі Лю був 91 рік.

Тетяна Думан-Скоп – львівська іконописиця і волонтерка. Разом з чоловіком, відомим художником-іконописцем Левком Скопом, пройшла Майдан, разом з волонтерами возила допомогу військовим, брала участь в різних проєктах, щоб зібрати гроші для хлопців на Сході. За час війни пара зібрала на своїх іконах понад три мільйони гривень на допомогу армії.

Померла 29 жовтня 2020 року від пухлини мозку.

Сергій Пожарський – активний учасник Революції Гідності, неодноразово їздив на схід України, допомагав бійцям як волонтер, у складі волонтерських сотень передавав щотижня всю необхідну гуманітарну допомогу для бойових підрозділів та добровольчих батальйонів. У минулому був заступником директора Київського палацу спорту й очолював громадську раду при Державній службі з надзвичайних ситуацій.

Помер 26 листопада 2020 року в результаті ускладнень від COVID-19.

...і ще десятки інших патріотів-волонтерів і просто небайдужих людей...

Вічна пам’ять!

У книзі використані фото:

Мар’яна Кушніра
Макса Левіна
Дмитра Ларіна
Андрія Кравченка
Олександра Чайковського
Олександра Гайдара
Миколи Тимченка
Юрія Зелененького
Олександри Макарової
Олени Бондаренко

Ігоря Дині
Ярослави Чекмарьової
Сергія Матьошка
Руслана Андрійка
Анатолія Сєрікова
Юрія Бондаря
Андрія Галущенка
Тамти Гугушвілі
Ірини Семеняки
а також із особистих архівів учасників проєкту

ЗМІСТ

Вступ (Н. Позняк-Хоменко) 3

ВОЛОНТЕРИ: СИЛА НЕБАЙДУЖИХ

Костянтин Зінкевич 8
Сергій Лаврущенко 20
Світлана Правник 30
Ліля Мусіхіна 42
Андрій Салюк 56
Борис Редін 68
Леся Литвинова 76
Наталя Герасименко («Ельф») 88
Тамара Горіха Зерня 102
Геннадій Друзенко 112
Діана Макарова 126
Наталя Воронкова 148
Іванна Поровська 166
Олена Сотничек 176
Григорій Янченко 186

Зоя Бойченко 194
Наталка Чекмарьова («Сонечко») 204
Юлія Смагіна 218
Наталя Гранчак 228
Лариса Полулях 238
Наталя Богаченко 248
Василь Нагорний 256
Натан Хазін 264
Віталій Дейнега 274
Сергій Притула 286
Анжеліка Рудницька 298
Остап Коркуна 310
Денис Блощинський 320

ПАМ'ЯТЬ 330

У книзі використані фото 356

Наталка Позняк-Хоменко

Волонтери: сила небайдужих

Публіцистичне видання

Український інститут національної пам'яті
01021, м. Київ, вул. Липська, 16
www. uinp.gov.ua
uinp@memory.gov.ua

В авторській редакції
Дизайн Марти Шпинди, Уляни Ґуґлевич-Ванчури
Обробка фотографій Ольги Капусти
Дизайн обкладинки Марти Шпинди
Відповідальний за випуск Василь Ванчура

Підписано до друку 13.11.2020.
Формат 70x100 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура Myriad Pro. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 21. Наклад 1000 прим.
Замовленя № 2020-1113.

Друк ТзОВ «Джура»,
м. Тернопіль, вул. Поліська, 5,
тел. 25-88-80, 25-69-40,
e-mail: dzhura09@gmail.com